

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ
ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΝΕΩΤΕΡΗΣ ΚΑΙ
ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

**Μισθολογικά και ασφαλιστικά ζητήματα
των κληρικών τη περίοδο της δικτατορίας**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Σεραφείμ Ντόβολος

(Α. Μ : 1109Μ026)

Επιβλέπων Καθηγητής: Χρυσάφης Ιορδάνογλου

Αθήνα, Δεκέμβριος, 2012

Στη Δέσποινα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	
Ιστορική Αναδρομή	
1.1 Οι εξελίξεις μέχρι το 1945.....	11
1.1.1 Μισθοδοσία-Ασφάλιση μέχρι το 1930.....	11
1.1.2 Η ίδρυση του ΟΔΕΠ.....	15
1.1.3 Η ίδρυση του ΤΑΚΕ.....	17
1.2 Οι μισθολογικές εξελίξεις τη περίοδο 1945-1965.....	21
1.2.1 Μισθολογικά ζητήματα 1945-1965.....	21
1.2.2 Ανισότητες στις αμοιβές των ιερέων.....	33
1.3 Το μισθολογικό το 1966.....	34
1.3.1 Η νέα αποτυχημένη προσπάθεια για ένταξη στο ενιαίο μισθολόγιο.....	34
1.3.2 Η μισθολογική ανακατάταξη των εφημέριων.....	37
1.3.3 Το Ν.Δ 4589/1966.....	39
1.3.4 Αύξηση απολαβών ιερέων.....	43
1.4 Ασφαλιστικά-συνταξιοδοτικά ζητήματα 1945-1965.....	46
1.4.1 Η ανοδική πορεία του ΤΑΚΕ μετά τον πόλεμο.....	46
1.4.2 Τα οικονομικά προβλήματα του ΤΑΚΕ.....	48
1.4.3 Αύξηση συντάξεων και παροχών το 1965.....	53
1.4.4 Εξέταση της περιόδου 1957-1965.....	55
1.5 Οι εξελίξεις σε συντάξεις και υγεία το 1966.....	56
1.5.1 Αύξηση εισφορών.....	57
1.5.2 Ημιτελής λύση για την υγειονομική κάλυψη.....	58
1.5.3 Απολογισμός 1966.....	60
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	
Οι μισθολογικές εξελίξεις 1967-1974.....	63
2.1. Το 1967.....	63
2.1.1 Δικτατορία, ανακατατάξεις στην Ιεραρχία, στάση του κλήρου.....	63
2.1.2 Η στάση του κλήρου απέναντι στο καθεστώς.....	66
2.1.3 Η πλήρωση κενών θέσεων και τα πρώτα μισθολογικά αιτήματα.....	67
2.1.4 Το σχέδιο αναδιοργάνωσης του Ιερόνυμου.....	70

2.1.5 Αποτίμηση του 1967.....	73
2.2 Το 1968.....	74
2.2.1 Οι «αμοιβές» για ιεροπραξίες στο στόχαστρο του Ιερόνυμου.....	74
2.2.2 Ένταξη των εφημέριων στη μισθολογική κλίμακα δημοσίων υπαλλήλων.....	74
2.2.3 Οι λεπτομέρειες του νέου μισθολογίου.....	77
2.2.4 Οι εγκύκλιοι εφαρμογής του αναγκαστικού νόμου.....	80
2.2.5 Τα πρώτα παράπονα και οι δυσχέρειες εφαρμογής του νέου μισθολογίου.....	83
2.2.6 Το πρόβλημα των κενών θέσεων και η αντίθεση εντός της Εκκλησίας.....	85
2.3 Το 1969.....	86
2.3.1 Αύξηση βασικού μισθού.....	86
2.3.2 Δυσσάρεσκεια μεταξύ των κληρικών.....	88
2.3.3 Ο νέος Καταστατικός Χάρτης της Εκκλησίας της Ελλάδος.....	89
2.3.4 Οι διαπραγματεύσεις Ιεραρχίας-Καθεστώτος για το νέο Καταστατικό Χάρτη.....	92
2.3.5 Οι νέοι Κανονισμοί.....	96
2. 4 Το 1970.....	101
2.4.1 Νέα προσπάθεια πλήρωσης των εφημεριακών κενών.....	102
2.4.2 Τα αιτήματα των κληρικών και η χορήγηση νέου επιδόματος.....	104
2.5 Το 1971.....	106
2.6 Το 1972.....	107
2.6.1 Οι νέοι μισθοί των εφημέριων και τα ανεπίλυτα ζητήματα.....	107
2.6.2 Συνεδρίαση της Ιεραρχίας- Το οικονομικό ζήτημα της Εκκλησίας.....	109
2.7 Το 1973.....	112
2.7.1 Αίτημα εξομοίωσης με δημοσίους υπαλλήλους.....	112
2.7.2 Βαθμολογικές προαγωγές, αυξήσεις και επέκταση επιδόματος.....	114
2.7.3 Ρύθμιση του θέματος των διακόνων.....	116
2.8 Το 1974.....	117
2.8.1 Αλλαγή ηγεσίας στην Εκκλησία της Ελλάδος.....	117
2.8.2 Διπλή αύξηση μισθών.....	119

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Ασφαλιστικά και υγειονομικά ζητήματα των κληρικών 1967-1974

3.1 Το 1967.....	122
3.1.1 Βολές προς την Ιεραρχία για ανύπαρκτη στήριξη των εφημέριων.....	122
3.1.2 Εγκύκλιος για τις κρατήσεις και δυσφορία στους κληρικούς.....	124
3.1.3 Οργανώνεται η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Ανάμικτά τα αισθήματα στους κληρικούς.....	125
3.1.4 «Ελεγχόμενη» αύξηση των συντάξεων.....	127
3.1.5 Αύξηση του εφάπαξ, επίδομα αδειας και δάνεια.....	131
3.1.6 Αλλαγές στο TAKE.....	132
3.2 Το 1968.....	133
3.2.1 Συνταξιοδοτικά αιτήματα και παροχές.....	133
3.2.2 Ένταξη στο Ταμείο Αρωγής του Υπουργείου Παιδείας.....	134
3.2.3 Νοσηλευτικό ίδρυμα ιερέων.....	135
3.2.4 Δυσλειτουργίες στο νέο σύστημα υγειονομικής κάλυψης.....	136
3.2.5 Απολογισμός 1968.....	137
3.3 Το 1969.....	138
3.3.1 Το νέο αυξημένο ποσό εφάπαξ.....	138
3.3.2 Το θέμα των συντάξεων πάντα στο επίκεντρο.....	139
3.3.3 Υψηλές κρατήσεις.....	142
3.3.4 Νέα κλινική για τους ιερείς.....	143
3.3.5 Κρατήσεις και αναγνώριση χρόνου ασφάλισης για το Ταμείο αρωγής.....	144
3.3.6 Επισκόπηση περιόδου 1960-1969.....	146
3.4 Το 1970.....	148
3.4.1 Αυξήσεις στις συντάξεις.....	148
3.4.2 Απώλεια εσόδων για TAKE.....	152
3.4.3 Επέκταση υγειονομικής κάλυψης και αύξηση εισφοράς.....	153
3.4.4 Νέα δεδομένα από το Σ.τ.Ε.....	154
3.4.5 Απάντηση TAKE και κρατική λύση εν όψει.....	158
3.4.6 Απολογισμός 1970.....	162
3.5 Το 1971.....	162

3.5.1 Αναπροσαρμογή ποσοστού αναπλήρωσης.....	162
3.5.2 Τροποποίηση Καταστατικού TAKE.....	166
3.5.3 Η απάντηση του TAKE.....	167
3.5.4 Παροχή σε συγγενείς αρχιερέων.....	168
3.5.5 Απολογισμός TAKE.....	169
3.6 Το 1972.....	170
3.6.1 Κρατική χρηματοδότηση για τις εφημεριακές συντάξεις και μείωση εισφορών.....	170
3.6.2 Κατασκευή νοσοκομείου κληρικών.....	171
3.6.3 Έκθεση Ιερόνυμου.....	172
3.7 Το 1973.....	174
3.7.1 Θέσπιση κρατικής εργοδοτικής εισφοράς.....	175
3.7.2 Αυξάνονται οι κρατήσεις στο Ταμείο Αρωγής.....	178
3.7.3 Παράπονα για την ιατρική κάλυψη.....	180
3.7.4 Απολογισμός 1973.....	180
3.8 Το 1974.....	183
3.8.1 Αυξήσεις 15-50% στις συντάξεις.....	183
3.8.2 Κινήσεις αρχιεπισκόπου Σεραφείμ.....	187
ΣΥΝΟΨΗ –ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	189
ΠΗΓΕΣ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	

ΠΙΝΑΚΕΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 Τιμάρθμος 1914-1928	14
ΠΙΝΑΚΑΣ 2 Μισθολογικές αυξήσεις 1958-1963	31
ΠΙΝΑΚΑΣ 3 Ημέρες Νοσηλείας	50
ΠΙΝΑΚΑΣ 4 Εξέλιξη μέσου ποσού εφάπαξ 1957-1965	51
ΠΙΝΑΚΑΣ 5 Εξέλιξη ύψους συντάξεων 1963-1966, σε δρχ	60
ΠΙΝΑΚΑΣ 6 Εξέλιξη εφάπαξ 1962-1966, σε δρχ	61
ΠΙΝΑΚΑΣ 7 Κλάδος ασθένειας 1963-1966, σε δρχ.	61
ΠΙΝΑΚΑΣ 8 Ύψος μισθού ανά βαθμό το 1968	82
ΠΙΝΑΚΑΣ 9 Ύψος μισθού ανά βαθμό το 1969	87

ΠΙΝΑΚΑΣ 10	Ύψος μισθού ανά βαθμό το 1970	102
ΠΙΝΑΚΑΣ 11	Βασικός μισθός ανά βαθμό το 1972	108
ΠΙΝΑΚΑΣ 12	Βασικός μισθός ανά βαθμό από 1/1/1973	113
ΠΙΝΑΚΑΣ 13	Βασικός μισθός ανά βαθμό από 1/8/1973	115
ΠΙΝΑΚΑΣ 14	Βασικός μισθός ανά βαθμό από 1/1/1974	120
ΠΙΝΑΚΑΣ 15	Βασικός μισθός ανά βαθμό από 15/3/1974	120
ΠΙΝΑΚΑΣ 16	Ύψος συντάξεων από 1/1/1967	130
ΠΙΝΑΚΑΣ 17	Σύγκριση συντάξεων	130
ΠΙΝΑΚΑΣ 18	Πορεία του κλάδου αρωγής τη περίοδο 1960-1969	147
ΠΙΝΑΚΑΣ 19	Πορεία κλάδου υγείας τη περίοδο 1960-1969	148
ΠΙΝΑΚΑΣ 20	Ύψος συντάξεων από 1/1/1970	149
ΠΙΝΑΚΑΣ 21	Σύγκριση συντάξεων	156
ΠΙΝΑΚΑΣ 22	Ύψος συντάξεων ανά κατηγορία συνταξιούχων την 1/1/1971	163
ΠΙΝΑΚΑΣ 23	Ύψος σύνταξης στο 80% των τελευταίων αποδοχών	165
ΠΙΝΑΚΑΣ 24	Ύψος συντάξεων το 1972	170
ΠΙΝΑΚΑΣ 25	Δαπάνες κλάδου υγείας 1966-1971	174
ΠΙΝΑΚΑΣ 26	Η πορεία του TAKE την περίοδο 1966-1971	174
ΠΙΝΑΚΑΣ 27	Ποσά συνολικών εισφορών και εφάπαξ στο TAKE	182
ΠΙΝΑΚΑΣ 28	Ποσοστά αυξήσεων στις συντάξεις το 1974	185
ΠΙΝΑΚΑΣ 29	Μέσοι ετήσιοι όροι μηνιαίων αποδοχών απασχολούμενων υπαλλήλων σε βιομηχανικά βιοτεχνικά καταστήματα, με 10 και άνω απασχολούμενους	193
ΠΙΝΑΚΑΣ 30	Μέσο μηνιαίο ημερομίσθιο εργατών, περιοχή Αθηνών-Πειραιώς μηνός Δεκεμβρίου (σε δραχμές)	194
ΠΙΝΑΚΑΣ 31	Βασικοί Μισθοί Εφημέριων 1958-1974 (σε δραχμές)	195
ΠΙΝΑΚΑΣ 32	Ύψος συντάξεων το 1970	199
ΠΙΝΑΚΑΣ 33	Ύψος συντάξεων το 1971	199
ΠΙΝΑΚΑΣ 34	Ύψος συντάξεων το 1972	199
ΠΙΝΑΚΑΣ 35	Ύψος συντάξεων το 1973	199
ΠΙΝΑΚΑΣ 36	Ύψος εφάπαξ σε διάφορα ταμεία	200

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όταν αναφερόμαστε σε εκκλησιαστικά οικονομικά ζητήματα και στις σχέσεις Πολιτείας και Εκκλησίας που αναπτύσσονται στο εν λόγω πεδίο, η συντριπτική πλειοψηφία των αναφορών περιορίζεται σε θέματα που σχετίζονται με την εκκλησιαστική ακίνητη περιουσία. Όμως δεν ήταν μικρότερης σημασίας και οι εξελίξεις που αφορούσαν περισσότερο «καθημερινά» ζητήματα όπως οι μισθοί, οι συντάξεις και η υγειονομική κάλυψη των ιερέων.

Ο χαρακτήρας των κατά καιρούς ρυθμίσεων στα μισθολογικά, συνταξιοδοτικά και υγειονομικά θέματα που ενδιέφεραν τους έλληνες κληρικούς δεν μπορούσε παρά να καθορίζεται από το γενικότερο πλαίσιο που διέπει τις σχέσεις της πολιτείας με την εκκλησία. Το πλαίσιο αυτό διαμορφώθηκε, από την πρώτη κιόλας περίοδο ύπαρξης του νεοελληνικού κράτους με βάση το πολιτειοκρατικό σύστημα, που σήμαινε πως η Πολιτεία επεμβαίνει ξεκάθαρα στα εκκλησιαστικά ζητήματα έστω και χωρίς να υπάρχει η πλήρης και άνευ όρων υποταγή της Εκκλησίας στις εκάστοτε κρατικές πολιτικές.¹ Δεν μπορούσε, άλλωστε, να ήταν διαφορετικά από τη στιγμή που η Ορθόδοξη Ελληνική Εκκλησία υπήρξε δημιούργημα, διοικητικό και οργανωτικό, του νεοελληνικού κράτους. Με άλλα λόγια, «η Ορθόδοξη Εκκλησία στην ελληνική επικράτεια δεν αναστήθηκε με την Παλιγγενεσία, αλλά στήθηκε κυριολεκτικά από την κρατική εξουσία, ως θεσμός του κράτους και του έθνους».² Ένας θεσμός, που όπως και οι υπόλοιποι, είναι οργανωμένος «από τους νόμους του κράτους, λειτουργεί σύμφωνα με αυτούς και είναι υποταγμένος σε αυτούς».³

Έτσι η Εκκλησία καθίσταται ιδιότυπο τμήμα του κρατικού μηχανισμού καθώς οι οργανωτικές της μορφές αποτελούν νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου και χρηματοδοτούνται από τον κρατικό προϋπολογισμό. Βέβαια αυτό δε σήμαινε πως τα εκκλησιαστικά υποκείμενα δέχονταν αδιαμαρτύρητα τις όποιες κρατικές παρεμβάσεις που αφορούσαν τα ιδιαίτερα οικονομικά τους συμφέροντα. Το ειδικό βάρος που έχει στην ελληνική κοινωνία ο ανώτερος και κατώτερος κλήρος του «επέτρεπε» να εκδηλώνει ευθέως τη διαφωνία και αντίδραση του σε ρυθμίσεις που θεωρούσαν πως ότι

¹ Μιχ. Π. Σταθόπουλου, *Σχέσεις Πολιτείας και Εκκλησίας*, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1993, σελ. 12-14

² Αντώνης Μανιτάκης, *Οι σχέσεις της Εκκλησίας με το Κράτος-Έθνος στη σκιά των ταυτοτήτων*, Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 2000, σελ. 26

³ *ό.π.*, σελ. 28

έπλητταν τα συμφέροντα τους, με επιτυχή αποτελέσματα πολλές φορές. Πάνω σε αυτό το «καμβά» αποτυπώθηκαν και οι εξελίξεις που σχετίζονταν με τα ζητήματα των μισθών, των συντάξεων και της υγειονομικής περίθαλψης των αρχιερέων και του εφημεριακού κλήρου, τα οποία και επιχειρεί να αναδείξει η παρούσα εργασία, δίνοντας έμφαση στα σχετικά γεγονότα που έλαβαν χώρα κατά την περίοδο της στρατιωτικής δικτατορίας. Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος «υποκινήθηκε» από τη μικρή μέχρι σήμερα «ελκυστικότητα» του, συγκριτικά τουλάχιστον με το άλλο μέγα ζήτημα της εκκλησιαστικής ακίνητης περιουσίας. Μάλιστα ακόμη πιο «σκοτεινή» σε πληροφορίες είναι η περίοδος της δικτατορίας, στοιχείο που ενέτεινε το ερευνητικό ενδιαφέρον μου.

Στο πλαίσιο αυτό, η εργασία επιχειρεί να αναδείξει τα αιτήματα του εκκλησιαστικού προσωπικού (αρχιερέων, ιερέων, διακόνων) σχετικά με τη μισθολογική και συνταξιοδοτική εξέλιξη, όπως επίσης και την ιατροφαρμακευτική τους κάλυψη, και την κατά καιρούς ανταπόκριση της πολιτείας έναντι των εν λόγω πιέσεων. Η όσο το δυνατόν πληρέστερη θεώρηση του θέματος δεν μπορεί παρά να περιλαμβάνει μια ιστορική αναδρομή, που ξεκινά από τα πρώτα βήματα του ελληνικού κράτους και φτάνει τις παραμονές της εκδήλωσης του στρατιωτικού πραξικοπήματος. Και αυτό διότι οι όποιες παρεμβάσεις του στρατιωτικού καθεστώτος πραγματοποιούνται πάνω στο έδαφος των προηγούμενων κρατικών επεμβάσεων και ρυθμίσεων που συνέβαιναν στο πέρασμα του χρόνου. Στη συνέχεια το μεγαλύτερο μέρος της εργασίας αφορά, όπως είναι φυσικό, τις εξελίξεις κατά τη διάρκεια της επτάχρονης δικτατορίας.

Πρέπει να σημειώσουμε πως ενώ οι βασικοί «παίκτες» της έρευνας μας είναι η Πολιτεία από τη μία μεριά, ανεξαρτήτως της δημοκρατικής ή μη νομιμοποίησης που διέθετε, και ο κλήρος από την άλλη, η έρευνα ανέδειξε επιπλέον δίπολα και δευτερεύουσες αντιθέσεις όπως: α) η σχέση της Ιεραρχίας έναντι του εφημεριακού κλήρου που πολλές φορές έπαιρνε τη μορφή αντιπαράθεσης μεταξύ της διοίκησης του Ταμείου Ασφάλισης Κλήρου Ελλάδος (ΤΑΚΕ) και ιερέων, β) η αντίθεση μεταξύ των ιερέων που υπηρετούσαν στις πιο «εύπορες» ενορίες και εκείνων που βρισκότουσαν σε «φτωχές» και απομονωμένες περιοχές. Οι εν λόγω διαχωρισμοί αποκτούν εξαιρετική σημασία καθώς καταδεικνύουν τις αντιπαλότητες εντός του εκκλησιαστικού πληρώματος, οι οποίες άφηναν στο στίγμα τους σε πολλά γεγονότα.

Οι βασικές πηγές πληροφόρησης είναι τα εξής εκκλησιαστικά περιοδικά: Α) Το περιοδικό «**ΕΚΚΛΗΣΙΑ**» το οποίο είναι το επίσημο δελτίο της Εκκλησίας της

Ελλάδος και άρχισε να εκδίδεται την 1^η Ιουνίου 1923 από την Διαρκή Ιερά Σύνοδο. Σε αυτό δημοσιεύονται πράξεις, αποφάσεις και εγκύκλιοι της Ιεράς Συνόδου, Νόμοι, Διατάγματα που έχουν σχέση με την Εκκλησία, οι προκηρύξεις των Μητροπόλεων, Μονών και Ναών. Για την περίοδο που μας ενδιαφέρει τη διεύθυνση του δελτίου την είχε αναλάβει ο λογοτέχνης Θεοδόσιος Σπεράντζας (1956-1968), τον οποίο διαδέχθηκε (1968-1982) ο Κωνσταντίνος Μπόνης, Καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Όπως γίνεται αντιληπτό το εν λόγω περιοδικό εκφράζει επισήμως τις θέσεις της Ιεραρχίας. **Β)** Το περιοδικό «**Εφημέριος**», το οποίο εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1952 ως παράρτημα του Επίσημου Δελτίου «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» της Ιεράς Συνόδου. Σκοπός της εκδόσεως του είναι η ενημέρωση του εφημεριακού κλήρου από την πλευρά της Ιεραρχίας. Η διεύθυνση του περιοδικού ήταν ίδια με εκείνη του επίσημου δελτίου «ΕΚΚΛΗΣΙΑ». **Γ)** Το εκκλησιαστικό περιοδικό **ΕΝΟΡΙΑ**. Οι ιερείς δεν διέθεταν επίσημο δελτίο ενημέρωσης και έκφρασης, ρόλο τον οποίο είχαν αναλάβει περιοδικά παραεκκλησιαστικών οργανώσεων.⁴ Μεταξύ αυτών είναι και το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ το οποίο εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1946 και συνεχίζει να εκδίδεται ανελλιπώς μέχρι και σήμερα εκφράζοντας μια σημαντική μερίδα των ιερέων, ιδίως της υπαίθρου. Παράλληλα αξιοποιήθηκε επιλεγμένη βιβλιογραφία όπως και άλλες επίσημες πηγές ενημέρωσης όπως τα Φύλλα της Εφημερίδας της Κυβέρνησης.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή, κ. Χρυσάφη Ιορδάνογλου για την πολύτιμη βοήθεια και συμπαράσταση που μου προσέφερε καθόλη τη διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών μου και βέβαια κατά τη διάρκεια συγγραφής της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Επίσης θέλω να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στο προσωπικό της Βιβλιοθήκης της Βουλής των Ελλήνων για την βοήθεια και τις διευκολύνσεις που μου παρείχε ως προς την άντληση του υλικού πάνω στο οποίο στηρίχτηκε η συγγραφή της παρούσας εργασίας.

⁴ Καραγιάννης Γιώργος, *Εκκλησία και Κράτος 1833-1997 Ιστορική Επισκόπηση των σχέσεων τους*, Εκδόσεις «Το Ποντίκι», Αθήνα 1997, σελ. 129

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ιστορική Αναδρομή

1.1 Οι εξελίξεις μέχρι το 1945

1.1.1 Μισθοδοσία-Ασφάλιση μέχρι το 1930

Το ζήτημα της μισθοδοσίας των αρχιερέων και της πολύ μεγαλύτερης πληθυσμιακής ομάδας αυτής του εφημεριακού κλήρου απασχόλησε την ελληνική πολιτεία από τα πρώτα χρόνια της ανεξάρτητης διαδρομής της. Όμως η δημοσιονομική κατάσταση κάθε άλλο παρά επέτρεπε την κάλυψη της σχετικής δαπάνης από το κράτος με αποτέλεσμα να αναζητούνται λύσεις που είχαν ως κύριο χαρακτηριστικό την αυτοχρηματοδότηση, δηλαδή η συντήρηση του εκκλησιαστικού προσωπικού να βασίζεται στην αξιοποίηση της μεγάλης μοναστηριακής ακίνητης περιουσίας.

Η πρώτη προσπάθεια έγινε με την ίδρυση του Εκκλησιαστικού Ταμείου, σύμφωνα με το Βασιλικό Διάταγμα της 1/13^{ης} Δεκεμβρίου 1834, το οποίο ήταν ανεξάρτητο νομικό πρόσωπο «διά τα εκκλησιαστικά και την εκπαίδευση». Με την ίδρυση του Εκκλησιαστικού Ταμείου επιδιώχθηκε να καλυφθούν οι τρέχουσες λειτουργικές ανάγκες στο χώρο της Εκκλησίας και της παιδείας, μέσω των εσόδων που θα εισπράττονταν από τη διαχείριση της περιουσίας 416 μοναστηριών που στο μεταξύ είχαν διαλυθεί. Όμως το κράτος αξιοποίησε για άλλους σκοπούς τα έσοδα που προήλθαν από την εν λόγω περιουσία,⁵ καλύπτοντας εν μέρει μόνο τη μισθοδοσία αρχιερέων και ιεροκληρικών καθώς και τα έξοδα του Συνοδικού Γραφείου μέχρι και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα.⁶ Την ίδια στιγμή η συντήρηση χιλιάδων εφημέριων ήταν έργο των ενοριτών και αφορούσε κυρίως πληρωμές σε είδος καθώς δεν υπήρχε θεσμοθετημένος πόρος για τη μισθοδοσία τους.

⁵ Εισηγητική Έκθεση επί του σχεδίου νόμου «περί διοικήσεως και διαχειρίσεως της εκκλησιαστικής και μοναστηριακής περιουσίας και περί συγχωνεύσεως των μικρών μονών», στο *Οργανισμός Διοικήσεως Εκκλησιαστικής Περιουσίας, Νόμοι-Διατάγματα, Κανονισμοί-Εγκύκλιοι*, Τύποις Ιωαν. @ Αριστ. Γ. Παπανικολάου, Αθήνα 1932, σελ 9-10

⁶ Μητροπολίτου Λαρίσης Δωρόθεου, *Η Εξέλιξις του Αναπαλλοτρίωτου της Εκκλησιαστικής Περιουσίας μέχρι σήμερον*, Εκδοτικός οίκος Αστήρ, Αθήνα 1951, σελ 26-27

Το επόμενο σοβαρό εγχείρημα που αποσκοπούσε στη ρύθμιση του ζητήματος της μισθοδοσίας τόσο των μητροπολιτών όσο και των εφημερίων έλαβε χώρα την διετία 1909-1910, περίοδο κατά την οποία το ρεύμα αλλαγής που διαπέρασε την ελληνική κοινωνία επέδρασε και στα εκκλησιαστικά πράγματα.

Με τον νόμο ΓΥΙΔ΄/1909 «Περί Γενικού Εκκλησιαστικού Ταμείου και διοικήσεως Μοναστηρίων» (Ε.τ.Κ Α΄ 270/19-11-1909), προβλεπόταν η ίδρυση του Γενικού Εκκλησιαστικού Ταμείου (Γ.Ε.Τ) σκοπός του οποίου ήταν (**άρθρο 2**): **α**) η μισθοδοσία των 33 εν ενεργεία Αρχιερέων και η καταβολή του επιδόματος των Συνοδικών, **β**) οι δαπάνες υγείας και γήρατος αυτών, **γ**) η μισθοδοσία των ιεροκληρικών, των δασκάλων και καθηγητών θρησκευτικών, **δ**) η μισθοδοσία του προσωπικού της Ιεράς Συνόδου, **ε**) η καταβολή των εκκλησιαστικών δαπανών για τη συντήρηση των ορθόδοξων Ελληνικών ναών του εξωτερικού και **στ**) εφόσον υπήρχε επαρκές πλεόνασμα τακτικών εσόδων η μισθοδοσία του εφημεριακού κλήρου. Για την άντληση των αναγκαίων εσόδων που θα επέτρεπαν την εκπλήρωση των παραπάνω σκοπών, ανατέθηκε στο Γ.Ε.Τ. η διαχείριση της ακίνητης περιουσίας των μοναστηριών. Επίσης με το **άρθρο 17** καθορίζονταν το ύψος των αποδοχών (από 15 έως 120 δραχμές το μήνα), για μοναχούς και ηγουμένους το οποίο θα καλυπτόταν από τα έσοδα της κάθε μονής και εφόσον είχε καταβληθεί το 10% εξ αυτών ως εισφορά στο Γ.Ε.Τ.

Η νομοθετική παρέμβαση που επιχειρήσε να δώσει λύσεις στο ακανθώδες θέμα της μισθοδοσίας των ιερέων, ψαλτών και διακόνων ήταν ο ν. ΓΦΗΣ΄/1910 «περί ενοριακών ναών και της περιουσίας αυτών, περί προσόντων εφημερίων και μισθοδοσίας αυτών» (Ε.τ.Κ Α΄93/9-3-1910). Βάσει του εν λόγω νομοθετήματος, ο μισθός των εφημερίων, ιεροδιακόνων, ιεροψαλτών και νεωκόρων θα καταβαλλόταν από τον ενοριακό ναό (**άρθρο 2**), ο οποίος για το σκοπό αυτό απέκτησε για πρώτη φορά νομική οντότητα (**άρθρο 1**). Για την αύξηση των εσόδων των ιερών ναών θεσπίστηκε η καταβολή εισφοράς υπέρ αυτού από κάθε οικογένεια ενοριτών, σε χρήμα για πόλεις με πληθυσμό άνω των 3.000 κατοίκων (ορίστηκε σε 50 λεπτά μηνιαίως) ενώ για τις μικρότερες πόλεις, κωμοπόλεις και χωριά η εισφορά «ορίζεται εις είδος ή εις χρήμα, κατά τας κρατούσας συνθήκας και ανάγκας» (**άρθρο 3**). Το ύψος της μηνιαίας μισθοδοσίας καθορίστηκε ως εξής: μεταξύ 100-300 δρχ. για ιερείς που υπηρετούσαν στη πρωτεύουσα, μεταξύ 100-200 δρχ. στις λοιπές πόλεις άνω των 3.000 κατοίκων και μέχρι 150 δρχ. στις πόλεις με πληθυσμό μικρότερο από 3.000 κατοίκους. Επιπλέον «τα

καλούμενα τυχηρά των εφημερίων δεν καταργούνται της μισθοδοσίας» (**άρθρο 21**). Το ακριβές ύψος του μηνιαίου μισθού θα καθοριζόταν μετά από απόφαση των ενοριακών επιτροπών, στα πλαίσια του κατώτατου και ανώτατου ορίου που όριζε ο νόμος και λαμβάνοντας υπόψη τους πόρους του κάθε ναού (**άρθρο 22**). Όσοι εφημέριοι δεν μπορούσαν να ασκήσουν τα καθήκοντα τους λόγω γήρατος ή ασθένειας θα ελάμβαναν σύνταξη ίση με το μισό του ποσού της μισθοδοσίας τους (**άρθρο 23**).

Με το ν. **2677/1921** (Ε.τ.Κ Α'147, 19-8-1921) και ειδικότερα με το **άρθρο 8** ο μισθός των εφημερίων αναπροσαρμόστηκε σε νέα, υψηλότερα, επίπεδα καλύπτοντας όμως ένα μικρό μόνο μέρος της επιβάρυνσης που προκαλούσε στο διαθέσιμο εισόδημα ο υψηλός πληθωρισμός της περιόδου.⁷ Ειδικότερα ο μηνιαίος μισθός καθορίστηκε μεταξύ 200 και 500 δρχ. στους εφημέριους που υπηρετούσαν σε Αθήνα και Πειραιά, από 150 έως 400 δρχ. μηνιαίως στους ιερείς που λειτουργούσαν σε πόλεις με πληθυσμό άνω των 3.000 κατοίκων ενώ στις υπόλοιπες περιοχές ο μισθός του εφημέριου θα κυμαινόταν μεταξύ 75 και 200 δρχ. Πολύ σημαντική εξέλιξη ήταν η θέσπιση για πρώτη φορά, με το **άρθρο 9**, της καταβολής της μισθοδοσίας των εφημερίων από το δημόσιο ταμείο, όπου ο αρμόδιος ταμίας κάθε ναού θα κατέθετε τα ποσά που αφορούσαν τη μισθοδοσία των κληρικών.

Σημαντική τομή στα εκκλησιαστικά πράγματα επέφερε το νομοθετικό διάταγμα «περί ενοριακών ναών και εφημερίων» του 1923 (Ε.τ.Κ Α'382/28-12-1923). Με το **άρθρο 80** ορίστηκε ότι η μισθοδοσία των εφημερίων θα καταβάλλεται από το Γενικό Εκκλησιαστικό Ταμείο και όχι από τους ενοριακούς ναούς, αν και τα έσοδα που κάλυπταν τη μισθοδοσία τους εξακολουθούσαν να προέρχονται, κατά κύριο λόγο, από τους ενοριακούς ναούς. Επίσης ο μισθός του ιερέα θα ακολουθούσε τους μισθούς των αντίστοιχων βαθμών των δημοσίων υπαλλήλων ενώ θα εισέπραττε και τα ανάλογα επιδόματα, ενώ μέσω του Γ.Ε.Τ θα καταβάλλονταν και οι συντάξεις των εφημερίων (**άρθρο 89**). Για να μπορέσει το Γ.Ε.Τ να ανταποκριθεί στην υποχρέωση μισθοδοσίας των κληρικών, το ν.δ καθόριζε ότι το Ταμείο θα εισέπραττε: **α)** το 25-45% των εσόδων που πραγματοποιούσε σε ετήσια βάση κάθε ενοριακός ναός, **β)** τα έσοδα από τη διαχείριση των ναών που υπάγονταν στα μητροπολιτικά συμβούλια, **γ)** το ειδικό εκκλησιαστικό ένσημο που επιβαλλόταν επί των αδειών γάμου, σε διαζύγια, σε

⁷ Σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος ο τιμάρθμος σχεδόν οκταπλασιάστηκε από το 1914 έως το 1922

αποδείξεις πληρωμών προς το ναό και σε κάθε έγγραφο από και προς την εκκλησιαστική αρχή, και δ) το πρόσθετο 1% του συνθετικού φόρου επί της καθαρούς προσόδου (άρθρα 84,85 και 87). Με το άρθρο 36 μεταβλήθηκε ο τρόπος υπολογισμού της ενοριακής εισφοράς ενώ αυξήθηκε και το σχετικό ποσό. Συγκεκριμένα στις πόλεις με πληθυσμό άνω των 20.000 κατοίκων οι ενορίες κατατάσσονταν σε 5 κατηγορίες, με βάση τον τελευταίο φορολογικό κατάλογο, ενώ το ποσό της εισφοράς κυμαινόταν μεταξύ 20-300 δρχ. ετησίως. Στις πόλεις με πληθυσμό κάτω των 20.000 κατοίκων οι ενορίες κατατάσσονταν με βάση την περιουσιακή τους κατάσταση και θα κατέβαλλαν από 20-60 δρχ. ετησίως.

Όμως μια σειρά από γεγονότα όπως οι συνεχείς επιβαρύνσεις του Ταμείου με νέες δαπάνες χωρίς να εισπράττονται τα ανάλογα έσοδα, η ακατάλληλη διοίκηση και διαχείριση της μοναστηριακής περιουσίας λόγω ατασθαλιών αλλά και έλλειψης κτηματολογίου, οι απαλλοτριώσεις μεγάλων εκτάσεων αγροτικών μοναστηριακών κτημάτων για την αποκατάσταση ακτημόνων και προσφύγων και η μη κρατική ενίσχυση παρά τις κατά καιρούς υποσχέσεις οδήγησαν «στην πλήρη χρεωκοπία του Γενικού Εκκλησιαστικού Ταμείου».⁸ Πρέπει να σημειωθεί πως σημαντικό ρόλο στην εκτίναξη των δαπανών του Γ.Ε.Τ διαδραμάτισε και ο εξαιρετικός υψηλός πληθωρισμός εκείνης της περιόδου, όπως δείχνουν τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος.⁹ Το

⁸ Ιωάννης Μ. Κονιδάρης, *Ο Νόμος 1700/1987 και η Πρόσφατη Κρίση στις Σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 1991, σελ. 145

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 Τιμάρηθμος 1914-1928 (1914=100)	
1914	100
1922	773,7
1923	1217,5
1924	1324,8
1925	1489,9
1926	1797,9
1927	1938,1
1928	1957,1

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, *Τα Πρώτα 50 χρόνια της Τραπέζης της Ελλάδος*, Αθήνα 1978, Πίνακας 1, σελ. 21.

αποτέλεσμα ήταν πως το Γ.Ε.Τ δεν μπορούσε πλέον να ανταποκρίνεται με συνέπεια σε βασικές του υποχρεώσεις. Είναι ενδεικτικό πως παρά την οικονομική ενίσχυση του Ταμείου με τη λήψη δανείων, το 1930 οι καθυστερήσεις στις καταβολές των αποδοχών των ιεραρχών έφταναν και τους 12 μήνες.¹⁰

1.1.2 Ίδρυση ΟΔΕΠ

Η κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Ε. Βενιζέλο επιχείρησε να δώσει βιώσιμη λύση στο μισθολογικό ζήτημα των ιερέων μέσω δύο νομοθετικών παρεμβάσεων. Με το νομοθετικό διάταγμα 4684/1930 «περί διοικήσεως και διαχειρίσεως της εκκλησιαστικής περιουσίας και περί συγχωνεύσεων των μικρών Ι. Μονών» (Ε. τ. Κ Α'150/10-5-1930) συστάθηκε ο «Οργανισμός διοικήσεως της Εκκλησιαστικής και Μοναστηριακής περιουσίας» (Ο.Δ.Ε.Π), ο οποίος εκτός από τη διαχείριση της μοναστηριακής περιουσίας θα προχωρούσε και σε εκτεταμένες ρευστοποιήσεις αυτής.

Η πολιτεία κάτω από το βάρος των οικονομικών προβλημάτων του Γ.Ε.Τ. αλλά και της γενικότερης οικονομικής δυσπραγίας, καθώς είχε ήδη ξεσπάσει η μεγάλη οικονομική κρίση, έκρινε ότι για την κάλυψη των μεγάλων οικονομικών αναγκών της Εκκλησίας, χωρίς να απαιτηθεί η συμβολή του κρατικού προϋπολογισμού, ήταν αναγκαία η υλοποίηση ενός ευρύτατου προγράμματος ρευστοποίησης των κτημάτων των μονών τα οποία είτε παρέμεναν «ανενεργά» είτε προσπόριζαν οφέλη σε μια μικρή ομάδα εμπλεκομένων.

Το εισπραττόμενο τίμημα από τις εκποιήσεις και τις εκμισθώσεις κτημάτων θα επενδυόταν σε εθνικά χρεόγραφα και το εισόδημα από τους τόκους θα κατευθυνόταν πρωτίστως για τη συντήρηση των μονών και των μοναχών (**άρθρο 14**) και στη συνέχεια για: **α)** τη μισθοδοσία των εν ενεργεία Ιεραρχών και τη καταβολή σύνταξης σε όσους αποχωρούσαν λόγω γήρατος ή ασθένειας, **β)** τη μισθοδοσία του προσωπικού των μητροπολιτικών γραφείων, **γ)** τη μισθοδοσία των ιεροκηρύκων, **δ)** την ενίσχυση του Ταμείου Ασφάλισης του ενοριακού κλήρου που θα ανερχόταν στο 10% των προσόδων της μοναστηριακής περιουσίας, **ε)** τη μισθοδοτική επικουρία του άπορου ενοριακού κλήρου και **στ)** τη πραγμάτωση εκπαιδευτικών, φιλανθρωπικών και κοινωφελών

¹⁰ Οργανισμός Διοικήσεως Εκκλησιαστικής Περιουσίας, Έκθεσις κ. Στυλιανού Γρηγορίου επί του Ισολογισμού του ΟΔΕΠ της 31^{ης} Μαρτίου 1932 και του Προϋπολογισμού του ΟΔΕΠ του οικονομικού έτους 1932-1933, Τύποις: Στυλ. Γαληνάκη @ Ιωαν. Τσίπη, Αθήνα, 1932, σελ. 102

σκοπών (**άρθρο 15**). Μέρος των κεφαλαίων θα μπορούσε να επενδυθεί σε προσοδοφόρα αστικά κτήματα και δημόσια κτήρια μετά από απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου (**άρθρο 13**).

Όμως η ικανοποίηση των τρεχουσών και άκρως σημαντικών υποχρεώσεων, όπως ήταν η καταβολή των καθυστερούμενων μισθών σε αρχιερείς και ιεροκήρυκες, πραγματοποιήθηκε με τη σύναψη δανείων. Η συνδρομή του κράτους ήταν αποφασιστική καθώς από τις πρώτες κιόλας εβδομάδες λειτουργίας του ο ΟΔΕΠ έλαβε άτοκο δάνειο 1 εκατ. δρχ. από το Δημόσιο, όπως επίσης και δάνειο ύψους 15 εκατ. δρχ. από την Εθνική τράπεζα με την εγγύηση του κράτους.¹¹ Η ταχύτατη δανειοδότηση του Ο.Δ.Ε.Π αποτέλεσε και μια παραχώρηση της κυβέρνησης προκειμένου να καμφθούν οι αντιδράσεις της Ιεραρχίας στην προωθούμενη ρευστοποίηση μέρους της μοναστηριακής περιουσίας.¹²

Η πολιτεία προχώρησε και σε μία ακόμη παραχώρηση προς την Ιεραρχία καθώς ο νέος Καταστατικός Χάρτης της Εκκλησίας της Ελλάδος (νόμος 5187/1931) όριζε ότι για τον Αρχιεπίσκοπο ο μισθός του θα ήταν ίσος με αυτού του προέδρου του Αρείου Πάγου, ο μισθός των Μητροπολιτών ίσος με αυτόν των αρεοπαγιτών και των βοηθών επισκόπων ίσος με το μισθό εφέτου (**άρθρο 16**). Επίσης η σύνταξη γήρατος ή ασθενείας για τους αποχωρούντες αρχιερείς θα ήταν ίση με το τελευταίο μισθό συν το ήμισυ των επιδομάτων που ελάμβαναν πριν την συνταξιοδότηση τους (**άρθρο 17**).

Όπως ήταν αναμενόμενο οι προβλέψεις του νέου Καταστατικού Χάρτη της Εκκλησίας οδήγησαν σε σημαντική αύξηση, συγκεκριμένα της τάξης του 40%, του μισθολογικού κόστους που κατέβαλλε ο Ο.Δ.Ε.Π για τους αρχιερείς, σε σύγκριση με τις υποχρεώσεις που κάλυπτε το Γ.Ε.Τ, όπως μας πληροφορεί έγγραφο του Ο.Δ.Ε.Π προς την Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδος με ημερομηνία 27 Ιουνίου 1932. Αυτό, μάλιστα, συνέβη τη στιγμή που «το κράτος αισθανόμενο ήδη τον ισχυρόν αντίκτυπον της παγκοσμίου οικονομικής θυέλλης, προέβη εις το οδυνηρόν μέτρον της περικοπής των αποδοχών των δημοσίων υπαλλήλων».¹³

¹¹ Έκθεσις κ. Στυλιανού Γρηγορίου, *ό. π.*, σελ 110

¹² *Αι Συνοδικαί Εγκύκλιοι, Εκδιδόμεναι υπό της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος*, Τόμος Α' (1901-1933), Εκ του Τυπογραφείου της Αποστολικής Διακονίας, Αθήνα 1955, σελ 558-559

¹³ Έκθεσις κ. Στυλιανού Γρηγορίου, *ό. π.*, σελ. 101

Παρά τον μεγάλο όγκο των εκποιήσεων μοναστηριακών ακινήτων¹⁴ ο Ο.Δ.Ε.Π περιήλθε σε δύσκολη οικονομική θέση εξαιτίας της εκμηδένισης ουσιαστικά των κεφαλαίων που συγκεντρώθηκαν από τις προπολεμικές ρευστοποιήσεις κτημάτων και είχαν επενδυθεί σε χρεόγραφα¹⁵, της διαγραφής των οφειλών αγροτών από αγορές μοναστηριακών κτημάτων όπως όριζε σχετικός αναγκαστικός νόμος που προώθησε η δικτατορία του Μεταξά και των συνεπειών της εφαρμογής του Νομοθετικού Διατάγματος 327/1947 (Ε.τ.Κ Α' 84/19-4-1947) «Περί αναγκαστικής μισθώσεως γαιών υπέρ ακτημόνων γεωργών και κτηνοτρόφων».¹⁶ Σύμφωνα με υπολογισμούς εκκλησιαστικών παραγόντων, εξαιτίας των καταστροφικών οικονομικών συνεπειών της κατοχής και της νομισματικής αλλαγής του 1944, ο Ο.Δ.Ε.Π απώλεσε ολόκληρο το προϊόν από την εκποίηση της περιουσίας των μονών κατά την περίοδο 1930-1940 το οποίο υπολογιζόταν σε 420 εκατ. δρχ.¹⁷

Για την αντιμετώπιση των τρεχουσών αναγκών του Οργανισμού η Ιεραρχία αναγκάστηκε να ζητήσει δάνειο από την κατοχική κυβέρνηση (συγκεκριμένα το 1943), πρακτική που συνεχίστηκε και μεταπολεμικά καθώς το έλλειμμα διευρυνόταν συνεχώς. Μέχρι το 1953 το ποσό που δανειζόταν ο Ο.Δ.Ε.Π από το κράτος σε ετήσια βάση είχε ανέλθει στα 4 δις. δρχ., όπως αναφέρει Συνοδική Εγκύκλιος της 3^{ης} Μαρτίου 1954.¹⁸ Παρόλα αυτά τα προβλήματα δεν εξέλιπαν καθώς αρχιερείς, ιεροκήρυκες και οι άλλοι εκκλησιαστικοί υπάλληλοι ελάμβαναν το μισθό τους με καθυστέρηση που έφτανε και τους δύο μήνες.¹⁹

1.1.3 Ίδρυση TAKE

¹⁴ Κρίθηκε ρευστοποιητέα ακίνητη περιουσία που η αξία της έφτανε, σύμφωνα με τις μονές, σε 1.030.588.557 δρχ. και κατά την Εθνική τράπεζα σε 677.686.245 δρχ. (βλέπε στο Θεόκλητος Στράγκας, *Εκκλησία Ελλάδος Ιστορία Εκ Πηγών Αψευδών 1817-1967*, Ε' Τόμος, Αθήναι 1974, σελ.3299)

¹⁵ Αυτό συνέβη διότι η νομισματική μεταρρύθμιση του Νοεμβρίου του 1944 δεν εξαίρεσε τα προπολεμικά δάνεια του ελληνικού δημοσίου από τον κανόνα ανταλλαγής μιας νέας δραχμής προς 50 δισεκατομμύρια παλαιές με αποτέλεσμα οι προπολεμικοί αποταμιευτές και κάτοχοι ομολόγων του ελληνικού δημοσίου να χάσουν τα κεφάλαια τους.

¹⁶ Μητροπολίτου Λαρίσης Δωρόθεου, *ό. π.*, σελ 65-66

¹⁷ Βλέπε εισήγηση του Μητροπολίτη Μυτιλήνης Ιάκωβου στη συνεδρίαση της Ιεράς Συνόδου στις 23/1/1963 στο Θεόκλητος Στράγκας, *Εκκλησία Ελλάδος Ιστορία Εκ Πηγών Αψευδών 1817-1967*, ΣΤ' Τόμος, Αθήναι 1980, σελ 3900

¹⁸ *Αί Συνοδικαί Εγκύκλιοι εκδιδόμενοι υπό της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος*, Τόμος Β', (1934-1956), Εκ του Τυπογραφείου της Αποστολικής Διακονίας, Αθήνα 1956, σελ. 707-708

¹⁹ Μητροπολίτου Λαρίσης Δωρόθεου, *ό. π.*, σελ 59-60

Την ίδια χρονική περίοδο με την ίδρυση του Ο.Δ.Ε.Π, όπου υλοποιήθηκε το εγχείρημα της κάλυψης της μισθοδοσίας του ανώτερου κλήρου μέσω της αξιοποίησης της ακίνητης εκκλησιαστικής περιουσίας, επιχειρήθηκε να αντιμετωπιστούν με τρόπο οριστικό και τα ανοικτά ζητήματα της μισθοδοσίας και ασφάλισης του εφημεριακού κλήρου.

Το 1930 με το νόμο **4606** «*Περί συστάσεως Ταμείου Ασφαλίσεως του ορθόδοξου εφημεριακού κλήρου της Ελλάδος*» (Ε.τ.Κ Α'138/2-5-1930) ιδρύθηκε το Ταμείο Ασφάλισης Κληρικών Ελλάδος (**Τ.Α.Κ.Ε**) το οποίο θα παρείχε ασφαλιστική κάλυψη σε εφημέριους, διακόνους, έμμισθους ψάλτες και προσωπικό του ΤΑΚΕ (το προσωπικό των Μητροπόλεων υπάχθηκε αργότερα βάσει του Α.Ν 671/43). Το Τ.Α.Κ.Ε συστάθηκε ως νομικό πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου και υπαγόταν στον έλεγχο του υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων (**άρθρο 1**). Σκοπός του ήταν η κάλυψη των μελών του λόγω αναπηρίας, γήρατος και θανάτου αλλά και σε περίπτωση ασθένειας πέραν του τριμήνου εφόσον υπήρχε περίσσειμα πόρων.

Οι πόροι του Ταμείου προέρχονταν από: **α)** το 5% της τακτικής μισθοδοσίας εφημέριων, ιεροδιακόνων και ψαλτών, **β)** την κράτηση ενός μισθού στους εν ενεργεία ιερείς, **γ)** την κράτηση, μεταξύ 2-6%, στα ακαθάριστα έσοδα των ενοριακών ναών, **δ)** το 10% των προσόδων της μοναστηριακής περιουσίας, **ε)** το 50% των καθαρών εσόδων όσων εξωκκλησιών και παρεκκλησιών είχαν έσοδα άνω των 25.000 δρχ. **στ)** την επιβολή τέλους 5 δρχ. σε κάθε βάφτιση και 25 δρχ. σε κάθε πράξη γάμου, **ζ)** δωρεές-κληροδοτήματα, **στ)** το επιπλέον ποσοστό 1% επί του συνθετικού φόρου που είχε επιβληθεί με το νομοθετικό διάταγμα του 1923 (**άρθρο 3**). Σύμφωνα με το **άρθρο 8** επί μια τριετία το Ταμείο δεν θα χορηγούσε σύνταξη, προφανώς μέχρι να σωρευτεί ένα σημαντικό ποσό κεφαλαίου. Στο διάστημα αυτό οι δικαιούχοι θα ελάμβαναν από τους κατά τόπους ναούς ότι όριζε ο νόμος του 1910 (**άρθρο 24**), δηλαδή σύνταξη ίση με το μισό του μηνιαίου μισθού.

Το 1931 με το νόμο 5148 «*Περί ενοριακών ναών και εφημερίων και ταμείου αποδοχών και ασφαλίσεως του Κλήρου της Ελλάδος*» συστάθηκε στο ίδιο ταμείο και κλάδος μισθοδοσίας των εν ενεργεία εφημέριων, ενώ προστέθηκε και η κάλυψη της προικοδότησης των άγαμων θυγατέρων των ιερέων εφόσον όμως «το ΤΑΚΕ παρουσιάσει σταθερόν περίσσειμα επιτρέπον την αντιμετώπισιν και του κινδύνου τούτου». (**άρθρο 40**)

Με το νέο νόμο και ειδικότερα με το άρθρο 41, οι πόροι του TAKE διακρίνονταν πλέον σε πόρους υπέρ των αποδοχών του εφημεριακού κλήρου και σε πόρους υπέρ της ασφάλισης αυτού. Οι πόροι υπέρ των αποδοχών ήταν: **α)** το 40% των ακαθάριστων εσόδων των ενοριακών ναών με την εξαίρεση του Μητροπολιτικού Ναού Αθηνών, **β)** το 10% του συνόλου των προσόδων της μοναστηριακής περιουσίας με βάση τα όσα όριζε ο νόμος ίδρυσης του Ο.Δ.Ε.Π (ν. 4684/30) και **γ)** δωρεές και κληροδοτήματα. Οι πόροι υπέρ της ασφάλισης παρέμειναν οι ίδιοι.

Το έργο της είσπραξης των πόρων και της καταβολής των αποδοχών είχε ανατεθεί στα τοπικά ταμεία του TAKE που είχαν ιδρυθεί στις έδρες των Μητροπόλεων. **(άρθρο 45).**

Για τους εφημέριους ορίστηκε βασικός μισθός που κυμαινόταν μεταξύ 1000-2000 δρχ. ανάλογα με το επίπεδο μόρφωσης καθώς και μηνιαία προσαύξηση ανάλογα με τα χρόνια υπηρεσίας και την ύπαρξη παιδιού. Οι εφημέριοι που ελάμβαναν μισθοδοσία ανώτερη του ποσού αυτού διατηρούσαν τις αποδοχές τους, όπως επίσης και τις χορηγίες σε είδος από τους ενορίτες. Στους εφημέριους που μισθοδοτούνταν από τους ενορίτες σε είδος, το TAKE θα κατέβαλε το μισό του βασικού μισθού και τις προσαυξήσεις επί αυτού **(άρθρο 38)**. Για λόγους σύγκρισης να αναφέρουμε ότι οι ετήσιες αποδοχές των εφημέριων σε είδος, από τις εισφορές πιστών, κυμαινόταν μεταξύ 6.000 και 15.000 δρχ. ανάλογα με το πληθυσμό της κάθε ενορίας,²⁰ δηλαδή σε πολύ υψηλότερα επίπεδα σε σχέση με τον βασικό μισθό που χορηγούσε το TAKE. Επιπλέον η διοίκηση του Ταμείου μπορούσε να αποφασίζει αύξηση ή μείωση του μισθού ανάλογα με τους πόρους που διέθετε. **(άρθρο 44)** Με το άρθρο 48 ορίστηκε πως η καταβολή της μισθοδοσίας από το TAKE θα ξεκινούσε στις 1/4/1932.

Μετά από αντιδράσεις που εκδηλώθηκαν από πολλές ενοριακές επιτροπές,²¹ με νέα νομοθετική παρέμβαση **(νόμος 5439/1932)** οριζόταν ότι για την οικονομική ενίσχυση του Τ.Α.Κ.Ε θα παρακρατείτο το 1/3 των ακαθάριστων εσόδων των ενοριακών ναών (έναντι 40% που ίσχυε προηγουμένως). Για να μην μειωθούν όμως τα έσοδα για τη μισθοδοσία των ιερέων επιβλήθηκε: **α)** εισφορά επί των εσόδων του Ιδρύματος της Ευαγγελιστρίας Τήνου, όπως και άλλων ναών που διέπονται από ειδικούς νόμους, **β)** εισφορά 5 δραχμών σε κάθε πιστοποιητικό ή άλλο έγγραφο

²⁰ Μητροπολίτου Μαρωονείας Άνθιμου, *Το οικονομικόν πρόβλημα του εφημεριακού κλήρου της Εκκλησίας της Ελλάδος και η λύσις του*, Τύποις Φοίνικος, Αθήναι 1934, σελ. 21

²¹ Αι Συνοδικαί Εγκύκλιοι, ό.π., Τόμος Α', σελ 585

εκδιδόμενο από εκκλησιαστική αρχή, γ) εισφορά 3 δραχμών σε κάθε έγγραφο απευθυνόμενο σε εκκλησιαστική αρχή.

Επιπλέον με το **άρθρο 27** επήλθε μια σημαντική αλλαγή καθώς το έργο της μισθοδοσίας των εφημέριων θα το ανέλαμβάναν οι ενοριακές επιτροπές στους λεγόμενους «εύπορους» ναούς, ενώ το TAKE θα κατέβαλε τη μισθοδοσία όσων ιερέων υπηρετούσαν σε «φτωχές» ενορίες. Ειδικότερα σε όσους ναούς το ποσό της ετήσιας δαπάνης για μισθοδοσία ήταν μικρότερο του 1/3 των ετήσιων ακαθάριστων εσόδων τους (συνήθως αφορούσε τους «πλούσιους» ναούς) η ενοριακή επιτροπή θα κατέθετε το υπόλοιπο ποσό στο TAKE ως ένα είδος «αποθεματικού» προκειμένου να καλυφθεί το ποσό της μισθοδοσίας σε εκείνους τους ναούς (τους πιο «φτωχούς») όπου το 1/3 των ακαθάριστων εσόδων τους δεν επαρκούσε για να καταβληθεί ο μισθός του εφημέριου. Δηλαδή τη διαφορά του μισθού που δεν μπορούσε να καλύψει ο ναός θα την κατέβαλλε το ίδιο το TAKE με το «αποθεματικό» που είχε δημιουργήσει. Για το λόγο αυτό η λειτουργία του Τ.Α.Κ.Ε είχε ιδιαίτερη σημασία για τους εφημέριους των φτωχών ναών που βρίσκονταν κυρίως σε χωριά και άλλα απομακρυσμένα μέρη.

Για την περαιτέρω ενίσχυση των εσόδων του TAKE θεσπίστηκε, με τον αναγκαστικό νόμο 19/20-11-1935, η καταβολή «κληρικοσήμου» επί των αδειών γάμου, διαζευκτηρίων κλπ, η ετήσια εισφορά του ΟΔΕΠ υπέρ TAKE ύψους 1.000.000 δρχ. ενώ ορίστηκε και κρατική ετήσια εισφορά της τάξης των 15 εκατ. δρχ.²² (για το 1935 η κρατική εισφορά θα ανερχόταν στα 5 εκατ. δρχ). Είναι η πρώτη, ίσως, φορά που η πολιτεία εμφανίζεται να καλύπτει, έστω και εν μέρει, το κονδύλι μισθοδοσίας των εφημέριων. Σύμφωνα με το άρθρο. 1 του Ν. 816/1937 θεσμοθετήθηκε εισφορά υπέρ του TAKE επί των εισαγόμενων κηρωδών υλών και λιβάνου,²³ ενώ το 1939 το σύνολο των εισπράξεων των εξωκκλησιών και παρεκκλησιών της χώρας περιήλθε στη κυριότητα του TAKE.

Όμως για την πλειοψηφία των εφημέριων της επαρχίας και κυρίως όσων υπηρετούσαν σε φτωχούς ναούς, η μισθοδοσία σε είδος από τους συμπολίτες τους παρέμενε η βασική πηγή κάλυψης των βιοτικών τους αναγκών ακόμη και μετά τα

²² Βλέπε εισήγηση Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάσης Ελλάδος κ.κ Χρυσόστομου κατά την έκτακτη σύγκληση της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος της 22/1/1963 στο Θεόκλητος Στράγκας, *Εκκλησία Ελλάδος Ιστορία Εκ Πηγών Αψευδών 1817-1967*, ΣΤ' Τόμος, Αθήνα 1980, σελ.3878

²³ Κωνσταντίνος Γ. Παπαγεωργίου, *Το φορολογικό καθεστώς των Θρησκευμάτων Φορολογική Ισότητα και Θρησκευτική Ελευθερία*, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2005, σελ. 266-267

1945.²⁴ Όπως υποστήριξε στην εισήγηση του ο Μητροπολίτης Αττικής Ιάκωβος, κατά τη συνεδρίαση της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου στις 10 Νοεμβρίου 1958, η καταβολή από το TAKE της μισθοδοσίας των εφημέριων των απορότερων ναών «μικρή βελτίωση πέτυχε. Περί τους 2000 ιερείς αμείβονταν με είδος, άλλοι 2.000 σε χρήμα μόνο προς 100-500 δρχ. μηνιαίως εξαρτών τη ζωή τους από τους καρπούς της γης και τη διάθεση των ενοριτών και των εκκλησιαστικών επιτροπών».²⁵

Οι αιτίες για αυτή την κατάσταση εντοπίζονται τόσο στις δυσκολίες που παρουσιάστηκαν στη διαδικασία είσπραξης της ετήσιας εισφοράς των ενοριτών²⁶, που είχε ως αποτέλεσμα τα έσοδα των ναών να είναι χαμηλότερα των προβλεπομένων, όσο και στην απροθυμία των μεγάλων και εύπορων ναών να αποδίδουν το προβλεπόμενο πλεόνασμα στο Τ.Α.Κ.Ε.²⁷ Παρά όμως τις όποιες δυσκολίες και το γεγονός ότι «οι πτωχές παροχές του δεν ήταν ικανές να καλύψουν τις ανάγκες των ασφαλισμένων η πορεία του TAKE ήταν σταθερή και υπήρχε η ελπίδα ότι θα ολοκλήρωνε την προστασία των εφημέριων. Όμως ο πόλεμος και ο νόμος 18/44 εκμηδένισαν την περιουσία του η οποία στην έναρξη της κατοχής συνίστατο σε 148.863.462 δρχ.».²⁸

1.2 Οι μισθολογικές εξελίξεις τη περίοδο 1945-1965

1.2.1 Τα μισθολογικά ζητήματα 1945-1965

Μία από τις πρώτες μέριμνες των μεταπολεμικών κυβερνήσεων ήταν η τακτοποίηση του χρόνιου προβλήματος της μισθοδοσίας του εφημεριακού κλήρου, κάτι που δεν θα συνέβαινε χωρίς την ενεργότερη κρατική συμβολή. Επί αντιβασιλείας Δαμασκηνού και με πρωθυπουργό τον Πέτρο Βούλγαρη, τέθηκε σε εφαρμογή ο αναγκαστικός νόμος 536/1945 «Περί ρυθμίσεως των αποδοχών του Ορθόδοξου Εφημεριακού Κλήρου της Ελλάδος, του τρόπου πληρωμής αυτών και περί καλύψεως της σχετικής δαπάνης» (Ε.τ.Κ

²⁴ Θεόκλητος Στράγκας, *ό.π.*, Ε' Τόμος, σελ. 3030

²⁵ *ό.π.*, σελ 3026. Υπενθυμίζουμε ότι ο βασικός μισθός του εφημέριου είχε οριστεί προπολεμικά μεταξύ 1.000 και 2.000 δρχ. αλλά δεν μπορεί να γίνει απευθείας σύγκριση καθώς από το 1954 και μετά «κόβονται» τρία μηδενικά από το νόμισμα με αποτέλεσμα 1000 δρχ=1 δρχ

²⁶ Μητροπολίτου Μαρωνείας Άνθιμου, *ό. π.*, σελ. 18

²⁷ Θεόκλητος Στράγκας, *ό.π.*, Ε' Τόμος, σελ 3051

²⁸ Βλέπε εισήγηση του Μητροπολίτη Αττικής Ιάκωβο στη συνεδρίαση της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου της 15^{ης} Νοεμβρίου 1958 με θέμα τη περίθαλψη του εφημεριακού κλήρου (στο Θεόκλητος Στράγκας, Ε' Τόμος, σελ 3050-3057)

Α' 226/5-9-1945) σύμφωνα με τον οποίο από την 1^η Οκτωβρίου του 1945 την ευθύνη της μισθοδοσίας του εφημεριακού κλήρου δεν την είχαν πλέον οι ενοριακοί ναοί ή το ΤΑΚΕ, αλλά το Ελληνικό Δημόσιο.

Με το **άρθρο 1** ο βασικός μισθός των εν ενεργεία εφημέριων καθορίστηκε μεταξύ 8.000 και 15.000 δρχ. ενώ ορίστηκε και προσαύξηση από 5% έως 20% ανάλογα με τα χρόνια υπηρεσίας, χωρίς όμως να υπολογίζεται η προϋπηρεσία που είχε διανυθεί μέχρι εκείνη τη στιγμή. Με το **άρθρο 2** καταργείται η αμοιβή σε είδος, τουλάχιστον σε επίπεδο νομοθεσίας.

Η κάλυψη της μισθολογικής δαπάνης θα πραγματοποιούνταν, εν μέρει, μέσω των εσόδων που θα εισέπραττε η πολιτεία τόσο από την επιβολή εισφοράς 25% επί των ακαθάριστων εισπράξεων των ναών όσο και από το εφάπαξ ποσό που θα κατέβαλλαν κάθε χρόνο οι ενορίτες (ενοριακή εισφορά). Τα εκκλησιαστικά συμβούλια των ναών όφειλαν να καταβάλλουν ανά τρίμηνο, στο αρμόδιο δημόσιο ταμείο, το 25% των ακαθάριστων εσόδων του προηγούμενου τριμήνου (υποχρέωση γνωστή και ως τριμηνία), στα οποία πάντως δεν περιλαμβάνονταν τα έσοδα από εκμισθώσεις οικοδομών και γαιών. Για την αποφυγή ανακριβούς δήλωσης των εσόδων του ναού ο νόμος πρόβλεπε ποινές σε βάρος των μελών του εκκλησιαστικού συμβουλίου που μπορούσαν να φτάσουν μέχρι και την κάθειρξη (**άρθρο 2 παρ.2**). Τα εν λόγω έσοδα κατατίθονταν σε ειδικό λογαριασμό με τίτλο «Κεφάλαιον προς πληρωμήν μισθού Εφημεριακού Κλήρου» ενώ τα επιπλέον ποσά που απαιτούνταν για τη μισθοδοσία των κληρικών καλυπτόταν «δι' ισοπόσου χορηγίας του Δημοσίου» (**άρθρο 12**).

Η ενοριακή εισφορά καταβαλλόταν σε επίπεδο δήμου εντός του πρώτου τριμήνου κάθε έτους και σε επίπεδο κοινότητας μεταξύ των μηνών Ιουλίου-Σεπτεμβρίου (**άρθρο 9**). Το ποσό της ενοριακής εισφοράς κυμαινόταν, ανά οικογένεια, μεταξύ 300 δρχ. και 3.000 δρχ. ενώ «περί ομολογουμένως πλουσίων» το ποσό της εισφοράς έφτανε μέχρι και τις 10.000 δρχ. (**άρθρο 4**). Εξαιρούνταν της καταβολής της ενοριακής εισφοράς οι αποδεδειγμένα άποροι δηλαδή «οι κάτοχοι δελτίων τροφίμων απορίας» (**άρθρο 5**). Την κατάταξη των υπόχρεων για την καταβολή της ενοριακής εισφοράς την ανέλαβε τριμελής επιτροπή που λειτουργούσε σε επίπεδο δήμου και κοινότητας. (**άρθρο 6**)

Την ικανοποίηση της για την νομοθετική πρωτοβουλία της κυβέρνησης εξέφρασε η Ιερά Σύνοδος, η οποία σε εγκύκλιο της με ημερομηνία 15 Φεβρουαρίου

1946 υποστηρίζει ότι «ικανοποιούνται πολλαί των επιτακτικών οικονομικών αναγκών του δεινοπαθόντος εφημεριακού κλήρου, και δη της υπαίθρου».²⁹ Παράλληλα όμως εντοπίζει και τα πρώτα σοβαρά προβλήματα στην είσπραξη των απαραίτητων εσόδων για την μισθοδοσία των κληρικών. Ειδικότερα τα μητροπολιτικά και εκκλησιαστικά συμβούλια δεν είχαν καταρτίσει τους πίνακες με τους υπόχρεους ενορίτες, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις τα εκκλησιαστικά συμβούλια απέκρυσαν τα πραγματικά έσοδα των ναών προκειμένου να μειώσουν το ύψος της εισφοράς που θα κατέβαλαν στο δημόσιο ταμείο. Το πρόβλημα οξυνόταν χρόνο με το χρόνο καθώς οι δαπάνες μισθοδοσίας αυξάνονταν με υψηλότερους ρυθμούς σε σύγκριση με τα έσοδα που προορίζονταν για την κάλυψη της σχετικής δαπάνης, λόγω του υψηλού πληθωρισμού της εποχής, με αποτέλεσμα να καθίσταται μεγαλύτερη και η οικονομική επιβάρυνση του δημοσίου.

Το ζήτημα απασχόλησε τη σύσκεψη του Κυβερνητικού Συντονιστικού Συμβουλίου που πραγματοποιήθηκε υπό την προεδρεία του πρωθυπουργού στις 30 Σεπτεμβρίου 1949. Εκεί προτάθηκε, μεταξύ άλλων, η αύξηση της φορολογίας στην καθαρά πρόσοδο καθώς και η αύξηση των τιμών των μονοπωλίων, δηλαδή του αλατιού, των σπέρτων, του φωτιστικού πετρελαίου και των παιγνιόχαρτων, με τα επιπλέον έσοδα να προορίζονται για την μισθοδοσία των κληρικών.³⁰ Τελικά καμία από τις παραπάνω λύσεις δεν υιοθετήθηκε. Αντίθετα στις αρχές του 1950 αποφασίστηκε η αύξηση του ποσού της ενοριακής εισφοράς η οποία, πλέον, κυμαινόταν μεταξύ 10 και 100 δρχ. σε ετήσια βάση ανά οικογένεια, ενώ εξαιρέθηκαν οι άποροι και οι ενορίτες που διέμεναν σε κωμοπόλεις και χωριά με πληθυσμό μέχρι 3.000 κατοίκους.³¹

Όμως η διαδικασία είσπραξης των δυο βασικών πηγών εσόδων για την κάλυψη της μισθοδοσίας του εφημεριακού κλήρου (εισφορά ενοριτών και μέρος των εσόδων των ναών) συνέχιζε να αντιμετωπίζει μεγάλα προβλήματα. Όπως ανέφερε χαρακτηριστικά η εισηγητική έκθεση σχεδίου νομοθετικού διατάγματος, που προωθήθηκε από την κυβέρνηση Καραμανλή με υπουργό Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων τον Π. Λεβάντη και υπουργό Οικονομικών τον Χ. Θηβαίο, οι θεσπισμένοι πόροι για την μισθοδοσία των κληρικών, «λόγω της απροθυμίας των Εκκλησιαστικών Συμβουλίων, όπως επιδιώξωσι την είσπραξιν της ενοριακής εισφοράς, ελάχιστα απέδωσαν και κατέληξαν κατά το τρέχον έτος (σ. σ το 1956) να καλύπτουν κάτω του

²⁹ Αί Συνοδικαί Εγκύκλιοι, *ό.π.*, Τόμος Β', σελ. 416-417

³⁰ Μητροπολίτου Λαρίσης Δωρόθεου, *ό. π.*, σελ 48-49

³¹ Εισηγητική έκθεση στο Νομοθετικό Διάταγμα 3559/1956 «Περί τροποποιήσεως του Α.Ν 536/1945»

ενός τετάρτου της δαπάνης της μισθοδοσίας του εφημεριακού κλήρου». Παράλληλα «πολλά εκκλησιαστικά συμβούλια αποκρύπτουν τα έσοδα των ναών τηρούντες διπλούν ταμείον, ακριβώς ίνα μη καταβάλλωσι εις το ακέραιον και επί των πραγματικών εισπράξεων το 25%». ³² Το αποτέλεσμα ήταν ότι ενώ η δαπάνη για την μισθοδοσία των εφημέριων είχε σχεδόν τετραπλασιαστεί το διάστημα 1949-1956, τα έσοδα του ειδικού λογαριασμού αυξήθηκαν μόνο κατά το ήμισυ (δηλαδή διπλασιάστηκαν), αυξάνοντας σημαντικά την επιβάρυνση του κρατικού προϋπολογισμού.

Η εν λόγω εξέλιξη οδήγησε σε νέα κρατική παρέμβαση η οποία στόχευε στην διασφάλιση των νομοθετικά ρυθμισμένων εσόδων όπως επίσης και στη περαιτέρω αύξηση τους. Προς αυτή την κατεύθυνση το Νομοθετικό Διάταγμα 3559/1956 «Περί τροποποίησης του Α.Ν 536/1945 περί ρυθμίσεως των αποδοχών του Ορθόδοξου Εφημεριακού Κλήρου Ελλάδος» (Ε.τ.Κ Α΄ 221/6-10-1956) προώθησε τις εξής ρυθμίσεις:

- Αύξησε το ποσό της ενοριακής εισφοράς στο τριπλάσιο για όσους διαμένουν στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη και στο διπλάσιο για όσους μένουν στις άλλες πόλεις, ενώ σε υποχρέωση καταβολής της ενοριακής εισφοράς υπόκεινται πλέον και όσοι διαμένουν σε κωμοπόλεις και χωριά με πληθυσμό από 1.000 έως 3.000 άτομα (μέχρι τότε απαλλάσσονταν). Το ποσό της ετήσιας ενοριακής εισφοράς κυμαινόταν μεταξύ 20-300 δρχ. (**άρθρο 1**).
- Εγκαταλείπεται το σύστημα εισπραξής της ενοριακής εισφοράς μέσω των Εκκλησιαστικών Συμβουλίων και ανατίθεται η εισπραξη του στα δημόσια ταμεία προκειμένου να ομαλοποιηθεί η εισροή των σχετικών πόρων (**άρθρο 3**).
- Διευρύνθηκε η βάση επί της οποίας επιβάλλεται η εισφορά του 25% καθώς περιλαμβάνει πλέον το προϊόν των διενεργούμενων εράνων, τα εισοδήματα της ακίνητης περιουσίας (εκμισθώσεις ακινήτων και γαιών) πλην των εισπράξεων από την εκποίηση ακίνητης περιουσίας, τις δωρεές και τα χρηματικά ποσά που ο ενορίτης κληροδότησε στο ναό μέσω διαθήκης.
- Διπλασιάστηκε το ποσό του κληρικοσήμου επί των αδειών γάμου και διαζυγίων, με το 50% του σχετικού ποσού να τροφοδοτεί τον λογαριασμό για την

³² Θεόκλητος Στράγκας, *ό.π.*, Ε΄ Τόμος, σελ 3039

μισθοδοσία των εφημέριων ενώ το υπόλοιπο αποτελούσε έσοδο του Τ.Α.Κ.Ε και

- Αυξήθηκε το τέλος χαρτοσήμου που κατέβαλλε όποιος αιτείται άδεια γάμου ή διαζύγιο στο ύψος της ετήσιας ενοριακής εισφοράς, με το επιπλέον ποσό να χρηματοδοτεί το λογαριασμό μισθοδοσίας των εφημέριων (**άρθρο 6**).

Στα τέλη του 1958 η Ιεραρχία έθεσε προς την κυβέρνηση το αίτημα κατάρτισης νέου μισθολογίου για τον εφημεριακό κλήρο το οποίο θα οδηγούσε σε μεγάλες αυξήσεις των μισθών τους. Η πρόταση που κατατέθηκε προς έγκριση στη συνεδρίαση της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου, η οποία πραγματοποιήθηκε στα τέλη του 1958³³, ήταν η αύξηση κατά 50% περίπου, από τις 1031 δρχ. στις 1566 δρχ., του μέσου μισθού ενός κληρικού, ο οποίος μαζί με τα επιδόματα θα έφτανε τις 1716 δρχ. (συνολικό ποσοστό αύξησης 66%). Αν υιοθετούνταν αυτή η πρόταση το ετήσιο ποσό της μισθοδοσίας των ιερέων από 96.050.250 δρχ. θα εκτινασσόταν στα 159.810.621 δρχ. Σημειώνεται ότι εκείνη τη χρονιά ο μισθός των πολιτικών υπαλλήλων (μαζί με τα επιδόματα) κυμαινόταν μεταξύ 1.191 δρχ. και 1807 δρχ. ενώ των εφημέριων μεταξύ 742 δρχ. και 1.484 δρχ.

Το βασικό επιχείρημα που παρουσιάστηκε από την πλευρά της εκκλησίας για να υποστηριχτεί το αίτημα των υψηλών μισθολογικών αυξήσεων ήταν ότι οι αποδοχές των εφημέριων υπολείπονταν σημαντικά των μισθών που ίσχυαν στους άλλους δημοσίους υπαλλήλους. Ειδικότερα το 1958 ο μισθός του εφημέριου αντιστοιχούσε στο 62%-82% των μηνιαίων αποδοχών του πολιτικού υπαλλήλου, όταν το 1945 η αναλογία ήταν 88%-103%.³⁴

Όπως ομολόγησε ο Μητροπολίτης Αττικής Ιάκωβος, στην εισήγηση του κατά τη διάρκεια της συνεδρίασης της Ιεράς Συνόδου, για την υστέρηση που παρουσιαζόταν στην μισθοδοσία των ιερέων σημαντικό ρόλο διαδραμάτιζε «η μη καλή είσπραξη των πόρων που τέθηκαν» για το σκοπό αυτό, παρά και τη σχετική νομοθετική πρωτοβουλία της κυβέρνησης μόλις 2 χρόνια πριν. Για την ομαλότερη είσπραξη των εισφορών των ναών ο Μητροπολίτης πρότεινε την καθιέρωση ενιαίου λογιστικού συστήματος ώστε να υπάρξει «περιορισμός των περιπτώσεων της εις σοβαράν, ως φαίνεται, κλίμακα ενεργουμένης σήμερον αποκρύψεως των εσόδων». Χαρακτηριστικό είναι το περιστατικό που

³³ Βλέπε εισήγηση του Μητροπολίτη Αττικής Ιάκωβου στην συνεδρίαση της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου στις 10/11/1958, (Θεόκλητος Στράγκας, *ό.π.*, Ε' Τόμος, σελ 3027-3039).

³⁴ Βλέπε σχετικό πίνακα στο Θεόκλητος Στράγκας, *ό.π.*, Ε' Τόμος, σελ. 3027

περιέγραψε, στην ίδια συνεδρίαση, ο Μητροπολίτης Χίου Παντελεήμων. Σύμφωνα με τον αρχιερέα, «είναι αφάνταστος η διασπάθιση των χρημάτων, ήτις λαμβάνει χώραν εκ μέρους των Εκκλησιαστικών Συμβουλίων. Αρκεί να αναφέρω ότι εις Βροντάδο της θεοσώστου επαρχίας μου, δίσκος μόνον εισέπραξεν εν μια ημέρα 40 χιλ. δραχμών, και το Εκκλησιαστικόν Συμβούλιον παρουσίασεν εν τω απολογισμώ ως έσοδα ολοκλήρου του έτους μόνον 25 χιλιάδες».³⁵ Επίσης καταγράφονταν και περιστατικά υπεξαίρεσης χρημάτων. Όπως αναφέρει Συνοδική Εγκύκλιος της 1^{ης} Νοεμβρίου 1960, ορισμένοι εκκλησιαστικοί σύμβουλοι που ασκούσαν και το έργο του ταμιά του ναού «φυλάττουν τα χρήματα των εισπράξεων των Ι. Ναών εις τας οικείας των»³⁶ αντί να τα καταθέτουν, στο όνομα των ναών, σε καταθέσεως όψεως ή προθεσμίας.

Για την κάλυψη του μεγαλύτερου μέρους του επιπλέον ποσού που απαιτούνταν για την μισθολογική αναβάθμιση των εφημέριων, ο Μητροπολίτης Αττικής πρότεινε, στην εισήγησή του, τα ακόλουθα: **α)** Όσον αφορά την ενοριακή εισφορά «διά την πληρεστέραν αυτής εισπραξίν και διά το ολιγότερον εμφανές του πράγματος, πρέπει να ενταχθή οπωσδήποτε, εις υπάρχοντα άλλον φόρον καθολικής μορφής»³⁷ και να μην εισπράττεται αυτοτελώς από το κράτος ενώ ταυτόχρονα να αποφασιστεί η αύξηση της εισφοράς για τους εύπορους ενορίτες, **β)** η μονοπώληση της παρασκευής και του εμπορίου κεριών και **γ)** ο διπλασιασμός του κληρικόσημου γάμων και διαζυγίων.

Οι παραπάνω πηγές εσόδων θα απέδιδαν συνολικά 98.341.000 δρχ. σε σύνολο 159,8 εκατ. δρχ που απαιτούνταν για τους νέους αυξημένους μισθούς των εφημέριων, ενώ το υπόλοιπο ποσό (61,5 εκατ. δρχ.) θα καλυπτόταν από το κράτος. Σημειώνεται πως με βάση στοιχεία του 1957, έναντι συνολικού ποσού μισθοδοσίας ύψους 96.050.250 δρχ. που αφορούσε 7750 ιερείς, το κράτος συμμετείχε με κονδύλια της τάξης των 46 εκατ. δρχ, ενώ το υπόλοιπο ποσό των 50 εκατ. δρχ. περίπου καλυπτόταν: **α)** από το 25% των ακαθάριστων εσόδων των ναών (17 εκατ. δρχ), **β)** την ενοριακή εισφορά (27 εκατ. δρχ.) **γ)** άλλες πηγές εσόδων όπως το κληρικόσημο (περί τα 6 εκατ. δρχ).

Σε συσκέψεις που πραγματοποιήθηκαν στο Γενικό Λογιστήριο του Κράτους το Νοέμβριο του 1958, ο υπουργός Οικονομικών κ. Παπακωνσταντίνου κατέθεσε την

³⁵ Θεόκλητος Στράγκας, *ό.π.*, Ε' Τόμος, σελ 3041

³⁶ *Αι Συνοδικαί Εγκύκλιοι Εκδιδόμενοι υπό της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος*, Τόμος Γ' 1957-1967, Αθήναι 2000, Εκ του τυπογραφείου της Αποστολικής Διακονίας, σελ 242

³⁷ Θεόκλητος Στράγκας, *ό.π.*, Ε' Τόμος, σελ 3034

αντιπρόταση της κυβέρνησης η οποία, σαφώς, μετέφερε στην εκκλησιαστική πλευρά το κύριο οικονομικό βάρος για την αύξηση των μισθών των εφημέριων. Ειδικότερα πρότεινε: **α)** την εκποίηση της ρευστοποιητέας περιουσίας του ΟΔΕΠ για την πληρωμή των μισθών αρχιερέων, ιεροκρητύκων και εφημεριακού κλήρου και **β)** συγχώνευση του ΟΔΕΠ με το ΤΑΚΕ με τον νέο φορέα να επιχορηγείται από το Δημόσιο. Ο υπουργός Παιδείας πρότεινε, από την πλευρά του, **α)** να συμμετέχουν στα εκκλησιαστικά συμβούλια εφοριακοί «ίνα αποκρούωσι την απόκρυψιν χρημάτων των Ναών και δευτέρων ταμείων, μειουμένου του 25% υπέρ του Δημοσίου»³⁸, **β)** να αντικατασταθεί η ενοριακή εισφορά με τον καθορισμό ενός τέλους ύψους 30 δρχ. ανά οικογένεια ενοριτών που θα συλλέγεται μέσω εισπρακτόρων, **γ)** να διατεθούν υπέρ της μισθοδοσίας των εφημέριων το 50% των δικαιωμάτων των αρχιερέων από τις άδειες γάμου και παράλληλα να επιβληθεί φορολογία ίση με 3% επί της διατηρητέας περιουσίας των μονών και **δ)** να μειωθεί ο αριθμός των εφημέριων.

Οι εκπρόσωποι της Ιεραρχίας διαφώνησαν με τις προτάσεις της πολιτείας, προφανώς διότι, μεταξύ των άλλων, θα οδηγούσαν σε μείωση του εισοδήματος των αρχιερέων, με αποτέλεσμα το θέμα του νέου μισθολογίου των εφημέριων να παραμείνει σε εκκρεμότητα.

Το ζήτημα ήρθε εκ νέου στην επικαιρότητα τον Οκτώβριο του 1960 καθώς σε συνάντηση που είχε επιτροπή της Ιεραρχίας υπό τον αρχιεπίσκοπο με τον πρωθυπουργό, ζήτησε «την λύσιν του εφημεριακού μισθολογίου διεκτραγωδήσαντες την αξιοθρήνητον θέσιν ιδία των εφημερίων της υπαίθρου».³⁹ Ακόμη τέθηκε το αίτημα της κατάργησης της ενοριακής εισφοράς ως επιζήμιας για την εικόνα και το κύρος της επίσημης Εκκλησίας καθώς εκτός των άλλων, «πολλοί πτωχοί, μεταναστεύοντες εις Γερμανίαν και Αυστρίαν και αλλαχού, δεν δύνανται να λάβωσι διαβατήριον αν δεν έχωσιν απόδειξιν καταβολής των εισφορών των υπέρ του εφημεριακού κλήρου από το 1956 και εντεύθεν».

Όμως η κυβέρνηση εξακολουθούσε να βλέπει με προβληματισμό το αίτημα της εκκλησίας, για οικονομικούς κυρίως λόγους. Όπως αποκάλυψε ο τότε υφυπουργός Οικονομικών Δ. Αλιμπραντής σε μητροπολίτες που τον επισκέφτηκαν, η εύρεση 100 εκατ. δρχ. από άλλες πηγές πλην κρατικού προϋπολογισμού για την κάλυψη κατά τα 2/3 περίπου του κονδυλίου μισθοδοσίας των εφημέριων, όπως είχε προτείνει η

³⁸ Θεόκλητος Στράγκας, *ό.π.*, ΣΤ' Τόμος, σελ 3626

³⁹ *ό.π.*, σελ 3628

Εκκλησία, είναι «ανέφικτον εν τη πραγματοποιήσει αυτού».⁴⁰ Αντίθετα θεωρούσε ότι η Εκκλησία μπορούσε να εισπράξει το πολύ μέχρι 60 εκατ. δρχ. από τις δικές της πηγές (ομαλή εισπραξη του 25% των ακαθάριστων εσόδων των ναών, επιβολή εισφοράς σε ανδρικά μοναστήρια, εισπράξεις ενσήμων αδειών γάμου, διαζυγίων και άλλων αιτήσεων, το 50% των εσόδων των ιερέων από τη τέλεση των μυστηρίων στις πόλεις και το 50% των δικαιωμάτων των αρχιερέων από άδειες γάμου και διαζύγια). Αυτό σήμαινε ότι η πολιτεία θα έπρεπε να καλύψει τα υπόλοιπα 100 εκατ. δρχ., δηλαδή το διπλάσιο περίπου ποσό έναντι εκείνου που κατέβαλε εκείνη τη στιγμή (50 εκατ. δρχ. περίπου) και βέβαια πολύ περισσότερα από τα 60 εκατ. δρχ. που τοποθετούσε το ύψος της κρατικής συνεισφοράς για την υλοποίηση του νέου μισθολογίου των εφημέριων η πρόταση της Εκκλησίας.

Την ίδια στιγμή όμως όπου μεγάλος αριθμός ιερέων διαβιούσε με εξαιρετικά περιορισμένους οικονομικούς πόρους, δημοσιεύματα εφημερίδων αναφέρονταν στην άνετη οικονομική κατάσταση των αρχιερέων. Στις 9 Οκτωβρίου 1960 δημοσιεύτηκαν σχετικά σχόλια στις εφημερίδες **Καθημερινή** και **Βήμα** τα οποία σημείωναν πως 70 μητροπολίτες εισέπρατταν από δικαιώματα, έκτακτες αμοιβές και τυχερά περί τα 270 εκατ. δρχ. ετησίως, ποσό που υπερκάλυπτε τις ανάγκες μισθοδοσίας του κατώτερου κλήρου.⁴¹ Σε δελτίο τύπου που εξέδωσε η Ιερά Σύνοδος υποστήριξε πως ο μηνιαίος μισθός που εισπράττουν οι αρχιερείς από τον Ο.Δ.Ε.Π ανέρχεται, μετά από πολυετή υπηρεσία, στις 6.000 δρχ. χωρίς καμία άλλη προσαύξηση, ενώ μαζί με δικαιώματα από γάμους, διαζύγια κ. α καθώς και τα τυχερά από ιεροπραξίες το συνολικό ποσό των αποδοχών των αρχιερέων ανέρχεται στις 10.000δρχ. μηνιαίως.⁴² Ακόμη και αν λάβουμε υπόψη μόνο τις βασικές μηνιαίες αποδοχές των 6.000 δρχ., αυτές εξακολουθούσαν να βρίσκονται σε πολύ υψηλότερα επίπεδα σε σύγκριση με τις βασικές αποδοχές των εφημέριων που δεν ξεπερνούσαν εκείνη τη περίοδο τις 1500-1600 δρχ. (βλέπε παρακάτω)

Το θέμα του νέου μισθολογίου για τους εφημέριους ανακινήθηκε εκ νέου στα τέλη του 1962 καθώς το χάσμα που χώριζε τις αποδοχές τους με αυτές των άλλων δημοσίων υπαλλήλων διευρυνόταν συνεχώς. Όπως ισχυρίστηκε ο μητροπολίτης Φθιώτιδας Δαμασκηνός, στη συνεδρίαση της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου που έλαβε χώρα

⁴⁰ Θεόκλητος Στράγκας, *ό.π.*, ΣΤ' Τόμος, σελ 3634

⁴¹ *ό.π.*, σελ 3653

⁴² *ό.π.*, σελ 3666-67

στις 23 Ιανουαρίου 1963, στα τέλη του 1962 οι μισθοί των εφημέριων αντιστοιχούσαν στο 55-69% των αντίστοιχων αποδοχών των δημοσίων υπαλλήλων, όταν το 1945 κυμαίνονταν μεταξύ 88-103%.⁴³

Στα επίμονα αιτήματα της Ιεραρχίας για αύξηση των μισθών των εφημέριων η κυβέρνηση παρουσίασε νομοσχέδιο με το οποίο επανέφερε την παλαιότερη πρόταση της για ενοποίηση του Ο.Δ.Ε.Π με το Τ.Α.Κ.Ε, με πρόεδρο τον αρχιεπίσκοπο, αντιπρόεδρο έναν Μητροπολίτη και μέλη διοικητή τράπεζας, τον γενικό διευθυντή θρησκευμάτων και τον γενικό διευθυντή του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους. Ο νέος οργανισμός θα αναλάμβανε την μισθοδοσία του εφημεριακού κλήρου, βάσει νέου μισθολογίου, με πόρους που θα προέρχονταν τόσο από την Εκκλησία όσο και από το κράτος. Ουσιαστικά αυτό που επιδίωκε η κυβέρνηση ήταν οι οικονομικές ανάγκες της Εκκλησίας να καλύπτονται κυρίως εξ ιδίων πόρων με την πολιτεία να συνδράμει με μια ετήσια σταθερή επιχορήγηση. Μάλιστα για να γίνει περισσότερο δελεαστική η παρουσιαζόμενη κυβερνητική λύση προτάθηκε σημαντική αύξηση στους μισθούς των εφημέριων κατά 34% και στο ύψος των συντάξεων κατά 13%.⁴⁴

Την πρόταση της κυβέρνησης όμως απέρριψε η Διαρκής Ιερά Σύνοδος σε συνεδρίαση της 1^η Νοεμβρίου 1962. Σε επιστολή που απέστειλε στον τότε πρωθυπουργό Κ. Καραμανλή, η Ιερά Σύνοδος αναφέρει ότι με το προτεινόμενο νομοσχέδιο «όχι μόνο ουδεμία βελτίωση των οικονομικών της Εκκλησίας επέρχεται, αλλ' επιδείνωσης και καταβαράθρωσις αυτών προμηνύεται...». Για τα προβλεπόμενα εκκλησιαστικά έσοδα σημειώνεται ότι «αποτελούν αβεβαίας και εν πολλοίς φανταστικής πηγής» και απειλεί με «εκκλησιαστικήν θύελλαν» καθώς η πολιτεία «διά του υπό ψήφισιν νόμου εισβάλλει και εις τον οικονομικόν χώρον της Εκκλησίας, καθιστώσα ταύτην οικονομικώς δούλην, κινδυνεύουσαν να μεταβληθή εις τιμάριον του εκάστοτε κυβερνώντος κόμματος».⁴⁵

Ο πραγματικός λόγος αντίδρασης της Ιεραρχίας εντοπίζεται στην προσπάθεια της κυβέρνησης να απεμπλακεί, έστω και μερικώς, από την ευθύνη μισθοδοσίας των εφημέριων. Επιπλέον η πρόθεση της πολιτείας να επιβάλλει εισφορές σε σταθερές πηγές εισοδήματος για το ανώτερο εκκλησιαστικό προσωπικό (όπως είναι το 50% των δικαιωμάτων των αρχιερέων επί των ιεροπραξιών και ποσό ίσο με 40 δρχ. στο δικαίωμα

⁴³ Θεόκλητος Στράγκας, *ό.π.*, ΣΤ' Τόμος, σελ 3932

⁴⁴ *ό. π.*, σελ 3882

⁴⁵ *ό. π.*, σελ 3901,3902

του Μητροπολίτη από κάθε άδεια γάμου), προκειμένου να χρηματοδοτηθεί η αύξηση των μισθών των ιερέων, δεν μπορούσε να γίνει αποδεκτή από την Ιεραρχία.

Από την πλευρά της η Ιερά Σύνοδος ζητούσε: **α)** να διατηρηθεί το ίδιο καθεστώς καταβολής της μισθοδοσίας για τους εφημέριους, **β)** να διαμορφωθεί νέο μισθολόγιο με τις αποδοχές να αυξάνονται από 25% έως και 40% για τους χαμηλόμισθους, **γ)** στους υπηρετούντες στις μικρές ενορίες (μέχρι 1000 κατοίκους) οι οποίοι συνήθως δεν έχουν άλλες προσόδους ή «τυχερά» να χορηγείται μηνιαίο επίδομα 400 δρχ. Το συνολικό κόστος του νέου μισθολογίου έφτανε, σύμφωνα με την πρόταση της Εκκλησίας, τα 179.761.083 δρχ. εκ των οποίων η κρατική εισφορά θα κάλυπτε τα 114.461.083 δρχ., δηλαδή περίπου τα 2/3 του συνολικού ποσού.⁴⁶

Σημειώνεται πως από το 1945, που θεσπίστηκε η χορήγηση της μισθοδοσίας των εφημέριων από το δημόσιο ταμείο, μέχρι και τα τέλη του 1962, η πολιτεία κατέβαλλε για μισθούς των εφημέριων το ποσό των 1.204.705.000 δρχ., εκ των οποίων τα 477.103.000 δρχ. ή το 40% περίπου της σχετικής δαπάνης καλύφθηκε από το 25% των ακαθάριστων εσόδων των ναών και την ενοριακή εισφορά, δηλαδή από μη κρατικούς πόρους.⁴⁷

Μάλιστα το ζήτημα παραπέμφθηκε για εξέταση από επιτροπή που συγκροτήθηκε το 1964, κατόπιν εισήγησης του πρωθυπουργού Γ. Παπανδρέου, στην οποία συμμετείχαν δύο μητροπολίτες και ένας εκπρόσωπος του εφημεριακού κλήρου.⁴⁸ Όμως οι 2 πλευρές δεν μπόρεσαν, για μια ακόμη φορά, να καταλήξουν σε συμφωνία. Όπως υποστήριξε, απαντώντας σε σχετική ερώτηση στη Βουλή στις 22/3/1966, ο υπουργός Οικονομικών κ. Μελάς, η επιτροπή διατύπωσε υπερβολικές απαιτήσεις καθώς ζήτησε «όπως το σύνολο της μισθοδοσίας των συντάξεων και της ιατροφαρμακευτικής περιθάλψεως ληφθή υπό τους κράτους μετατρεπομένου του TAKE εις επικουρικών ταμείων. Εισηγείτο την κατάργησιν της εισφοράς των ναών του 25 τοις εκατόν, επί των ακαθαρίστων εσόδων και την εξίσωσιν των εφημερίων προς τους δημοσίους υπαλλήλους ως εξής: Των πτυχιούχων θεολόγων κληρικών προς τους θεολόγους καθηγητάς και προς τα αποδοχάς την εντός 15ετίαν άνοδον εις τον βαθμόν του διευθυντού. Των άλλων μη πτυχιούχων κληρικών, εισηγείτο την εντός 15ετίας άνοδον εις τον βαθμόν του τμηματάρχου α' τάξεως. Αυτά κύριε συνάδελφε, που εισηγήθη η επιτροπή συμποσούνται εις 900 εκατ. δραχμάς, αι

⁴⁶ Θεόκλητος Στράγκας, *ό.π.*, ΣΤ' Τόμος, σελ.3994-3995

⁴⁷ *ό.π.*, σελ 3878

⁴⁸ Εκκλησιαστικό περιοδικό ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 412, 1/5/1966, σελ. 113

οποία θα έπρεπε να βαρύνουν τον προϋπολογισμό. Καθ' όσον αντιλαμβάνεσθε, ήτο δύσκολον να τύχουν αμέσου εφαρμογής αυτά, τα οποία εισηγήθη η επιτροπή...».⁴⁹

Εξαιτίας, λοιπόν, των διαφορών που ανέκυπταν στις συζητήσεις μεταξύ πολιτείας και ιεραρχίας σχετικά με το ποια πλευρά θα αναλάμβανε το οικονομικό κόστος αναπροσαρμογής των μισθών των εφημέριων, το ζήτημα της κατάρτισης νέου μισθολογίου για τους εφημέριους ή της ένταξης τους στο αντίστοιχο μισθολόγιο των δημοσίων υπαλλήλων- που θα οδηγούσε και σε βαθμιαία αύξηση των αποδοχών τους ανάλογα με τα έτη προϋπηρεσίας κάτι που δεν ίσχυε τότε - παρέμενε σε εκκρεμότητα καθόλη τη περίοδο μέχρι το 1967.

Αυτό όμως δεν σήμαινε πως η κυβέρνηση δεν προχωρούσε, όλο αυτό το διάστημα, σε αυξήσεις και στη χορήγηση ποικίλων επιδομάτων προς τους εφημέριους. Μέσω πράξεων του υπουργικού συμβουλίου θεσπίζονταν μισθολογικές αυξήσεις με αποτέλεσμα οι μισθοί των εφημέριων να διαμορφωθούν την περίοδο 1958-1963 ως εξής:⁵⁰

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 Μισθολογικές αυξήσεις 1958-1963				
	ΜΙΣΘΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ			
	Α΄ Κατηγορία	Β΄ Κατηγορία	Γ΄ Κατηγορία	Δ΄ Κατηγορία
Οκτώβριος 1958	1530 δρχ	1220 δρχ	1000 δρχ	765 δρχ
Οκτώβριος 1963	1804 δρχ	1448 δρχ	1222 δρχ	935 δρχ
Ποσοστιαία Μεταβολή	17,9%	18,7%	12,2%	22,2%

Αύξηση 5% κατ'έτος στους βασικούς μισθούς των εφημερίων δόθηκε τόσο το 1964 όσο και το 1965.⁵¹ Επίσης είχαμε και τη χορήγηση διαφόρων επιδομάτων όπως:

Α) Με την υπ' αριθμ. 1101/10.11.1950 Π.Υ.Σ χορηγήθηκε επίδομα πολυετούς υπηρεσίας, το οποίο ήταν προσαύξηση στο βασικό μισθό της τάξης του 10-20%,

⁴⁹ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΑ΄, Τόμος ΚΑ΄, αριθμός τεύχους 410, 1/4/1966, σελ. 93

⁵⁰ Βλέπε εισήγηση Μητροπολίτη Μυτιλήνης Ιάκωβου στη συνεδρίαση της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου στις 22 Ιανουαρίου 1963 στο Θεόκλητος Στράγκακας, *ό.π.*, ΣΤ΄ Τόμος, σελ 3882

⁵¹ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΑ΄, τόμος ΚΑ΄, αριθμός τεύχους 406, 1/2/1966, σελ. 17-18

Β) Με την υπ. αριθμ. 169/7.2.56 Π.Υ.Σ χορηγήθηκε επίδομα ακρίβειας βίου,

Γ) Με το Νομοθετικό Διάταγμα 3859/1958, χορηγήθηκε επίδομα ίσο με το 50% των μηνιαίων αποδοχών: **α)** σε όσους εφημέριους υπηρετούσαν σε ενορίες χωριών με πληθυσμό μέχρι 70 οικογένειες οι οποίες βρίσκονταν σε παραμεθόριες Μητροπόλεις και **β)** σε όσους εφημέριους θεολόγους ή απόφοιτους ανωτέρων ή κατωτέρων εκκλησιαστικών φροντιστηρίων ή Εκκλησιαστικών Σχολών επέλεξαν να υπηρετήσουν σε Ήπειρο, Θράκη και Μακεδονία αλλά δεν κατάγονταν από τις εν λόγω περιοχές.

Δ) Με την υπ' αριθμ. 57/1963 Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου, (Ε.τ.Κ, τεύχος Α', αριθμ. 39/30-3-1963) χορηγήθηκε στους εφημέριους, πάλι από την κυβέρνηση Καραμανλή: **α)** ειδικό επίδομα 300 δρχ. μηνιαίως και **β)** «επίδομα επί ταις εορταίς των Χριστουγέννων ίσον προς τον βασικόν μισθόν και επί ταις εορτάς Πάσχα ίσον προς το ήμισυ του βασικού μισθού, καταβαλλόμενον υφ'ους όρους και προϋποθέσεις καταβάλλονται τα αντίστοιχα επιδόματα εις τους τακτικούς δημοσίους υπαλλήλους».⁵² Σύμφωνα με τα όσα προέβλεπε η σχετική Π.Υ.Σ, το κόστος των εν λόγω επιδομάτων ανέρχονται σε 179 εκατ. δρχ, εκ των οποίων τα 114 εκατ. δρχ. θα τα κάλυπτε το δημόσιο ενώ τα υπόλοιπα 65 εκατ. δρχ. η Εκκλησία, εκ των οποίων 15.000.000 δρχ. θα προέρχονταν από τη φορολογία του κήρου.

Ε) Το Νοέμβριο του 1963 με την υπ'αριθμόν 184 Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου, (Ε.τ.Κ Α' 206/27-11-1963) αποφασίστηκε η χορήγηση επιδόματος αδείας ίσο με μισό του βασικού μισθού το οποίο θα καταβαλλόταν την 14^η Αυγούστου κάθε έτους.

Στ) Με τις Πράξεις Υπουργικού Συμβουλίου 1,47 και 180/65 (Ε.τ.Κ Α' 11/65, 48/65 και 198/1966) των κυβερνήσεων Γ. Παπανδρέου και Στ. Στεφανόπουλου, χορηγήθηκε αρχής γενομένης από τη 1-1-1965, μηνιαίο επίδομα 500 δρχ, σε όσους εφημέριους υπηρετούσαν σε ενορίες με πληθυσμό έως 1500 κατοίκους, ανεξαρτήτως του πληθυσμού της πόλης στην οποία ανήκε η ενορία, πλην των εφημέριων της περιφέρειας τέως διοικήσεως πρωτεύουσας «μέχρι γενικωτέρας ρυθμίσεως του θέματος του Κλήρου»⁵³ όπως ανέφερε στη Βουλή το Μάρτιο του 1966 ο υπουργός Οικονομικών κ. Μελάς.⁵⁴

⁵² ΕΚΚΛΗΣΙΑ, *Επίσημον Δελτίον Της Εκκλησίας Της Ελλάδος*, Εκ του Τυπογραφείου της Αποστολικής Διακονίας, Εν Αθήναις, Έτος ΜΖ' (1970), αριθμός τεύχους 1, 1/1/1970, σελ. 12-13

⁵³ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 410, 1/4/1966, σελ. 93

⁵⁴ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 406, 1/2/1966, σελ. 17-18

Οι παραπάνω μισθολογικές αυξήσεις και παροχές οδήγησαν, αναμφισβήτητα, σε βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των εφημέριων. Όπως σημείωνε ο διευθυντής του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ Ανδρέας Κεραμιδάς, το 1946 «η χρυσή λίρα ευρίσκετο εις την τιμήν των 135.000 δρχ. ο δε μέσος όρος των μισθών των Εφημέριων ήτο 90.000 δρχ. Δηλαδή κάθε Εφημέριος ελάμβανε μηνιαίως τότε τα δύο τρίτα μιας χρυσής λίρας Αγγλίας, δηλ. 200 σημερινάς δρχ. μηνιαίως περίπου. Μετά εικοσαετείς αγώνες συν Κυρίω, έχομεν φθάσει σήμερον εις το σημείον καθ' ο ο μέσος όρος των αποδοχών των Εφημερίων των τριών τελευταίων μισθολογικών κατηγοριών (όχι των Θεολόγων) ανέρχεται μηνιαίως εις δρχ. 2.300, χωρίς κρατήσεις ή εις χρυσάς λίρας Αγγλίας 7,40 δηλ. περίπου. Τόσον εις δραχμάς υγιείς, όσον και εις χρυσόν αι αποδοχαί των Εφημερίων εντός μιας εικοσαετίας περίπου εδωδεκαπλασιάθησαν».⁵⁵

1.2.2 Ανισότητες στις αμοιβές μεταξύ των ιερέων

Η αύξηση των αμοιβών των ιερέων δεν οδήγησε σε περιορισμό των ανισοτήτων που παρατηρούνταν στις αποδοχές τόσο μεταξύ ανώτερου και κατώτατου κλήρου όσο και εντός της τάξης των κατώτερων κληρικών. Σε ιδιαίτερα δύσκολη οικονομικά θέση ήταν οι εφημέριοι που υπηρετούσαν σε «φτωχές» ενορίες απομακρυσμένων περιοχών, όπου τα λεγόμενα τυχερά ήταν ελάχιστα ή και ανύπαρκτα. Όπως ανέφερε χαρακτηριστικά, απαντώντας σε σχετική ερώτηση στη Βουλή στις 31/6/1966, ο υπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων Στ. Αλλαμανής, «..ο Εφημεριακός κλήρος, από απόψεως οικονομικής, ευρίσκεται εις δυσχερή θέσιν, ιδιαίτερα οι ευρισκόμενοι εις ορεινάς περιοχάς και εις μικρούς συνοικισμούς, όπου η δυνατότης των λεγομένων τυχερών είναι περιορισμένη».⁵⁶

Το θέμα ανεδείχθη και στη συζήτηση που διεξήχθη στη Μικρή Βουλή για το νέο μισθολόγιο των δημοσίων υπαλλήλων. Ο Βουλευτής Ι. Λαυρεντιάδης ανέφερε ότι «οι Ιερείς μας δεν αμείβονται όλοι κατά τον αυτόν τρόπον. Υπάρχουν Ιερείς υπηρετούντες εις πλούσιους ναούς και οι οποίοι έχουν έσοδα 15-20 χιλ. το μήνα. Υπάρχουν όμως και Ιερείς που έχουν έσοδα μόνον 800 δρχ. τον μήνα».⁵⁷ Η μεγάλη διαφορά στις απολαβές εντός του κατώτερου κλήρου εξηγείται, σύμφωνα με τον βουλευτή της Ένωσης Κέντρου κ. Παπακωνσταντίνου, από το γεγονός πως οι εφημέριοι των μικρών χωριών «δεν έχουν τας διαφόρους προσθέτους αμοιβάς τας οποίας έχουν οι ιερείς των πόλεων. Ο ιερεύς του

⁵⁵ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 413, 15/5/1966, σελ. 130-131

⁵⁶ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 411, 15/4/1966, σελ. 109

⁵⁷ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 418, 1/9/1966, σελ. 216

χωριού δεν υπολογίζει ως οι Ιερείς των πλουσίων ενοριών και επί των άλλων εσόδων εκ γάμων, βαπτίσεων κλπ... Εις ορεινάς ενορίας της περιοχής μου είναι ζήτημα εάν οι ιερείς τελούν ένα γάμον ή μίαν βάπτισιν κατ' έτος, διότι έχει επικρατήσει η συνήθεια της τελέσεως των μυστηρίων αυτών εις μεγαλύτερα αστικά κέντρα και αυτοί περιορίζονται μόνον εις την υπογραφήν των πιστοποιητικών». ⁵⁸

Στη συνεδρίαση της Βουλής της 11ης Οκτωβρίου 1966 ο βουλευτής Γ. Γραφάκος ανέφερε πως «η τέλεσις των μυστηρίων του γάμου και της βαπτίσεως, αποτελούν αντικείμενον εμπορικής συναλλαγής», ⁵⁹ ενώ ο βουλευτής Δ. Δαβάκης πρότεινε «τα λεγόμενα «τυχερά» των Εκκλησιών να περιέρχονται εις κοινόν ταμείον, εις τρόπον ώστε ο Εφημέριος του Αγίου Διονυσίου του Αρεοπαγίτου να λαμβάνη την αυτήν μερίδα με τον Εφημέριον του μικροτέρου χωριού της υπαίθρου. Τι θα συμβή τότε. Πρώτον, δεν θα θέλη κανείς να τοποθετηθή ιερεύς εις τας Αθήνας, εν αντιθέσει με το σήμερον παρατηρούμενον, καθ' ο αι ενοριαί των Πρωτευουσών έχουν 6-7 Ιερείς και οι ενοριαί της υπαίθρου ουδένα». ⁶⁰

1.3 Το μισθολογικό το 1966

1.3.1 Η νέα αποτυχημένη προσπάθεια για ένταξη στο ενιαίο μισθολόγιο

Το 1966 οι εφημέριοι ανέμεναν τις προθέσεις της κυβέρνησης σχετικά με το αίτημα τους για ένταξη στο υπό διαμόρφωση ενιαίο μισθολόγιο των δημοσίων υπαλλήλων ή τουλάχιστον για την κατάρτιση ιδιαίτερου εφημεριακού μισθολογίου καθώς είχε προηγηθεί δήλωση του υπουργού Οικονομικών Κωνσταντίνου Μητσοτάκη στη Βουλή στις 19-3-1965, σύμφωνα με την οποία, «μέχρι τέλους του τρέχοντος έτους η Κυβέρνησις θα αναγγείλη τα μέτρα τα οποία θα δίδουν οργανικήν και κατά το δυνατόν πλήρη λύσιν του προβλήματος του Εφημεριακού κλήρου». ⁶¹ Παράλληλα η συγκυρία εμφανιζόταν ευνοϊκή καθώς κυβέρνηση και ΑΔΕΔΥ είχαν συμφωνήσει να προχωρήσουν στη κατάρτιση ενιαίου μισθολογίου για τους δημοσίους υπαλλήλους το οποίο θα εφαρμοζόταν σταδιακά από 1/1/1966.

⁵⁸ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 418, 1/9/1966, σελ. 215

⁵⁹ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 422, 15/11/1966, σελ. 279

⁶⁰ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 422, 15/11/1966, σελ. 279

⁶¹ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 406, 1/2/1966, σελ. 18

Από την πλευρά των ιερών επιδιωκόταν η απλοποίηση του μισθολογικού καθεστώτος των εφημέριων αφού σύμφωνα με τον διευθυντή του περιοδικού **Ενορία** Ανδρέα Κεραμιδά, «το σημερινόν μισθολόγιον των Εφημερίων, όπως άλλωστε και το Δημοσιοϋπαλληλικόν μισθολόγιον, αποτελείται από μωσαϊκόν βασικών μισθών, προσαυξήσεων και διαφόρων επιδομάτων, τα οποία είναι απαράδεκτα πλέον και επιζήμια διά τας συντάξεις των Εφημερίων και πρέπει να ρυθμισθούν οριστικώς και ενιαίως».⁶² Όμως η βασικότερη επιδίωξη μέσω της ένταξης στο μισθολόγιο των δημοσίων υπαλλήλων «έστω και εις τους κατωτέρους βαθμούς της δημοσιουπαλληλικής ιεραρχίας, αλλά με ανάλογον των τυπικών προσόντων των εις τας τέσσερας μισθολογικάς κατηγορίας»,⁶³ ήταν η μισθολογική εξέλιξη. Όπως ανέφερε χαρακτηριστικά, «από είκοσι και ενός ετών αφ'ότου οι Εφημέριοι πληρώνονται από τα Δημόσια ταμεία είναι καθηλωμένοι δια βίου εις τους αρχικούς μισθούς των, χωρίς καμμίαν μισθολογικήν εξέλιξιν, χωρίς καμμίαν προαγωγήν μισθολογικήν».⁶⁴

Παράλληλα επιδιωκόταν η πλήρη μισθολογική εξομοίωση με τους δημοσίους υπαλλήλους ώστε οι εφημέριοι να «λαμβάνουν απάσα τας προσαυξήσεις πολυετίας και επιδόματα οικογενειακών βαρών και τριετιών λόγω εξαντλήσεως ιεραρχίας, όπως ταύτα θα καθορισθούν διά τους λοιπούς Δημοσίους Υπαλλήλους».⁶⁵

Όσον αφορά το κόστος της συγκεκριμένης ρύθμισης για τον προϋπολογισμό, η εκτίμηση ήταν θα ανερχόταν, «βαθμηδόν και εντός πενταετίας συνολικώς μόλις εις 90-110 εκατομ. δρχ. και όχι εις εννεακόσια όπως ισχυρίσθη ανακριβώς ο Υπουργός των Οικονομικών κ. Γ. Μελάς. Και μάλιστα ουδεμία ουσιαστική επιβάρυνση του κρατικού προϋπολογισμού θα επέλθη κατά τα δύο ή τρία πρώτα έτη της εφαρμογής του νέου εφημεριακού μισθολογίου, αλλά κυρίως κατά τον τέταρτον και πέμπτον έτος».⁶⁶

Όμως η μη προώθηση του ζητήματος πυροδοτεί εντάσεις μεταξύ ανώτερου και κατώτερου κλήρου καθώς διατυπώνεται η μομφή προς τη Διαρκή Ιερά Σύνοδο πως καθυστερεί να «υποβάλλει εισέτι σχετικές εισηγήσεις εις την Κυβέρνησιν...».⁶⁷ Φαίνεται, μάλιστα, ότι η Ιεραρχία, ή τουλάχιστον ισχυρή μερίδα της, εναντιωνόταν στο αίτημα του κλήρου για ένταξη στο μισθολόγιο του δημοσίου όπως αποκαλύπτει η απάντηση του γενικού γραμματέα του υπουργείου Παιδείας Κ. Κωτούλα σε σχετικό τηλεγράφημα

⁶² ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 415, 15/6/1966, σελ. 161

⁶³ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 406, 1/2/1966, σελ. 18

⁶⁴ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 419, 1/10/1966, σελ. 226

⁶⁵ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 415, 15/6/1966, σελ. 162

⁶⁶ *ό.π.*, σελ. 162

⁶⁷ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 406, 1/2/1966, σελ. 29

της «Ορθοδόξου Χριστιανικής Εταιρείας», με ημερομηνία 10/2/1966. Ειδικότερα αναφέρει, μεταξύ άλλων, πως, «η λήψις ειδικού νομοθετικού μέτρου προς ένταξιν των εφημερίων εις το μισθολόγιον των δημοσίων υπαλλήλων είναι κατά τας απόψεις της Εκκλησίας αντικανονική διότι οι εφημέριοι από κανονικής απόψεως δεν τυγχάνουν ούτε δημόσιοι υπάλληλοι ούτε υπάλληλοι Ν.Π.Δ.Δ αλλά είναι πνευματικοί λειτουργοί της Εκκλησίας. Το ζήτημα της έτι περαιτέρω βελτιώσεως της οικονομικής καταστάσεως των εφημερίων είναι συνδεδεμένων με την αξιοποίησιν των οικονομικών πόρων της Εκκλησίας...».⁶⁸

Η αντίδραση του διευθυντή του περιοδικού **ΕΝΟΡΙΑ** Ανδρέα Κεραμιδά ήταν έντονη καθώς υποστήριξε πως, «ουδεμίαν σχέσιν έχει η νομική και κανονική θέσις των πνευματικών λειτουργών της Εκκλησίας με τον τρόπον της αντιμισθίας των. Αποδείξεις όσας θέλετε. Π.χ και οι Σεβ. Μητροπολίται μας τυγχάνουν πνευματικοί λειτουργοί της Εκκλησίας, και όμως ο ισχύων Καταστατικός Χάρτης της Εκκλησίας, ορίζει δι' αυτούς αποδοχάς Αρεοπαγίτου, δια δε τον Αρχιεπίσκοπο-αποδοχάς προέδρου του Αρείου Πάγου».⁶⁹ Παράλληλα απορρίπτει κάθε ιδέα για αναπροσαρμογή των μισθών των ιερέων όταν αξιοποιηθεί η εκκλησιαστική περιουσία καθώς θεωρεί πως δεν υπάρχει διοικούσα Εκκλησία, «δυνάμενη, όχι να αξιοποιήση τους οικονομικούς πόρους της, αλλ' ούτε και να κάμη απογραφήν και αποτίμησιν της κινητής και ακινήτου περιουσίας της και των λοιπών οικονομικών πόρων της».⁷⁰

Τελικώς στο νομοσχέδιο «περί ενιαίου μισθολογίου των Δημοσίων Υπαλλήλων» που συζητήθηκε στη Βουλή τον Ιούλιο του 1966, στο άρθρο 16 παράγραφος 4 προστέθηκε διάταξη, «δυνάμει της οποίας «επιτρέπεται η δι' αποφάσεως του Υπουργικού Συμβουλίου ρυθμίσεις των αποδοχών των Εφημερίων»,⁷¹ εξέλιξη όμως που δεν ικανοποιούσε τις απαιτήσεις των κληρικών. Ο διευθυντής του περιοδικού **ΕΝΟΡΙΑ** κατηγορήσε τον Αρχιεπίσκοπο ότι «επέδειξε πρωτοφανή αδιαφορία»,⁷² τη Διαρκή Ιερά Σύνοδο ότι «έμεινεν ως σώμα εντελώς ασυγκίνητος και αδρανής»⁷³, τον υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων κ. Αλλαμανή ότι δε μελέτησε τη σχετική μελέτη της Γενικής Διεύθυνσης Θρησκευμάτων «πολύ δε περισσότερο ούτε την υιοθέτησε διά να ενεργήση παρά τη Κυβέρνηση τα δέοντα»,⁷⁴ τον υπουργό Συντονισμού Κ. Μητσοτάκη πως «δεν έχει

⁶⁸ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 408, 1/3/1966, σελ. 61

⁶⁹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 409, 15/3/1966, σελ. 66

⁷⁰ *ό.π.*, σελ. 67

⁷¹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 417, 1/8/1966, σελ. 194

⁷² ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 418, 1/9/1966, σελ. 210

⁷³ *ό.π.*, σελ. 210

⁷⁴ *ό.π.*, σελ. 210

μελετήσει το θέμα και οι υποσχέσεις του έχουν μείνει ανεκπλήρωτοι μέχρι τούδε»,⁷⁵ και τους εφημέριους η πλειοψηφία των οποίων «έδειξαν απογοητευτική μοιρολατρεία και αδράνεια. Δεν ομιλούμεν διά τους Εφημερίους των Αθηνών, του Πειραιώς και της περιφέρειας Πρωτευούσης, της Θεσσαλονίκης και των άλλων μεγαλουπόλεων, οίτινες χορτασμένοι κοιμώνται τον νήδυμων. Ομιλούμεν διά την αδράνεια και την μοιρολατρεία πλείστων Αιδ. Εφημερίων της υπαίθρου...».⁷⁶

Την ίδια στιγμή πάντως η επιδοματική πολιτική συνεχίζεται καθώς με την υπ' αριθμ. 202/Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου, επεκτάθηκε από 1/1/1966 η χορήγηση επιδόματος ίσου με το 50% επί των βασικών αποδοχών και σε όσους εφημέριους, καταγόμενους από τη νότια Ελλάδα, υπηρετούσαν στις περιοχές της Ηπείρου, της Θράκης και της Μακεδονίας και προ της έναρξης ισχύος του Νομοθετικού Διατάγματος 3869/1958.⁷⁷

1.3.2 Η μισθολογική ανακατάταξη των εφημέριων

Στις αρχές Αυγούστου 1966 ψηφίστηκε στη Βουλή, το νομοθετικό διάταγμα 4538/1966 (Ε.τ.Κ 167 Α') «περί τυπικών προσόντων κατατάξεως των Εφημερίων εις μισθολογικά κατηγορίας». Με το εν λόγω διάταγμα, «επανορθώνονται οι αδικίες, αίτινες προσεγίνοντο επί δεκαετηρίδας εις εκατοντάδας Εφημερίων»,⁷⁸ με το κόστος για τον προϋπολογισμό να ανέρχεται, με βάση την έκθεση του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους, σε 7.800.000 δρχ. λόγω α) της ανακατάταξης 430 εφημέριων από τη Γ' στη Β' μισθολογική κατηγορία και 100 ιερέων από τη Δ' στη Γ' μισθολογική κατηγορία και β) της εντός διετίας πλήρωσης 300 από τις 599 κενές θέσεις εφημέριων, εκ των οποίων 270 θα ενταχθούν στη Δ' και 30 στη Γ' μισθολογική κατηγορία.⁷⁹

Σύμφωνα με την ερμηνευτική εγκύκλιο που εξέδωσε το υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων στις 2/9/1966, η προώθηση του νομοθετικού διατάγματος οφείλεται στις αμφιβολίες που είχαν δημιουργηθεί, στα κατά τόπους Μητροπολιτικά Συμβούλια, ως προς τη μισθολογική κατηγορία στην οποία θα έπρεπε να κατατάσσονται οι

⁷⁵ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 418, 1/9/1966, σελ. 210

⁷⁶ ό.π., σελ. 210

⁷⁷ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 407, 15/2/1966, σελ. 45

⁷⁸ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 418, 1/9/1966, σελ. 212

⁷⁹ ό.π., σελ. 219-220

εφημέριοι⁸⁰ μετά την ισχύ του Α.Ν 540/1945 και τις μεταγενέστερες τροποποιήσεις του (Α.Ν 807/1945, Ν.Δ 417/1947, Ν. Δ 1095/1949). Όπως σημειώνεται, «υπήρχον περιπτώσεις καθ'ης εφημέριοι ανωτέρας γενικής μορφώσεως (Δημοδιδάσκαλοι-απόφοιτοι Γυμνασίου) κατετάσσοντο εις κατωτέραν μισθολογικήν κατηγορίαν άλλων κατωτέρας μορφώσεως (απόφοιτοι Ελληνικών Σχολείων κλπ) επί τω λόγω ότι δεν εφοίτησαν εις τα κατά το παρελθόν λειτουργήσαντα παντός τύπου προπαρασκευαστικά Εκκλησιαστικά Φροντιστήρια... Προς θεραπείαν του παρουσιαζόμενου απόπου... εψηφίσθη υπό της Βουλής το Ν. Δ/γμα υπ' αριθμ. 4538/1966 διά των διατάξεων του οποίου καθορίζονται επακριβώς τα προσόντα των εφεξής διοριζομένων εις θέσεις εφημερίων και συγχρόνως διαβαθμίζονται οι ήδη υπηρετούντες κατά τρόπον σαφή και δίκαιον επί τη βάσει των προσόντων αυτών».⁸¹

Σύμφωνα με το **άρθρο 1**, οι νεοδιοριζόμενοι εφημέριοι κατατάσσονται αναλόγως των τυπικών προσόντων τους στις εξής κατηγορίες: **1)** στη Α' μισθολογική κατηγορία οι έχοντες πτυχίο Θεολογικής Σχολής ή της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης ή άλλης ισότιμης Ορθόδοξης Θεολογικής Σχολής. **2)** Στη Β' μισθολογική κατηγορία **α)** οι έχοντες πτυχίο της Ανωτέρας Εκκλησιαστικής Σχολής Θεσσαλονίκης, Ανωτέρων Εκκλησιαστικών Φροντιστηρίων και Ιεροδιδασκαλείων, **β)** οι έχοντες απολυτήριο πενταταξίου ή επταταξίου ή εξαταξίου Εκκλησιαστικής ή Ιερατικής Σχολής, **γ)** οι διανύσαντες το Δ' έτος ή το Γ' έτος της Θεολογικής Σχολής των Πανεπιστημίων Αθηνών ή Θεσσαλονίκης. **3)** Στη Γ' μισθολογική κατηγορία **α)** οι απόφοιτοι των Κατωτέρων Εκκλησιαστικών Φροντιστηρίων και **β)** οι διανύοντες το Β' έτος της Θεολογικής Σχολής των Πανεπιστημίων Αθηνών ή Θεσσαλονίκης.

Με το **άρθρο 2**, οι διορισμένοι εφημέριοι κατά το χρόνο έναρξης ισχύος του Ν.Δ κατατάσσονται με απόφαση του οικείου Μητροπολιτικού Συμβουλίου στις εξής μισθολογικές κατηγορίες: **1)** στην Α' μισθολογική κατηγορία όσοι έχουν πτυχίο της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών ή Θεσσαλονίκης ή της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης η ετέρας ομοιοβάθμου Ορθοδόξου Θεολογικής Σχολής ή πτυχίο οιασδήποτε Πανεπιστημιακής Σχολής ή άλλης ισότιμης. **2)** Στη Β' μισθολογική κατηγορία όσοι **α)** βρίσκονται στο 3-4^ο έτος της Θεολογικής Σχολής των

⁸⁰ Με βάση τα όσα όριζε το άρθρο 66 του Α.Ν 1369/1938 οι εφημέριοι κατατάσσονταν, ανάλογα με τα τυπικά μορφωτικά τους προσόντα, σε 4 μισθολογικές κατηγορίες

⁸¹ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Παράρτημα του επίσημου δελτίου «Εκκλησία», ΕΤΟΣ ΙΕ' (1966), Εν Αθήναις, Μονοτυπικά Συγκροτήματα Τσιρώνη, 1/10/1966, αριθμός τεύχος 19, σελ. 892

Πανεπιστημίων Αθηνών ή Θεσσαλονίκης ή άλλης Σχολής των Πανεπιστημίων, β) οι πτυχιούχοι της Ριζαρείου Σχολής ή των πενταταξίων Ιερατικών Σχολών, γ) οι πτυχιούχοι των επταταξίων Εκκλησιαστικών σχολών και οι πτυχιούχοι των Ανωτέρων Εκκλησιαστικών Φροντιστηρίων και των Ιεροδιδασκαλίων, δ) οι απόφοιτοι Γυμνασίων ή πολυταξίων Διδασκαλίων Δημοτικής Εκπαίδευσης. 3) Στη Γ' μισθολογική κατηγορία: α) οι απόφοιτοι των Κατωτέρων Εκκλησιαστικών φροντιστηρίων, β) οι έχοντες απολυτήριο των τέως Ελληνικών σχολείων ή αντιστοίχων τάξεων των Γυμνασίων και έχοντες πτυχίο Εκκλησιαστικού ή Ιερατικού Φροντιστηρίου παντός τύπου, γ) οι απόφοιτοι Εκκλησιαστικών Προπαρασκευαστικών Σχολών παντός τύπου. 4) Στην Δ' κατηγορία όλοι οι υπόλοιποι εφημέριοι. Σημειώνεται πως για τον καθορισμό της προσαύξησης πολυετούς υπηρεσίας υπολογίζεται και η υπηρεσία που διένυσε ο εφημέριος ως διάκονος.

1.3.3 Το Ν.Α 4589/1966

Η κυβέρνηση έφερε στη Βουλή για έγκριση, ένα χρόνο μετά τη δημοσιοποίηση του, το νομοθετικό διάταγμα «περί ρυθμίσεως εκκλησιαστικών ζητημάτων» το οποίο περιείχε ποικίλες ρυθμίσεις που προκαλούσαν την αντίθεση της ιεραρχίας. Η χαρακτηριστική καθυστέρηση στην προώθηση του εν λόγω διατάγματος σχετιζόταν με τη πολύχρονη σύγκρουση μεταξύ Πολιτείας και επίσημης Εκκλησίας σχετικά με το πρόβλημα του «μεταθετού». Ειδικότερα πολλοί μητροπολίτες επεδίωκαν την εκλογή τους σε άλλες οικονομικά ισχυρότερες μητροπόλεις μέσω της μετάθεσης τους εκεί, για προφανείς σκοπούς. Αυτό όμως δεν μπορούσε να γίνει εύκολα αποδεκτό από την εκάστοτε κυβέρνηση η οποία επεδίωκε να ελέγχει τις διαδικασίες εκλογής των μητροπολιτών, ενώ παράλληλα ασκούσαν αφόρητες πιέσεις από πολλούς βουλευτές που «όφειλαν την εκλογή τους στις ψήφους των χιλιάδων μελών των πανίσχυρων παραεκκλησιαστικών οργανώσεων, που είχαν τη δύναμη να κατεβάσουν στους δρόμους χιλιάδες πιστούς».⁸² Οι εν λόγω παραεκκλησιαστικές οργανώσεις επιθυμούσαν την εκλογή «ντόπιων» μητροπολιτών τους οποίες ήλεγχαν καλύτερα. Το να παραμένει, λοιπόν, στο «συρτάρι»

⁸² Καραγιάννης Γιώργος, *ό.π.*, σελ. 120

το εν λόγω διάταγμα, «ήταν μια διαρκή απειλή κατά της πλειοψηφίας της Ιεράς Συνόδου καθ'όλη τη διάρκεια της σύγκρουσης που κράτησε έναν ολόκληρο χρόνο».⁸³

Μεταξύ των ρυθμίσεων που συγκέντρωναν την αντίθεση των αρχιερέων ήταν: α) ο καθορισμός ηλικιακού ορίου για την παραμονή των αρχιερέων στην ενεργό υπηρεσία και β) η απώλεια του προνομίου είσπραξης των υποχρεωτικών δικαιωμάτων από γάμους και διαζύγια, όπως επίσης και των προαιρετικών δικαιωμάτων επί πάσης φύσεως ιεροπραξία προκειμένου να αρθούν οι αιτίες που «προεκάλεσαν την ανεπίτρεπτον φθοράν του κύρους των Ιεραρχών»,⁸⁴ όπως αναφέρει η σχετική εισηγητική έκθεση και γ) οριζόταν ως ο μόνος κληρονόμος των Ιεραρχών ο ΟΔΕΠ και των μοναχών η τελευταία Μονή διαβίωσης τους. Με τον τρόπο αυτό «εφεξής θα εκλείψει ο πειρασμός προσκτήσεως περιουσιακών στοιχείων επί σκοπώ ενισχύσεως των συγγενών των Μητροπολιτών και των Μοναχών»⁸⁵ όπως υποστήριζε η εισηγητική έκθεση.

Από την πλευρά της η Ιεραρχία αντέδρασε έντονα στο προτεινόμενο νομοθετικό διάταγμα και σε συνεδρίαση της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου στις 15 Σεπτεμβρίου 1966, με ψήφους 26 υπέρ έναντι 5 κατά, απέρριψε τις διατάξεις του, αποδεχόμενη «μόνον το άρθρον 9 διά του οποίου προβλέπεται η χειροτονία ιερέων με μειωμένα προσόντα μέχρι δευτέρας Γυμνασίου...».⁸⁶

Παρόλα αυτά στις 10/11/1966 υπογράφηκε, αφού ψηφίστηκε από τη Βουλή, το Νομοθετικό Διάταγμα 4589 (Ε.τ.Κ Α' 239) «Περί ρυθμίσεως Εκκλησιαστικών ζητημάτων και άλλων τινών διατάξεων», με πιο ευνοϊκές για τους αρχιερείς διατάξεις, σε σύγκριση με το αρχικό σχέδιο διατάγματος, καθώς το ζήτημα του «μεταθετού» έβαινε προς εκτόνωση. Ειδικότερα το **άρθρο 4** ορίζει πως οι Μητροπολίτες και οι Βοηθοί Επίσκοποι αποχωρούν αυτοδικαίως από την υπηρεσία με τη συμπλήρωση του 80^{ου} έτους της ηλικίας τους, αλλά εξαιρείται ο εκάστοτε Αρχιεπίσκοπος. Στο **άρθρο 6 παράγραφος 1** οριζόταν πως οι αποδοχές του Αρχιεπισκόπου Αθηνών, των ενεργεία Μητροπολιτών και των επισκόπων είναι ίσες προς τις εκάστοτε αποδοχές του προέδρου του Συμβουλίου της Επικρατείας, του συμβούλου του ΣτΕ και του παρέδρου του ΣτΕ αντίστοιχα. Επίσης στον πρόεδρο και στα μέλη της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου θα καταβάλλονται, κατά το διάστημα της Συνοδικής θητείας τους, το μισό των εξόδων

⁸³ Καραγιάννης Γιώργος, *ό.π.*, σελ. 157

⁸⁴ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 419, 1/10/1966, σελ. 234-235

⁸⁵ *ό.π.*, σελ. 235

⁸⁶ *ό.π.*, σελ. 237

παράστασης που ορίζεται για τους γενικούς γραμματείς υπουργείων. Η επιπλέον δαπάνη που προκαλείται από την παραπάνω διάταξη, δηλαδή πέραν αυτής που ήδη κάλυπτε ο ΟΔΕΠ, θα βαρύνει κατά τα ¾ τον κρατικό προϋπολογισμό, ρύθμιση που εισήγαγε ουσιαστικά για πρώτη φορά το καθεστώς της επιχορήγησης του ΟΔΕΠ από το δημόσιο «διά τους μισθούς των Αρχιερέων».⁸⁷

Σύμφωνα το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ οι αμοιβές των αρχιερέων αυξάνονται κατακόρυφα με τις διατάξεις του νέου ν.δ. Ειδικότερα από τα στοιχεία του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους προκύπτει ότι, «μεταξύ των παλαιών και των νέων αποδοχών των αρχιερέων διαφοραί είναι αι ακόλουθαι: ο Αρχιεπίσκοπος ελάμβανε 12.311 δραχμάς. Ήδη λαμβάνει 25.230, ήτοι 12.919 επι πλέον. Αναλυτικώς: Βασικός μισθός 13.000, επίδομα ακριβείας 250, επίδομα πολυετίας 3.380, επίδομα τριετιών 5.200 και επίδομα βιβλιοθήκης 3.400. Ο Μητροπολίτης εν ενεργεία ελάμβανε 10.200. Ήδη λαμβάνει 23.672. Ήτοι 13472 επι πλέον. Αναλυτικώς: Βασικός μισθός 11.700, επίδομα ακριβείας 250, επίδομα πολυετίας 3.042, επίδομα τριετιών 4.689, επίδομα βιβλιοθήκης 2.500, έξοδα κινήσεως 1.500. Ο νεοδιοριζόμενος Μητροπολίτης ελάμβανε 6.212. Ήδη λαμβάνει 15.950, ήτοι 9.738 επί πλέον. Αναλυτικώς: Βασικός μισθός 10.000, επίδομα ακριβείας 250, επίδομα πολυετίας 1.700, επίδομα βιβλιοθήκης 2.500 και έξοδα κινήσεως 1.500. Ο βοηθός επίσκοπος ελάμβανε 7.636. Ήδη λαμβάνει 17.350, ήτοι 9714 επί πλέον. Αναλυτικώς: Βασικός μισθός 10.000, επίδομα ακριβείας 250, επίδομα πολυετίας 1.400, επίδομα τριετιών 2.000, επίδομα βιβλιοθήκης 2.100 και έξοδα κινήσεως 1.500».⁸⁸

Ως αντιστάθμισμα για την σημαντική αύξηση των μισθών τους οι αρχιερείς, σύμφωνα με το **άρθρο 6 παράγραφος 2**, χάνουν τα υποχρεωτικά δικαιώματα γάμων και διαζυγίων «ήτοι δραχμαί 40 δι' εκάστην άδειαν»,⁸⁹ όπως επίσης και τα προαιρετικά δικαιώματα από κάθε άλλη ιεροπραξία. Τα εν λόγω δικαιώματα θα τα συλλέγει ο ΤΑΚΕ σε ειδικό λογαριασμό που θα τελεί υπό την διοίκηση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Επίσης στον ειδικό λογαριασμό θα κατατίθενται και τα δικαιώματα των μητροπολιτών από την έκδοση πιστοποιητικού αγαμίας (για την τέλεση γάμου εκτός της οικείας μητροπολιτικής περιφέρειας).⁹⁰

Το **άρθρο 6 παράγραφος 3**, προβλέπει πως για τη μερική κάλυψη της οικονομικής επιβάρυνσης του ΟΔΕΠ που προκαλείται από την αύξηση της μισθοδοσίας

⁸⁷ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 427, 20/2/1967, σελ. 33

⁸⁸ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 425, 10/1/1967, σελ. 14

⁸⁹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 422, 15/11/1966, σελ. 286

⁹⁰ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 425, 10/1/1967, σελ. 15

των αρχιερέων τα δικαιώματα από γάμους και διαζύγια, τα οποία πλέον θα συλλέγει το TAKE, θα κατευθύνονται στο ταμείο του ΟΔΕΠ. Προβλέπεται όμως μια μικρή εξαίρεση για τον αρχιεπίσκοπο, ο οποίος θα μπορεί να διακρατά το ¼ του ποσού από τα εν λόγω δικαιώματα.

Όπως αναφέραμε στο TAKE θα κατατίθενται και τα δικαιώματα από τις υπόλοιπες ιεροπραξίες, εκ των οποίων τα 3/5 θα προορίζονται για την ενίσχυση του λογαριασμού μισθοδοσίας του εφημεριακού κλήρου, και τα 2/5 για την ενίσχυση των σπουδαστών και αποφοίτων των Ιερατικών Σχολών, των Ανωτέρων Εκκλησιαστικών Φροντιστηρίων και των πτυχιούχων των θεολογικών σχολών. Σύμφωνα με το **άρθρο 6 παράγραφος 4**, με την έκδοση Βασιλικού Διατάγματος θα επανακαθορισθούν οι οικονομικές υποχρεώσεις των πιστών για βαπτίσεις, γάμους, μνημόσυνα και κηδείες όπως και τα όσα αφορούν τη δικαιότερη κατανομή των εσόδων από τις ιεροπραξίες μεταξύ των πλουσίων και φτωχών ενοριών της τέως Διοικήσεως Πρωτεύουσας αλλά και των λοιπών μεγάλων πόλεων με πληθυσμό άνω των 50.000 κατοίκων. Με το **άρθρο 6 παράγραφος 5**, επαναφέρεται η διάταξη, σύμφωνα με την οποία οι μοναχοί και οι άγαμοι κληρικοί δεν κληρονομούνται από τους συγγενείς τους. Πλέον οι αρχιερείς θα κληρονομούνται από το TAKE, οι δε μοναχοί από τη τελευταία Μονή διαβιώσεως. Της ρύθμισης εξαιρούνται τα περιουσιακά στοιχεία που είχαν οι αρχιερείς προτού χειροτονηθούν.

Το **άρθρο 6 παράγραφος 7** ορίζει πως έως τις 31 Δεκεμβρίου 1966 θα πρέπει να εκδοθεί απόφαση του υπουργικού συμβουλίου που θα ρυθμίζει τα των αποδοχών των εφημέριων, σύμφωνα δηλαδή με τα όσα προέβλεπε το άρθρο 16 παράγραφος 4 του Ν.Δ 4548/66 για το μισθολόγιο των δημοσίων υπαλλήλων.

Με το **άρθρο 8 παράγραφοι 1 και 2**, η Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών και οι άλλες μητροπόλεις, υποχρεούνται να υποβάλλουν στη Διαρκή Ιερά Σύνοδο και στο υπουργείο Παιδείας καταστάσεις των υπηρετούντων σε αστικά κέντρα υπεράριθμων εφημέριων, ώστε στη συνέχεια η Διαρκή Ιερά Σύνοδος να τους διαθέσει ανάλογα με τα κενά και τις ανάγκες. Επίσης οι κληρικοί κάτω των 45 ετών που υπηρετούν σε πόλεις με πληθυσμό άνω των 30.000 κατοίκων, αποσπώνται για 2 χρόνια σε παραμεθόριες μητροπόλεις όπου θα υπηρετήσουν ως εφημέριοι, ιεροκήρυκες και πνευματικοί.

Παρόλα αυτά οι αντιδράσεις της Ιεραρχίας δεν σταμάτησαν και σε σύσκεψη που πραγματοποιήθηκε στις 28/11/1966, αποφασίστηκε να ζητηθεί η αναβολή έναρξης

ισχύος του Ν.Δ. Πέραν των διατάξεων που ήδη αναφέραμε, τις αντιδράσεις της Ιεραρχίας προκαλούσαν ακόμη οι ρυθμίσεις περί υποχρεωτικού ελέγχου στην οικονομική διαχείριση μητροπόλεων και μονών, ο καθορισμός του ύψους των ιεροπραξιών και ο τρόπος κατανομής του σχετικού ποσού και η μετακίνηση εφημέριων στην περιφέρεια, ιδίως σε παραμεθόριες περιοχές.⁹¹

Το τελευταίο ζήτημα ήταν ιδιαίτερα φλέγον, καθώς η υπηρεσία σε ενορία μεγάλης πόλης ή και της πρωτεύουσας σήμαινε αυτομάτως και υψηλότερες απολαβές για τον εφημέριο. Σύμφωνα με το πόρισμα επιτροπής που συστάθηκε από την Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας, το Δεκέμβριο του 1966,⁹² ναι μεν υπάρχουν εφημεριακά κενά στις παραμεθόριες περιοχές αλλά το ίδιο συνέβαινε και στις μεγάλες πόλεις καθώς «ο πληθυσμός της Χώρας από του έτους 1945 μέχρι σήμερα έχει αυξηθή κατ'εξοχήν δε εις τα αστικά κέντρα. Συνεπώς είναι εντελώς ανεφάρμοστος η απόσπασις των υπηρετούντων εις τα αστικά κέντρα κληρικών εγγάμων και μη».⁹³ Αντί, λοιπόν, της μετακίνησης εφημέριων στην περιφέρεια, η επιτροπή προτείνει «όπως η Ιερά Σύνοδος της Ιεραρχίας εμμείνη εις την απόφασιν, την ληφθείσαν κατά το 1963 περί μειώσεως των προσόντων των υποψηφίων Εφημερίων».⁹⁴ Δηλαδή να χαμηλώσει ο πήχης των απαιτούμενων μορφωτικών προσόντων προκειμένου να καταστεί δυνατή η πρόσληψη νέων εφημέριων που θα καλύψουν τα όποια κενά.

1.3.4 Αύξηση απολαβών ιερέων

Σύμφωνα με τα όσα όριζαν οι νομοθετικές διατάξεις στις οποίες αναφερθήκαμε προηγουμένως, εκδόθηκε στις 20 Δεκεμβρίου 1966 η *υπ' αριθμόν 281 πράξη του υπουργικού συμβουλίου* (Ε. τ. Κ Α' 284/21-12-1966) με την οποία αναπροσαρμόζονται οι αποδοχές των εφημέριων. Η υπογραφή της ΠΥΣ έγινε «κατά την ημέραν και πρό της παραιτήσεως της Κυβερνήσεως του κ. Στεφανοπούλου»,⁹⁵ δηλαδή κυριολεκτικά την τελευταία στιγμή.

⁹¹ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 424, 15/12/1966, σελ. 315

⁹² ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΔ' (1967), αριθμός τεύχους 1, 1/1/1967, σελ. 17

⁹³ ό.π., σελ. 17

⁹⁴ ό.π., σελ. 17

⁹⁵ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 425, 10/1/1967, σελ. 3

Από την 1^η Ιανουαρίου 1967 ο βασικός μισθός των εφημέριων των ενοριακών ναών διαμορφώνονταν ως εξής: Εφημέριοι Α΄ Μισθολογικής Κατηγορίας 3.300 δρχ, Β΄ Κατηγορίας 2.600 δρχ, Γ΄ Κατηγορίας 2.400 δρχ. και Δ΄ Κατηγορίας 2.100 δρχ.⁹⁶

Οι αυξήσεις στους βασικούς μισθούς είναι σημαντικές και κυμαίνονται από 71% έως και 115%. Ειδικότερα για τη Α΄ μισθολογική κατηγορία (αφορά 302 ιερείς) η αύξηση στον βασικό μισθό φτάνει το 74% (από τις 1897 δρχ. στις 3.300 δρχ.) για τη Β΄ μισθολογική κατηγορία (1903 εφημέριοι) ανέρχεται σε 71% (από 1522 σε 2.600 δρχ) για τη Γ΄ μισθολογική Κατηγορία (4120 εφημέριοι) το 91% (από 1257 σε 2400 δρχ) και για τη Δ΄ μισθολογική κατηγορία (1793 εφημέριοι) το 115% (από 982 σε 2100 δρχ).⁹⁷

Όμως διακόπτεται η χορήγηση: **α)** του επιδόματος των 300 δρχ., και **β)** του επιδόματος ακρίβειας βίου, ενώ το επίδομα πολυετούς υπηρεσίας αντικαθίσταται από την παροχή προσαύξησης ίσης με το 10% επί του βασικού μισθού για κάθε 5ετία εφημεριακής υπηρεσίας και μέχρι τη συμπλήρωση 5 πενταετιών. Διατηρούνται: **α)** το επίδομα των 500 δρχ. το οποίο χορηγείτο στους εφημέριους που υπηρετούσαν στις ενορίες μέχρι 1.500 κατοίκους, **β)** το επίδομα ίσο με το μισό του βασικού μισθού που δίνονταν σε όσους εφημέριους υπηρετούσαν στη Βόρεια Ελλάδα καθώς και σε μικρές ενορίες παραμεθόριων μητροπόλεων, **γ)** τα επιδόματα Χριστουγέννων και Πάσχα, όπως και το επίδομα αδείας.

Πλέον ο μισθός όσων υπηρετούσαν σε μικρές παραμεθόριες ενορίες της Βορείου Ελλάδας μπορεί να έφτανε και τις 7.100 δρχ το μήνα (Α΄ μισθολογική κατηγορία με 25 χρόνια υπηρεσίας), δηλαδή υπερδιπλάσιο ποσό συγκριτικά με το μισθό των 3.300 δρχ του νεοδιοριζόμενου εφημέριου σε ενορία της Αθήνας (της ίδιας μισθολογικής κατηγορίας). Παρά όμως τη σημαντική διαφορά τα εφημεριακά κενά στις απομακρυσμένες περιοχές παρέμεναν καταδεικνύοντας πως, εξαιτίας των λεγόμενων «τυχερών», η διαφορά αυτή εξαλειφόταν ενώ και οι ανέσεις της ζωής σε μια πόλη αποτελούσαν ισχυρό δέλεαρ για έναν οικογενειάρχη ιερέα, σε σύγκριση με τις καθημερινές δυσκολίες που θα καλούνταν να αντιμετωπίσει σε μια δυσπρόσιτη περιοχή της χώρας εκείνη τη περίοδο.

Σχολιάζοντας τις μισθολογικές μεταβολές στους ιερείς, ο διευθυντής του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ Ανδρέας Κεραμιδάς υποστήριξε πως «εδόθη επί τέλους μία κάπως

⁹⁶ Βλέπε αναλυτικό πίνακα στο Παράρτημα 1

⁹⁷ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ΄, Τόμος ΚΒ΄, αριθμός τεύχους 425, 10/1/1967, σελ. 4

οριστική λύσις εις το υπ' αριθμ. 1 εκκλησιαστικόν πρόβλημα. Το πρόβλημα της ικανοποιητικής ρυθμίσεως της αξιοπρεπούς συντηρήσεως του Εφημεριακού μας Κλήρου...έτσι δεν δυνάμεθα να λέγωμεν πλέον ότι ο Εφημεριακός Κλάδος τυγχάνει εγκαταλελειμμένος από την Ελληνικήν Πολιτείαν από έποψιν συντηρήσεως και υγειονομικής ασφαλίσεως».⁹⁸(σ.σ την ίδια ημέρα υπεγράφη και η Π.Υ.Σ για την υγειονομική περίθαλψη των ιερέων που θα εξετάσουμε αργότερα).

Σημειώνεται πως οι εφημέριοι είχαν ευνοϊκότερη μεταχείριση σε σύγκριση με τους δημόσιους υπαλλήλους, διότι «ενώ οι Δημόσιοι Υπάλληλοι και οι συνταξιούχοι θα λάβουν τας αυξήσεις των κλιμακῶν και βαθμιαίως εντός πενταετίας οι πρώτοι και εντός επταετίας οι δεύτεροι, οι Εφημέριοι Ιερείς θα λάβουν τας ίδιας αυξήσεις των αμέσως».⁹⁹ Επιπλέον «ήσαν υπέρτεροι των αυξήσεων των δημοσιοϋπαλληλικών μισθών κατά ποσοστόν 55-100% (οι δημόσιοι υπάλληλοι έλαβον αύξησιν κατά μέσον όρον 15%)».¹⁰⁰

Εξαιτίας της μισθολογικής αναπροσαρμογής εγγράφηκε στον προϋπολογισμό του 1967 το ποσό των 338.140.000 δρχ για την μισθοδοσία των ιερέων έναντι 231.740.000 δρχ. το 1966. Από το εν λόγω ποσό, «δέον να προστεθούν και 50.000.000 δρχ. περίπου που εισφέρουν οι ενοριακοί ναοί από το ποσοστόν 25% εκ των ακαθαρίστων εσόδων των».¹⁰¹ Αυτό σημαίνει πως τα ακαθάριστα έσοδα των ναών θα έπρεπε να ανέρχονται τουλάχιστον στα 200 εκατ. δρχ. εκείνη τη χρονιά.

Βέβαια τα παράπονα δεν έλειψαν για τη μη ένταξη των εφημέριων στο ενιαίο μισθολόγιο των δημοσίων υπαλλήλων, κάτι που θα τους έδινε τη δυνατότητα βαθμολογικής, άρα και μισθολογικής εξέλιξης. Όμως το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ υποστηρίζει πως ένα από τα προσκόμματα για μια τέτοια εξέλιξη ήταν η μη ύπαρξη, «αρμόδιων υπηρεσιακών συμβουλίων τα οποία να προάγουν κατά βαθμόν τους Αιδ. Εφημέριους κατόπιν εκθέσεων, όπως γίνεται γενικώς με απάντας τους Δημοσίους Υπαλλήλους...».¹⁰² Και όταν τέθηκε το ζήτημα να αναλάβουν το συγκεκριμένο έργο οι κατά τόπους Μητροπολίτες τότε εκδηλώθηκαν αντιδράσεις από τις οργανώσεις των ιερέων καθώς όπως σημειώνει και το περιοδικό «οι Σεβ. Μητροπολίται μας, ως επί το

⁹⁸ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 425, 10/1/1967, σελ. 4

⁹⁹ ό.π., σελ. 4

¹⁰⁰ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 443, 20/2/1968, σελ. 34

¹⁰¹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 439, 20/11/1967, σελ. 237

¹⁰² ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 426, 1/2/1967, σελ. 17-18

πολύ, στερούνται δικαίας και αμερολήπτου υπηρεσιακής συνειδήσεως... η πικρά πείρα πολλών δεκαετηρίδων και πολλών αδικηθέντων Εφημερίων μαρτυρεί περί τούτου».¹⁰³

1.4 Ασφαλιστικά-συνταξιοδοτικά ζητήματα 1945-1965

1.4.1 Η ανοδική πορεία του ΤΑΚΕ μετά τον πόλεμο

Από το 1945 και μετά το Τ.Α.Κ.Ε επικεντρώθηκε στη βασική αποστολή που του είχε ανατεθεί από τον ιδρυτικό νόμο (ν.4606/30), δηλαδή στην ασφαλιστική και συνταξιοδοτική κάλυψη του εφημεριακού κλήρου καθώς η μισθοδοσία των εφημέριων είχε αναληφθεί από το κράτος. Όμως η οικονομική κατάσταση του Τ.Α.Κ.Ε ήταν ιδιαίτερα προβληματική καθώς η κατοχή και η νομισματική μεταρρύθμιση του 1944, επέφεραν εκμηδένιση της αξίας της περιουσίας του η οποία «εις 120 εκατομμύρια ανήρχετο, κατά το 1940».¹⁰⁴ Μοναδικό περιουσιακό στοιχείο που είχε απομείνει στο Ταμείο ήταν «το ακίνητο της οδού Βερανζέρου αξίας κτήσης 18.448.096 δρχ. με πολύ μικρή πρόσοδο» την ίδια ώρα που έπρεπε να καλύψει «υποχρεώσεις απέναντι σε 1700 συνταξιούχους».¹⁰⁵

Η σταδιακή ομαλοποίηση της διαδικασίας είσπραξης των εισφορών από τους ασφαλισμένους, πλέον οι κρατήσεις της μισθοδοσίας αποδίδονται από τα Δημόσια Ταμεία σε τακτική βάση, οδήγησε σε σημαντική βελτίωση των οικονομικών δεδομένων του ΤΑΚΕ. Η εξέλιξη αυτή αποτυπώθηκε με: **α)** την αγορά 2 κτιρίων στο κέντρο της Αθήνας, **β)** το σχηματισμό ικανού αποθέματος σε τραπεζικό λογαριασμό και **γ)** την ίδρυση του κλάδου Αρωγής το 1947, ο οποίος παρείχε το εφάπαξ βοήθημα μετά την συνταξιοδότηση του ασφαλισμένου, **δ)** την σύσταση του κλάδου ασθένειας το 1948, που αφορούσε «την παροχήν νοσοκομειακής και σανατοριακής περιθάλψεως εις τους εν ενεργεία ασφαλισμένους και εις θέσιν Ββ του «Ευαγγελισμού» Αθηνών, χωρίς όμως να προβλέπεται πόρος τις υπέρ του εν λόγω Κλάδου, του οποίου αι δαπάναι λειτουργίας επέπιπτον εξ ολοκλήρου επι του Κλάδου Συντάξεων».¹⁰⁶ Από το 1950 η νοσοκομειακή κάλυψη

¹⁰³ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 426, 1/2/1967, σελ. 18

¹⁰⁴ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΕ' (1966), αριθμός τεύχος 21, 1/11/1966, σελ. 939

¹⁰⁵ Εισήγηση Μητροπολίτη Αττικής Ιάκωβου σε συνεδρίαση της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου στις 15 Νοεμβρίου 1958 στο Θεόκλητος Στράγκας, *ό.π.*, Ε' Τόμος, σελ 3052

¹⁰⁶ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΣΤ' (1967), αριθμός τεύχος 22, 15/11/1967, σελ. 1019

επεκτάθηκε «επί των συζύγων των ησφαλισμένων και των συνταξιούχων»,¹⁰⁷ και από τα 1958 στα τέκνα των ασφαλισμένων.

Η βελτίωση των οικονομικών δεδομένων του Ταμείου αποδεικνύεται και από τις ακόλουθες αποφάσεις. Ειδικότερα με την υπ' αριθμόν 16015 απόφαση του υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (Ε.τ.Κ, τεύχος Β', αριθμ. 116/ 22-6-1951) ως συντάξιμος μισθός καθορίστηκε το 80% του βασικού μισθού κατά τον τελευταίο μήνα της υπηρεσίας (έως τότε σε κάθε μισθολογική τάξη των ασφαλισμένων υπολογιζόταν ένας συντελεστής για να προκύψει το ποσό της σύνταξης). Με την υπ' αριθμόν 70852 απόφαση των υπουργών Συντονισμού, Οικονομικών και Εθνικής Παιδείας (Ε.τ.Κ, τεύχος Β' αριθμός 183/6-7-1957) χορηγήθηκε επίδομα στις συντάξεις που κυμαίνονταν μεταξύ 100-157 δρχ. για όσους συνταξιοδοτήθηκαν προ της 30^{ης} Ιουνίου 1951 και μεταξύ 375-409 δρχ. (ανάλογα με τη μισθολογική κατηγορία) για όσους συνταξιοδοτήθηκαν με βάση τις διατάξεις που ίσχυαν μετά την 1^η Ιουλίου 1951. Μετά το 1961 το ειδικό αυτό επίδομα θα μειωνόταν όσο και οι χορηγούμενες αυξήσεις στις συντάξεις.

Μετά από πρόταση της διοίκησης του TAKE, με το Νομοθετικό Διάταγμα 3801/1957 (Ε.τ.Κ Α'258/23/12/1957) καθορίστηκε νέος ευνοϊκότερος τρόπος υπολογισμού του εφάπαξ που οδήγησε στη σημαντική αύξηση του τα επόμενα χρόνια.¹⁰⁸ Παράλληλα αυξήθηκε και η εισφορά του ασφαλισμένου για τον Κλάδο Αρωγής από το 1% στο 2% επί των αποδοχών.

Τον Ιούλιο του 1957 αυξήθηκαν και οι συντάξεις για τους 3.150 συνταξιούχους του Ταμείου, με την κατώτερη μηνιαία σύνταξη να ανέρχεται πλέον τις 500 δρχ., από τα επίπεδα των 343 δρχ. που ήταν μέχρι εκείνη τη χρονική στιγμή. Η μέση σύνταξη έφτανε τις 650 δρχ. στοιχείο που δείχνει πως για τους περισσότερους συνταξιούχους το ποσό της σύνταξης βρίσκονταν πλησίον της κατώτερης.

Ένα χρόνο αργότερα, το καλοκαίρι του 1958, δόθηκε επίδομα λουτροθεραπείας ίσο με 1 μηνιαία σύνταξη, το οποίο όμως από 600 δρχ. που ήταν αρχικά μειώθηκε το

¹⁰⁷ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, ΕΤΟΣ ΙΣΤ' (1967), αριθμός τεύχος 22, 15/11/1967,, σελ. 1019

¹⁰⁸ Ειδικότερα για όσους συνταξιοδοτούνταν από το 1957 και μετά δικαιούνταν εφάπαξ ίσο με τις αποδοχές τόσων μηνών όσα και τα έτη πραγματικής συμμετοχής στον Κλάδο Αρωγής από τη χρονιά που ιδρύθηκε, δηλαδή το 1947. Το ανώτατο όριο είναι 25 χρόνια συμμετοχής και για την εξεύρεση του ποσού των αποδοχών λαμβανόταν υπόψη ο μέσος όρος του αθροίσματος των αποδοχών των τελευταίων 12 μηνών.

1965 στις 400 δρχ.¹⁰⁹ Το ίδιο έτος χορηγήθηκε και επίδομα κηδείας ίσο με τη σύνταξη 1-2 μηνών, ανάλογα με τον τόπο διαμονής του θανόντος. Όλα τα παραπάνω αποτέλεσαν «τεκμήρια ουχί μόνον της βιωσιμότητας αυτού, αλλά και του δυνατού της εντάσεως της δραστηριότητας του» όπως ανέφερε χαρακτηριστικά σε ομιλία του στη Διαρκή Ιερά Σύνοδο, ο Μητροπολίτης Αττικής Ιάκωβος.¹¹⁰

Μια άλλη δραστηριότητα του TAKE ήταν και η χορήγηση, μέσω της Κτηματικής Τράπεζας της Ελλάδος, ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων στους ασφαλισμένους, με τη σχετική δραστηριότητα πάντως να είχε «παγώσει» μεταξύ 1959 και 1965, ενώ μόλις το 1966 η αρμόδια Νομισματική Επιτροπή επέτρεψε τη χορήγηση πιστώσεων ύψους 2 εκατ. δρχ.¹¹¹ Ακόμη το TAKE χορηγούσε και μικροδάνεια της τάξης των 5.000-6.000 δρχ., μετά από αίτηση που υποβαλλόταν στις κατά τόπους Μητροπόλεις, και «διά τα εξής μόνον περιπτώσεις: α) γάμου, β) τοκετού, γ) βαρείας ασθένειας, δ) επιβεβλημένης ιατρικής λουτροθεραπείας, ε) θανάτου και στ) εκτάκτου στεγαστικής ανάγκης».¹¹²

1.4.2 Τα οικονομικά προβλήματα του TAKE

Όμως η αλματώδης αύξηση των δαπανών στον κλάδο ασθένειας ασκούσε έντονη πίεση στα οικονομικά μεγέθη του Ταμείου και αυτό συνέβη παρότι, «το περιορισμένον των πόρων του κλάδου νοσηλείας δεν επέτρεψε την βελτίωσιν των παροχών του, αι οποίαι περιορίσθησαν και πάλιν εις την Νοσοκομειακήν περίθαλψιν και τας παρακλινικάς θεραπείας».¹¹³

Οι σχετικές δαπάνες από 3.320.000 δρχ. το 1957 διπλασιάστηκαν σχεδόν 3 χρόνια αργότερα, το 1961, φτάνοντας τα 6 εκατ. δρχ. Προφανώς σε αυτή την εξέλιξη διαδραμάτισε καίριο ρόλο η επέκταση της νοσοκομειακής περίθαλψης και στα παιδιά των άμεσα ασφαλισμένων. Την ίδια στιγμή τα έσοδα που εισέπραττε το Ταμείο από το ασφάλιστρο ασθένειας, 3% επί του μισθού για τους εν ενεργεία εφημέριους ενώ δεν υπήρχε σχετική κράτηση στους συνταξιούχους, δεν κάλυπταν, σε καμία περίπτωση, τις

¹⁰⁹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 410, 1/4/1966, σελ. 83-84

¹¹⁰ Θεόκλητος Στράγκας, *ό.π.*, Ε' Τόμος, σελ. 3055

¹¹¹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 412, 1/5/1966, σελ. 125

¹¹² ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 420, 15/10/1966, σελ. 256

¹¹³ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΕ' (1966), αριθμός τεύχος 21, 1/11/1966, σελ. 938

δαπάνες νοσοκομειακής περίθαλψης. Το αποτέλεσμα ήταν το Τ.Α.Κ.Ε να εμφανίσει για πρώτη φορά λειτουργική ζημιά της τάξης των 270.000 δρχ. το 1961, εξέλιξη που οφειλόταν αποκλειστικά στο παθητικό ύψους 1.207.280 δρχ. που παρουσίασε ο κλάδος ασθένειας.¹¹⁴

Τα εν λόγω στοιχεία και οι φόβοι για περαιτέρω διεύρυνση του ελλείμματος στον κλάδο ασθένειας τα προσεχή χρόνια οδήγησαν, το 1963, τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών, ο οποίος είναι και πρόεδρος του TAKE, να διατυπώσει την εκτίμηση πως «περιθώρια προς συνέχισιν της βελτιώσεως των παροχών του TAKE δι ουδένα εκ των κλάδων υφίσταται επί του παρόντος...».¹¹⁵ Η αρνητική πορεία του Τ.Α.Κ.Ε επιβεβαιώθηκε και στη συνεδρίαση της Ιεραρχίας που πραγματοποιήθηκε στις 8 Οκτωβρίου 1963, όπου ο μητροπολίτης Θεσσαλιώτιδος Κύριλος ανακοίνωσε πως από την 1^η Οκτωβρίου όσοι γιατροί είχαν συνεργασία με το Τ.Α.Κ.Ε κατήγγειλαν τις συμβάσεις περίθαλψης. Στην συζήτηση παρενέβη ο αρχιεπίσκοπος Αθηνών Χρυσόστομος επισημαίνοντας ότι από την έκθεση του νέου γενικού διευθυντού του TAKE προκύπτει πως η «κατάστασις του Οργανισμού από απόψεως οικονομικής είναι λίαν επισφαλής. Προς αντιμετώπισιν των εξόδων διά την υγειονομικήν περίθαλψιν των εφημερίων λαμβάνουν χρήματα από το κονδύλιον των συντάξεων».¹¹⁶ Ενδεικτικά είναι τα στοιχεία του απολογισμού του διοικητικού συμβουλίου του TAKE για τη χρήση του 1964 τα οποία έδειξαν πως ο κλάδος ασθένειας ουσιαστικά χρηματοδοτείται από το κλάδο σύνταξης λόγω της ελλειμματικότητας του.¹¹⁷

Όπως αναφέρει ο απολογισμός, «κατά τα έτη 1963 και 1964 ηύξηθησαν τα έξοδα του Κλάδου Ασθένειας υπερμέτρως».¹¹⁸ Ενώ κατά τα έτη 1958 και 1959 οι δαπάνες του κλάδου κυμαίνονταν στο ύψος των 3.300.000-3.700.000 δρχ. ετησίως, από το 1960 και μετά (οπότε και επεκτάθηκε η νοσοκομειακή περίθαλψη στα παιδιά των ασφαλισμένων) εκτινάχθηκε στα επίπεδα των 5.700.000-6.000.000 δρχ. ετησίως, ενώ το 1963 ξεπέρασαν τα 7.000.000 δρχ.¹¹⁹ Σύμφωνα με το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ, η αύξηση

¹¹⁴ Βλέπε εισήγηση Αρχιεπισκόπου Αθηνών Χρυσόστομου περί TAKE στην έκτακτη σύγκλιση της Ιεραρχίας της Ελλάδος στις 22/1/1963 στο Θεόκλητος Στράγκας, *ό.π.*, ΣΤ' Τόμος, σελ 3885-3886

¹¹⁵ Θεόκλητος Στράγκας, *ό.π.*, ΣΤ' Τόμος, σελ 3886

¹¹⁶ *ό.π.*, σελ.4190

¹¹⁷ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΑ', τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 406, 1/2/1966, σελ 24. Το πλεόνασμα του κλάδου σύνταξης ανήλθε σε 2.726.809 δρχ, ενώ το έλλειμμα του κλάδου ασθένειας σε 1.275.522 δρχ. Ο κλάδος αρωγής είχε ένα μικρό πλεόνασμα της τάξης των 182.380 δρχ.

¹¹⁸ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΑ', τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 417, 1/8/1966, σελ 195

¹¹⁹ *ό.π.*, σελ 195

των δαπανών «πρέπει να αποδοθή εις την αύξησιν της μέσης διάρκειας νοσηλείας, η οποία ενώ μέχρι του έτους 1962 συνεχώς κατήρχετο από του έτους 1963 ήρχισε και πάλιν ανερχομένη και εις την σοβαρωτάτην αύξησιν του συνόλου των ημερών νοσηλείας»,¹²⁰ όπως δείχνει και ο ακόλουθος πίνακας:

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 Ημέρες Νοσηλείας	
1955-56	44448
1957	30764
1958	30807
1959	32108
1960	37460
1961	44891
1962	40666
1963	51646
1964	49.693

Επιπλέον μεταξύ 1962 και 1965 το μέσο ημερήσιο νοσήλιο από 69,89 δρχ. ανήλθε στις 78 δρχ., το κόστος ανά νοσηλευθέντα από 1874 δρχ. έφτασε τις 2.299 δρχ. ενώ η μέση διάρκεια νοσηλείας από τις 13,6 ημέρες έφτασε τις 24,4 ημέρες. Για τη διοίκηση του TAKE η ανοδική τάση του κόστους νοσηλείας οφείλεται και στην «από των μέσων του έτους 1965, αναπροσαρμογή των τιμών νοσηλείας, κατόπιν Κυβερνητικής αποφάσεως».¹²¹

Για να αντιμετωπιστεί η επιδείνωση των οικονομικών μεγεθών του TAKE, επελέγη η επώδυνη λύση της αύξησης των εισφορών. Εισηγητική έκθεση που φέρει την υπογραφή του διευθύνοντος συμβούλου κ. Ζαφ. Κέπετζη και του προϊστάμενου του λογιστηρίου κ. Γεωργίου Χρηστίδη αναφέρει πως το πόρισμα της τελευταίας αναλογιστικής μελέτης «γνωματεύει υπέρ της αυξήσεως του ασφαλίστρου των συντάξεων κατά 2% ήτοι από 5% σε 7%....Επί του ερωτήματος πάλιν του Κλάδου Αρωγής η αναλογιστική μελέτη συμπεραίνει ότι απαιτείται η αύξησις του ασφαλίστρου κατά 1% ίνα το βοήθημα εξακολουθήσει χορηγούμενον εις τα σημερινά επίπεδα».¹²²

¹²⁰ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΑ', τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 417, 1/8/1966, σελ 195

¹²¹ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΕ' (1966), αριθμός τεύχος 21, 1/11/1966, σελ. 938

¹²² ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΑ', τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 406, 1/2/1966, σελ 24

Ήδη από εκείνη την περίοδο είχε αναδειχθεί το ζήτημα της σημαντικής ετήσιας αύξησης που προκύπτει στο ποσό του χορηγούμενου εφάπαξ, θέμα που θα απασχολεί τη διοίκηση του Ταμείου καθόλη την εξεταζόμενη χρονική περίοδο. Όπως επισημαίνει ο απολογισμός, «η κατ' αρχήν εντύπωση είναι ότι διά του ακολουθούμενου τρόπου υπολογισμού, το ύψος των παροχών του κλάδου Αρωγής τείνει, συν τη παρόδω του χρόνου, να υπερβή το επίπεδον των ετησίων εισπράξεων και κατά συνέπειαν, διά την κάλυψιν των διαφορών είναι μάλλον βέβαιον, ότι θα αρχίση η χρήσις των αποθεματικών του κλάδου».¹²³ Στο θέμα γίνεται αναφορά και στο κείμενο του προϋπολογισμού του 1965, όπου η διοίκηση του TAKE υποστηρίζει πως οι παροχές του Κλάδου Αρωγής είναι «εν καταφανεί δυσαναλογία προς το ύψος των εισφορών»,¹²⁴ γεγονός που σε συνδυασμό με την αύξηση των μισθών δημιουργεί ελλείμματα και θα «καταστήση και τον κλάδον τούτον της Αρωγής παθητικόν...διά τον αυτόν λόγον δι' ον κατέστησεν ελλειμματικόν και τον κλάδο ασθενείας, ήτοι λόγω της θεσπίσεως η αυξήσεως των παροχών άνευ των απαιτούμενων οικονομικών μέσων».¹²⁵ Όπως φαίνεται και στο σχετικό πίνακα, η αύξηση του εφάπαξ ήταν αλματώδης, αφού το μέσο χορηγούμενο ποσό από 3.450 δρχ. το 1957 ανήλθε σε 32.534 δρχ. το 1965.¹²⁶

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 Εξέλιξη μέσου ποσού εφάπαξ 1957-1965	
ΕΤΟΣ	ΜΕΣΟ ΥΨΟΣ
1956	2.894 δρχ.
1957	3.450 δρχ.
1958	10.607 δρχ.
1959	11.974 δρχ.
1960	13.158 δρχ.
1961	15.588 δρχ.
1962	16.989 δρχ.
1963	19.070 δρχ.
1964	25.726 δρχ.
1965	32.534 δρχ.

¹²³ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΑ', τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 412, 1/5/1966, σελ 116

¹²⁴ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 428, 10/3/1967, σελ 54

¹²⁵ ό.π., σελ 54

¹²⁶ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΕ' (1966), αριθμός τεύχος 21, 1/11/1966, , σελ. 937

Σε ότι αφορά την υγειονομική κάλυψη των εφημέριων σημειώνεται πως αν δεν τελεσφορήσουν οι προσπάθειες για υπαγωγή της νοσοκομειακής και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης των εφημέριων στο αντίστοιχο σύστημα των δημοσίων υπαλλήλων τότε, «το Δ. Συμβούλιον οφείλει, νομίζομεν, να προχωρήσει εις την δυνατήν αναδιοργάνωσιν του Κλάδου, αρχής γενομένης διά της επαναφοράς της, και άλλοτε ισχυούσης, ηυξημένης εισφοράς κατά 1% των εν ενεργεία και εκ 3% των εν συνταξιοδοτήσει ησφαλισμένων, δοθέντος μάλιστα ότι οι τελευταίοι ούτοι ουδέν ως γνωστόν εισφέρουν υπέρ του Κλάδου Ασθενείας, καίτοι οφελούμενοι, το περισσότερον, εκ των παροχών αυτού».¹²⁷

Όπως ήταν φυσικό από την πλευρά των εφημέριων εκφράζονται έντονες διαφωνίες για την επιχειρούμενη αύξηση των εισφορών. Σχετικό άρθρο της διεύθυνσης του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ υποστηρίζει πως ειδικά για το εφάπαξ αντί της αύξησης του ποσοστού της εισφοράς θα μπορούσαν να ληφθούν αρχικά άλλα μέτρα όπως η χρησιμοποίηση των αποθεματικών και αν χρειαστεί, σε δεύτερη φάση, να εξεταστεί η μείωση του χορηγούμενου εφάπαξ, αλλά στοχευμένα (π. χ μείωση του για τους υπαλλήλους του ΤΑΚΕ καθώς είναι υψηλότερο από το εφάπαξ που δίδεται στους εφημέριους, ή/και ο περιορισμός του εφάπαξ για τους εφημέριους των παραμεθόριων περιοχών με τον μη υπολογισμό του ειδικού επιδόματος που ισούται με το μισό των μηνιαίων αποδοχών).¹²⁸ Σε αύξηση της εισφοράς εμφανίζονται πρόθυμοι να συναινέσουν αλλά με την προϋπόθεση «όπως το εφάπαξ να ανέρχεται βαθμηδόν όχι εις 25 μηνιαίους μισθούς αλλά εις 30».¹²⁹

Για τις συντάξεις των εφημέριων η πάγια θέση του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ, όπως την εκφράζει ο διευθυντής του Ανδρέας Κεραμιδάς, είναι η προσαρμογή στα ισχύοντα στο δημόσιο με συντάξιμο μισθό ίσο με το 80% επί του συνόλου των αποδοχών κατά την έξοδο από την υπηρεσία, «διότι σήμερον συμβαίνει το εξής εξωφρενικόν: Ενώ οι μέτοχοι Εφημέριοι του ΤΑΚΕ καταβάλλουν ασφάλιστρα επί του συνόλου των αποδοχών των (βασικού μισθού, προσαυξησέως, πολυετούς υπηρεσίας, τριακοσιοδράχμου επιδόματος, πεντακοσιοδράχμου επιδόματος, επιδόματος 50% επί των αποδοχών διά τους εργαζόμενους εις Βορ. Ελλάδα και παραμεθόριον), εν τούτοις λαμβάνουν το 80% ως σύνταξιν μόνον επί του βασικού μισθού και πολυετούς υπηρεσίας».¹³⁰ Επίσης χαρακτηρίζεται ως απαράδεκτο το γεγονός πως, «ένας επίσημος Θεολόγος Εφημέριος με 35ετή υπηρεσίαν να λαμβάνη σήμερον

¹²⁷ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΑ', τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 406, 1/2/1966, σελ 24

¹²⁸ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΑ', τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 414, 1/6/1966, σελ 148

¹²⁹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΑ', τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 407, 15/2/1966, σελ 34

¹³⁰ ό.π., σελ 34

σύνταξιν 2.000 δρχ. μηνιαίως και εφ' άπαξ 48.000 δρχ. και ουδέν άλλο από κανένα άλλο επικουρικών ταμείων, ενώ ο επιστήμων διοικητικός υπάλληλος του TAKE με 35ετή υπηρεσίαν, εξερχόμενος με τον βαθμόν του Διευθυντού, λαμβάνει σύνταξιν μεν 5.880 μηνιαίως, μέροςμα από το Μετοχικό Ταμείον Πολιτικών Υπαλλήλων 1.000 δρχ. περίπου μηνιαίως και από το Ταμείο Αρωγής Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων 800 περίπου δρχ. μηνιαίως, συνολικώς δηλαδή μηνιαίως 7.680 δρχ. εφάπαξ δε από το Ταμείο Αρωγής του TAKE δρχ. 136.000. Τα ίδια δε ποσά και περισσότερα θα ελάμβανεν ο Θεολόγος Εφημέριος εάν ηκολούθει τον Εκπαιδευτικόν κλάδον».¹³¹

Ακόμη εκφράζεται η πλήρης διαφωνία με τη πρόταση για αύξηση, από το 5% στο 7% των αποδοχών, των κρατήσεων για το κλάδο σύνταξης καθώς όπως σημειώνεται, «έδωσαν μικράν αύξησιν εις τα κατώτατα όρια των συντάξεων και αυτήν επιδιώκουν να την εισπράξουν πολλαπλασίαν διά της μεθόδου της αυξήσεως του ασφαλίστρου και μάλιστα κατά 40%!!».¹³² Σημειώνεται πως με απόφαση του υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων αυξήθηκαν από 1/1/1965, τα κατώτατα όρια στις συντάξεις στα επίπεδα των 600 δρχ., από 500 δρχ. που ήταν μέχρι εκείνη τη στιγμή, ή στις 700 δρχ. αν η σύνταξη υπερέβαινε τις 600 δρχ.

1.4.3 Αύξηση συντάξεων και παροχών το 1965

Πέραν όμως της αύξησης του κατωτάτου ορίου των συντάξεων η κυβέρνηση, μετά από πρόταση της διοίκησης του Ταμείου, προχώρησε λίγους μήνες αργότερα σε δύο ακόμη ευνοϊκές αποφάσεις για τους συνταξιούχους εφημέριους. Ειδικότερα, αύξησε εκ νέου το ύψος του επιδόματος λουτροθεραπείας, από τις 400 στις 500 δρχ,¹³³ ενώ από την 1/7/1965 χορήγησε επίδομα ίσο με το 10% της βασικής σύνταξης με την υπ' αριθμόν 105605 απόφαση των υπουργών Εθνικής Παιδείας, Οικονομικών και Συντονισμού (Ε.τ.Κ, τεύχος Β', αριθμ 820/9-12-1965).

Το επίδομα δόθηκε, παρά τα δυσμενή πορίσματα της αναλογιστικής μελέτης, καθώς το διοικητικό συμβούλιο, «έλαβε υπ' όψιν και τα δεδομένα, τα προκύψαντα μετά το χορηγηθέν εις τους Ιερείς επίδομα (σ.σ αναφέρεται στο επίδομα των 500 δρχ.) και την αύξησιν των μισθών των, και άτινα σημειωθήτω έλαβον χώραν μετά τον καταρτισμόν της

¹³¹ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 407, 15/2/1966, σελ 34

¹³² ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 415, 15/6/1966, σελ 164

¹³³ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 416, 1/7/1966, σελ. 190

αναλογιστικής μελέτης, έσπευσε να εξετάσει το δυνατόν της βελτιώσεως των συντάξεων και ενέκρινε την αύξηση αυτών κατά 10%, αφού προηγουμένως εν ειδική συνεδρίαση, ήκουσε και την επί του αιτήματος τούτου σύμφωνον γνώμην του ενεργήσαντος την αναλογιστικήν μελέτην καθηγητού κ. Κων//νου Αθανασιάδη». ¹³⁴ Σημειώνεται πως σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της διοίκησης του ΤΑΚΕ, από την αύξηση του κατώτατου ορίου στις συντάξεις «η ετησία επιβάρυνσις εκ της αυξήσεως ταύτης υπερέβη το ποσόν των δύο εκατομμυρίων», ¹³⁵ ενώ από την χορήγηση του επιδόματος ίσου με 10% η επιβάρυνση «υπερέβη τα 3,3 εκατομ. ετησίως». ¹³⁶

Με την εν λόγω αύξηση οι συντάξεις όσων εξέλθουν από την υπηρεσία στις 31/12/1965 μετά από 35 έτη συντάξιμο υπηρεσία, διαμορφώνονται ως εξής: Α' μισθολογική κατηγορία 1821+10%=**2003**, Β' κατηγορία 1461+10%=**1607**, Γ' κατηγορία 1206+10%=**1327** και Δ' κατηγορία 1041+10%=**1145** δρχ. ¹³⁷

Πάντως η αύξηση του συντάξεων και άλλων παροχών δεν επηρέασε αρνητικά τη πορεία του ΤΑΚΕ καθώς σύμφωνα με τον απολογισμό της διοίκησης για το 1965 ο κλάδος σύνταξης παρουσίασε πλεόνασμα της τάξης των 9.099.144 δρχ., ο κλάδος αρωγής θετικό ισοζύγιο ύψους 787.977 δρχ, ενώ ο κλάδος ασθένειας κατέγραψε ένα μικρό έλλειμμα της τάξης των 73.585 δρχ. Δηλαδή το τελικό συνολικό πλεόνασμα του 1965 ανήλθε σε 9.813.535 δρχ. έναντι προϋπολογισθέν πλεονάσματος 1.531.508 δρχ και θετικού ισοζυγίου ύψους 1.633.666 δρχ. που είχε επιτευχθεί το 1964. ¹³⁸ Παρόλα αυτά η διοίκηση του ΤΑΚΕ επιχειρεί να προσγειώσει τις προσδοκίες καθώς όπως υποστηρίζει σε ενημερωτικό της εγκύκλιο, με ημερομηνία 15 Οκτωβρίου 1966, το αυξημένο πλεόνασμα οφείλεται «εις την εφάπαξ εισπραξιν της εκ 500 δραχμών εισφοράς των ησφαλισμένων, εις την εξ ενός εκατομμυρίου εισπραξιν της καθυστερημένης εισφοράς (6%) Ι, Προσκυνηματος και εις τινάς άλλας περιστατικές εισπράξεις. Έτι δε και εις την μεταφοράν, εις την επομένην χρήσιν 1966 ωρισμένων υποχρεώσεων (εφ άπαξ βοηθημάτων) του Κλάδου Αρωγής». ¹³⁹

Ειδικότερα η εντυπωσιακή αύξηση των εσόδων όλων των κλάδων κατά 21,9% ή 11.123.602 δρχ., δηλαδή από 50.604.615 δρχ. το 1964 σε 61.728.215 δρχ. το 1965,

¹³⁴ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΕ' (1966), αριθμός τεύχος 13, 1/7/1966, σελ. 639

¹³⁵ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΕ' (1966), αριθμός τεύχος 21, 1/11/1966, σελ. 934-935

¹³⁶ *ό.π.*, σελ. 934-935

¹³⁷ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 405, σελ. 13

¹³⁸ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 426, 1/2/1967, σελ 20

¹³⁹ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΕ' (1966), αριθμός τεύχος 21, 1/11/1966, σελ. 931

«είναι περιστατική, οφειλόμενη εις την εφ'άπαξ είσπραξιν (εκ δρχ. 3.700.000) διαφοράς εκ του χορηγηθέντος 500δρχ. επιδόματος των εφημερίων ως και εις την βελτίωσιν των αποδοχών των, κατά 5% από του έτους 1965».¹⁴⁰ Η αύξηση των εσόδων από τους ναούς, σύμφωνα με το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ, αποδίδεται στο γεγονός πως «ποσόν ενός εκατομμυρίων εισεπράχθη παρά του Ι. Προσκυνηματος Ευαγγελιστρίας Τήνου...Οι Ι. Ναοί Ιδρυμάτων, προσκυνημάτων, κλπ υποχρεούνται διά του ν. 5439/1932 και 1719/44 εις καταβολήν εισφοράς, ην εξ όσων γνωρίζομεν ουδέποτε κατέβαλον».¹⁴¹

1.4.4 Εξέταση της περιόδου 1957-1965

Σε μια απόπειρα να αποτιμήσει την περίοδο 1957-1965, η διοίκηση του TAKE υποστηρίζει, με εγκύκλιο της, πως «διαπιστούται μία συνεχής αλλά μικρά, σχετικώς, των εσόδων αύξεις, ήτις οφείλεται εις την βελτίωσιν των μισθών των ησφαλισμένων (ιδίως κατά το έτος 1965) εις την αύξησιν των εσόδων των Ι, Ναών και άλλους λόγους. Αύξεις επίσης παρατηρείται εις το κονδύλιον των παροχών, οφειλομένη εις την βελτίωσιν των συντάξεων, εις την διαρκή, συν τη παρόδω του χρόνου, αύξησιν του εφ' άπαξ βοηθήματος του Κλάδου Αρωγής ως και εις την αύξησιν του κόστους νοσηλείας και την επέκτασιν της νοσηλευτικής περιθάλψεως επί των οικογενειών των ησφαλισμένων».¹⁴²

Το γεγονός πως το επίπεδο των συντάξεων παραμένει σε χαμηλά επίπεδα, (μετά από 35 έτη πλήρους υπηρεσίας κυμαίνεται μεταξύ 1145 και 2003 δρχ. μηνιαίως ανάλογα με την μισθολογική κατηγορία) αποδίδεται στη δυσμενή αναλογία ασφαλισμένων-συνταξιούχων «λόγω της υπαγωγής εις την προστασίαν του Ταμείου, άνευ μάλιστα, καταβολής εισφορών, πάντων των, κατά την εποχήν της συστάσεως αυτού, ευρεθέντων απομάχων ιερών ως και των ορφανικών αυτών οικογενειών».¹⁴³ Το αποτέλεσμα ήταν πως «ο αριθμός των συνταξιοδοτούμενων του TAKE υπήρξε πάντοτε δυσανάλογος υψηλός έναντι των εν ενεργεία ησφαλισμένων (3.270 έναντι 8.400). Ο λόγος δε ούτος, συντελέσας εξ αρχής εις τον υποβιβασμόν του ύψους των συντάξεων των επιδρά κατ'ακολουθίαν, και επί του μέσου όρου των εν γένει συντάξεων».¹⁴⁴

¹⁴⁰ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΕ' (1966), αριθμός τεύχος 21, 1/11/1966, σελ. 929-930

¹⁴¹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 427, 20/2/1967, σελ. 35

¹⁴² Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΕ' (1966), αριθμός τεύχος 21, 1/11/1966, σελ. 934. Βλέπε και σχετικό πίνακα στο Παράρτημα 2

¹⁴³ ό.π., σελ. 934-935

¹⁴⁴ ό.π., σελ. 934-935

Σχετικά με την άποψη που διατυπώνεται ότι το ΤΑΚΕ είναι υποχρεωμένο να αυξάνει τις συντάξεις αυτομάτως, και σε αντίστοιχο ποσοστό, με την αύξηση των μισθών των ιερέων, η διοίκηση του Ταμείου υποστηρίζει πως, «η μεν αύξηση των συντάξεων ακολουθεί, κατά νόμον, ουχ ήττον όμως εφ όσον τα προς εξυπηρέτησιν των συντάξεων, απαιτούμενα δεν προέρχονται εκ μόνων των εισφορών των ησφαλισμένων αλλά και εκ των λοιπών πόρων του Ιδρύματος, έπεται, ότι διά να είναι αντίστοιχος η αύξηση των συντάξεων προς τους μισθούς ενεργείας θα πρέπει αναλόγως ισοδυνάμως να ακολουθή, εκάστοτε, η αύξηση και των λοιπών πόρων του Ταμείου (εργοδοτική, κοινωνική εισφορά κλπ). Τούτο όμως δεν συμβαίνει».¹⁴⁵ Με άλλα λόγια όσο οι υπόλοιποι πόροι του ΤΑΚΕ, πλην της εισφοράς των ασφαλισμένων, δεν αυξάνονται κατά το ίδιο ποσοστό ή παραμένουν στάσιμοι ή και μειώνονται ακόμη, η διοίκηση του Ταμείου δεν μπορεί να προχωρήσει σε αυτόματη αναπροσαρμογή των συντάξεων σε κάθε αύξηση των μισθών. Το συμπέρασμα είναι πως, «μετά τας διαπιστώσεις της ενεργηθείσης αναλογιστικής μελέτης και λαμβανομένου υπ' όψιν ότι η θέσπισις νέων πόρων όσον και η αύξηση των συντελεστών των υπάρχόντων δεν είναι σήμερον δυνατά, έπεται ότι περαιτέρω μόνιμος και μη ανακλητή βελτίωσις των συντάξεων ως και των λοιπών παροχών, πρέπει να θεωρήται πραγματοποιήσιμος μόνον κατόπιν επαρκούς, άμα δε και ουχί προσωρινής, βελτιώσεως της αποδόσεως των κειμένων πόρων».¹⁴⁶

Πάντως τα παράπονα του εφημεριακού κλήρου για το ύψος των συντάξεων δεν μπορούν να αποκρύψουν τη σημαντική βελτίωση τους κατά μεταπολεμική περίοδο. Όπως αναφέρει ο διευθυντής του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ, Ανδρέας Κεραμιδάς, το 1946 «με τιμήν χρυσής λίρας Αγγλίας 135.000, αυτά (σ. σ. οι συντάξεις) κατά μέσον όρον ευρίσκοντο εις το επίπεδον των 35.000 δρχ. μηνιαίως. Δηλαδή οι συνταξιούχοι ελάμβανον κατά μέσον όρον το ένα τέταρτο περίπου της χρυσής λίρας ως μηνιαίαν σύνταξιν δηλ. σημερινάς δραχ. 80. Σήμερον ο μέσος όρος των συντάξεων έχει ανέλθει περίπου εις 900 δρχ. ή εις χρυσάς λίρας 2,86. Δηλαδή περίπου αι συντάξεις των Αιδ. Εφημέριων εντός μιας εικοσαετίας υπερενδεκαπλασιάσθησαν».¹⁴⁷

1.5 Οι εξελίξεις σε συντάξεις και υγεία το 1966

¹⁴⁵ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΕ' (1966), αριθμός τεύχος 21, 1/11/1966, σελ. 936

¹⁴⁶ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΕ' (1966), αριθμός τεύχος 13, 1/7/1966, σελ. 639

¹⁴⁷ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 413, 15/5/1966, σελ. 131

1.5.1 Αύξηση εισφορών

Η προαναγγελθείσα πρόθεση για αύξηση των εισφορών έλαβε χώρα προς τα τέλη του 1966, προκαλώντας τη δυσφορία των κληρικών. Ειδικότερα με το Νομοθετικό Διάταγμα 4562/1966 (Ε.τ.Κ Α'210/15.10.66) «περί Τροποποιήσεως και συμπληρώσεως διατάξεων αφορωσών εις το προσωπικόν της Ι. Συνόδου, της Εκκλησίας της Ελλάδος, της Ι. Αρχιεπισκοπής Αθηνών και άλλων Εκκλησιαστικών Οργανισμών και ρυθμίσεως Εκκλησιαστικών τινών ζητημάτων», αυξάνεται από 2 σε 3% η υπέρ του κλάδου αρωγής εισφορά των ασφαλισμένων ενώ ορίζεται σε 2% η, υπέρ του ΤΑΚΕ, εισφορά επί των ακαθαρίστων τακτικών ή έκτακτων εσόδων μη ενοριακών ναών (νεκροταφειακών, φιλανθρωπικών ιδρυμάτων, εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και ιερών προσκυνημάτων, επικουρούντων, είτε μη φιλανθρωπικούς σκοπούς).

Επιπλέον καθορίζονται επακριβώς οι αποδοχές που λαμβάνονται υπόψη για τον υπολογισμό του εφάπαξ καθώς μεταξύ 1957 και 1966 κατεβλήθησαν πλήθος επιδομάτων. Ειδικότερα «διά την εξεύρεσιν του ποσού των αποδοχών λαμβάνεται ο μέσος όρος του αθροίσματος των τελευταίων δώδεκα μηνών του ησφαλισμένου, ήτοι του βασικού μισθού, των επιδομάτων πολυετούς υπηρεσίας, Βορείων Επαρχιών, συνταξιοδοτικής εισφοράς και παραμονής εν τω αυτώ βαθμώ, του κοινωνικού επιδόματος, των επιδομάτων χορηγηθέντων διά των αριθμ. 1/7.1.1965 (ΦΕΚ 11/65), 47/25.2.65 (ΦΕΚ 48/65), 180/14.10.65 (ΦΕΚ 198/1966) Π.Υ.Σ, εξαιρέσει του υπερωριακού επιδόματος, των δώρων και του επιδόματος αδείας».

Σύμφωνα με εγκύκλιο που εξέδωσε το ΤΑΚΕ, η αύξηση της εισφοράς για τον κλάδο αρωγής είχε προταθεί από την αναλογιστική μελέτη προκειμένου να μην μειωθεί το ύψος του εφάπαξ, ενώ κατέστη αναπόφευκτη μετά την «αύξησιν των μισθών ενεργείας, συνέπεια της οποίας απότομος και, δυσανάλογος, υψηλή επήλθεν η άνοδος του βοηθήματος».¹⁴⁸

Πλέον οι κρατήσεις στους μισθούς των ιερέων ανέρχονται στο 12% των ακαθάριστων αποδοχών τους αφού πέραν του 1% που καταβάλλουν ως συνδρομή για το περιοδικό Εκκλησία εισφέρουν, «5% υπέρ του κλάδου συντάξεων, 3% υπέρ του κλάδου ασθένειας και 3% (αντί 2% που ήτο μέχρι τούδε) υπέρ του κλάδου αρωγής».¹⁴⁹

¹⁴⁸ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΕ' (1966), αριθμός τεύχος 21, 1/11/1966, , σελ. 937

¹⁴⁹ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΑ', Τόμος ΚΑ', αριθμός τεύχους 419, 15/10/1966, σελ. 254

Όμως εκείνη η χρόνια επεφύλασσε άλλη μία δυσάρεστη έκπληξη για τους ιερείς καθώς με την υπ. αριθμόν 282/20.12.1966 Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου (Ε.τ.Κ Α'284 /21-12-1966) αυξάνονται, από 1/1/1967, οι εισφορές «α) Του Κλάδου Συντάξεως από 5% εις 7% και β) του Κλάδου Αρωγής από 3% σε 4%»,¹⁵⁰ προκειμένου να καλυφθεί το έλλειμμα του TAKE από την αναπροσαρμογή των συντάξεων που θα προκληθεί «συνεπεία της διά της υπ' αριθμ. 281/20.12.1966 ΠΥΣ αυξήσεως των μισθών των εφημερίων».¹⁵¹

1.5.2 Ημιτελής λύση για την υγειονομική κάλυψη

Το ζήτημα της υγειονομικής κάλυψης των εφημέριων επιχειρήθηκε να τεθεί σε νέα βάση με την υπ. αριθμόν 282/20.12.1966 Π.Υ.Σ (Ε.τ.Κ Α'284 /21-12-1966). Ειδικότερα από την 1^η Φεβρουαρίου 1967 θα παρεχόταν πλήρης, δηλαδή νοσοκομειακή αλλά και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, στους ενεργεία εφημέριους και στα μέλη των οικογενειών τους, στους συνταξιούχους του Τ.Α.Κ.Ε και στις συζύγους αυτών, σύμφωνα με τα όσα ίσχυαν και για τους υπόλοιπους δημοσίους υπαλλήλους.

Όμως ενώ οι όροι της υγειονομικής κάλυψης βελτιώνονται, το αυξημένο κόστος δεν καλύπτεται από το κράτος, όπως ήταν το αίτημα της Ιεραρχίας και της διοίκησης του TAKE, αλλά το επωμίζονται οι ασφαλισμένοι και ο ΟΔΕΠ. Υπενθυμίζουμε πως θέση της διοίκησης του Ταμείου και κατ' επέκταση και της ιεραρχίας, όπως αναφέρει σχετική εγκύκλιος της διοίκησης, η ένταξη «των εφημερίων εις το σύστημα της υγειονομικής περιθάλψεως των δημοσίων υπαλλήλων»¹⁵² καθώς είχε διαπιστωθεί η αδυναμία του κλάδου ασθένειας, τόσο ως προς την παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης όσο και προς τη βελτίωση των όρων νοσηλείας, λόγω των συνεχών ελλειμμάτων. Σύμφωνα με τη διοίκηση, «δια της υπαγωγής ταύτης, της οποίας την υιοθέτησιν έχει υποσχεθή η κυβέρνησις και οι όροι της περιθάλψεως θέλουσι βελτιωθή, αλλά και οι πόροι του ετέρου κλάδου των συντάξεων θα παραμείνουν ανέπαφοι διά να διατίθηνται, του λοιπού, διά την βελτίωσιν των συντάξεων και να μην απομιζώνται από τας δαπάνας νοσηλείας».¹⁵³

¹⁵⁰ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 425, 10/1/1967, σελ. 9

¹⁵¹ *ό.π.*, σελ. 9

¹⁵² Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΕ' (1966), αριθμός τεύχους 21, 1/11/1966, σελ. 938

¹⁵³ *ό.π.*, σελ. 938

Σύμφωνα με την Π.Υ.Σ, για την κάλυψη των αυξημένων δαπανών νοσοκομειακής και υγειονομικής περίθαλψης η εισφορά, υπέρ του κλάδου ασθένειας, επί των μηνιαίων αποδοχών των εν ενεργεία εφημέριων αυξάνεται από το 3% στο 4%, ενώ ορίστηκε εισφορά ύψους 3% και στις συντάξεις. Επιπλέον θα διατίθεται και το ήμισυ της προβλεπομένης ειδικής εισφοράς 1% υπέρ του επίσημου δελτίου «Εκκλησία». Για την κάλυψη του οποιουδήποτε ελλείμματος προκύψει στον κλάδο ασθένειας του TAKE, θα εγγράφεται ισόποση πίστωση στον ΟΔΕΠ (ουσιαστικά πρόκειται για την οικονομική συνεισφορά της Ιεραρχίας στην αναβάθμιση της υγειονομικής κάλυψης των εφημέριων), μετά από κοινή απόφαση των υπουργών Παιδείας και Οικονομικών. Επίσης καθορίστηκαν και οι θέσεις νοσηλείας για τους ασφαλισμένους του TAKE οι οποίες είναι οι εξής: **α)** οι εν ενεργεία και συνταξιούχοι Α' μισθολογικής κατηγορίας στην **Βαν** θέση, **β)** των λοιπών μισθολογικών κατηγοριών στη **Ββ** θέση, **γ)** τα μέλη των οικογενειών τους στη **Γ'** θέση.

Σημειώνεται πως μετά από τις νέες εισφορές που επιβλήθηκαν βάσει της υπ' αριθμόν 282 Π.Υ.Σ, οι συνολικές κρατήσεις στις αποδοχές των ιερέων ανέρχονται πλέον σε 17%, δηλαδή σε 15,5% υπέρ του TAKE, (7% για τον κλάδο σύνταξης, 4% για τον κλάδο αρωγής, 4,5% για τον κλάδο υγείας), σε 0,5% για το περιοδικό ΕΚΚΛΗΣΙΑ και 1% χαρτόσημο, όταν στα μέσα του 1966 δεν ξεπερνούσαν το 12%. Σημειώνεται πως οι κρατήσεις θα αυξηθούν περαιτέρω τα επόμενα χρόνια υπερβαίνοντας το 20% επί των ακαθάριστων αποδοχών, προκαλώντας νέες τριβές μεταξύ του κλήρου από τη μία πλευρά και της Ιεραρχίας με την Πολιτεία από την άλλη.

Τα θέματα υγειονομικής κάλυψης απασχολούσαν εκείνη την περίοδο και τους αρχιερείς καθώς η σχετική παροχή περιοριζόνταν στη διάθεση 2 κλινών δωματίων στον Ευαγγελισμό, ενώ το κόστος της νοσηλείας σε άλλη κλινική καταβαλλόταν εξ ολοκλήρου από τους μητροπολίτες. Η Ιερά Σύνοδος σε συνεδρίαση της στις 7 Ιουλίου 1966 αποφάσισε να αποδεχθεί την πρόταση που είχε καταθέσει παλαιότερα ο Ο.Δ.Ε.Π, δηλαδή να εφαρμοστεί και για τους Μητροπολίτες το Βασιλικό Διάταγμα της 29^{ης} Μαΐου 1959 (Ε.τ.Κ Α'113/12-6-1959) «περί της νοσοκομειακής κλπ περίθαλψης των τακτικών Δημοσίων πολιτικών υπαλλήλων», το οποίο επέβαλλε κράτηση 0,50% επί των αποδοχών των αρχιερέων υπέρ νοσοκομειακής περίθαλψης αλλά με ελεύθερη επιλογή

του νοσοκομείου και με την ίδια συμμετοχή να περιορίζεται μεταξύ 10% και 30% του κόστους νοσηλείας.¹⁵⁴

1.5.3 Απολογισμός 1966

Στα επίπεδα του 1965 παρέμειναν τα έσοδα του TAKE το 1966 σύμφωνα με τον απολογισμό της διοίκησης του Ταμείου. Ειδικότερα ανήλθαν σε 61.521.259 δρχ. έναντι 61.738.218 δρχ το 1965 και 50.546.615 δρχ. το 1964. Η εν λόγω εξέλιξη αποδίδεται κυρίως στη μείωση της εισφοράς των ασφαλισμένων «οφειλόμενη εις την, κατά το προηγηθέν έτος 1965, πραγματοποιηθείσαν είσπραξιν της διαφοράς των αυξηθέντων μισθών των ησφαλισμένων».¹⁵⁵

Ως προς τα έξοδα μπορούν να γίνουν οι ακόλουθες επισημάνσεις:

A) Ιδιαίτερη άνοδο παρουσιάζουν οι δαπάνες για συντάξεις καθώς από 28.701.553 δρχ το 1963 ανήλθαν σε 34.804.696 δρχ το 1966, αποτελώντας το 72% περίπου των εσόδων του κλάδου σύνταξης του TAKE. Η εξέλιξη αυτή αντανακλά τη βελτίωση του ύψους των συντάξεων όπως φαίνεται στο σχετικό πίνακα:¹⁵⁶

ΠΙΝΑΚΑΣ 5 Εξέλιξη ύψους συντάξεων 1963-1966, σε δρχ		
ΕΤΟΣ	Μέσος όρος μηνιαίας σύνταξης	Μ.Ο. μηνιαίας δόρου και επιδόματος λουτροθεραπείας
1963	645	751
1964	700	816
1965	735	857
1966	786	925

B) Ιδιαίτερα εντυπωσιακή είναι η άνοδος του συνολικού καταβληθέντος ποσού για εφάπαξ καθώς από 3.092.127 δρχ. το 1962, υπερδιπλασιάστηκε το 1966 φτάνοντας

¹⁵⁴ Αι Συνοδικαί Εγκύκλιοι, ό.π., Τόμος Γ' 1957-1967, σελ 581-582

¹⁵⁵ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΣΤ' (1967), αριθμός τεύχος 22, 15/11/1967, σελ. 1013

¹⁵⁶ ό.π., σελ. 1015-1016

τα 6.759.235, με το μέσο εφάπαξ να σημειώνει μεγάλη αύξηση όπως φαίνεται στον ακόλουθο πίνακα: ¹⁵⁷

ΕΤΟΣ	Μέσος όρος εφάπαξ βοηθήματος
1962	16.989
1963	19.070
1964	25.726
1965	32.534
1966	37.973

Αιτία αυτής της μεταβολής ήταν η αλλαγή του τρόπου υπολογισμού το 1957, με αποτέλεσμα, όπως αναφέρει ο απολογισμός, «το ύψος των παροχών του Κλάδου Αρωγής έτεινε, συν τη παρόδω του χρόνου, να υπερβή το επίπεδο των ετησίων εισπράξεων, και, κατά συνέπειαν, διά την κάλυψιν των διαφορών, αναμένετο η έναρξις της χρήσεως των αποθεματικών του Κλάδου». ¹⁵⁸ Για να αποτραπεί αυτή η εξέλιξη το διοικητικό συμβούλιο του TAKE εισηγήθηκε και η κυβέρνηση αποδέχθηκε, την αύξηση του ασφαλιστρου για τον κλάδο αρωγής, αρχικά από το 2% στο 3% το Νοέμβριο του 1966 και στη συνέχεια στο 4% επί των ακαθάριστων αποδοχών από 1/1/1967. ¹⁵⁹

Γ) Ο κλάδος ασθένειας του TAKE παρουσιάζει συνεχή ελλείμματα, όπως καταδεικνύει ο παρακάτω πίνακας: ¹⁶⁰

ΕΤΟΣ	ΔΑΠΑΝΕΣ	ΕΣΟΔΑ	ΕΛΛΕΙΜΜΑ
1963	7.246.912	5.216.697	-2.030.215
1964	7.171.281	5.895.759	-1.275.522
1965	7.317.375	7.243.790	-73.585
1966	8.182.556	7.624.782	-557.774

¹⁵⁷ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΣΤ' (1967), αριθμός τεύχος 22, 15/11/1967, σελ. 1015-1016

¹⁵⁸ Ο.π., σελ. 1016

¹⁵⁹ Ο.π., σελ. 1016

¹⁶⁰ Ο.π., σελ. 1019

Σύμφωνα με τον απολογισμό, τα ελλείμματα του κλάδου αποδίδονται σε αιτίες όπως η «μικρά εις ποσοστόν εισφορά των ησφαλισμένων, καθισταμένη εις απόδοσιν έτι μικροτέρα ένεκα των χαμηλών μισθών των ησφαλισμένων, και οι συνεχείς ανερχόμεναι τιμαί νοσηλείας, αναβιβάζουν το ημερήσιον κόστος νοσηλείας».¹⁶¹

Δ) Το ΤΑΚΕ εξακολουθεί να παραμένει ένα πλεονασματικό ταμείο, 1.643.666 δρχ. το 1964, 9.813.536 δρχ. το 1965 και 4.720.389 δρχ. το 1966, κυρίως λόγω της αύξησης των εσόδων του κλάδου σύνταξης.¹⁶²

¹⁶¹ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΣΤ΄ (1967), αριθμός τεύχος 22, 15/11/1967, σελ. 1018

¹⁶² ό.π., σελ. 1021

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Οι μισθολογικές εξελίξεις 1967-1974

2.1 Το 1967

Η έλευση του 1967 βρίσκει τους ιερείς να αναμένουν τα χορήγηση των αυξήσεων στους βασικούς μισθούς (μεταξύ 71% και 115%) που αποφάσισε η κυβέρνηση στα τέλη του 1966. Το Μάρτιο του 1967 εκδίδεται η υπ' αριθμ. 37 Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου (Ε.τ.Κ Α' 47/30-3-1967) σύμφωνα με την οποία για την παροχή προσαυξήσεων πενταετιών, «λαμβάνεται υπόψιν άπασα η υπηρεσία των Εφημερίων των μισθοδοτούμενων δυνάμει του Α.Ν 536/1945 από της χειροτονίας αυτών ως Ιερέων».¹⁶³

Σύμφωνα, όμως, με την ερμηνευτική εγκύκλιο που εκδόθηκε στις 30/3/1967 τα δώρα εορτών, το επίδομα αδείας όπως επίσης και το επίδομα παραμεθορίου ενοριών και υπηρετούντων εφημερίων σε ενορίες της Β. Ελλάδας αλλά καταγόμενων από άλλες περιοχές, θα υπολογίζονται «άνευ της λόγω πενταετιών προσαυξήσεως».¹⁶⁴

2.1.1 Δικτατορία, ανακατατάξεις στην Ιεραρχία

Τη περίοδο, λοιπόν, που οι εφημέριοι αναμένουν την αύξηση των αποδοχών τους λαμβάνει χώρα το πραξικόπημα των συνταγματαρχών και οι πρώτες δηλώσεις των εκπροσώπων του καθεστώτος καθιστούν σαφές πως τα ζητήματα της Εκκλησίας και του κλήρου, ειδικότερα, θα τους απασχολούσαν ιδιαίτερα. Ο πρόεδρος της «κυβέρνησης» Κ. Κόλλιας κατά τις «προγραμματικές δηλώσεις» του ανέφερε πως, «θα επιδιώξη την ενίσχυσιν του Κλήρου διά να δυνηθή να ανταποκριθή εις την βαρείαν, υπό τας σημερινάς συνθήκας, αποστολήν του».¹⁶⁵

Αρχικά, όμως, το καθεστώς παρεμβαίνει με ωμό τρόπο στα εσωτερικά ζητήματα της Εκκλησίας της Ελλάδος προκειμένου να αποκτήσει τον απόλυτο έλεγχο της Ιεραρχίας με την εκλογή στη θέση του αρχιεπισκόπου του εκλεκτού της, του

¹⁶³ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 430, 20/4/1967, σελ. 91

¹⁶⁴ *ό.π.*, σελ. 90

¹⁶⁵ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 431, 10/5/1967, σελ. 109

αρχιμανδρίτη Ιερώνυμου Κοτσώνη. Η στάση αυτή δεν είναι πρωτοφανής καθώς και παλαιότερα οι αντιπαραθέσεις και οι αλλαγές στο πολιτικό επίπεδο μεταφέρονταν στον εκκλησιαστικό χώρο. Με άλλα λόγια «ανατροπές, κινήματα, πραξικοπήματα συνοδεύτηκαν πάντα από αλλαγές στην Εκκλησία της Ελλάδος».¹⁶⁶

Στο ίδιο μοτίβο, λοιπόν, το καθεστώς μέσω αναγκαστικού νόμου «1) Προέβη εις την μείωσιν του αριθμού των μελών της Ιεράς Συνόδου από 12 σε 9, 2) Συγκροτεί αριστίδην Ιεράν Σύνοδον ήτις αναλαμβάνει το δικαίωμα της επιλογής των Ιεραρχών και την πλήρωσιν των κενών εδρών...3) Κηρύσσει την λήξιν της θητείας της παρούσης διαρκούς Ιεράς Συνόδου, 4) Καταργεί την θέσιν του παρά τη Ιερά Συνόδω Κυβερνητικού Επιτρόπου και 5) Επεκτείνει την διάταξιν περί ορίου ηλικίας των Μητροπολιτών και εις τον εκάστοτε Μακαριώτατον Αρχιεπίσκοπον Αθηνών».¹⁶⁷

Το σχέδιο της δικτατορίας ήταν να εκδιωχθεί ο αρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος με το πρόσχημα της υπέρβασης του ορίου ηλικίας, το οποίο όμως μέχρι εκείνη τη στιγμή ίσχυε μόνο για τους Μητροπολίτες και τους βοηθούς τους, ώστε στη συνέχεια να τοποθετηθεί στη θέση του ο Ιερώνυμος «πρωθιερέας των ανακτόρων και στέλεχος της «Ζωής».¹⁶⁸ Το ρόλο της «εκλογής» αναλαμβάνει δοτή αριστίδην Ιερά Σύνοδος, τα μέλη της οποίας «ωρίσθησαν δι εκδοθέντος Β. Δ και είναι τέσσαρες μητροπολίται εκ της Παλαιάς Ελλάδος και τέσσερες εκ του κλίματος του Οικουμενικού Πατριαρχείου»,¹⁶⁹ ενώ ένατο μέλος είναι ο τοποτηρητής του αρχιεπισκοπικού θρόνου και «έχων τα πρεσβεία της αρχιερωσύνης, ο μητροπολίτης Πατρών κ. Κωνσταντίνος».¹⁷⁰

Η αριστίδην Ιερά Σύνοδος «συνελθούσα εν τη αιθούση των συνεδριάσεων του Συνοδικού Μεγάρου τη 13^η του μηνός Μαΐου ε.ε ψήφοις κανονικαίς εξελέξατο και χειροτονήσασα κατέστησεν Αρχιεπίσκοπον Αθηνών και πάσης Ελλάδος τον Πανσοφ. Αρχιμανδρίτην κ.κ Ιερώνυμον».¹⁷¹ Τη προτίμηση του καθεστώτος προς τον Ιερώνυμο καταδεικνύει η δήλωση του υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων κ. Καλαμποκιά σύμφωνα με την οποία, «αισθάνομαι μεγίστην ικανοποίησιν διότι εξελέγει, κατά την κρίση

¹⁶⁶ Καραγιάννης Γιώργος, *ό.π.*, σελ. 7

¹⁶⁷ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 432, 1/6/1967, σελ. 124

¹⁶⁸ Καραγιάννης Γιώργος, *ό.π.*, 1997, σελ. 101. Σύμφωνα με τον Καραγιάννη, η οργάνωση θεολόγων «Ζωή», διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στον ιδεολογικό και πολιτικό αγώνα κατά της Αριστεράς. Από ένα σωματείο λαϊκών και κληρικών, που ιδρύθηκε το 1907, κατάφερε μέσα σε σαράντα χρόνια να εξελιχθεί σε θρησκευτικό «κίνημα» με δεκάδες χιλιάδες οπαδούς σε όλη τη χώρα.

¹⁶⁹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 432, 1/6/1967, σελ. 124

¹⁷⁰ *ό.π.*, σελ. 124

¹⁷¹ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΔ' (1967), αριθμός τεύχους 10-11, 15/5-1/6/1967, σελ. 238

μου άριστος, διά τον οποίον από ενδελεχείς ερεύνας, τας οποίας διενήργησα, εύρον ότι είναι ο πλέον ενδεδειγμένος». ¹⁷²

Στις 17 Μαΐου 1967 ο νέος αρχιεπίσκοπος Ιερώνυμος κατά την εκφώνηση του ενθρονιστήριου λόγου του αναφέρθηκε στην έλλειψη μορφωμένου κλήρου, στα μεγάλα κενά στις εφημεριακές θέσεις, ιδίως στις ακριτικές περιοχές όπου «δεν υπάρχουν ούτε καν ελλιπώς κατηρτισμένοι κληρικοί», ¹⁷³ ενώ για τη μισθοδοσία των ιερέων υποστήριξε πως, «την υπό του Κράτους συντήρησιν του Ιερού Κλήρου την δεχόμεθα μόνον ως λύσιν προσωρινήν, μέχρις ότου δηλαδή η Εκκλησία, αξιοποιούσα πλήρως την απομείνασαν περιουσίαν της, εξασφαλίση όχι μόνον την ευπρεπή συντήρησιν του Κλήρου της, αλλά και την πλήρη οικονομικήν αυτοτέλειαν της και επάρκειας, πράγμα το οποίον πιστεύομεν, ότι θα είναι δυνατόν να επιτευχθή προοδευτικώς εντός μιας περίπου δεκαετίας». ¹⁷⁴

Βλέπουμε πως ο αρχιεπίσκοπος Ιερώνυμος εμφανίζεται, τουλάχιστον θεωρητικώς, υπέρ της οικονομικής αυτονομίας της Εκκλησίας αλλά μέχρι να επιτευχθεί αυτό, κάτι που το τοποθετεί χρονικά στο εξαιρετικά σύντομο χρονικό διάστημα των 10 ετών, δεν «απεμπολεί» την κρατική συνεισφορά, ιδίως για τη μισθοδοσία των κληρικών.

Παράλληλα ο Ιερώνυμος προβαίνει σε μια κίνηση εντυπωσιασμού καθώς εξαγγέλλει πως «πάντα τα εκτός του μηνιαίου επιδόματος έσοδα του Αρχιεπισκόπου από 1^{ης} Σεπτεμβρίου 1967 θα διατίθενται διά την λειτουργίαν Νοσοκομείου των κληρικών, τούτο δε διότι τα από 1^{ης} Ιουνίου μέχρι της 31^{ης} Αυγούστου 1967 αντίστοιχα έσοδα του Αρχιεπισκόπου θα διατεθούν υπέρ των σεισμοπλήκτων». ¹⁷⁵

Σχολιάζοντας τον ενθρονιστήριο λόγο του Αρχιεπισκόπου ο διευθυντής του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ Ανδρέας Κεραμιδάς αναφέρει πως, «ο νέος Προκαθήμενος κατενόησε την σημασίαν της καταλλήλου μορφώσεως και καταρτισμού του Εφημεριακού Κλήρου», ¹⁷⁶ σημειώνοντας πως εκτός της ανισότητος ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης, «δέον να προστεθή και η τρομακτική ανισότης, η οποία επικρατεί μεταξύ των απολαυών των κληρικών, κυρίως εις τα λεγόμενα «τυχηρά». ¹⁷⁷ Παράλληλα θεωρεί μη υλοποιήσιμες τις προθέσεις του αρχιεπισκόπου για οικονομική αυτονομία της Εκκλησίας της Ελλάδος

¹⁷² ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 432, 1/6/1967, σελ. 125

¹⁷³ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΔ' (1967), αριθμός τεύχους 10-11, 15/5-1/6/1967, σελ. 240

¹⁷⁴ ό.π., σελ. 242

¹⁷⁵ ό.π., σελ. 242

¹⁷⁶ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 433, 20/6/1967, σελ. 130

¹⁷⁷ ό.π., σελ. 130

εντός της προσεχούς δεκαετίας αφού «όσον και αν αξιοποιηθεί η ρευστοποιητέα (ΟΔΕΠ), η διατηρητέα και η ενοριακή περιουσία της Εκκλησίας μας, είναι αδύνατον να αποφέρει αυτή ετησίως εισόδημα 700 περίπου εκατομμυρίων δραχμών που απαιτούνται διά την οριστική λύσιν του προβλήματος της αξιοπρεπούς συντηρήσεως του Εφημεριακού μας Κλήρου. Θα ήτο μέγα ευτύχημα εάν προς τούτο η Εκκλησία μας ηδύνατο εντός δεκαετίας να συνεισφέρει διά την μισθοδοσίαν του Κλήρου μας το ένα τρίτον».¹⁷⁸

2.1.2 Η στάση του κλήρου απέναντι στο καθεστώς

Η στάση της επίσημης Εκκλησίας, ή τουλάχιστον της πλειοψηφίας της, απέναντι στο καθεστώς ήταν ιδιαίτερα ευνοϊκή, κάτι φυσιολογικό από τη στιγμή που στην ηγεσία της Ιεραρχίας βρίσκονταν άτομα που επιλέχθηκαν από τους δικτάτορες. Ο τοποτηρητής του Αρχιεπισκοπικού Θρόνου Μητροπολίτης Πατρών κ. Κωνσταντίνος αφού χειροτόνησε το νέο αρχιεπίσκοπο στις 15 Μαΐου 1967, κατά την προσφώνηση του ανέφερε, μεταξύ άλλων, πως «είναι ιστορική η στιγμή και διά την Εκκλησίαν και διά το Έθνος. Έπειτα από μίαν περιπέτειαν καθ' ήν το Έθνος ημών διέτρεξε κρισιμωτάτους στιγμάς και έφθασε μέχρι του χείλους της αβύσσου, ερρύσατο δε αυτό ο Κύριος διά χειρών γενναίων, η Εκκλησία ήδη απολαμβάνει πρώτη τους καρπούς της εθνοσωτηρίου εκείνης επεμβάσεως».¹⁷⁹

Στην πανηγυρική συνεδρίαση της αριστίδην Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος στις 23 Μαΐου, ο αρχιεπίσκοπος Ιερώνυμος στην προσφώνηση του προς τον υπουργό Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων Κων. Καλαμπόκα, ανέφερε πως, «...η Εθνική Κυβέρνησις ηθέλησεν, ίνα η αναγεννητική πνοή την οποία αντιλαμβανόμεθα πνέουσαν εις πάντας τους τομείς της δημόσιας ζωής πνεύση και εντός της Εκκλησίας. Εντεύθεν, απεφάσισεν, όπως διά μέτρων εκτάκτων μόν, πλήν ουχί αγνώστων εν τη Εκκλησία της Ελλάδος και τη κανονική τάξει της καθόλου Εκκλησίας, δώση εις αυτήν την δυνατότητα, ίνα αυτή κουφοτέρω ποδί χωρήση εις την επίλυσιν των απασχολούντων αυτήν μεγάλων και δυσχερεστάτων προβλημάτων».¹⁸⁰

Σε άρθρο του ο διευθυντής του επίσημου δελτίου ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Θεοδόσιος Κ. Σπεράντζας υποστήριξε ότι, «παρίστατο λοιπόν ανάγκη ανακοπής του κακού και μίας αναδρόμου φοράς της διά πολλών αγώνων και θλίψεως δεδοκιμασμένης ελληνικής ψυχής, προς

¹⁷⁸ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 433, 20/6/1967, σελ. 130

¹⁷⁹ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΔ' (1967), αριθμός τεύχους 10-11, 15/5-1/6/1967, σελ. 254

¹⁸⁰ ό.π., σελ. 279

τα πατροπαράδοτα βιώματα... Και ήτο συνειδητή εις όλους η ανάγκη ανανήψεως. Και η ανάληψις αποτελεσματικού αγώνος διά μίαν ριζικήν αναγέννησιν της χώρας... Και αυτή-πιστεύομεν ακραδάντως- ότι είναι η έννοια και το περιεχόμενο της επελθούσης πολιτικής μεταβολής».¹⁸¹

Την ίδια θετική διάθεση απέναντι στο καθεστώς δείχνει και ο κατώτερος κλήρος, τουλάχιστον οι παραεκκλησιαστικές οργανώσεις που εκφράζουν σημαντική μερίδα αυτού. Όπως αναφέρει ο διευθυντής του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ Δημήτρης Ηλιάδης, «το λήξαν έτος 1967, θα εγγραφή εις την ιστορίαν της Εκκλησίας μας, ως έτος θεμελιώδων αλλαγών... Βεβαίως αι αλλαγαι αι αναφερόμεναι εις την Ελλαδικήν Εκκλησίαν είναι στενώς συνυφασμένα προς την από της 21^{ης} Απριλίου 1967 επελθούσιν πολιτικήν μεταβολήν».¹⁸²

2.1.3 Η πλήρωση κενών θέσεων και τα πρώτα μισθολογικά αιτήματα

Μετά τις εσωτερικές ανακατατάξεις στην Ιεραρχία το μισθολογικό ζήτημα των ιερέων εισέρχεται δυναμικά στην επικαιρότητα, καθώς αρχίζουν να διατυπώνονται τα πρώτα αιτήματα προς το καθεστώς. Όπως σημειώνει το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ, «ότι το νέο εφημεριακόν μισθολόγιον, το οποίον ερρυθμίσθη επειγόντως και βιαστικά έχει ανάγκην διορθώσεων και διαρρυθμίσεως επί δικαιότερας βάσεως καθώς και συμπληρώσεως υπό της Εθνικής Κυβερνήσεως, τούτο είναι παντί που φανερόν».¹⁸³ Στις 3, 12 και 20 Ιουνίου πραγματοποιήθηκε, υπό την προεδρία του αρχιεπίσκοπου, συνεδρίαση της Ιεράς Συνόδου με τη συμμετοχή εκπροσώπων του ΤΑΚΕ, του ΟΔΕΠ και παραγόντων των υπουργείων Οικονομικών και Εθνικής Παιδείας όπου «εξετάσθη το εφημεριακόν ζήτημα, το οποίον τόσον απασχολεί την Εκκλησία. Εξετάσθη το θέμα από της απόψεως της οικονομικής πλευράς αυτού, όσον αφορά εις την μισθοδοσίαν και την νοσοκομειακήν περίθαλψιν των εφημερίων, ως και από της απόψεως της μορφώσεως αυτών, διά την οποίαν εγένετο ομοφώνως δεκτόν, ότι η μόρφωσις των εφημερίων δεν πρέπει να είναι κατώτερα της του παλαιού εξατάξιου Γυμνασίου ή του σημερινού Λυκείου, με την απαραίτητην επιμόρφωσιν αυτών εις τα Ανώτερα Εκκλησιαστικά Φροντιστήρια».¹⁸⁴ Σχετικά με τη πλήρωση των κενών που υπάρχουν σε ενορίες της περιφέρειας και ιδίως σε απομακρυσμένες περιοχές

¹⁸¹ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΔ' (1967), αριθμός τεύχους 10-11, 15/5-1/6/1967, σελ. 288

¹⁸² ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 442, 1/2/1968, σελ. 17

¹⁸³ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 432, 1/5/1967, σελ. 119

¹⁸⁴ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΔ' (1967), αριθμός τεύχους 13, 1/7/1967, σελ. 371

αποφασίστηκε να καταβληθεί προσπάθεια να προσελκυθούν δημοδιδάσκαλοι, «υπό την προϋπόθεση, ότι ούτοι θα διορίζονται εις μικρά χωρία και νησίδας και θα λαμβάνωσιν πλήρεις τα αποδοχές αυτών και τας δύο θέσεις».¹⁸⁵ Σε νέα συνεδρίαση της Ιεράς Συνόδου στις 19/9/1967, αποφασίστηκε να προταθεί προς τους αρμόδιους, η χορήγηση και στους «βορειοελλαδίτας ιερείς του επιδόματος της εφημεριακής υπηρεσίας εις Βόρειαν Ελλάδα».¹⁸⁶

Το ζήτημα της επάνδρωσης του εφημεριακού κλήρου και της κάλυψης των κενών θέσεων στην περιφέρεια, απασχολούσε για μακρύ χρονικό διάστημα τους εκκλησιαστικούς παράγοντες και αποτέλεσε σημείο αντιπαλότητας μεταξύ κληρικών και διοίκησης της Εκκλησίας. Το θέμα βεβαίως σχετιζόταν άμεσα με τις οικονομικές απολαβές των ιερέων και τα λεγόμενα «τυχερά», που ήταν πολύ υψηλότερα στις ενορίες των πόλεων παρά σε εκείνες των χωριών και των κωμοπόλεων.

Αν και από το 1958 βρισκόταν σε ισχύ το Νομοθετικό Διάταγμα υπ' αριθμόν 3859, σύμφωνα με το οποίο όσοι άγαμοι κληρικοί ηλικίας έως 40 ετών υπηρετούσαν στην Ι. Αρχιεπισκοπή Αθηνών και στις Μητροπόλεις Αττικής και Θεσσαλονίκης, χωρίς να έχουν προϋπηρεσία σε μητροπόλεις της Βόρειας Ελλάδας για μια πενταετία τουλάχιστον, μετακινούνταν υποχρεωτικά προς αυτή την περιοχή, σύμφωνα με το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ, «ο Νόμος αυτός ουδέποτε εφηρμόσθη υπό της Διοικούσης Εκκλησίας, ήτις τον ηγνόησε».¹⁸⁷ Προφανώς οι αντιδράσεις όσων θίγονταν από το εν λόγω Ν.Δ ήταν τόσο ισχυρές που κατέστησε αδύνατη την εφαρμογή του.

Με άρθρο του στην εφημερίδα ΕΘΝΟΣ, που δημοσιεύτηκε στις 3.7.1967, ο δημοσιογράφος Σπύρου Αλεξίου υποστηρίζει πως το οικονομικό ζήτημα δεν είναι ο βασικός λόγος για την επιδεικνυόμενη άρνηση των νέων, και ιδίως των μορφωμένων Θεολόγων, να χειροτονηθούν ιερείς. «Βεβαίως υπήρξε κι αυτό μία αιτία. Πρέπει όμως, να ομολογηθή, ότι το εφημεριακόν μισθολόγιον δεν έχει λυθή κατά τρόπον ιδανικόν, αλλά οπωσδήποτε δεν είναι εις τα επίπεδα εκείνα των κάτω των 1.000 δρχ. μισθού, που ήτο πριν μερικά χρόνια. Τα διάφορα επιδόματα, διπλοί μισθοί ιερέως και διδασκάλου και η υπαγωγή εις το νέον μισθολόγιον έχουν βελτιώσει αισθητώς το οικονομικόν ζήτημα των εφημερίων»,¹⁸⁸ σημειώνει ο Αλεξίου θέτοντας σαφώς ζήτημα μη θελκτικότητας του λειτουργήματος του ιερέα εκείνη την εποχή.

¹⁸⁵ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΔ' (1967), αριθμός τεύχους 13, 1/7/1967, σελ. 371

¹⁸⁶ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 437, 10/10/1967, σελ. 205

¹⁸⁷ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 436, 10/9/1967, σελ. 179

¹⁸⁸ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 438, 1/11/1967, σελ. 210

Το καθεστώς επιχείρησε να δώσει λύσει στο ζήτημα με τον αναγκαστικό νόμο υπ' αριθμ. 137 (Ε.τ.Κ, τεύχος Α' 169/ 3-10-1967) «Περί προσόντων και χειροτονίας Κληρικών και περί ρυθμίσεως Εκκλησιαστικών τινών ζητημάτων» όπου υιοθετήθηκε η θέση της Ιεραρχίας περί χειροτονίας δημοδιδασκάλων, καθηγητών, συνταξιούχων κλπ παρέχοντας τους τα κατάλληλα οικονομικά κίνητρα. Όπως υποστήριξε ο αρχιεπίσκοπος Ιερώνυμος, με το συνδυασμό του διδασκαλικού και ιερατικού λειτουργήματος διευκολύνεται «η λύσις του ζητήματος της συντηρήσεως του κλήρου, τουλάχιστον εν τη υπαίθρῳ. Οι εις τα χωρία υπηρετούντες ιερείς, οι οποίοι θα είναι ταυτοχρόνως και διδάσκαλοι, θα λαμβάνουν δύο μισθούς, ένα μεν ως δημοδιδάσκαλοι, άλλον δε ως ιερείς. Τοιουτοτρόπως θα ευρίσκονται εις πλεονεκτικωτέραν θέσιν ή οι συνάδελφοί των, τόσον ως προς τον λαμβανόμενον μισθόν, όσον και ως προς την μετά ταύτα αναμενομένην σύνταξιν».¹⁸⁹

Ειδικότερα **το άρθρο 1 παράγραφος 1** ορίζει πως σε χωριά όπου ο μόνιμος πληθυσμός είναι λιγότερος από 1000 κατοίκους και παράλληλα λειτουργεί δημοτικό σχολείο, ή σε απομονωμένα χωριά «επιτρέπεται η χειροτονία δημοδιδασκάλων εν ενεργεία ή συνταξιούχων και η υπ' αυτών κατάληψις των εις τα χωρία ταύτα υπαρχουσών κενών εφημεριακών θέσεων, ως και η σύγχρονος άσκησις των καθηκόντων του εφημερίου και του δημοδιδασκάλου παρ' ενός και του αυτού προσώπου». Σύμφωνα με **τη παράγραφο 2**, οι χειροτονούμενοι δημοδιδάσκαλοι, «λαμβάνουν πλήρεις τας αποδοχάς των δύο θέσεων, εντασσόμενοι ως εφημέριοι εις την Β' μισθολογικήν κατηγορίαν», ενώ οι συνταξιούχοι δημοδιδάσκαλοι που υπηρετούν ως εφημέριοι, «λαμβάνουσι πλήρως την σύνταξιν του δημοδιδασκάλου και τον μισθόν του εφημερίου, μετά δε την κατάληψιν αυτών, ως εφημερίων, υπό του ορίου ηλικίας, αμφοτέρας τας συντάξεις». Σύμφωνα με την **παράγραφο 4** του ίδιου άρθρου «αδιόριστοι πτυχιούχοι Παιδαγωγικών Ακαδημιών αναλαμβάνοντες εφημεριακά καθήκοντα εις τα άνω χωρία, διορίζονται ως δημοδιδάσκαλοι εις αυτά, εκτός σειράς προτεραιότητας, και απολαμβάνουσι των αυτών ως άνω πλεονεκτημάτων». Η **παράγραφος 6** ορίζει πως και οι υπηρετούντες καθηγητές μέσης εκπαίδευσης, μπορούν να χειροτονηθούν ως εφημέριοι σε κενές θέσεις και δύναται «να διατηρήσουν και την ην κατέχουν εν τη Μ. Εκπαιδύσει θέσιν των, λαμβάνοντες τας ας ελάμβανον αποδοχάς, μισθοδοτούμενοι δε επί πλέον δι' ολόκληρου του μισθού του διά την β' κατηγορία εφημερίων προβλεπομένου. Ούτοι συνταξιοδοτούμενοι μετά ταύτα, λαμβάνουν αμφοτέρας τας δι' εκάστην των ας κατέχουσι θέσεων προβλεπόμενας συντάξεις». Σύμφωνα με την **παράγραφο 7** δύναται να χειροτονηθούν και «συνταξιούχοι εκπαιδευτικοί, ως και οι λοιποί συνταξιούχοι,

¹⁸⁹ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΔ' (1967), αριθμός τεύχους 21, 1/11/1967, σελ. 627-628

πτυχιούχοι Ανωτάτης Σχολής, λαμβάνουσι δε εξ ολοκλήρου και την σύνταξιν των και τον μισθόν του εφημερίου β' κατηγορίας». Η **παράγραφος 8** αναφέρει πως ακόμη και συνταξιούχοι πρώην δημόσιοι ή ιδιωτικοί υπάλληλοι που δεν έχουν υπερβεί το 65^ο έτος της ηλικίας τους και έχουν πτυχίο μέσης εκπαίδευσης, «δύνανται ωσαύτως να χειροτονηθώσι και τοποθετηθώσιν εις κενάς εφημεριακάς θέσεις... λαμβάνουν εξ ολοκλήρου και την σύνταξιν των και τον μισθόν εφημερίου της οικείας μισθολογικής κατηγορίας». Η **παράγραφος 9** του ίδιου άρθρου ορίζει πως όλοι οι παραπάνω, εκτός όσων έχουν ήδη πτυχίο Θεολογίας, ή Ιερατικής Σχολής, ή Ανωτέρου Εκκλησιαστικού Φροντιστηρίου, υποχρεούνται να παρακολουθήσουν μαθήματα στο νεοϊδρυθέν Εκκλησιαστικό Φροντιστήριο και «μετά τη λήψιν και του πτυχίου τούτου προάγονται ούτοι εις την κατά ένα βαθμόν ανωτέραν μισθολογικήν κατηγορίαν».

Τέλος με το **άρθρο 7 παράγραφο 1**, καταργείται το «προβλεπόμενον και παρεχόμενον επίδομα στέγης εις τους λόγω γήρατος ή νόσου αποχωρούντας Αρχιερείς».

2.1.4 Το σχέδιο αναδιοργάνωσης του Ιερώνυμου

Λίγους μήνες μετά την ανάληψη των καθηκόντων του, ο αρχιεπίσκοπος Ιερόνυμος υπέβαλε προς συζήτηση και έγκριση από την Ιερά Σύνοδο το «*Σχέδιο Αναδιοργάνωσης της Εκκλησίας της Ελλάδος*», στο οποίο αποτύπωνε τις απόψεις του σχετικά και με τα οικονομικά ζητήματα που απασχολούσαν την Εκκλησία της Ελλάδας. Για το θέμα της μισθοδοσίας του κλήρου ο Ιερόνυμος επαναλαμβάνει παλαιότερη θέση του περί ανάγκης οικονομικής αυτοδυναμίας της Εκκλησίας εντός 10ετίας προκειμένου να καλύπτει με ίδια μέσα και την μισθοδοσία των ιερέων. Όπως σημειώνει, ακόμη και αν το κράτος προσέφερε εθελουσίως οικονομική συνδρομή «η Εκκλησία θα έπρεπε να την είχε αποκρούσει, διότι η υποστήριξης αυτή δεν θα παρείχετο αδαπάνως διά την Εκκλησίαν. Διότι όταν η Εκκλησία αισθάνεται, ότι συντηρείται υπό του Κράτους, κατ' ανάγκην θα είναι δεσμευμένη εκ των εκπροσώπων αυτού».¹⁹⁰

Για να τερματιστεί η οικονομική εξάρτηση από το κράτος ο αρχιεπίσκοπος προτείνει σειρά μέτρων «ώστε εντός δεκαετίας να έχη επιτύχει την λύσιν του προβλήματος όχι μόνο της ίδιας δυνάμεσι συντηρήσεως του Κλήρου της, αλλά και του οικονομικού της εν

¹⁹⁰ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΔ' (1967), αριθμός τεύχους 21, 1/11/1967, σελ. 627-628

γένει προβλήματος».¹⁹¹ Απαραίτητη όμως προϋπόθεση είναι η αύξηση των εκκλησιαστικών πόρων, η οποία περνά μέσω της ανάκτησης της αξιοπιστίας της Εκκλησίας στη συνείδηση του πολίτη. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά, «πρέπει απαραίτητως πρώτον, διά συστηματικής εργασίας, να διαφωτισθή το πλήρωμα της Εκκλησίας περί των σκοπών, χάρις των οποίων διατίθεται η περιουσία της Εκκλησίας, αφ' ετέρου δε να επείσθη τούτο, ότι αποφεύγεται πάσα σπατάλη και πατάσεται πάσα διαρροή και φαλκίδευσης του ιερού χρήματος».¹⁹²

Ο Ιερώνυμος προτείνει η αύξηση των εκκλησιαστικών πόρων να ξεκινήσει μέσω της, «πλήρους αξιοποίησης των υπάρχοντων ήδη αγροτικών και αστικών εκκλησιαστικών κτημάτων. Ομοίως προτεινόμεν, να επιτευχθή το νοικοκύρεμα γενικώς των ήδη υφισταμένων πόρων, εις τρόπον ώστε να αποφευχθή πάσα διαρροή ή άσκοπος διάθεσις εκκλησιαστικού χρήματος. Εν συνεχεία, προτεινόμεν, να καθιερωθή η μονοπώλησις του εις τους Ναούς χρησιμοποιούμενου κήρου, ως επίσης των εις αυτούς χρησιμοποιούμενων εκκλησιαστικών βιβλίων, επίπλων, ιερών σκευών και ιερών αμφίων, ως και των ειδών της ειδικής ενδυμασίας των κληρικών κ.τ.ο».¹⁹³

Η αποκατάσταση της αξιοπιστίας της Εκκλησίας και η εκμετάλλευση των δικών της πόρων αποτελούν το πρώτο μέρος του σχεδίου του αρχιεπισκόπου ώστε σε επόμενη φάση να καθιερώσει την οικονομική συνδρομή των πιστών σε τακτική βάση. Όπως σημειώνει χαρακτηριστικά, «εάν ταύτα προηγηθώσιν, δεν θα είναι δύσκολος, αλλά τουναντίον θα αποβή λίαν αποδοτική ή καθιέρωσις μηνιαίας εκούσιας ενοριακής εισφοράς, η οποία θα δύναται να αποφέρη εις την Εκκλησίαν σημαντικώτατα ποσά, εφ' όσον θα συνεχισθή η σχετική διαφώτισις προς το πλήρωμα της Εκκλησίας».¹⁹⁴

Το σχέδιο του Ιερώνυμου περιλαμβάνει και την ενοποίηση των εκκλησιαστικών οικονομικών οργανισμών (ΟΔΕΠ, TAKE, Αποστολική Διακονία της Ελλάδας, 67 Ταμεία Μητροπόλεων, 7.298 ενοριακά ταμεία, Μονές, παρεκκλήσια, εκκλησιαστικά ιδρύματα) προκειμένου να επιτευχθούν οι απαραίτητες οικονομίες κλίμακας και η ενιαία διαχείριση των διαθεσίμων. Όπως σημειώνει, «οι οικονομικοί αυτοί οργανισμοί πρέπει να έχουν κίνησιν πάντως εκατοντάδων εκατομμύριων, ίσως δε δισεκατομμυρίων, δραχμών ετησίως. Εν τούτοις, μεταξύ των ουδεμίαν έχουν επικοινωνία, ο δε ενιαίος έλεγχος αυτών είναι δυσχερής. Επί πλέον, γίνεται σπατάλη δυνάμεων και χρήματος εις την οργάνωσιν

¹⁹¹ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΔ' (1967), αριθμός τεύχους 21, 1/11/1967, σελ. 627-628

¹⁹² ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΔ' (1967), αριθμός τεύχους 23, 1/12/1967, σελ. 706

¹⁹³ ό.π., σελ. 706-707

¹⁹⁴ ό.π., σελ. 706-707

των και το λογιστικόν των σύστημα είναι πλημμελές. Προτείνομεν όθεν την συσχέτιση αυτών προς άλλα, το δε λογιστικόν αυτών σύστημα και ο έλεγχος αυτών να υπαχθή εις τον Οργανισμόν Διαχειρίσεως Εκκλησιαστικής Περιουσίας». ¹⁹⁵

Στο πλαίσιο αυτό ο ΟΔΕΠ, θα έχει 5 Ταμεία, «α) το Κεντρικόν, β) τα Μητροπολιτικά, γ) τα Ενοριακά, δ) τα Μοναστηριακά και ε) τα Ιδρυματικά. Έκαστον εκ των ως άνω Ταμείων να έχη ιδίους πόρους και ίδιας υποχρεώσεις». ¹⁹⁶

Το Κεντρικό Ταμείο του ΟΔΕΠ προτείνεται να αναλάβει τις δαπάνες, «μισθοδοσίας, συντάξεως και υγείας των αρχιερέων, του προσωπικού των Συνοδικών Γραφείων, του ΟΔΕΠ, της Αποστολικής Διακονίας και του ΤΑΚΕ, της λειτουργίας των Συνοδικών Δικαστηρίων, της επιχορηγήσεως των μη επαρκούντων Μητροπολιτικών Ταμείων». ¹⁹⁷ Τα Μητροπολιτικά Ταμεία θα αναλάβουν «α) Την καταβολήν του 30% της μισθοδοσίας, συντάξεως, εξόδων υγείας των εφημερίων, διακόνων, ιεροκηρύκων, εξομολόγων, ψαλτών, νεωκόρων και λοιπού προσωπικού των ιερών Ναών της περιφερείας των, ολοκλήρου δε τα μισθοδοσίας των εν τω Μητροπολιτικό Γραφείο υπηρετούντων υπαλλήλων, ως και των ιεροκηρύκων, επιθεωρητών και λοιπού προσωπικού της Μητροπόλεως... γ) την καταβολήν του 5% προς το Κεντρικόν Ταμείον του ΟΔΕΠ». ¹⁹⁸

Τα Ενοριακά Ταμεία θα αναλάβουν, σύμφωνα με την πρόταση του Ιερώνυμου, τις δαπάνες, «συντηρήσεως, επισκευής, επεκτάσεως, διακοσμήσεως, ανεγέρσεως των Ιερών Ναών, προμηθείας των διά την τέλεσιν της Λατρείας αναγκαίων, της καταβολής του 70% της μισθοδοσίας και συντάξεως των εξ αυτών μισθοδοτούμενων, της καταβολής του 30% εις τα Μητροπολιτικά Ταμεία...». ¹⁹⁹ Τα Μοναστηριακά Ταμεία θα αναλάβουν, εκτός των δαπανών που ήδη καλύπτουν, «ως και ποσοστόν υπέρ του Κεντρικού Ταμείου του ΟΔΕΠ, δυνάμενον να φθάση μέχρι του 60% των εσόδων της Μονής». ²⁰⁰

Το σχέδιο του Ιερώνυμου περιελάμβανε και περικοπές δαπανών, κυρίως «περιορισμός του αριθμού των Μητροπόλεων εις 40 δι ολόκληρον την Ελλάδα, και 35 διά την περιοχήν της Εκκλησίας της Ελλάδος. Περίπου ανά 200.000 κάτοικοι κατά Μητρόπολιν... Περιορισμός του αριθμού των εφημερίων εις 5.500 περίπου, ήτοι κατά μέσον όρον 1.500 περίπου κατοίκους ανά εφημέριον». ²⁰¹

¹⁹⁵ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΔ' (1967), αριθμός τεύχους 23, 1/12/1967, σελ. 707

¹⁹⁶ ό.π., σελ. 707

¹⁹⁷ ό.π., σελ. 707

¹⁹⁸ ό.π., σελ. 708

¹⁹⁹ ό.π., σελ. 708

²⁰⁰ ό.π., σελ. 708

²⁰¹ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΔ' (1967), αριθμός τεύχους 24, 15/12/1967, σελ. 793

Το πρώτο βήμα για την υλοποίηση των σχεδίων του αρχιεπισκόπου ήταν η συγκρότηση επιτροπής υπό την προεδρία του, με τη συμμετοχή οικονομολόγων, «προς μελέτην του ζητήματος της εκκλησιαστικής περιουσίας και των πόρων της Εκκλησίας, ίνα εξευρεθή ο τρόπος της αξιοποιήσεως αυτών, κατά τρόπον καθιστώντα την Εκκλησία οικονομικώς αυτάρκη».²⁰²

Θετικά έκρινε το σχέδιο του Ιερώνυμου ο διευθυντής του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ Ανδρέας Κεραμιδάς, υποστηρίζοντας πως, «αποτελεί διά την Εκκλησίαν μας γεγονός ιστορικών και σταθμών εις την ιστορίαν της, εάν τούτο υιοθετηθή και τεθή σταδιακώς εις εφαρμογήν έστω και εντός δεκαετίας».²⁰³ Όμως τάχθηκε αντίθετος σε ορισμένα σημεία του σχεδίου και κυρίως «τα αφορώντα εις τον πλήρη χωρισμόν από τούδε της Εκκλησίας μας από το Κράτος»,²⁰⁴ άποψη που καταδεικνύει και την δυσπιστία με την οποία οι ιερείς αντιμετώπιζαν μια ενδεχόμενη πλήρη εξάρτηση τους (υπηρεσιακή και οικονομική) από την Ιεραρχία.

2.1.5 Αποτίμηση του 1967

Αποτιμώντας τα συμβάντα του 1967 το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ υποστηρίζει πως, «κατά το 1967 η Ελλαδική Εκκλησία εισήλθεν εις νέαν εποχήν. Απέκτησεν αναμφισβητήτως Ηγέτην. Μέσα εις τους ολίγους μήνας της Αρχιεπισκοπίας Ιερωνύμου έγιναν πολλά τα θετικά, χωρίς βέβαια να απουσιάσουν αι αστοχίαι...».²⁰⁵

Ειδικά για τους εφημέριους το 1967 αποτέλεσε «έτος βασικών και γονίμων κατακτήσεων. Δεν λέγομεν, βεβαίως, ότι ελύθησαν ριζικώς άπαντα τα απασχολούντα τον Εφημ. Κλήρον προβλήματα. Εις τινας όμως περιπτώσεις τα επιτευχθέντα υπερέβησαν τας προσδοκίας...».²⁰⁶ Ως βασικό επίτευγμα θεωρούνται οι αυξήσεις στους βασικούς μισθούς των ιερέων (πάντως η σχετική απόφαση είχε ληφθεί το 1966), αν και εκφράζονται παράπονα για την αύξηση των κρατήσεων στο 17% των ακαθάριστων αποδοχών των εφημέριων. «Το ποσοστόν τούτο είναι απαράδεκτον»²⁰⁷ υποστηρίζει χαρακτηριστικά το περιοδικό.

²⁰² ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΔ' (1967), αριθμός τεύχους 22, 15/11/1967, σελ. 699

²⁰³ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 439, 20/11/1967, σελ. 225

²⁰⁴ ό.π., σελ. 226-227

²⁰⁵ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 441, 10/1/1968, σελ. 17-18

²⁰⁶ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 443, 20/2/1968, σελ. 33-34

²⁰⁷ ό.π., σελ. 34

2.2 Το 1968

2.2.2 Οι «αμοιβές» για ιεροπραξίες στο στόχαστρο του Ιερώνυμου

Στα πλαίσια της προσπάθειας για αποκατάσταση της εικόνας της Εκκλησίας απέναντι στους πολίτες ο αρχιεπίσκοπος εξέδωσε εγκύκλιο με την οποία επιχείρησε να ρυθμίσει το πρόβλημα που ανέκυπτε σε πολλές ενορίες, καθώς ιερείς ζητούσαν πειστικά αμοιβή από τους πιστούς για την εκτέλεση διάφορων ιεροπραξιών. Όπως σημειώνει η εγκύκλιος, «μέγας είναι ο σκανδαλισμός των Χριστιανών μας και πολλάκις έντονοι αι διαμαρτυρία των διά την κατά τρόπον ανάληγτον ήκιστα ιεροπρεπή και ουδόλως χριστιανικών εκ μέρους εφημερίων τινών φορτικήν απαίτησιν υπερβαλόντως μεγάλων χρηματικών ποσών ως «δικαιωμάτων» διά την τέλεσιν Ιεροπραξιών».²⁰⁸ Για να αντιμετωπίσει αυτή την κατάσταση ο Ιερώνυμος προχωρεί σε ριζικές αποφάσεις όπως: «1) Απαγορεύομεν απολύτως πάσαν απαίτησιν δικαιωμάτων κατά την συνήθη τέλεσιν πάσης Ιεροπραξίας... 3) Εις τας περιπτώσεις ταύτας οι Χριστιανοί θα προσφέρουν απολύτως ελευθέρως, κατά την ανεξέλεγκτον κρίσιν των, ότι προαιρούνται, μετά σαφή περί τούτου ενημέρωσιν των υφ' υμών. Το προσφερόμενον θα κατανέμεται μεταξύ του Ναού και όλου του προσωπικού του, 4) Διά τας έξω του συνήθους Ιεροπραξίας, εκεί ένθα απαιτούν οι Χριστιανοί πολυτελεστέραν τέλεσιν, θα ισχύη ο υπό του Α.Ν 2200/1940 άρθρον 21 παράγραφος 1 προβλεπόμενος Κανονισμός...».²⁰⁹

Όμως από την πλευρά του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ εκφράζονται σοβαρές επιφυλάξεις για τον αν η εγκύκλιος θα εφαρμοστεί στη πράξη. Όπως σημειώνει αν και παρόμοια εγκύκλιος είχε εκδοθεί ήδη από το 1947 «δεν εφηρμόσθη. Διατί; Διότι δεν υπήρχε προηγούμενη λύσις του μισθολογικού προβλήματος των εφημέριων. Φοβούμεθα μήπως διά τον ίδιον λόγον οδηγηθή εις αδράνειαν και η παρούσα Εγκύκλιος».²¹⁰

2.2.2 Ένταξη των εφημέριων στη μισθολογική κλίμακα δημοσίων υπαλλήλων

Η συμμετοχή του κρατικού προϋπολογισμού στη μισθοδοσία των εφημέριων συνεχίζει να αυξάνει καθώς σύμφωνα με περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ, «εις τον υποβληθέντα και εγκριθέντα

²⁰⁸ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 442, 1/2/1968, σελ. 29

²⁰⁹ *ό.π.*, σελ. 29

²¹⁰ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 443, 20/2/1968, σελ. 35

προϋπολογισμόν του Κράτους διά του έτους 1968 ενεγράφη κονδύλιον 350 εκατομμυρίων δραχμών διά την μισθοδοσίαν του Εφημεριακού Κλήρου»²¹¹ όταν το 1967 είχαν προβλεφθεί 338 εκατ. δρχ και το 1966, πριν την αύξηση των βασικών μισθών, 231 εκατ. δρχ περίπου. Το συνολικό ποσό της μισθοδοσίας για τους εφημέριους ανέρχεται σε 410 εκατ. δρχ. αν προστεθεί, «και το κονδύλιον όπερ σχηματίζεται από εισφοράν του 25% εκ των ακαθαρίστων εισπράξεων των ενοριακών ναών και όπερ ανέρχεται ετησίως περίπου εις 60 εκατομμύρια δραχμών».²¹² Εντύπωση, πάντως, προκαλεί η εντυπωσιακή αύξηση των εσόδων των ενοριακών ναών σε διάστημα μόλις ενός έτους, καθώς αν λάβουμε ως ορθές τις εκτιμήσεις του περιοδικού, τότε τα εν λόγω ακαθάριστα έσοδα από 200 εκατ. δρχ. το 1967 ανήλθαν σε 240 εκατ. δρχ. το 1968.

Αν και οι αυξήσεις που δόθηκαν στους βασικούς μισθούς των εφημέριων το 1967 ήταν σημαντικές, το ζήτημα που πραγματικά απασχολούσε τους ιερείς ήταν η ένταξη τους στη βαθμολογική κλίμακα των δημοσίων υπαλλήλων, καθώς κάτι τέτοιο θα σήμαινε την περαιτέρω μισθολογική τους εξέλιξη. Ειδικότερα θα ελάμβαναν αυτομάτως τις αυξήσεις που χορηγούνταν στους υπόλοιπους δημοσίους υπαλλήλους αλλά το κυριότερο ήταν πως ο βασικός μισθός, πάνω στον οποίο υπολογίζονται οι προσαυξήσεις λόγω προϋπηρεσίας και τα διάφορα επιδόματα, θα αυξανόταν ανάλογα με τα έτη υπηρεσίας, σε αντίθεση με ότι συνέβαινε μέχρι τότε όπου ο βασικός μισθός παρέμενε ο ίδιος ανεξαρτήτως των χρόνων προϋπηρεσίας.

Όμως το νέο δημοσιοϋπαλληλικό μισθολόγιο, που τέθηκε σε ισχύ το 1967, δεν συμπεριλάμβανε τους ιερείς, γεγονός που προκαλούσε σημαντική δυσαρέσκεια ιδιαίτερα όταν και το πολιτικό περιβάλλον θεωρούνταν ευνοϊκό. Σύμφωνα με σχόλιο του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ, «η παρουσιασθείσα ευκαιρία ριζικής και οριστικής λύσης του μισθολογικού θέματος των Εφημερίων, αφέθη να παρέλθη ανεκμετάλλευτος... Η δυνατότητα ρυθμίσεως υπάρχει. Η Εθνική Κυβέρνησις έχει άριστας διαθέσεις. Εκείνο που χρειάζεται είναι η ενέργεια της Δ. Εκκλησίας, η οποία πρέπει να προτείνη σαφές και μελετημένο σχέδιον».²¹³ Μάλιστα τα αιτήματα του εφημεριακού κλήρου δεν περιορίζονταν μόνο στην ένταξη στο μισθολόγιο των δημοσίων υπαλλήλων αλλά αφορούσαν, όπως σημείωνε ο διευθυντής του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ Δημήτρης Η. Ηλιάδης, την «πλήρη και τελείαν προς αυτούς (σ.σ τους δημοσίους υπαλλήλους) εξομοίωσιν ως προς τας αποδοχάς, την εξέλιξιν,

²¹¹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 442, 1/2/1968, σελ. 29

²¹² ό.π., σελ. 29

²¹³ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 443, 20/2/1968, σελ. 35

τας προαγωγάς, την περίθαλψιν και τας προϋποθέσεις και το ύψος συνταξιοδοτήσεως».²¹⁴ Πάντως η Ιερά Σύνοδος είχε ήδη κινηθεί προς αυτή την κατεύθυνση αφού «κατά την συνεδρίαν αυτής της 9.2.68 απεφάσισε να ενεργήση διά την ένταξιν των Εφημερίων εις το Δημοσιουπαλληλικόν μισθολόγιον».²¹⁵

Το θέμα φαίνεται ότι βρίσκεται σε πορεία οριστικής επίλυσης καθώς σε συγκέντρωση πρεσβυτέρων της Ι. Αρχιεπισκοπής Αθηνών που έλαβε χώρα το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Μαρτίου, ο Ιερώνυμος ανακοίνωσε πως το «θέμα της εντάξεως εις το δημοσιούπαλληλικόν μισθολόγιον ευρίσκεται εις το τελικόν στάδιον της ρυθμίσεως. Ολόκληρος η προβλεπομένη διαδικασία έχει περατωθή, το απαιτούμενον χρηματικόν ποσόν ενεκρίθη παρά των αρμοδίων υπηρεσιών και ήδη αναμένεται η εξαγγελία της αποφάσεως».²¹⁶

Στις αρχές Μαΐου 1968 το ζήτημα πλέον είχε τακτοποιηθεί ως προς τις λεπτομέρειες του επιτρέποντας στους αρμόδιους να προχωρήσουν και στην επικοινωνιακή διαχείριση του. Στις 2 Μαΐου 1968, ο Γεώργιος Παπαδόπουλος «ανενοίκωσεν επισήμως εις ειδικήν πανηγυρικήν συνεδρίαν της Ιεράς Συνόδου την απόφασιν της υπ αυτόν Κυβερνήσεως, όπως ρυθμισθή οριστικώς το τόσον χρονίσαν και τόσον καίριον μισθολογικόν πρόβλημα του εφημεριακού Κλήρου, διά της εντάξεως αυτού εις την μισθολογικήν κλίμακα των δημοσίων υπαλλήλων από της 1 Ιουλίου ε. έτους».²¹⁷

Όπως ανέφερε το επίσημο ενημερωτικό δελτίο της Εκκλησίας, «η 2 Μαΐου 1968 αποτελεί μέγαν σταθμόν εις την ιστορίαν της αυτοκεφάλου Εκκλησίας της Ελλάδος και θα αναγραφή με χρυσά γράμματα εις τα Δέλτους αυτής».²¹⁸ Το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ σημειώνει πως «η 2^α Μαΐου 1968 θα εγγραφή εις την ιστορίαν της Ελλαδικής Εκκλησίας ως εις εκ των σημαντικωτέρων σταθμών της. Κατ' αυτήν ελύθη ριζικώς το υπ' αρ. 1 πρόβλημα της παρ' ημίν Εκκλησίας, το πρόβλημα της αξιοπρεπούς και δικαίας μισθοδοσίας του Εφημ. Κλήρου».²¹⁹

Μετά την ανακοίνωση της απόφασης από τον Παπαδόπουλο, ο αρχιεπίσκοπος Ιερώνυμος έλαβε το λόγο σημειώνοντας πως, «διά της ιστορικής αποφάσεως της Εθνικής Κυβερνήσεως, την οποία έρχεσθε σήμερα, ίνα και επισήμως ανακοινώσητε εις την Ιεράν Σύνοδον, επιλύεται εν πρόβλημα, το οποίον απησχόλησε την Εκκλησίαν επί ένα και ήμισυ σχεδόν αιώνα και διά του οποίου την επίλυσιν συνεχώς αύτη εξελιπάρει τας κατά καιρούς Κυβερνήσεις... Η προσέλκυσις μεμορφωμένων στελεχών εις τον ιερόν εφημεριακόν Κλήρον

²¹⁴ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 444, 10/3/1968, σελ. 50

²¹⁵ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 443, 20/2/1968, σελ. 35

²¹⁶ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 445, 1/4/1968, σελ. 77

²¹⁷ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΕ' (1968), αριθμός τεύχους 10, 15/5/1967, σελ. 214

²¹⁸ *ό.π.*, σελ. 214

²¹⁹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 447, 10/5/1968, σελ. 97

καθίσταται από τούδε και εις το εξής ευκολωτέρα, εφ' όσον διά της Υμετέρας αποφάσεως εις τον ιερόν Κλήρον εξασφαλίζεται πλέον αξιοπρεπεστάτη υλική ανταμοιβή και ικανοποιητικωτάτη μισθολογική και βαθμολογική εξέλιξις».²²⁰

Με αφορμή την απόφαση για ένταξη των εφημέριων στο μισθολογικό καθεστώς του δημοσίου, η Ιερά Σύνοδος απένειμε στον Γ. Παπαδόπουλο το Χρυσό Σταυρό του Αποστόλου Παύλου, «διά πρώτην φοράν υπό της Ιεράς Συνόδου εις Έλληνα Πρωθυπουργόν».²²¹

Η ένταξη του κλήρου στη μισθολογική κλίμακα των δημοσίων υπαλλήλων έχει ιδιαίτερη σημασία για τους ιερείς των «φτωχών» ενοριών, οι οποίοι αναγκάζονταν να έχουν παράλληλη απασχόληση προκειμένου να επιβιώσουν, αφού σύμφωνα με δημοσίευμα της εφημερίδας *ΕΣΤΙΑ* (4/5/1968) «να μεν, μερικοί ιερείς- εκτός βεβαίως των μητροπολιτών- τοποθετημένοι εις κεντρικούς ναούς της πρωτευούσης ή των μεγάλων επαρχιακών πόλεων είχαν παχυλά εισοδήματα, άλλοι όμως δεν είχαν την δυνατότητα ουδέ το χιλιοπαλωμένον ράσον τους να αλλάξουν. Εις δε την ύπαιθρον συνέβαινεν ιερείς τινές να εργάζονται και ως ημερομίσθιοι εργάται εις χωράφια».²²²

2.2.3 Οι λεπτομέρειες του νέου μισθολογίου

Με μια μικρή καθυστέρηση δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης, ο αναγκαστικός νόμος 469 «Περί μισθολογικής διαβαθμίσεως του εφημεριακού κλήρου της Εκκλησίας της Ελλάδος» (Ε.τ.Κ Α' 162/24-7-1968). Οι συντελεστές του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ υποδέχτηκαν θερμά το γεγονός υποστηρίζοντας πως, «το μισθολόγιον των Εφημέριων δεν είναι πλέον πρόβλημα. Ελύθη. Και ελύθη κατά τρόπον ο οποίος υπερέβη τας προσδοκίας μας... Διά να είμεθα δε δίκαιοι οφείλομεν να αναγνωρίσωμεν ότι της νέας αυτής εποχής «θυρανοίκεται» είναι ο Μακ. Αρχιεπίσκοπος κ. Ιερώνυμος και ο Πρόεδρος της Εθνικής Κυβερνήσεως κ. Γ. Παπαδόπουλος».²²³

Το σημαντικότερο θετικό σημείο του νόμου, όπως το εκτιμούν οι ίδιοι οι ενδιαφερόμενοι, είναι «η παρασχεθείσα πλέον βαθμολογική και μισθολογική εξέλιξις. Δεν θα παραμένουν πλέον, ως μέχρι τούδε, οι Εφημέριοι καθηλωμένοι εις την κατηγορίαν των. Θα

²²⁰ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΕ' (1968), αριθμός τεύχους 10, 15/5/1967, σελ. 214

²²¹ *ό.π.*, σελ. 215

²²² ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 448, 1/6/1968, σελ. 120

²²³ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 451, 10/8/1968, σελ. 161

εξελίσσονται βαθμολογικώς και μισθολογικώς αναλόγως των ετών υπηρεσίας και της ιεραποστολικής των δράσεων και της εν γένει ποιμαντικής προσφοράς».²²⁴

Αναλυτικότερα το **άρθρο 1 παράγραφος 1** όριζε πως από την 1/7/1968 οι εφημέριοι της κάθε μισθολογικής κατηγορίας θα λαμβάνουν τον ακόλουθο μισθό: «Οι της Α' μισθολογικής κατηγορίας μισθόν ίσον προς τον του 6^{ου} έως και 2^{ου} βαθμού. Οι της Β' μισθολογικής κατηγορίας μισθόν ίσον προς τον του 8^{ου} έως και 4^{ου} βαθμού. Οι της Γ' μισθολογικής κατηγορίας μισθόν ίσον προς τον του 9^{ου} έως και 6^{ου} βαθμού. Οι της Δ' μισθολογικής κατηγορίας μισθόν ίσον προς τον του 10^{ου} έως και 7^{ου} βαθμού». Σύμφωνα με το άρθρο 1 παράγραφος 2, «εισαγωγικός μισθός των ως άνω εφημερίων ορίζεται αντιστοίχως ο του 6^{ου}, 8^{ου}, 9^{ου} ή 10^{ου} βαθμού».

Για τη μισθολογική ανέλιξη των εφημερίων το **άρθρο 1 παράγραφος 3** ορίζει πως: «Διά την εν εκάστη Κατηγορία μισθολογικήν εξέλιξιν των κατά το παρόν άρθρον εφημερίων ορίζεται χρόνος υπηρεσίας κατά βαθμίδα: α) Διά την Α' Κατηγορίαν 4ετία διά την λήψιν μισθού 5^{ου} βαθμού και 5ετία διά την λήψιν μισθού 4^{ου} και 3^{ου} βαθμού αντιστοίχως. Β) Διά την Β' Κατηγορίαν 4ετία διά την λήψιν μισθού 7^{ου} βαθμού και 5ετία διά την λήψιν μισθού 6^{ου} και 5^{ου} βαθμού. Γ) Διά την Γ' Κατηγορίαν 4ετία διά την λήψιν μισθού 8^{ου} βαθμού και 5ετία διά την λήψιν μισθού 7^{ου} βαθμού. Δ) Διά την Δ' Κατηγορίαν 5ετία διά την λήψιν μισθού εκάστου βαθμού».

Το **άρθρο 1 παράγραφος 4** παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον καθώς κατατάσσει σε βαθμούς τους ήδη υπηρετούντες εφημέριους. Ήταν το σημείο του αναγκαστικού νόμου που προκάλεσε τις εντονότερες διαμαρτυρίες εντός του εφημεριακού κλήρου, κυρίως όσων είχαν διανύσει αρκετά έτη υπηρεσίας, καθώς έθετε ένα όριο στην βαθμολογική εξέλιξη των ήδη υπηρετούντων. Ειδικότερα όριζε πως, «οι κατά την 1^{ην} Ιουλίου 1968 υπηρετούντες εφημέριοι, οι υπαγόμενοι εις τας διατάξεις του Α.Ν 536/1945, διαβαθμίζονται ως ακολούθως, εν τη εν η ανήκουσι μισθολογική Κατηγορία, μετά ουσιαστικήν ητιολογημένην κρίσιν του οικείου Μητροπολιτικού Συμβουλίου, λαμβάνοντας υπ' όψιν την καθόλου λειτουργικήν και ιεραποστολικήν εκάστου επίδοσιν και αναλόγως του χρόνου υπηρεσίας μετά των τυπικών προσόντων της Κατηγορίας, εις ην ήδη ανήκουσι: Μέχρι και του μισθού 4^{ου} βαθμού οι της Α' Κατηγορίας, μέχρι και του μισθού 6^{ου} βαθμού οι της Β' Κατηγορίας, μέχρι και του μισθού 7^{ου} βαθμού οι της Γ' Κατηγορίας, μέχρι και του μισθού 8^{ου} βαθμού οι της Δ' Κατηγορίας».

Η συγκεκριμένη βαθμολογική κατάταξη, αν και «άδικη» για το σύνολο των εφημερίων με πολλά έτη υπηρεσίας, ευνοούσε περισσότερο τους εφημέριους των δύο

²²⁴ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 452, 10/9/1968, σελ. 178

πρώτων μισθολογικών κατηγοριών, ενώ ήταν λιγότερο ευνοϊκή για την πλειοψηφία των ιερέων που ανήκαν στις δύο επόμενες μισθολογικές κατηγορίες και κυρίως στη Γ' κατηγορία όπου κατατάσσονταν ο μισός περίπου αριθμός των ιερέων. Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρουσίασε ο υπουργός Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων κατά τη πανηγυρική συνεδρίαση της Ιεράς Συνόδου, «ο εφημεριακός Κλήρος ανέρχεται αυτήν την στιγμήν περίπου εις 8.000... εις την Α' κατηγορία ανήκουν περί τους 300, εις την Β' περί τους 2.000, εις την Γ' περί τας 4.000 και εις την Δ' περί τους 1.200-1.300». ²²⁵ Προφανώς, λοιπόν, η συγκεκριμένη διάταξη αποτύπωνε την πρόθεση του καθεστώτος να συγκρατήσει το κόστος του νέου μισθολογίου για τον κρατικό προϋπολογισμό. Ειδικότερα το ανώτερο ποσοστό αύξησης του βασικού μισθού για τους υπηρετούντες εφημέριους της Γ' μισθολογικής κατηγορίας ήταν το μικρότερο από όλες τις υπόλοιπες κατηγορίες. Ειδικότερα ο εφημέριος που ανήκε στην Μισθολογική κατηγορία και ελάμβανε βασικό μισθό 3.300 δρχ., χωρίς δηλαδή να υπολογίζονται τα επιδόματα πενταετίας κλπ, από την 1^η Ιουλίου 1968 θα ελάμβανε βασικό μισθό ίσο με 4.600 δρχ. (**αύξηση 39,4%**). Ο εφημέριος της Β' Μισθολογικής κατηγορίας θα έχει βασικό μισθό 3.500 δρχ, έναντι 2.600 δρχ προηγουμένως (**+34,6%**). Ο ιερέας που ανήκε στη Γ' μισθολογική κατηγορία θα έχει νέο βασικό μισθό ίσο με 3.000 δρχ. έναντι 2.400 δρχ. που ίσχυε (**+25%**) ενώ στον εφημέριο της Δ' μισθολογικής κατηγορίας ο βασικός μισθός φτάνει πλέον τις 2.700 δρχ. από 2.100 δρχ (**+28,6**).

Σύμφωνα με το *άρθρο 2 παράγραφος 1*, «εν περιπτώσει κατατάξεως του εφημερίου εις ανωτέραν μισθολογικήν κατηγορίαν, λόγω αποκτήσεως των δια ταύτην οριζομένων ανωτέρων προσόντων, (σ.σ για παράδειγμα η απόκτηση πτυχίου της Θεολογικής Σχολής από απόφοιτο Ανωτέρου Εκκλησιαστικού Φροντιστηρίου) ο εφημέριος κατατάσσεται εις τον εισαγωγικόν μισθόν της ανωτέρας ταύτης Κατηγορίας. Αν όμως κέκτηται βασικόν μισθόν ανώτερον του εισαγωγικού τούτου μισθού της ανωτέρας μισθολογικής κατηγορίας, κατατάσσεται με τον ον κέκτηται μισθόν, του εν αυτώ ήδη διανυθέντος χρόνου συνυπολογιζομένου». Πρόκειται για άλλη μια διάταξη που προκάλεσε δυσαρέσκεια σε μερίδα των κληρικών καθώς σύμφωνα με τις ερμηνευτικές εγκυκλίους που εξεδώθησαν στη συνέχεια, «ο διανυθείς εν τη προηγουμένη μισθολογική κατηγορία χρόνος δεν συνυπολογίζεται διά την βαθμολογικήν αυτού εξέλιξιν εν τη ανωτέρα κατηγορία, εν η ούτος μετατάσσεται». ²²⁶

²²⁵ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΕ' (1968), αριθμός τεύχους 10, 15/5/1967, σελ. 215-216

²²⁶ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΕ' (1968), αριθμός τεύχους 15-16, 1-15/8/1968, σελ. 340

Το *άρθρο 5* όρισε την οικονομική συνεισφορά της Εκκλησίας στην μισθολογική αναβάθμιση των εφημέριων. Σύμφωνα με τα όσα ανέφερε ο υπουργός Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων η επιβάρυνση του προϋπολογισμού για το 1968 ανέρχεται «περί τα 36 εκατομμύρια δραχμές. Εφ'εξής και επί μίαν πενταετίαν θα στοιχίξει η ρύθμιση αυτή περί τα 72 εκατομμύρια δραχμών ετησίως, και μετά την πάροδο της 5ετίας αυτής θα στοιχίξει περί τα 210 εκατομμύρια ετησίως επί πλέον. Διά να ελαφρυνθή κάπως το βάρος, το οποίον επωμίζεται το δημόσιον ταμείον με την ορθήν αυτήν ρύθμισιν του προβλήματος του Εφημεριακού Κλήρου, λαμβάνεται πρόνοια, όπως συμβάλη κάπως και η Εκκλησία εις την σχετικήν δαπάνην».²²⁷ Στο πλαίσιο αυτό η προβλεπόμενη, έως τότε, εισφορά της τάξης του 25% επί των ακαθάριστων εισπράξεων των ναών, με ακαθάριστα ετήσια έσοδα τουλάχιστον 20.000 δρχ, «αυξάνεται από 1^{ης} Ιουλίου 1968 εις 35%, περιοριζομένου του διά την κάλυψιν των δαπανών των Ναών ποσοστού εκ των ανωτέρω εισπράξεων από 56% εις 46%».

Σύμφωνα με το *άρθρο 6*, οι εφημέριοι των ενοριακών ναών «εγγράφονται ως μέτοχοι εις το Ταμείον Αρωγής Υπαλλήλων του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων εις βάρος των οποίων γίνονται από 1^{ης} Ιουλίου 1968 αι νόμιμαι κρατήσεις» (βλέπε για περισσότερες λεπτομέρειες το **κεφάλαιο 3**).

2.2.4 Οι εγκύκλιοι εφαρμογής του αναγκαστικού νόμου

Ένα εκ των βασικών ζητημάτων που έθετε ο αναγκαστικός νόμος ήταν η διαδικασία αξιολόγησης των ιερέων προκειμένου να καταταχθούν βαθμολογικά από τα μητροπολιτικά συμβούλια. Ζήτημα άκρως ευαίσθητο και ικανό να προκαλέσει τριβές μεταξύ ανώτερου και κατώτερου κλήρου. Σημειώνεται πως το Μητροπολιτικό Συμβούλιο συγκροτείται, σύμφωνα με τον Α.Ν 2200/1940, «εκ του Μητροπολίτου ως Προέδρου, ενός Πρωτοδίκου ή Ειρηνοδίκου εν ανυπαρξία Πρωτοδικείου εν τη έδρα της Μητροπόλεως, του Δημοσίου Ταμίου, του εις το Τοπικόν ΤΑΚΕ μετέχοντος ιερέως και ενός Εκκλησιαστικού Συμβούλου οριζομένου υπό του Μητροπολίτου. Εις έδρας Ι. Μητροπόλεων, εις τα οποίας δεν υφίσταται Ειρηνοδικείον ή Ταμείον, το Μητροπολιτικόν Συμβούλιον συγκροτείται δι' ενός Κοινοτικού Συμβούλου εκλεγομένου υπό του Κοινοτικού Συμβουλίου και ενός ενορίτου εκλεγομένου υπό των λοιπών μελών του Μητροπ. Συμβουλίου».²²⁸

²²⁷ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΕ' (1968), αριθμός τεύχους 10, 15/5/1967, σελ. 216

²²⁸ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΕ' (1968), αριθμός τεύχους 17, 1/9/1968, σελ. 397

Με σκοπό, λοιπόν, να αποσαφηνίσει τα όποια θέματα θα μπορούσαν να προκαλέσουν αντιθέσεις, η Διαρκή Ιερά Σύνοδος εξέδωσε στις 25/7/1968, την υπ' αριθμόν 1543 εγκύκλιο προς τους Μητροπολίτες. Το έγγραφο αυτό αναφέρει πως το Μητροπολιτικό συμβούλιο «οσάκις επιλαμβάνεται θεμάτων μισθολογικής διαβαθμίσεως κλπ, των εφημερίων, ενεργεί ως Υπηρεσιακόν Συμβούλιον διά τους Εφημερίους και δέον, όπως καταβάλη ιδιαίτεραν μέριμναν εις ότι αφορά την σύννομον και δικαίαν κρίσιν των προς μισθολογικήν διαβάθμισιν και προαγωγήν εφημερίων». ²²⁹ Επιπλέον τα συμβούλια θα κρίνουν «τόσον περί της διαβαθμίσεως κατά κατηγορίας των εφημερίων, όσον και περί της παροχής της προσαυξήσεως πενταετιών, εφ όσον οι κρινόμενοι εφημέριοι κέκτηνται τα υπό του Νόμου οριζόμενα προσόντα». ²³⁰

Σύμφωνα με την εγκύκλιο, η κρίση του Μητροπολιτικού συμβουλίου θα βασίζεται στα στοιχεία του ατομικού φακέλου του εφημέριου στον οποίο θα πρέπει να περιέχονται: «α) Κεκυρωμένα αντίγραφα χειροτονητηρίου Γράμματος και πιστοποιητικών λοιπών απαιτουμένων προϋποθέσεως προς διορισμόν, β) τίτλοι σπουδών, γ) κεκυρωμένα πιστοποιητικά είδους και χρόνου προϋπηρεσίας, δ) αποσπάσματα κεκυρωμένων πρακτικών του Κληρικού Ποινολογίου και ε) ετησία «έκθεσις επιδόσεως», ως και παν άλλο σχετικόν έγγραφον μαρτυρούν περί της καθ'όλου λειτουργικής και ιεραποστολικής δράσεως του εφημέριου». ²³¹ Η Διαρκή Ιερά Σύνοδος εφιστά την προσοχή στα Συμβούλια για «την σύννομον και ορθήν αιτιολόγησιν των πράξεων διαβαθμίσεως προς αποφυγήν αιτήσεων ακυρώσεως ενώπιον του Συμβουλίου Επικρατείας δι ανεπαρκή ή μη σύννομον ή αόριστον αιτιολογίαν». ²³²

Με νεότερη εγκύκλιο της, την υπ' αριθμόν 1552, η Διαρκής Ιερά Σύνοδος όρισε πως η διαδικασία αξιολόγησής θα λαμβάνει χώρα ανά τριετία, έναντι της ετήσιας διαδικασίας που είχε προκρίνει αρχικά. ²³³

Μία, μόλις, εβδομάδα μετά την δημοσίευση του αναγκαστικού νόμου 469/1968 και ειδικότερα στις 31/7/1968 εκδόθηκε η εγκύκλιος εφαρμογής του από το υπουργείο Οικονομικών. Η εγκύκλιος παραθέτει τη βαθμολογική κλίμακα των δημοσίων υπαλλήλων όπως ισχύει από την 1^η Ιανουαρίου 1968, με βάση τον αναγκαστικό νόμο 274/1968, η οποία πλέον είναι η βαθμολογική κλίμακα των εφημερίων. ²³⁴

²²⁹ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΕ' (1968), αριθμός τεύχους 15-16, 1-15/8/1968, σελ. 337

²³⁰ *ό.π.*, σελ. 339

²³¹ *ό.π.*, σελ. 338

²³² *ό.π.*, σελ. 339

²³³ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 454, 20/10/1968, σελ. 213

²³⁴ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΕ' (1968), αριθμός τεύχους 15-16, 1-15/8/1968, σελ. 341

ΠΙΝΑΚΑΣ 8 Ύψος μισθού ανά βαθμό το 1968
Υπάλληλοι επί 1ω βαθμώ δρχ. 10.000
Υπάλληλοι επί 2ω βαθμώ δρχ. 6.600
Υπάλληλοι επί 3ω βαθμώ δρχ. 5.600
Υπάλληλοι επί 4ω βαθμώ δρχ. 4.600
Υπάλληλοι επί 5ω βαθμώ δρχ. 4.000
Υπάλληλοι επί 6ω βαθμώ δρχ. 3.500
Υπάλληλοι επί 7ω βαθμώ δρχ. 3.000
Υπάλληλοι επί 8ω βαθμώ δρχ. 2.700
Υπάλληλοι επί 9ω βαθμώ δρχ. 2.400
Υπάλληλοι επί 10ω βαθμώ δρχ. 2.100
Υπάλληλοι επί 11ω βαθμώ δρχ. 1.900
Υπάλληλοι επί 12ω βαθμώ δρχ. 1.600
Υπάλληλοι επί 13ω βαθμώ δρχ. 1.400

Όπως έχουμε αναφέρει, για την διαβάθμιση των εφημέριων θα ληφθούν υπόψη 3 στοιχεία: ο χρόνος υπηρεσίας, τα τυπικά προσόντα, η λειτουργική και ιεραποστολή επίδοση.²³⁵ Όμως- και εδώ ήταν ένα από τα βασικά σημεία τριβής- η εγκύκλιος σημειώνει πως, «υπό των διατάξεων του κοινοποιούμενου Αν. Νόμου δεν προβλέπεται διά τους διαβαθμιζομένους κατά τ' ανωτέρω εφημερίους η αναγνώρισις του τυχόν πλεονάζοντος χρόνου εις τον βαθμόν (μισθόν), εις ον διαβαθμισθήσονται. Συνεπώς, διά να τύχουν εις το μέλλον μισθού ανωτέρας βαθμίδος, δέον να συμπληρώσουν τον προβλεπόμενον υπό της παρ. 3 του άρθρου 1 χρόνον υπηρεσίας».²³⁶ Αυτό σήμαινε πως από τη στιγμή που ο εφημέριος θα καταταχθεί, για να ανελιχθεί βαθμολογικά θα έπρεπε να εξαντλήσει τον προβλεπόμενο χρόνο (4 ή 5 χρόνια αναλόγως του βαθμού) «χάνοντας» ουσιαστικά το πλεονάζον χρόνο υπηρεσίας.

Η εγκύκλιος αναφέρει ακόμη πως συνεχίζεται κανονικά η καταβολή των επιδομάτων που ήδη λάμβαναν οι εφημέριοι (προσαύξηση 10% επί του βασικού μισθού ανά πενταετία και μέχρι 5 πενταετίες, επίδομα 500 δρχ. σε εφημερίους που υπηρετούν σε ενορίες μέχρι 1500 ενοριτών, επίδομα ίσο με το 50% του βασικού μισθού για όσους

²³⁵ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΕ' (1968), αριθμός τεύχους 15-16, 1-15/8/1968, σελ. 341-342

²³⁶ ό.π., σελ. 342

υπηρετούν σε παραμεθόριες μητροπόλεις αλλά και σε όσους υπηρετούν σε Ήπειρο, Μακεδονία και Θράκη αλλά μη καταγόμενους από τις εν λόγω περιοχές, δώρα εορτών και επίδομα αδείας). Σε ότι αφορά την προσαύξηση λόγω πενταετιών διευκρινίζεται πως, «υπολογίζεται άπασα η υπηρεσία του εφημερίου από της χειροτονίας του ως ιερέως, ανεξαρτήτως μισθολογικής κατηγορίας, εις ην αύτη διηνύθη. Εις την εν λόγω υπηρεσίαν υπολογίζεται προσέτι από 1ης Ιουλίου 1968 και η προϋπηρεσία των εφημερίων ως ιεροδιακόνων».²³⁷

Σημειώνεται πως η αύξηση του βασικού μισθού οδηγεί σε σημαντική αύξηση των συνολικών αποδοχών καθώς η προσαύξηση των πενταετιών υπολογίζεται επί υψηλότερου ποσού. Ειδικότερα, «εφημέριος Β' Μισθολογικής κατηγορίας με 30 έτη υπηρεσίας λαμβάνων με το παλαιό μισθολόγιον συνολικώς δρχ. 3.900 (σ.σ βασικός μισθός 2.600 δρχ + 1300 οι πέντε πενταετίες= 3.900) με το νέον θα λαμβάνη 5.250 (βασικός μισθός 3.500+ 1.750 αι πενταετία)».²³⁸

2.2.5 Τα πρώτα παράπονα και οι δυσχέρειες εφαρμογής του νέου μισθολογίου

Όμως ο αναγκαστικός νόμος είχε και σημεία που δεν συμβάδιζαν με τις επιθυμίες των ιερέων, με αποτέλεσμα σχετικά σύντομα να αρχίζουν να εκφράζονται τα πρώτα παράπονα. Τις περισσότερες διαμαρτυρίες συγκέντρωνε το ζήτημα «της βαθμολογικής αναγνώρισεως των ετών της προϋπηρεσίας»²³⁹ ενώ σημαντικό θέμα αποτελούσαν και οι κρατήσεις στις αποδοχές καθώς μετά την υπαγωγή των κληρικών στο Ταμείο Αρωγής του υπουργείου Παιδείας, «θα φθάσουν σχεδόν το 20%! Εν άλλοις λόγοις, θα παρακρατείται διά διαφόρους λόγους, περίπου το εν πέμπτον των Εφημεριακών αποδοχών!».²⁴⁰ Οι συντελεστές του περιοδικού ζητούν να καθιερωθεί η εργοδοτική εισφορά που θα καταβάλλεται από την επίσημη Εκκλησία προκειμένου να μειωθούν οι κρατήσεις στις αποδοχές των εφημερίων. Όπως σημειώνουν «διά τους άλλους μισθωτούς υπάρχει και η εργοδοτική εισφορά, η οποία προκειμένου διά τους Κληρικούς είναι ανύπαρκτος και την τοιαύτην έλλειψιν βαστάζουν οι αδύνατοι ώμοι των Αιδ. Εφημερίων. Αλλά διατί; Δεν έχουν και οι Κληρικοί εργοδότην; Δεν είναι εργοδότης των η Εκκλησία; Και δύναται βασίμως να

²³⁷ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΕ' (1968), αριθμός τεύχους 15-16, 1-15/8/1968, σελ. 342

²³⁸ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 452, 10/9/1968, σελ. 178

²³⁹ ό.π., σελ. 178-179

²⁴⁰ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 454, 20/10/1968, σελ. 211

υποστηριχθή ότι η Εκκλησία δεν θα ηδύνατο να αναλάβη να δίδη όπου δει, το ποσοστόν εκείνο, κατά το οποίον αι κρατήσεις των Κληρικών υπερβαίνουν τας κρατήσεις των Δημοσ. Υπαλλήλων;».²⁴¹

Ακόμη τίθεται το ζήτημα της μισθολογικής τακτοποίησης των διακόνων καθώς «και αρκετοί είναι και προβλήματα σπουδών και συντηρήσεως αντιμετωπίζουν, μερικοί δε είναι και οικογενειάρχαι. Πως οι άνθρωποι αυτοί θα ανταποκριθούν εις τας ανάγκας των, χωρίς την βάσιν ενός μισθού, όταν μάλιστα είναι γνωστόν ότι οι Ι. Ναοί, πολλάκις δεν είναι εις θέσιν να τους εξασφαλίσουν ένα κάπως αξιοπρεπές επίδομα;».²⁴²

Η προώθηση του εφημεριακού μισθολογίου θέτει επί τάπητος, εκ νέου, τη ρύθμιση των λεγόμενων «τυχερών», χωρίς όμως σε καμία περίπτωση να ζητείται η κατάργησή τους. Αντίθετα από το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ προτείνεται «να τεθή μία βάση την οποίαν θα ακολουθήσουν όλαι αι Ι. Μητροπόλεις της Επικρατείας και να παύση η επί του θέματος αναρχία και ανομοιομορφία, η οποία προκαλεί και σύγχυσιν και σκανδαλισμόν. Τι πρέπει να σκεφθή ο πιστός όταν πληροφορήται ότι εις την Ι. Αρχιεπισκοπήν η αμοιβή διά τας Ιεροπραξίας επαφίεται εις την απόλυτον διάθεσιν του, ενώ εις την Ι. Μητρόπολιν Φλωρίνης απαγορεύεται αυστηρώς πάσα αμοιβή, εις άλλας δε, τας πλείστας δυστυχώς Ι. Μητροπόλεις εξακολουθεί να ισχύη το Τιμολόγιον».²⁴³

Στο μεταξύ η διαδικασία της βαθμολογικής κατάταξης καθυστερεί με αποτέλεσμα να επικρατεί αβεβαιότητα στους εφημέριους ως προς τη μελλοντική τους μισθολογική κατάσταση, ενώ εκτοξεύονται και οι πρώτες λεκτικές βολές για την αντικειμενικότητα της διαδικασίας. Ειδικότερα παρατηρούνται «πολλά δυσχέρια, διότι οι φάκελλοι των Εφημερίων εις πολλάς περιπτώσεις είναι ή ανύπαρκτοι ή ελλειπείς»,²⁴⁴ με αποτέλεσμα η διαδικασία της αξιολόγησής, «ή δεν έχει αρχίσει καν εις μερικός Ι. Μητροπόλεις ή ευρίσκεται εις την αρχήν, με άδηλον τον χρόνον κατά τον οποίον θα ολοκληρωθή...».²⁴⁵ Επίσης υπάρχουν αναφορές πως, «πολλοί εξ εκείνων που ανέλαβαν την εργασίαν της εντάξεως εις την μισθολογικήν κλίμακα των δημοσίων υπαλλήλων, είναι άπειροι περί τοιαύτα θέματα. Ενδέχεται επομένως να δημιουργηθούν αδικίαι, αι οποίαι και πικρίας θα προκαλέσουν άνευ λόγου, και δύσκολον θα είναι εκ των υστέρων να αποκατασταθούν».²⁴⁶

²⁴¹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 454, 20/10/1968, σελ. 211

²⁴² ό.π., σελ. 212

²⁴³ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 453, 1/10/1968, σελ. 196

²⁴⁴ ό.π., σελ. 195

²⁴⁵ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 455, 10/11/1968, σελ.228

²⁴⁶ ό.π., σελ.228

2.2.6 Το πρόβλημα των κενών θέσεων και η αντίθεση εντός της Εκκλησίας

Τα οικονομικά κίνητρα που δόθηκαν με τον Α.Ν 137/1968 για την κάλυψη των εφημεριακών κενών σε μικρές και απομονωμένες ενορίες, δεν φαίνεται να είχαν το αναμενόμενο αποτέλεσμα. Στο πλαίσιο αυτό διαρρέουν οι πρώτες πληροφορίες πως η Ιερά Σύνοδος κατήρτισε νομοσχέδιο, που θα υποβάλλει στο υπουργείο Παιδείας, το οποίο θα «παρέχει την δυνατότητα εις την Εκκλησίαν να διορίζη εφημερίους με μειωμένας γραμματικὰς γνώσεις, υπό την προϋπόθεσιν ότι κατά την διάρκειαν της υπηρεσίας των εγγραφούν και περατώσουν τας σπουδάς του Γυμνασίου, ως και Εκκλησιαστικού Φροντιστηρίου».²⁴⁷

Τη σοβαρότητα του θέματος καταδεικνύει η έκκληση του αρχιεπίσκοπου Ιερώνυμου προς τους πιστούς να αποδείξουν εμπράκτως την αγάπη τους για την Εκκλησία, που πρακτικά σήμαινε πως «όσοι μεν έχετε τα κανονικά προσόντα και επι πλέον είσθε είτε πτυχιούχοι των ανωτάτων μας Σχολών και κατά πρώτιστον λόγον Θεολόγοι ή είσθε πτυχιούχοι των Εκκλησιαστικών μας Σχολών ή των Εκκλησιαστικών μας Φροντιστηρίων, ή Δημοδιδάσκαλοι, αλλά και όσοι είσθε έστω και μόνον πτυχιούχοι του Γυμνασίου ή άλλης μέσης Παιδείας Σχολής, και θέλετε να βοηθήσετε την Εκκλησίαν, προσέλθετε αμέσως εις τον Ιερόν Κλήρον, πυκνώνοντες ούτω τας τάξεις των μορφωμένων κληρικών μας».²⁴⁸

Σύμφωνα με τον αρχιεπίσκοπο οι κενές εφημεριακές θέσεις σε όλη την Ελλάδα ξεπερνούν τις 1000, ενώ αν ληφθούν υπόψη και οι ανάγκες για ιερείς στο στρατό, στα ιδρύματα κ. α., «χρειαζόμεθα επι πλέον αυτών που υπάρχουν σήμερα, γύρω εις τους χιλίους πεντακοσίους κληρικούς. Το χειρότερον είναι, ότι τα περισσότερα κενά εμφανίζονται εις τας πλέον ευαισθήτους περιοχάς της πατρίδος μας. Παραδείγματος χάριν, αι Μητροπόλεις Φλωρίνης και Κιλκίς χρειάζονται σχεδόν άλλους τόσους κληρικούς από όσους έχουν σήμερα. Εις όλας δε τας Μητροπόλεις της Ηπείρου, της Μακεδονίας και της Θράκης είναι κεναί περισσότεραι του ενός τετάρτου του συνόλου των εφημεριακών θέσεων».²⁴⁹

Η βασική αιτία για την ύπαρξη σημαντικών εφημεριακών κενών είναι η απροθυμία ένταξης σε αυτόν όσων έχουν αυξημένα μορφωτικά προσόντα, κάτι που εμμέσως ομολογεί και ο ίδιος ο αρχιεπίσκοπος. Όπως σημειώνει, «από όλας μεν τας Εκκλησιαστικὰς Σχολὰς κατ'έτος αποφοιτούν κατά μέσον όρον μόνον 80, εκ των οποίων πάλιν μόνον οι 25 γίνονται κληρικοί. Από δε τους πτυχιούχους των δύο Θεολογικών μας Σχολών, οι

²⁴⁷ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 449, 20/6/1968, σελ. 14

²⁴⁸ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 454, 20/10/1968, σελ. 209-210

²⁴⁹ ό.π., σελ. 209-210

περισσότεροι διορίζονται καθηγηταί εις τα Γυμνάσια και ελάχιστοι πάρα πολύ ολίγοι, προσέρχονται εις τον κλήρον. Πόσον ολίγοι είναι οι εκ των αποφοίτων των Θεολογικών μας Σχολών προσερχόμενοι εις τον Κλήρον, φαίνεται σαφώς εκ του ότι από τους 7350 σημερινούς κληρικούς μας, μόνον οι 250 περίπου είναι πτυχιούχοι Πανεπιστημίου». ²⁵⁰

Αντίθετα, το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ επιχειρεί να υποβαθμίσει το όλο ζήτημα, ενώ κατ' επανάληψη έχει ταχθεί ενάντια στη πρόταση για μείωση των τυπικών μορφωτικών προσόντων για την χειροτονία του εφημέριου, δηλαδή να μην αποκλείονται και οι απόφοιτοι του δημοτικού. Σύμφωνα με τον ιδρυτή του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ, Ανδρέα Κεραμιδά, «η κατάσταση είναι μεν δραματική από έποψιν ποιότητας του Εφημεριακού μας Κλήρου, όχι όμως και από έποψι ποσότητας» ²⁵¹ και επικαλείται στοιχεία από το επίσημο Εκκλησιαστικό Ημερολόγιο του 1968 που δείχνουν ότι «τα εφημεριακά κενά εις την Εκκλησίαν της Ελλάδος ανέρχονται εις 408, συμπεριλαμβανομένων και των 249 εφημεριακών κενών των 11 παραμεθορίων Μητροπόλεων...». ²⁵²

Βέβαια παραδέχεται πως, «εις τας παραμεθορίους Μητροπόλεις επί 1100 ενοριακών Ναών υπάρχουν 249 εφημεριακά κενά, ήτοι πέραν του 25%», ²⁵³ αλλά την αιτία για αυτό δεν την αναζητά στη μη έλευση νέων ιερέων αλλά στην ύπαρξη πλήθος ενοριών με ελάχιστους πιστούς. Όπως σημειώνει, «σήμερον υπάρχουν εις όλην την ύπαιθρον, κατόπιν του συμμοριτισμού, της μεταναστεύσεως και της αστυφιλίας, πολλαί εκατοντάδες υφισταμένων νομικώς (εις τα χαρτιά) ενοριών κάτω των 50 οικογενειών, που περιλαμβάνουν 40 και 30 και 20 και 10 και 5 ακόμη οικογένειας έκαστη ενορία και τας οποίας διατηρούν τύποις εις την ζωήν, άγνωστον διατί, οι Σεβ. Μητροπολίται μας», ²⁵⁴ ζητώντας να καταργηθούν δια νόμου οι εν λόγω ενορίες και να συγχωνευθούν με τις πλησιέστερες σε αυτές.

2.3 Το 1969

2.3.1 Αύξηση βασικού μισθού

Η ένταξη των εφημέριων στη βαθμολογική κλίμακα των δημοσίων υπαλλήλων είχε άλλη μία θετική επίπτωση για τους ιερείς καθώς «θα δίδεται και εις αυτούς αμέσως πάσα

²⁵⁰ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 454, 20/10/1968, σελ. 209-210

²⁵¹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 455, 10/11/1968, σελ. 226-227

²⁵² ό.π., σελ. 226-227

²⁵³ ό.π., σελ. 226-227

²⁵⁴ ό.π., σελ. 226-227

αύξεις διδομένη εις τους δημοσίους υπαλλήλους». ²⁵⁵ Έτσι η απόφαση του καθεστώτος για αύξηση κατά 5% των βασικών μισθών των δημοσίων υπαλλήλων από 1/1/1969 αφορά και τους βασικούς μισθούς των κληρικών. Μάλιστα οι αυξήσεις στις τελικές αποδοχές θα είναι υψηλότερες του 5%, «διότι αυξάνεται αντιστοίχως και το ποσόν των πενταετιών». ²⁵⁶ Έτσι οι νέοι βασικοί μισθοί διαμορφώνονται ως εξής: ²⁵⁷

ΠΙΝΑΚΑΣ 9 Ύψος μισθού ανά βαθμό το 1969
Υπάλληλοι επί 1ω βαθμώ δρχ. 10.500
Υπάλληλοι επί 2ω βαθμώ δρχ. 6.390
Υπάλληλοι επί 3ω βαθμώ δρχ. 5.880
Υπάλληλοι επί 4ω βαθμώ δρχ. 4.830
Υπάλληλοι επί 5ω βαθμώ δρχ. 4.200
Υπάλληλοι επί 6ω βαθμώ δρχ. 3.675
Υπάλληλοι επί 7ω βαθμώ δρχ. 3.150
Υπάλληλοι επί 8ω βαθμώ δρχ. 2.835
Υπάλληλοι επί 9ω βαθμώ δρχ. 2.520
Υπάλληλοι επί 10ω βαθμώ δρχ. 2.205
Υπάλληλοι επί 11ω βαθμώ δρχ. 1.995
Υπάλληλοι επί 12ω βαθμώ δρχ. 1.680
Υπάλληλοι επί 13ω βαθμώ δρχ. 1.470

Όμως παρά την σημαντική αύξηση των αποδοχών των εφημέριων (έως το 1965 μέσω της χορήγησης επιδομάτων και από το 1966 και μετά με την αύξηση του βασικού μισθού) τα λεγόμενα «τυχερά» συνεχίζουν να αποτελούν συνηθισμένη πρακτική ενίσχυσης του εισοδήματος των ιερέων. Σύμφωνα με το εκκλησιαστικό περιοδικό ΖΩΗ οι ιερείς, «πρέπει να παύσουν να έχουν τον νούν των συνεχώς εις τα τυχερά και πρό παντός να παύσουν να ζητούν δικαιώματα διά την τέλεσιν διαφόρων ιεροπραξιών... Δεν είναι ορθόν να παραπονούνται οι ενορίται, όπως μας γράφει αναγνώστης μας, δι'ιερείς που και τώρα ακόμη εξακολουθούν να απαιτούν πληρωμήν διά την έκδοσιν πιστοποιητικού, διά μίαν βάπτισιν ή ένα μνημόσυνον». ²⁵⁸

²⁵⁵ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 457, 20/12/1968, σελ. 268

²⁵⁶ *ό.π.*, σελ. 268

²⁵⁷ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΔ', Τόμος ΚΔ', αριθμός τεύχους 458, 10/1/1969, σελ. 15

²⁵⁸ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΔ', Τόμος ΚΔ', αριθμός τεύχους 459, 1/2/1969, σελ. 21

2.3.2 Δυσaréσκεια μεταξύ των κληρικών

Με την πάροδο του χρόνου εντεινόταν οι διαμαρτυρίες των κληρικών για πτυχές του α.ν 469/68 που θεωρούσαν ότι τους αδικούσαν. Το μεγαλύτερο μέρος των αντιδράσεων αφορούσε τη βαθμολογική κατάταξη και την αναγνώριση της προϋπηρεσίας. Σύμφωνα με τον διευθυντή του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ, πρεσβύτερο Δημήτρη Η. Ηλιάδη, το σημείο που χρειάζεται τροποποίηση «είναι η περίπτωσης της αναγνωρίσεως- και βαθμολογικώς-των ετών προϋπηρεσίας. Ως γνωστόν, διά του Νόμου εδόθησαν 2 βαθμοί εκτός του εισαγωγικού εις τους Αιδ. Εφημέριους, ανεξαρτήτως των ετών προϋπηρεσίας, εφ' όσον έχουν συμπληρωμένην υπηρεσίαν 9 ετών. Επί του σημείου αυτού ο Νόμος υπήρξεν πλήρως, ας μας επιτραπή δε να είπωμεν, ουχί ορθώς, ισοπεδωτικώς. Διατί ο Εφημέριος με τα 15, τα 20, τα 25, τα 30 και τα 35 έτη υπηρεσίας, να καταταγῆ εις τον αυτόν βαθμόν με εκείνον που μόλις συνεπλήρωσεν τα 9;».²⁵⁹

Άλλη μια διάταξη του νόμου που συγκέντρωνε τα «πυρά» των ιερέων ήταν η μη αναγνώριση του πλεονάζοντος χρόνου στο βαθμό που έχει καταταχθεί ο εφημέριος. Αυτό σημαίνει ότι ιερέας ο οποίος στις 1/7/1968 είχε 8,5 έτη υπηρεσίας, θα λάβει μεν τον επόμενο βαθμό μετά τον εισαγωγικό, όμως «τον δεύτερον βαθμόν δεν θα το λάβη μετά 6 μήνες ότε συμπληροῖ 9 έτη πλήρη υπηρεσίας, αλλά μετά 4 ολόκληρα έτη, διότι έτσι ορίζει ο Νόμος!».²⁶⁰ Παράλληλα ισχυρίζονται πως με τη διάταξη αυτή δημιουργούνται διαφορετικές κατηγορίες εφημέριων καθώς «ο νόμος ζητεί από άλλους μεν εννέα έτη διά να τους δώση δύο βαθμούς και από άλλους 13!!».²⁶¹

Μία ακόμη περίπτωση που προκαλεί διαμαρτυρίες αφορούσε τους ιερείς «οι οποίοι υπηρετήσαντες επί 10, 15, 20 ή και περισσότερα έτη, προήχθησαν εσχάτως και ολίγον προ της εφαρμογῆς του Α.Ν εις την αμέσως ανωτέραν μισθολογικήν κατηγορίαν (σ.σ λόγω της απόκτησης των οριζόμενων τυπικών μορφωτικών προσόντων). Κατά το νόμον διά να ενταχθούν βαθμολογικώς, λαμβάνεται υπ' όψει ο από της προαγωγῆς των χρόνος και αγνοείται η προϋπηρεσία. Ούτω, οι «ατυχείς» αυτοί προαχθέντες, χάνουν δύο βαθμούς, τους οποίους όμως λαμβάνουν οι μη προαχθέντες συνάδελφοί των!».²⁶² Ειδικότερα αν ιερέας της Γ' μισθολογικής κατηγορίας με προϋπηρεσία 20 ετών, απέκτησε εντός του 1967 ή του

²⁵⁹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΔ', Τόμος ΚΔ', αριθμός τεύχους 462, 1/4/1969, σελ. 67

²⁶⁰ *ό.π.*, σελ. 67

²⁶¹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΔ', Τόμος ΚΔ', αριθμός τεύχους 470, 1/10/1969, σελ. 193-195

²⁶² ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΔ', Τόμος ΚΔ', αριθμός τεύχους 460, 20/2/1969, σελ. 35

πρώτου εξαμήνου του 1968 τα τυπικά προσόντα και προήχθη στη Β΄ μισθολογική κατηγορία, «λαμβάνει με τον νέον μισθολόγιον ολιγώτερον μισθόν τώρα, που προήχθη, από εκείνον που θα ελάμβανε εάν δεν προήγετο! Συγκεκριμένως: Επειδή προήχθη προσφάτως και δεν έχει προϋπηρεσίαν εννέα ετών εις την Β΄ Κατηγορίαν, λαμβάνει τον εισαγωγικόν βαθμόν της κατηγορίας ταύτης, ήτοι τον 8^{ον} και μισθόν 2.835. Εάν όμως δεν προήγετο, λόγω της προϋπηρεσίας του θα ελάμβανε τον 7^ο βαθμόν και μισθόν 3.150». ²⁶³

Με κύριο άρθρο που υπογράφει ο διευθυντής του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ ζητά να αναθεωρηθεί ο αναγκαστικός νόμος 469/1968 και στο πλαίσιο αυτό ζητά από την ιεραρχία, «να προβή εις την συγκρότησιν μιάς δυνάμενης να μελετήσει το θέμα Επιτροπής, η οποία εντός τακτού χρόνου θα υποβάλη τας προτάσεις της διά την αναθεώρησιν του Νόμου». ²⁶⁴ Ο αρθρογράφος δε διστάζει να θέσει και ζήτημα χαμηλών αποδοχών για τους νεοεισερχόμενους εφημέριους θεωρώντας πως «είναι ανάξιος λόγου, διά την σημερινήν μάλιστα εποχήν». ²⁶⁵ Και παραθέτει ως παράδειγμα έναν νεοδιοριζόμενο ιερέα της Α΄ μισθολογικής κατηγορίας, του οποίου οι μικτές αποδοχές είναι 3.675 δρχ. αλλά «εάν αφαιρέσωμεν τας βαρυτάτας κρατήσεις, ο εν λόγω επιστήμων Ιερεύς, θα λάβη εις χείρας του 2.600 δρχ. περίπου». ²⁶⁶

Ενστάσεις προκαλεί όμως και η διαδικασία της αξιολόγησης, ιδίως όταν «ωρισμένα Μητροπολιτικά Συμβούλια, εισηγήσει βεβαίως των οικείων Σεβ. Μητροπολιτών, αφήρεσαν βαθμόν, κρίνοντα όχι επι τη βάσει των τυπικών προσόντων αλλά επί τη βάσει της ιερατικής επιδόσεως και διαγωγής του Εφημερίου». ²⁶⁷

2.3.3 Ο νέος Καταστατικός Χάρτης της Εκκλησίας της Ελλάδος

Παράλληλα με τα μισθολογικά ζητήματα που αφορούσαν τον εφημεριακό κλήρο, λάμβανε χώρα μια πολύμηνη προεργασία μεταξύ της Ιεραρχίας και του καθεστώτος για την κατάρτιση του νέου Καταστατικού Χάρτη της Εκκλησίας της Ελλάδας. Το τελικό αποτέλεσμα της διαπραγμάτευσης αποτυπώθηκε στο Νομοθετικό Διάταγμα υπ' αριθμόν 126 «περί Καταστατικού Χάρτου της Εκκλησίας της Ελλάδος», (Ε.τ.Κ. τεύχος Α΄ υπ' αριθμόν 27/17-2-1969). Τη 1η Μαρτίου 1969 πραγματοποιήθηκε στο Καθεδρικό

²⁶³ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΔ΄, Τόμος ΚΔ΄, αριθμός τεύχους 470, 1/10/1969, σελ. 193-195

²⁶⁴ ό.π., σελ. 193-195

²⁶⁵ ό.π., σελ. 193-195

²⁶⁶ ό.π., σελ. 193-195

²⁶⁷ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΔ΄, Τόμος ΚΔ΄, αριθμός τεύχους 464, 10/5/1969, σελ. 99

Ναό Αθηνών η πανηγυρική εναρκτήριος σύναξη της έκτακτης συνέλευσης της Ιεράς Συνόδου, «κατά την διάρκεια της οποίας ο Εξοχώτατος Πρόεδρος της Κυβερνήσεως κ. Γεώργιος Παπαδόπουλος παρέδωκεν εις τον Μακαριώτατον Αρχιεπίσκοπον Αθηνών και Πρόεδρον της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας κ. Ιερώνυμον τον νέον Καταστατικό Χάρτην της Εκκλησίας της Ελλάδος».²⁶⁸

Στην προσφώνηση του ο αρχιεπίσκοπος Ιερώνυμος υποστήριξε πως, «διά του νέου Καταστατικού Χάρτου η Εκκλησία της Ελλάδος καθίσταται κυρία εν τω οίκω της. Διότι αυτή πλέον καθορίζει τα του προσωπικού της, τα της εκπαίδευσως του κλήρου της και των εν γένει συνεργατών της, τα της ανεγέρσεως και διακοσμήσεως των ναών της και των κτιρίων της, τα της διαρρυθμίσεως των ναών της και των κτιρίων της, τα της διαρρυθμίσεως των ενοριών και των μοναστηρίων της, τα της λειτουργίας των μεγάλων Οργανισμών της κλπ».²⁶⁹

Τα βασικά σημεία του νέου Καταστατικού Χάρτη που αφορούν το αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι τα ακόλουθα:

- Το Δ' ΚΕΦΑΛΑΙΟ με τίτλο «*Ενοριακή Οργάνωση*» το **άρθρο 24 παράγραφος 5** προβλέπει πως «εις ενορίας, εχούσας πλείονας των (3.000) τριών χιλιάδων κατοίκων, δύναται να διορίζονται βοηθοί εφημέριοι, και δη ανά τέσσαρας χιλιάδας κατοίκων επί πλέον εις. Εις ενορίας εχούσας κάτω των (500) πεντακοσίων κατοίκων δύναται να διορίζονται βοηθοί εφημέριοι. Τούτων, ανά τρεις έως δέκα, προΐσταται εφημέριος».
- Στο Ε' Κεφάλαιο με τίτλο «*Η κατά τόπους διοικητική διάρθρωσις της Εκκλησίας*», στο **άρθρο 29 παράγραφος 2** τίθεται ως ανώτατο ηλικιακό όριο για την αυτοδίκαιη αποχώρηση του αρχιεπισκόπου και των λοιπών αρχιερέων, το 72^ο έτος.
- Στο Ζ' Κεφάλαιο με τίτλο, «*Το προσωπικό της Εκκλησίας της Ελλάδος και τα οικονομικά αυτής*», το **άρθρο 42 παράγραφος 1** αναφέρει πως «Οι αναγκαιούντες διά την επιτέλεσιν του έργου της Εκκλησίας της Ελλάδος πόροι αυτής προέρχονται κυρίως εκ των εκουσίων εισφορών των μελών της και των προσόδων της ίδιας αυτής περιουσίας». Η **παράγραφος 2** ορίζει πως, «Αι εκούσiai εισφοραί εις ουδεμίαν υπόκεινται κρατικήν, δημοτικήν ή άλλην υπέρ τρίτων φορολογίαν ή κράτησιν, εκτός των καθιερωμένων υπέρ εκκλησιαστικών σκοπών ή των υπέρ του προσωπικού της Εκκλησίας της Ελλάδος κρατήσεων».

²⁶⁸ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΣ' (1969), αριθμός τεύχους 6-7, 15 Μαρτίου-1 Απριλίου 1969, σελ. 106

²⁶⁹ *ό.π.*, σελ. 11

- Με το **άρθρο 42 παράγραφος 4** καταργείται ο ΟΔΕΠ και στη θέση του ιδρύεται ο *Οργανισμός Διοικήσεως και Διαχειρίσεως Εκκλησιαστικής Περιουσίας (Ο.Δ.Δ.Ε.Π)*, ως Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου. Στη **παράγραφο 6** ορίζεται πως στον ΟΔΔΕΠ ιδρύεται η Γενική Οικονομική Επιθεώρησης (ΓΟΕ) «αρμοδία διά την διεξαγωγήν διαχειριστικού και οικονομικού ελέγχου επί πάντων των διαχειριζομένων περιουσιών της Εκκλησίας νομικών ή φυσικών προσώπων». Η **παράγραφος 8** αναφέρει ότι «η διαχείρισις απάσης της περιουσίας της Εκκλησίας της Ελλάδος υπόκειται εις έλεγχον νομιμότητας, διενεργούμενον υπό των αρμοδίων οικονομικών επιθεωρητών του Κράτους, εφαρμοζόμενων ως προς τας συνεπείας τούτου των υπό των οικείων Διατάξεων οριζομένων».

Με την υπ' αριθμόν *1610/17-2-1969* εγκύκλιο της η Ιερά Σύνοδος κοινοποίησε στους Ιεράρχες το νέο Καταστατικό Χάρτη. Αφού αρχικά εξυμνεί τον δικτάτορα Παπαδόπουλο, η εγκύκλιος υποστηρίζει πως ο νέος Καταστατικός Χάρτης παρέχει στην Εκκλησία της Ελλάδος πολύ μεγαλύτερη αυτονομία στη ρύθμιση των εσωτερικών υποθέσεων. Ειδικότερα, «το πρωταρχικόν επίτευγμα του νέου Καταστατικού Χάρτη είναι, ότι του λοιπού πάντα σχεδόν τα κατά την Εκκλησίαν της Ελλάδος δύνανται να ρυθμίζονται δι' αποφάσεων της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας της. Εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων, ούτε Νόμοις της Πολιτείας, ούτε Διατάγματα αυτής, ούτε αποφάσεις Υπουργών η γνωματεύσεις υπουργικών ή άλλων Υπηρεσιών χρειαζόμεθα, διά να δυνηθώμεν να χωρήσωμεν εις την επιτέλεσιν του έργου ημών. Αι αποφάσεις της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας και των άλλων αυτής οργάνων θα είναι, κατά κανόνα αρκεταί διά να διοικήσωμεν τα του οίκου ημών».²⁷⁰

Παράλληλα δόθηκε η απαραίτητη «ευελιξία» στην οικονομική διαχείριση των Εκκλησίας της Ελλάδος και των Νομικών Προσώπων που υπάγονται σε αυτήν καθώς δεν απαιτείται πλέον η προέγκριση της πολιτείας για τη διαχείριση και εκμετάλλευση της εκκλησιαστικής περιουσίας, ενώ και ο έλεγχος θα αφορά αποκλειστικά τη νομιμότητα των όποιων οικονομικών πράξεων και συναλλαγών και όχι την σκοπιμότητα τους. Συγκεκριμένα, «ενώ μέχρι τούδε και διά τα ημέτερα Ν.Π.Δ.Δ απητείτο ή υπό του Κράτους έγκρισις των Προϋπολογισμών και Απολογισμών ημών, και επεβάλλετο ο λεγόμενος κρατικός «προληπτικός έλεγχος» επί των δαπανών αυτών υπό των αρμοδίων κρατικών Αρχών, νυν, διά του νέου Καταστατικού Χάρτου, αποκτώμεν πλήρη ελευθερίαν, οριζομένου ρητώς εν τη παρ. 4 του πρώτου άρθρου του Νόμου, ότι «διά την διοίκησιν, διαχείρισιν, εκμετάλλευσιν και διάθεσιν των περιουσιακών στοιχείων και των πόρων των

²⁷⁰ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΣ' (1969), αριθμός τεύχους 5, 1/3/1969, σελ. 93-95

Νομικών τούτων προσώπων (δηλ. της Εκκλησίας) ουδεμία συγκατάθεσις ή άδεια οιασδήποτε πολιτικής αρχής απαιτείται» και εν τη παραγρ. 8 του άρθρου 42, ότι «η διαχείρισις απάσης της περιουσίας της Εκκλησίας της Ελλάδος υπόκειται εις έλεγχον νομιμότητος» μόνο εκ των υστέρων εκ μέρους των αρμοδίων Κρατικών οργάνων ασκούμενον και εις ουδένα άλλον». ²⁷¹

Η εγκύκλιος καταλήγει σημειώνοντας εμφαιτικά πως, «κατορθώθη δε ούτω να έχωμεν σήμεραν εις χείραν ημών τον φιλελευθερώτερον Καταστατικόν Χάρτην, τον οποίον ειδέ ποτε η Εκκλησία της Ελλάδος από της Επαναστάσεως του 1821 μέχρι της σήμεραν». ²⁷²

Και το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ υποστηρίζει πως «ο νέος Καταστατικός Χάρτης ήτο όντως διά την Εκκλησίαν μας ανάγκη βασική». ²⁷³ Παράλληλα όμως ασκείται κριτική για τον νέο θεσμό του βοηθού εφημέριου καθώς «διαβλέπομεν προσπάθειαν μειώσεως των προσόντων. Εάν δεν πρόκειται περί αυτού, τότε ο θεσμός είναι περιττός. Διότι η Εκκλησία έχει Πρεσβυτέρους και μόνον, οι οποίοι όταν συνηηρετούν είναι συνεφημέριοι και όχι ο εις Προϊστάμενος και ο άλλος βοηθός και υφιστάμενος». ²⁷⁴

2.3.4 Οι διαπραγματεύσεις Ιεραρχίας-Καθεστώτος για το νέο Καταστατικό Χάρτη

Το επίπεδο των σχέσεων Ιεραρχίας με το καθεστώς «αποκαλύπτεται» μέσα από το ιστορικό των συνεννοήσεων σχετικά με την κατάρτιση του νέου Καταστατικού Χάρτη. Αν και οι πληροφορίες προέρχονται μόνο από την εκκλησιαστική πλευρά έχουν ιδιαίτερη σημασία και δείχνουν πως -παρά τις πολύ καλές σχέσεις των δύο πλευρών- το δικτατορικό καθεστώς δεν ικανοποιούσε το σύνολο των αιτημάτων της Ιεραρχίας, όπως άλλωστε συνέβη και με τα εφημεριακά οικονομικά ζητήματα, καθώς δεν επιθυμούσε την πλήρη ανεξαρτητοποίηση της Εκκλησίας από την Πολιτεία. Με άλλα λόγια επιδίωκε να διατηρήσει τα μέσα που ήδη είχε στη διάθεση του και του παρείχαν τη δυνατότητα να ρυθμίζει πλήθος εκκλησιαστικών ζητημάτων.

Το βασικό κίνητρο για τη σύνταξη νέου Καταστατικού Χάρτη ήταν, όπως τουλάχιστον υποστηρίζει ο αρχιεπίσκοπος Ιερώνυμος, η επιθυμία των εκκλησιαστικών αρχών να απαλλαγούν από τα σφικτά δεσμά του κρατικού ελέγχου. Όπως ανέφερε ο αρχιεπίσκοπος στην εισήγηση του, κατά την διάρκεια της έκτακτης συνέλευσης της

²⁷¹ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΣ (1969), αριθμός τεύχους 5, 1/3/1969, σελ. 93-95

²⁷² ό.π., σελ. 95

²⁷³ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΔ, ΤΟΜΟΣ ΚΔ, αριθμός τεύχους 461, 10/3/1969, σελ. 51

²⁷⁴ ό.π., σελ. 51

Ιεράς Συνόδου, «η πείρα των είκοσι και δύο μηνών της αρχιερατίας μου από της απόψεως ταύτης υπήρξε τόσον πικρά, ώστε εσκέφθην, ότι θα έπρεπε πάση θυσία να επιδιωχθή η από της δυσκινήτου και ασυγκινήτου κρατικής μηχανής αποδέσμευσις της Εκκλησίας. Διότι εις πάσαν αναλαμβανομένην πρωτοβουλίαν διεπιστούτο, ότι η Εκκλησία δεν ήτο εις θέσιν ουδέ το παραμικρόν να πράξη, αν δεν είχε την συγκατάθεσιν της Πολιτείας. Οτιδήποτε επεχειρείτο να γίνη συνετελείτο με ρυθμόν βραδύτατον και εν μέσω ποικίλων και πολλών δυσκολιών». ²⁷⁵ Στο πλαίσιο αυτό η Ιερά Σύνοδος, «επωφελούμενη των αγαθωτάτων έναντι Αυτής προθέσεων της Εθνικής Κυβερνήσεως», ²⁷⁶ αποφάσισε να κινηθεί προς την κατεύθυνση της απόκτησης της «ανεξαρτησίαν κινήσεων, εν τη επιτελέσει του υψηλού και θείου Αυτής προορισμού». ²⁷⁷

Οι σχετικές διεργασίες ξεκίνησαν στις αρχές του 1968 και το προσχέδιο τέθηκε υπόψιν των μελών της Ιεράς Συνόδου για να εκφέρουν παρατηρήσεις. Η κεντρική γραμμή του προσχεδίου, σύμφωνα με τον Ιερόνυμο, «συνίστατο εν τούτοις: ότι πάσαι αι αρμοδιότητες, αι οποία έως τη σήμερον ήσαν κατεσπαρμέναι εις τας Υπηρεσίας διαφόρων Υπουργείων, ανετίθεντο εις εκκλησιαστικά όργανα, κυρίως δε την Ιεράν Σύνοδον της Ιεραρχίας». ²⁷⁸

Όμως η πρόθεση της Εκκλησίας να αυτονομηθεί σε μεγάλο βαθμό από την κρατική εξουσία συνάντησε τις επιφυλάξεις του δικτάτορα Παπαδόπουλου ο οποίος, σύμφωνα τουλάχιστον με τα όσα μεταφέρει ο αρχιεπίσκοπος, στις σχετικές συζητήσεις εξέφρασε το φόβο του «εις το να μη δοθή η εντύπωσις, ότι του λοιπού η Εκκλησία και η Πολιτεία θα έζων εν τω αυτώ μεν χώρῳ, ως ξένα όμως προς αλλήλας εξουσίαι, πράγμα το οποίον, ως είπε, θα ήτο αντίθετο προς τε την ιστορίαν και το καλώς εννοούμενον συμφέρον του Έθνους, ίσως δε και αύτης ταύτης της Εκκλησίας». ²⁷⁹

Απαντώντας σε σχετικά σημειώματα που απέστειλε η Ιεραρχία προς τον δικτάτορα στις 24 Ιουλίου 1968, ο Παπαδόπουλος απέρριψε πλήθος αιτημάτων της Ιεράς Συνόδου. Ειδικότερα: **Α)** στο αίτημα για την δια νόμου επικύρωση ήδη ληφθέντων αποφάσεων της Ιεραρχίας, ο Παπαδόπουλος απάντησε πως, «δύσκολος είναι δυνατόν να γίνη αποδεκτή η άποψις, όπως η Πολιτεία καλήται εκ των υστέρων να προσδίδη κύρος νόμου εις αποφάσεις της Εκκλησίας. Εν τοιούτον καθεστώς θα προεκάλει προστριβάς

²⁷⁵ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΣ' (1969), αριθμός τεύχους 6-7, 15 Μαρτίου-1 Απριλίου 1969, σελ. 124

²⁷⁶ ό.π., σελ. 124

²⁷⁷ ό.π., σελ. 124

²⁷⁸ ό.π., σελ. 125

²⁷⁹ ό.π., σελ. 127

και θα εδημιούργει χάσματα επιζήμια και διά την Εκκλησίαν και διά την Πολιτείαν εν περιπτώσει αρνήσεως της Πολιτείας όπως επικύρωση απόφασιν της Εκκλησίας».²⁸⁰ Επιπλέον σημείωνε πως η συνεργασία Πολιτείας και Εκκλησίας είναι απαραίτητη όχι μόνο για τον καθορισμό των προσόντων των ιερέων, όπως ζητούσε η Ιερά Σύνοδος, αλλά και για τα προσόντα των αρχιερέων.²⁸¹ **Β)** Ο Παπαδόπουλος εμφανίστηκε αρνητικός στο αίτημα της Ιεραρχίας να μην υπόκειται σε περιορισμούς όσον αφορά τη διαδικασία διορισμού, μεταθέσεων, μετάταξης, προαγωγής, απολύσεως και γενικώς ζητημάτων που αφορούν την υπηρεσιακή κατάσταση και τα προσόντα των ιεροκηρύκων και όλων των εκκλησιαστικών υπαλλήλων, πλην εφημέριων, καθώς όπως επεσήμανε υπάρχει «ανάγκη σαφούς προκαθορισμού των προσόντων και της διαδικασίας διορισμού κλπ... διά λόγους κοινωνικής ομοιομορφίας».²⁸² **Γ)** Μη αποδεκτή έγινε η θέση της Ιεραρχίας για κατάργηση της διαδικασίας του προληπτικού ελέγχου στη διαχείριση της εκκλησιαστικής περιουσίας αφού θέση του δικτάτορα ήταν πως «είναι απαραίτητος προς το συμφέρον της Εκκλησίας μέχρις ότου οργανωθεί υπ αυτής άρτιον σύστημα καλής διαχειρίσεως. Εις τα μητροπόλεις δεν υπάρχει ούτε λογιστής».²⁸³ **Δ)** Τη πρόταση για ίδρυση Ενιαίου Εκκλησιαστικού Ασφαλιστικού Οργανισμού που θα καλύπτει όλο το προσωπικό στην Εκκλησία της Ελλάδος, ο οποίος θα διοικείται από την Εκκλησία και θα εποπτεύεται από το Κράτος, ο Παπαδόπουλος την έκανε μεν αποδεκτή αλλά με την προϋπόθεση ότι «δεν θα περιλαμβάνονται οι ιερείς».²⁸⁴ **Ε)** Ο Παπαδόπουλος εμφανίστηκε αρνητικός και στο αίτημα για κατάργηση υποβολής των προϋπολογισμών και κάθε απόφασης του ΤΑΚΕ, για έγκριση, προς το υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, όπως επίσης και για την κατάργηση της έγκρισης του Υπουργικού Συμβουλίου ή του υπουργού Παιδείας σε ορισμένες πράξεις του ΟΔΕΠ.²⁸⁵

Η στάση του δικτάτορα προκάλεσε δυσαρέσκεια στην Ιεραρχία καθώς περιόριζε το εύρος των αλλαγών που επιθυμούσε η Ιερά Σύνοδος. Σύμφωνα με τον Ιερώνυμο, «αι παρατηρήσεις αύται, φυσικά, ενώ δεν ήτο δυνατόν να γίνουν όλαι αποδεκταί υπό της Εκκλησίας, ηδύνατο όμως να αποτελέσουν την βάσιν διά περαιτέρω συζητήσεις. Τούτο

²⁸⁰ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΣ' (1969), αριθμός τεύχους 6-7, 15 Μαρτίου-1 Απριλίου 1969, σελ. 129

²⁸¹ *ό.π.*, σελ. 129

²⁸² *ό.π.*, σελ. 129

²⁸³ *ό.π.*, σελ. 130

²⁸⁴ *ό.π.*, σελ. 130

²⁸⁵ *ό.π.*, σελ. 130

εδηλώθη εις τον κ. Πρωθυπουργόν εις νέαν συνάντησιν μας, την 22αν Αυγούστου».²⁸⁶ Με βάση, λοιπόν, το αποτέλεσμα των μέχρι τότε συναντήσεων, ο αρχιεπίσκοπος παρουσίασε το δεύτερο προσχέδιο του Καταστατικού Χάρτη, όπου μεταξύ άλλων: α) προτεινόταν η καθιέρωση του συστήματος του βοηθού εφημέριου, «ίνα εφαρμόζεται η εις πρωτοδιοριζομένους εφημερίους ή εις ιερείς ενοριών μικρών χωριών, πράγμα το οποίον παρέχει και πάλιν την δυνατότητα ιεραρχικής εξελίξεως»,²⁸⁷ β) προβλεπόταν η δημιουργία ενιαίου ασφαλιστικού φορέα, «διά πάντας τους εργαζομένους εν τη Εκκλησία, κληρικούς τε και λαϊκούς»,²⁸⁸ και γ) θα ιδρύοταν ο Οργανισμός Διοίκησης και Διαχείρισης της εκκλησιαστικής περιουσίας, «ο οποίος αποκτών ευρυτάτην οικονομικήν βάσιν, θα ηδύνατο, ανδρούμενος βαθμηδόν και κατ' ολίγον, να αναλάβη την χρηματοδότησιν πάντων των υπό της Εκκλησίας επιτελουμένων εις άπαντας τους τομείς της δράσεως αυτής έργων, έτι δε και την μισθοδοσίαν άπαντος του προσωπικού αυτής, κληρικών τε και λαϊκών».²⁸⁹

Περί τα τέλη Οκτωβρίου 1968, «επετεύχθη συμφωνία επί επτά θεμελιώδους σημασίας ζητημάτων»,²⁹⁰ η οποία κοινοποιήθηκε στους Ιεράρχες με την υπ' αριθμόν 1574 εγκύκλιο της Ιεράς Συνόδου και με ημερομηνία 5/11/1968. Όπως σημειώνεται μετά και την τελευταία συνάντηση του αρχιεπισκόπου με τον Γ. Παπαδόπουλο, «επετεύχθη σύμπτωσις απόψεων επί του ότι ο νέος Καταστατικός Χάρτης της Εκκλησίας της Ελλάδος δέον απαιτητέως να προβλέπη τα εξής:... 2) Ότι άπαν το προσωπικόν της Εκκλησίας διορίζεται, μετατίθεται, προάγεται, απολύεται κλπ υπό της ίδιας, εξαιρέσι των Αρχιερέων διά την εκλογήν και εγκατάστασιν των οποίων συμπράττει και η Πολιτεία. 3) Ότι η ίδια διαχειρίζεται την περιουσίαν της, του Κράτους διατηρούντος το δικαίωμα του ελέγχου περί της νομιμότητος της διαχειρίσεως, ουχί δε και της σκοπιμότητος αυτής».²⁹¹

Το δεύτερο προσχέδιο του Καταστατικού Χάρτη έλαβε την τελική του μορφή και κατέστη σχέδιο νομοθετικού διατάγματος στις αρχές του 1969, το οποίο υποβλήθηκε στο «υπουργικό συμβούλιο» και αφού «συνεζητήθη εις πολυώρους αυτού συνεδριάσεις, αι οποίαι εξετεινόντο από 8-12 ωρών εκάστη, και δη από της 15^{ης} μέχρι της 18^{ης} Ιανουαρίου ενεστώτος έτους, ότε και εψηφίσθη εις το σύνολον».²⁹²

²⁸⁶ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΣ' (1969), αριθμός τεύχους 6-7, 15 Μαρτίου-1 Απριλίου 1969, σελ. 130

²⁸⁷ ό.π., σελ. 134

²⁸⁸ ό.π., σελ. 134

²⁸⁹ ό.π., σελ. 134

²⁹⁰ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΣ' (1969), αριθμός τεύχους 5, 1/3/1969, σελ. 88

²⁹¹ ό.π., σελ. 88

²⁹² ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΣ' (1969), αριθμός τεύχους 6-7, 15 Μαρτίου-1 Απριλίου 1969, σελ. 136

Παρά την έγκριση του Καταστατικού Χάρτη από το «υπουργικό συμβούλιο», εξακολουθούσαν να υπάρχουν διαφορές σε ορισμένα ζητήματα, τα οποία η Ιερά Σύνοδος επιθυμούσε να τροποποιηθούν προτού ο Καταστατικός Χάρτης δημοσιευτεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Ένα εκ των ζητημάτων αυτών ήταν το όριο ηλικίας εξόδου των μητροπολιτών από την ενεργό υπηρεσία, καθώς η θέσπιση του 70^{ου} έτους ως ανώτατου ορίου οδηγούσε σε αναγκαστική παραίτηση πολλούς αρχιερείς. Το ζήτημα τέθηκε σε συνάντηση που είχε ο Παπαδόπουλος με «τριμελής Συνοδική Επιτροπή, αποτελούμενη εκ του Μακαριωτάτου Αρχιεπίσκοπου κ. Ιερώνυμου και των Σεβ. Μητροπολιτών Τρίκης και Σταγών κ., Διονυσίου και Ξάνθης κ. Αντωνίου»,²⁹³ ενώ η Ιερά Σύνοδος απέστειλε και επιστολή προς τον Γ. Παπαδόπουλο, με ημερομηνία 28/1/1969, όπου επισημαίνεται, μεταξύ άλλων, πως: «το διά του άρθρου 29 παρ. 4 θεσπιζόμενον έτος, ως όριον ηλικίας εξόδου των Σεβ. Μητροπολιτών εκ της ενεργού υπηρεσίας, κρίνεται υπό της Ι. Συνόδου ως λίαν χαμηλόν, καθόσον το αρχιερατικόν λειτούργημα έχει προεχόντως πνευματικόν περιεχόμενον, προς το οποίον δύναται άριστα να ανταποκριθώσιν- ως και η πείρα δείκνυσιν- Ιεράρχαι άγοντες ου μόνον το 70^ο έτος, αλλά και πλέον τούτου, υπό ωρισμένας προϋποθέσεις».²⁹⁴ Τελικά το καθεστώς έκανε μια μικρή υποχώρηση και στο ζήτημα αυτό ανεβάζοντας το σχετικό όριο στο 72^ο έτος της ηλικίας.

2.3.5 Οι νέοι Κανονισμοί

Για την εφαρμογή πολλών προβλέψεων του νέου Καταστατικού Χάρτη (του «Συντάγματος» της Εκκλησίας της Ελλάδος) απαιτούνταν η έκδοση από την Ιερά Σύνοδος των σχετικών Κανονισμών, ή αλλιώς των «νόμων» που θα ρύθμιζαν τα εκκλησιαστικά πράγματα, όπως επίσης και των Κανονιστικών Διατάξεων. Όπως υποστηρίζει σε άρθρο του στο επίσημο ενημερωτικό δελτίο της Εκκλησίας της Ελλάδος, ο Δ.Π. Οικονόμου, «διά των Κανονισμών, ήτοι των ουσιαστικών τούτων νόμων αφ' ενός και διά των Κανονιστικών Διατάξεων, ήτοι ουσιαστικών Κανονιστικών Διαταγμάτων αφ' ετέρου, η Εκκλησία της Ελλάδος ασκεί, διά πρώτην φοράν μάλιστα από της περιόδου της Τουρκοκρατίας, κανονιστικήν αρμοδιότητα τουτέστι το δικαίωμα θέσεως ιδίων δι' εαυτήν κανόνων δικαίου, κατά νομοθετικήν πάντοτε εξουσιοδότησιν».²⁹⁵

²⁹³ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΣ' (1969), αριθμός τεύχους 5, 1/3/1969, σελ. 91

²⁹⁴ ό.π., σελ. 91-92

²⁹⁵ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΗ' (1971), αριθμός τεύχους 17, 15/7/1971, σελ. 405-406

Ο πρώτος κανονισμός (Κανονισμός υπ' αριθμ. 1) που εκδόθηκε βάσει του νέου Καταστατικού Χάρτη αφορούσε τα «Περί Οργανισμού Διοικήσεως των Εκκλησιαστικών Σωμάτων και Οργάνων». Το **άρθρο 23 παράγραφος 1** όριζε πως, «Τα δικαιώματα των Αρχιερέων εξ αδειών γάμων, πιστοποιητικών αγαμίας και διαζυγίων, ως και οιαδήποτε πιστοποιητικών ή βεβαιώσεων, περιέρχονται εις τον ΟΔΔΕΠ. Τα εκούσια ή φιλότιμα των πιστών προς τον Αρχιερέα διατίθενται υπέρ των Φιλανθρωπικών Ιδρυμάτων της Ιεράς Μητροπόλεως».²⁹⁶ Σημειώνεται πως ήδη με το νομοθετικό διάταγμα 4589/1966, είχε προβλεφθεί πως τα δικαιώματα των αρχιερέων από γάμους και διαζύγια θα διατίθενται υπέρ του ΟΔΕΠ (τον οποίο διαδέχθηκε ο ΟΔΔΕΠ) προκειμένου να καλυφθεί μέρος της οικονομικής επιβάρυνσης του Οργανισμού από την αύξηση της μισθοδοσίας των αρχιερέων.

Ο Κανονισμός υπ' αριθμόν 2 αφορούσε ζητήματα «Περί Ιερών Ναών, Ενοριών και Εφημερίων», για τον οποίο ο διευθυντής του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ, Δημήτρης Ηλιάδης υποστήριξε πως αν και αποτελεί πρόοδος, «δεν είναι εκείνο που ανέμενον οι Αιδ. Εφημέριοι. Υπάρχουν σημεία, εις τα οποία δύναται τις να έχη ζωνράς επιφυλάξεις και διαφοράς απόψεων».²⁹⁷ Ειδικότερα το **άρθρο 24** του Κανονισμού ορίζει πως τους πόρους των ναών αποτελούν: «α) τα εκ των Βαπτίσεων, Γάμων, Κηδειών και Μνημοσύνων δικαιώματα, β) αι εκ του κηρού εισπράξεις, γ) αι εκ τυχόν δίσκων και κυτίων εισπράξεις, δ) αι εκ εράνων εισπράξεις, ε) δωρεαί, κληρονομίαι και κληροδοσίαι, στ) τα πρόστιμα, ζ) αι πρόσοδοι εκ της κινητής και ακινήτου περιουσίας αυτών, η) αι εξ Εκκλησιαστικών ενσήμων εισπράξεις (άρθρο 20 Α.Ν. 2200/40 ως ετροποποιηθή)».²⁹⁸ Όσον αφορά τα δικαιώματα των ιεροπραξιών αυτά «αποτελούν προαιρετικές των πιστών εισφοράς».²⁹⁹

Το **άρθρο 33** επιχειρεί να διευκολύνει την έγκαιρη κάλυψη των κενών εφημεριακών θέσεων, καθώς προβλέπει πως με τη συμπλήρωση του 72^{ου} έτους ηλικίας του ιερέα, «δύναται η εφημεριακή του θέσις να θεωρηθή ως χηρεύουσα και να προκηρυχθή υπό του οικείου Αρχιερέως η πλήρωσις της».³⁰⁰ Σύμφωνα με το **άρθρο 46** ο εφημέριος παύεται από τη θέση του «εάν συμπληρώση το 75^{ον} έτος της ηλικίας του, εκτός εάν, κατά την κρίσιν του οικείου Μητροπολίτου...δύναται να εξακολουθήση εφημερεύων».³⁰¹

²⁹⁶ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΣ' (1969), αριθμός τεύχους 13, 1/7/1969, σελ.276

²⁹⁷ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΕ', Τόμος ΚΕ', αριθμός τεύχους 475, 10/1/1970, σελ. 4

²⁹⁸ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΣ' (1969), αριθμός τεύχους 15, 20/7/1969, σελ.325

²⁹⁹ ό.π., σελ.325

³⁰⁰ ό.π., σελ.328

³⁰¹ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΣ' (1969), αριθμός τεύχους 15, 20/7/1969, σελ.333

Με το **άρθρο 41 παράγραφος 6**, επιχειρείται για άλλη μια φορά να ανακοπεί η προσπάθεια πολλών νέων εφημέριων να υπηρετήσουν στις πιο «πλούσιες» ενορίες της Αθήνας, του Πειραιά, της Αττικής και της Θεσσαλονίκης, χωρίς όμως η εν λόγω διάταξη να έχει αναδρομική ισχύ. Συγκεκριμένα, «απαγορεύεται η εφεξής προσωρινή τοποθέτησις ή μετάθεσις ως εφημερίων αγάμων κληρικών θεολόγων ή αποφοίτων Εκκλ. Σχολών ή Ανωτέρων Εκκλ. Φροντιστηρίων ή της Ανωτέρας Εκκλ. Σχολής Θεσσαλονίκης εις εφημεριακάς θέσεις της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών και των Ιερών Μητροπόλεων Αττικής και Μεγαρίδος, Θεσσαλονίκης, Νίκαιας και Πειραιώς, εφ' όσον ούτοι δεν έχουσι προϋπηρετήσει επί μίαν πενταετίαν τουλάχιστον ως εφημέριοι ή Ιεροκήρυκες ή Πρωτοσύγκελλοι ή Γραμματείς ή Γραφείς εις Ιεράς Μητροπόλεις, έχουσας κενάς εφημεριακάς θέσεις άνω του 20% επί του συνόλου των θέσεων και δεν έχουσι συμπληρώσει το 40^ο έτος της ηλικίας των».³⁰²

Όμως λίγο καιρό αργότερα, προφανώς κάτω από έντονες πιέσεις, η ίδια η Ιερά Σύνοδος ανείρεσε την παραπάνω διάταξη εκδίδοντας τον Κανονισμό υπ' αριθμ. 3 «περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του υπ' αριθμ. 2/1969 Κανονισμού «περί ιερών Ναών, Ενοριών και Εφημερίων».

Το **άρθρο 49** καθόρισε τις μισθολογικές κατηγορίες των νεοδιοριζόμενων εφημέριων. Σε σύγκριση με το Νομοθετικό Διάταγμα 4538/1966 η διαφορά είναι ότι εισάγεται η Δ' μισθολογική κατηγορία, στην οποία ανήκουν, «οι μη συγκεντρούντες τα προσόντα των Α' και Β' και Γ' μισθολογικών κατηγοριών»,³⁰³ κάτι που ήδη ίσχυε για τους ήδη υπηρετούντες εφημέριους.

Με το **άρθρο 61**, η εισφορά που επιβάλλεται για τη μισθοδοσία του εφημεριακού κλήρου, «προκειμένου περί των υπό ειδικών Νόμων διεπομένων Ναών, επί των πάσης φύσεως εισπράξεων των καθορίζεται εις 10%».³⁰⁴ (σ.σ σημειώνεται πως για τους ενοριακούς ναούς ανέρχεται στο 35% των ακαθάριστων εσόδων τους).

Στις 5 Ιουλίου 1969 εγκρίθηκε από την Ιερά Σύνοδο ο Κανονισμός υπ' αριθμ. 4, «Περί διοργανώσεως, συγκροτήσεως και λειτουργίας του Οργανισμού Διοικήσεως και Διαχειρίσεως της Εκκλησιαστικής Περιουσίας (ΟΔΔΕΠ)».

Ο ΟΔΔΕΠ αποτελούσε τον κεντρικό φορέα διαχείρισης της περιουσίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, καθώς σύμφωνα με το **άρθρο 12**, «άπασα η κινητή και ακίνητος περιουσία του ΟΔΔΕΠ, της Αποστολικής Διακονίας, του ΤΑΚΕ, των Ιερών Μονών

³⁰² ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΣ' (1969), αριθμός τεύχους 15, 20/7/1969, σελ.332

³⁰³ ό.π., σελ.334

³⁰⁴ ό.π., σελ.336

(διατηρητέα τε και μη), των Ιερών Ναών, των Ευαγών Εκκλησιαστικών Ιδρυμάτων, των Ιερών Προσκυνημάτων, εξαιρέσει των υπό του άρθρου 22 του Συντάγματος καλυπτομένων, των Ιερών Μητροπόλεων, ως και παντός άλλου Εκκλησιαστικού Νομικού Προσώπου Δημοσίου ή Ιδιωτικού Δικαίου συνιστά συμφώνως προς τας παρ. 3 και 7 του άρθρου 42 και 4 του άρθρου 1 του Ν.Δ 126/1969 «περί Καταστατικού Χάρτου της Εκκλησίας της Ελλάδος» την Εκκλησιαστική Περιουσίαν».³⁰⁵

Επιπλέον σύμφωνα με τα όσα ορίζει το **άρθρο 4**, ο ΟΔΔΕΠ όπως και τα πάσης φύσεως Εκκλησιαστικά Νομικά Πρόσωπα διέπονται από προνομιακό φορολογικό καθεστώς καθώς «απαλλάσσονται παντός δημοσίου, δημοτικού και κοινοτικού ή υπέρ τρίτου φόρου αμέσου ή εμμέσου».³⁰⁶

Το **άρθρο 17** επαναλαμβάνει τα όσα προβλέπει το Ν.Δ 4589/1966 σχετικά με τις αποδοχές και τη σύνταξη των αρχιερέων. Ειδικότερα, «2. Πάσαι αι... αποδοχαί και λοιπαί παροχαί του Αρχιεπισκόπου, των Μητροπολιτών, εν ενεργεία και μη, και των Βοηθών Επισκόπων, ως και τα έξοδα παραστάσεως (Συνοδικόν Επίδομα) των Μελών της Διαρκούς Ιεράς Συνόδου, καταβάλλονται υπό του ΟΔΔΕΠ. Η δ' επί πλέον της καταβαλλόμενης υπό του ΟΔΔΕΠ δαπάνη... βαρύνει κατά τα $\frac{3}{4}$ τον Κρατικόν Προϋπολογισμόν. 3. Αρχιερεύς, παραιτούμενος λόγω χρονίας νόσου ή γήρατος, λαμβάνει ισοβίως μηνιαίαν περίθαλψην εκ του ΟΔΔΕΠ, ίσην προς τα εκάστοτε αποδοχάς των εν ενεργεία Αρχιερέων».³⁰⁷

Στις 8 Ιουλίου 1969 η Ιερά Σύνοδος ψήφισε την Κανονιστική Διάταξη υπ' αριθμ. 2 «Περί Κεντρικής και Περιφερειακής Διοικήσεως του ΟΔΔΕΠ», με την οποία καταργείται η ευνοϊκή ρύθμιση του Ν.Δ 4589/1966, η οποία επέτρεπε στον αρχιεπίσκοπο να παρακρατεί και να μην αποδίδει στον ΟΔΕΠ, το $\frac{1}{4}$ των δικαιωμάτων του από γάμους, διαζύγια και οποιοδήποτε άλλο πιστοποιητικό ή βεβαίωση.³⁰⁸

Τη σημασία και την αναγκαιότητα των αλλαγών που σημειώθηκαν στη διοίκηση και διαχείριση της εκκλησιαστικής περιουσίας με τους κανονισμούς και τις κανονιστικές πράξεις που ακολούθησαν, αναλύει η Ιερά Σύνοδος με έγγραφο που απέστειλε προς τους Μητροπολίτες στις 28/8/1969. Όπως υποστηρίζει, δύο είναι τα στοιχεία που εισάγει η νομοθεσία περί ΟΔΔΕΠ, «αφ ενός μεν η οικονομική αυτοτέλεια εκάστου των Εκκλησιαστικών Νομικών Προσώπων... αφ' ετέρου δε η κεντρικής θέσις, την οποία είχαν ο εκασταχού Επίσκοπος εις την διοίκησιν και διαχείρισιν της εν τη περιφερεία του

³⁰⁵ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΣ' (1969), αριθμός τεύχους 19, 16/8/1969, σελ.392

³⁰⁶ ό.π., σελ.390

³⁰⁷ ό.π., σελ.394

³⁰⁸ ό.π., σελ.408

Εκκλησιαστικής Περιουσίας». ³⁰⁹ Παρότι καταβλήθηκε προσπάθεια ώστε η εκκλησιαστική περιουσία να τεθεί υπό ενιαία διαχείριση, εντούτοις, «διεφυλάχθη απολύτως η οικονομική αυτοτέλεια των επί μέρους Εκκλησιαστικών Νομικών Προσώπων (ιερών Μητροπόλεων, ιερών Ναών, ιερών Μονών κλπ) διατηρούντων ανέπαφον όχι μόνον την περιουσίαν των, αλλά και τα εξ αυτής ή τα έλλοθεν έσοδα των». ³¹⁰ Όσον αφορά το δεύτερο στοιχείο, δηλαδή την επάνοδο του μητροπολίτη σε κεντρική θέση στη διοίκηση και διαχείριση της εκκλησιαστικής περιουσίας με παράλληλα αφαίρεση αρμοδιοτήτων από το Κεντρικό Διοικητικό Συμβούλιο του ΟΔΔΕΠ, αυτό που σημειώνεται είναι πως πλέον ο μητροπολίτης «δεν έχει μόνον συμβουλευτικήν (ως είχαν τα τοπικά Συμβούλια του ΟΔΕΠ) αλλά και εν τοις πλείστοις... αποφασιστικήν αρμοδιότητα. Ούτω πάσαι αι μισθώσεις εκκλησιαστικών ακινήτων, εξαιρουμένων μόνον των μεταλλείων και λατομείων, διά τας οποίας είναι απαραίτητοι ειδικαί γνώσεις, επανέρχονται εις την αρμοδιότητα του οικείου Μητροπολίτου και του περί αυτόν Μ.Ε.Σ (σ.σ Μητροπολιτικό Εκκλησιαστικό Συμβούλιο)... Επίσης, αι εκποιήσεις και αγοραί ακινήτων εις τας οποίας κατά τεκμήριον δεν χρειάζονται ειδικαί οικονομολογικά γνώσεις, όπως αι αξίας μέχρι 200.000 δραχμών, ως και αι πωλήσεις των αγροτικών, κτηνοτροφικών προϊόντων και λοιπών κινητών, πλην των τιμαλφών, διά την ορθήν εκτίμησιν των οποίων χρειάζεται ειδικότης... επανέρχονται εις την δικαιοδοσίαν των οικείων Μητροπολιτών και των περί αυτούς Μ.Ε.Σ». ³¹¹

Σχετικά με την πρόβλεψη του Κανονισμού υπ' αριθμόν 4, για ενιαία διαχείριση της περιουσίας των 8.500 περίπου Νομικών Προσώπων της Εκκλησίας της Ελλάδος, η Ιερά Σύνοδος υποστηρίζει πως μια τέτοια κίνηση κρίθηκε απαραίτητη για να «επιτευχθώσι συνθήκαι αποδόσεως ασυγκρίτως ευνοϊκώτεραι των σημερινών... Είναι καταφανές, ότι άλλους όρους δύναται να επιτύχη ως προς τας καταθέσεις του εν μεμονωμένον Εκκλησιαστικών Νομικών Πρόσωπον και άλλους, πολύ ευνοϊκότερους, δύναται να επιτύχη ο ΟΔΔΕΠ όταν διαπραγματεύεται τούτο εξ ονόματος και προς όφελος των 8.500 Νομικών Προσώπων της Εκκλησίας». ³¹²

Όπως αναφέρει το έγγραφο της Ιεράς Συνόδου, «ως γνωστόν, η συνήθης απόδοσις κεφαλαίων ανέρχεται ετησίως εις 5-6 τοις εκατόν, εις εξαιρετικές δε περιπτώσεις δύναται να ανέλθη και εις 7 ή και 8 επί τοις εκατόν. Ο μέχρι σήμερα όμως υφιστάμενος ΟΔΕΠ, επειδή διέθετε κεφάλαια σημαντικώτερα των συνήθων (τα οποία συγκρινόμενα προς το σύνολον της

³⁰⁹ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΣ' (1969), αριθμός τεύχους 20-21, 1/15/9/1969, σελ.455

³¹⁰ ό.π., σελ.455

³¹¹ ό.π., σελ.456

³¹² ό.π., σελ.456-457

όλης Εκκλησιαστικής Περιουσίας είναι μηδαμινά) έχει νομιμότητα και κανονικότητα επιτύχει αποδόσιν μέχρι και 18 επί τοις εκατόν»,³¹³ συμπληρώνοντας πως «καθίσταται φανερόν οποίον θα είναι το όφελος των (σ.σ των Εκκλησιαστικών Νομικών Προσώπων) εκ της διά της ενότητος της Εκκλησιαστικής Περιουσίας αναλήψεως μεγάλων έργων αυξήσεως της αποδόσεως της».³¹⁴ Από τα παραπάνω συνάγεται πως με το νέο σύστημα διαχείρισης των διαθεσίμων οι ιεράρχες ανέμεναν υψηλότερες αποδόσεις από εκείνες που είχαν επιτύχει μέχρι εκείνη τη στιγμή.

Στο πλαίσιο αυτό το **άρθρο 13 παράγραφος 11** του υπ' αριθμ. 4/1969 Κανονισμού και το **άρθρο 34 παράγραφοι 1-3** της υπ' αριθμ. 2/1969 Κανονιστικής Διάταξης ορίζουν «όπως αι καταθέσεις των επί μέρους Εκκλησιαστικών Νομικών Προσώπων γίνονται διά του ΟΔΔΕΠ». ³¹⁵ Επιπλέον σύμφωνα με τα όσα προβλέπει το **άρθρο 13 παράγραφος 11** του υπ' αριθμ. 4/1969 Κανονισμού, δηλαδή «τα κατά μήνα περισσεύματα των προσόδων των Εκκλ. Νομικών Προσώπων, οσονδήποτε μικρά και αν είναι, κατατίθενται επ' ονόματι των και υπό τον γενικόν λογαριασμόν «Λογαριασμός ΟΔΔΕΠ», καθίσταται δυνατόν πλέον να αξιοποιούνται ακόμη και τα μικρά ποσά αποθεματικών, τα οποία πολλά Εκκλησιαστικά Νομικά Πρόσωπα διακρατούσαν χωρίς να τα καταθέτουν στο ταμειστήριο.

Τέλος, σύμφωνα με την Ιεραρχία, κύριος σκοπός όλων των παραπάνω ενεργειών δεν είναι άλλος από την «αντιμετώπισιν των γενικωτέρων εκκλησιαστικών αναγκών και την εν γένει αυτάρκειαν της Εκκλησίας».³¹⁶

2.4 Το 1970

Όπως συνέβη και το 1969, ο πρόεδρος της «κυβέρνησης» Γ. Παπαδόπουλος, ανακοίνωσε πως, «οι μισθοί των Δημοσίων Υπαλλήλων από 1.1.1970 αυξάνονται κατά 5%. Την αύξησιν ταύτην, ως έγινε και κατά το λήγον έτος, θα λάβουν και οι εφημέριοι».³¹⁷ Σύμφωνα με το περιοδικό ΕΝΟΠΙΑ, οι νέοι βασικοί μισθοί που θα ισχύσουν από την

³¹³ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΣ' (1969), αριθμός τεύχους 20-21, 1/15/9/1969, σελ.456-457

³¹⁴ ό.π., σελ.456-457

³¹⁵ ό.π., σελ.456-457

³¹⁶ ό.π., σελ.456-457

³¹⁷ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΔ', Τόμος ΚΔ', αριθμός τεύχους 474, 20/12/1969, σελ. 268

1/1/1970 στη βαθμολογική κλίμακα των δημοσίων υπαλλήλων, άρα και των εφημέριων, είναι οι εξής:³¹⁸

ΠΙΝΑΚΑΣ 10 Ύψος μισθού ανά βαθμό το 1970
Υπάλληλοι επί 1ω βαθμώ δρχ. 11.025
Υπάλληλοι επί 2ω βαθμώ δρχ. 7.280
Υπάλληλοι επί 3ω βαθμώ δρχ. 6.175
Υπάλληλοι επί 4ω βαθμώ δρχ. 5.075
Υπάλληλοι επί 5ω βαθμώ δρχ. 4.410
Υπάλληλοι επί 6ω βαθμώ δρχ. 3.860
Υπάλληλοι επί 7ω βαθμώ δρχ. 3.310
Υπάλληλοι επί 8ω βαθμώ δρχ. 2.980
Υπάλληλοι επί 9ω βαθμώ δρχ. 2.650
Υπάλληλοι επί 10ω βαθμώ δρχ. 2320
Υπάλληλοι επί 11ω βαθμώ δρχ. 2.095
Υπάλληλοι επί 12ω βαθμώ δρχ. 1765
Υπάλληλοι επί 13ω βαθμώ δρχ. 1.545

Παρόλα αυτά παραμένει σε εκκρεμότητα, σύμφωνα με τους συντελεστές του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ, η «δικαία αναπροσαρμογή του μισθολογικού Νόμου»,³¹⁹ ενώ τίθεται εκ νέου η «επανεξέταση του θέματος των υπερβολικώς υψηλών κρατήσεων».³²⁰

2.4.1 Νέα προσπάθεια πλήρωσης των εφημεριακών κενών

Η αδυναμία προσέλκυσης εφημέριων, κυρίως στις δυσπρόσιτες περιοχές, οδήγησε το καθεστώς να υιοθετήσει την παλαιότερη πρόταση της Ιεραρχίας, δηλαδή να θεσπιστεί, έστω και προσωρινά, η μείωση των ελάχιστα απαιτούμενων τυπικών μορφωτικών προσόντων για τη χειροτονία εφημέριου ώστε να γίνεται αποδεκτό και το απολυτήριο του Δημοτικού.

³¹⁸ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΕ΄, Τόμος ΚΕ΄, αριθμός τεύχους 478, 10/3/1970, σελ. 62

³¹⁹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΕ΄, Τόμος ΚΕ΄, αριθμός τεύχους 475, 10/1/1970, σελ. 4

³²⁰ ό.π., σελ. 4

Με το υπ' αριθμόν 457 Νομοθετικό Διάταγμα (Ε.τ.Κ τεύχος Α' αριθμ. 41, 27/2/1970) «Περί τρόπου πληρώσεως κενών εφημεριακών θέσεων χωρίων παραμεθορίων ή ορεινών ή δυσπρόσιτων και ρυθμίσεως θεμάτων τινών της Εκκλησιαστικής Εκπαιδεύσεως», και ειδικότερα με το **άρθρο 1 παράγραφος 1** προβλεπόταν πως για την πλήρωση κενών εφημεριακών θέσεων σε παραμεθόρια χωριά και δυσπρόσιτες περιοχές, «επιτρέπεται η χειροτονία και ο διορισμός εν αυταίς ως εφημερίων, κατά παρέκκλισιν εκ των κειμένων διατάξεων, υποψηφίων κεκτημένων τα κανονικά και νόμιμα προς τούτο προσόντα, πλην των μορφωτικών, άτινα εν προκειμένω δύναται να συνίστανται εις απολυτήριων τουλάχιστον Δημοτικού Σχολείου».

Σύμφωνα με το **άρθρο 2 παράγραφος 2**, «οι επιλεγόμενοι, άμα τη χειροτονία αυτών ονομάζονται βοηθοί εφημέριοι, κατατάσσονται εις την Δ' μισθολογικήν κατηγορίαν... επί βαθμώ 10ω...». Όπως βλέπουμε επαληθεύονται οι υποψίες που υπήρχαν στις τάξεις των κληρικών ότι η θέσπιση της θέσης του βοηθού εφημέριου, μέσω του νέου Καταστατικού Χάρτη της Εκκλησίας της Ελλάδας, αποτελούσε ένα «τέχνασμα» της Ιεραρχίας προκειμένου να επιτύχει τη μείωση των απαιτούμενων τυπικών προσόντων ως προς τη χειροτονία εφημέριων. Πλέον θα μπορούσαν να ενταχθούν στις τάξεις των κληρικών εκατοντάδες υποψήφιοι, οι οποίοι μέχρι εκείνη τη στιγμή αποκλείονταν λόγω της κατοχής μόνο απολυτηρίου δημοτικού. Παράλληλα επιδιωκόταν η αποκλιμάκωση των πιέσεων για απόσπαση εφημέριων από τις μεγάλες πόλεις και τις «πλούσιες» ενορίες, οι οποίες έτσι και αλλιώς ποτέ δεν καρποφόρησαν, παρά τις σχετικές νομοθετικές παρεμβάσεις, εξαιτίας των ισχυρών αντιστάσεων που εκδηλώνονταν.

Σύμφωνα με το **άρθρο 2 παράγραφος 3**, «απαγορεύεται πάσα μετάθεσις, απόσπασις και απομάκρυνσις των χειροτονοούμενων και τοποθετούμενων, συμφώνως τω παρόντι, εφημερίων εκ των ενοριών αυτών», ενώ το **άρθρο 2 παράγραφος 4**, όριζε πως οι βοηθοί εφημέριοι, «καθίστανται τακτικοί» εφόσον αποφοιτούσαν επιτυχώς από Ειδικά Επιμορφωτικά Φροντιστήρια. Σε αυτή τη περίπτωση, σύμφωνα με το **άρθρο 3 παράγραφος 2**, κατατάσσονταν στον 9^ο βαθμό. Από τη στιγμή μάλιστα που αποκτούσαν τυπικά προσόντα που τους κατέτασσαν σε μισθολογική κατηγορία υψηλότερης της τέταρτης, οι περιορισμοί μετάθεσης και απόσπασης δεν θα ίσχυαν μετά τη παρέλευση πενταετίας.

Η εν λόγω νομοθετική παρέμβαση προκάλεσε την αντίδραση των ιερέων. Με επιστολή του ο αρχιμανδρίτης Ηλίας Μαστρογιαννόπουλος, διευθυντής του Ανώτατου Ιερατικού Φροντιστηρίου Τήνου, αναφέρει πως το νομοθετικό διάταγμα είναι «μία

θλιβερά πραγματικότητας διότι μειώνει εις το ελάχιστον τα απαιτούμενα γραμματικά προσόντα διά τους υποψήφιους ιερείς».³²¹

2.4.2 Τα αιτήματα των κληρικών και η χορήγηση νέου επιδόματος

Στις 18 Ιουνίου 1970 η Διαρκής Ιερά Σύνοδος δέχτηκε σε συνεδρίαση της το διοικητικό συμβούλιο του Ιερού Συνδέσμου των Κληρικών της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών προκειμένου να διατυπώσουν τα αιτήματα τους. Στο υπόμνημα που κατατέθηκε ένα εκ των βασικών ζητημάτων που έθετε ο Σύνδεσμος ήταν η αναθεώρηση του νόμου 469/1968 περί εφημεριακού μισθολογίου, «διά: α) της χορηγήσεως των φαλκιδευμένων 2 βαθμών και β) διά της πλήρους εξομοιώσεως των εφημερίων προς τους εκπαιδευτικούς λειτουργούς ως προς τας προαγωγάς, απολαβάς παντός είδους (π. χ επίδομα βιβλιοθήκης κ. α) και την Ιατροφαρμακευτικήν και Νοσοκομειακήν περίθαλψιν».³²²

Τον εφημεριακό κλήρο απασχολούσε έντονα και το ζήτημα των κρατήσεων επί των αποδοχών, καθώς το ύψος των οποίων θεωρούνταν ότι «είναι τρομακτικόν. Περίπου 21% έναντι 7% των δημοσίων υπαλλήλων έως 11% εις τας περιπτώσεις υπάρξεως κλαδικών ταμείων. Συνυπολογιζομένης δε και της χαρτοσημάνσεως των αποδείξεων εισπράξεως μισθού, γεγονός μη λαμβάνον χώραν εις τους δημοσίους υπαλλήλους, έχομεν έτι άνισον μεταχείρισιν. Η μείωσις όθεν των κρατήσεων τούτων είναι κατάδηλος και επιβαλλομένη».³²³ Σύμφωνα με την ανακοίνωση που εξέδωσε ο Σύνδεσμος μετά τη συνάντηση, η Ιερά Σύνοδος, «υπεσχέθη ομοφώνως να καταβάλλη προσπάθειάς διά την επίλυσιν τούτων».³²⁴

Όμως ενώ στο θέμα της αλλαγής, επί τα βελτίω, πτυχών του εφημεριακού μισθολογίου το καθεστώς δεν φαίνεται να έχει διάθεση να ικανοποιήσει τα αιτήματα των κληρικών, αντίθετα πιο αποτελεσματικές αποδεικνύονται οι πιέσεις για τη χορήγηση και στους εφημέριους του προσωρινού μηνιαίου επιδόματος των 500 δρχ. (μικτά) που θεσπίστηκε για τους δημοσίους υπαλλήλους από τις 1/1/1970, σύμφωνα με το Ν.Δ 415/1970. Όπως ανακοίνωσε ο Ιερός Σύνδεσμος των Κληρικών της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών, «προωθήθη ικανοποιητικώς το ζήτημα του επιδόματος των 500 δρχ.

³²¹ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΕ', Τόμος ΚΕ', αριθμός τεύχους 480, 20/4/1970, σελ. 81

³²² ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΕ', Τόμος ΚΕ', αριθμός τεύχους 485, 20/8/1970, σελ. 162-163

³²³ ό.π., σελ. 162-163

³²⁴ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΕ', Τόμος ΚΕ', αριθμός τεύχους 484, 20/7/1970, σελ. 146

όπερ ήδη ενεκρίθη υπό του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους και οδεύει προς την οριστικήν αυτού επίλυσιν.³²⁵

Η διεύθυνση του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ ζητά να χορηγηθεί το επίδομα καλώντας τις αρμόδιες αρχές να κατανοήσουν, «ότι πάσαν αύξησιν και παν επίδομα διδόμενον εις τους Δημοσίους υπαλλήλους πρέπει αυτοδικαίως να το λαμβάνουν και οι Ιερείς. Αυτή είναι η αναπότρεπτος συνέπεια της εντάξεως των Ιερέων εις την μισθολογικήν κλίμακα των Δημοσ. Υπαλλήλων».³²⁶

Αν και προσωρινά τέθηκε εν αμφιβόλω η χορήγηση του επιδόματος, «λόγω αρνήσεως του κ. Υπουργού των Οικονομικών»³²⁷ όπως αναφέρει τηλεγράφημα του Ιερού Συνδέσμου προς τον αρχιεπίσκοπο, τελικά αποφασίστηκε η χορήγηση του και στους εφημέριους. Παρόλα αυτά το ζήτημα παρέμενε ανοικτό μέχρι το τέλος του έτους, παρότι είχε θεσπιστεί η χορήγηση του επιδόματος από τις αρχές του 1970, ενώ το υπουργείο Οικονομικών απαντώντας σε σχετικό τηλεγράφημα του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ (έγγραφο υπ' αριθμ. 214710/4035/28.11.1970), αναφέρει πως «προωθείται σχετικόν Νομ. Δ/γμα»,³²⁸ χωρίς όμως να δεσμεύεται ως προς το χρόνο δημοσιοποίησης του.

Στο μεταξύ, ο επικεφαλής του καθεστώτος Γ. Παπαδόπουλος έδωσε νέες υποσχέσεις για την τακτοποίηση των θεμάτων που απασχολούν την Εκκλησία. Μιλώντας σε γεύμα που παρέθεσε ο Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Λεωνίδας με αφορμή τους εορτασμούς για την επέτειο της 28^{ης} Οκτωβρίου υποστήριξε πως, «είναι μεγίστης σημασίας η αποστολή σας. Και σας λέγω τούτο: Δι εσάς και τους διδασκάλους του Έθνους, υπό την έννοια των λειτουργών της Γενικής Εκπαιδεύσεως, Μέσης και Δημοτικής, θα κάμω τα πάντα. Θα δώσω ότι είναι δυνατόν να δώση το Έθνος, διά να σας απολυτρώσω από κάθε άλλη δυσκολίαν, προκειμένου να προσφέρετε τον ευατόν σας διά να επανεύρωμεν τον άνθρωπον που επιθυμούμεν».³²⁹ Το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ υποδέχθηκε θερμά τις δηλώσεις του Παπαδόπουλου σημειώνοντας πως, «διά πρώτην φοράν ηκούσθησαν από στόμα υπευθύνου Πρωθυπουργού της χώρας τόσον σαφείς και περιεκτικοί λόγοι υπέρ του Ι. Κλήρου και διά πρώτην επίσης φοράν εδόθη τόσον κατηγορηματική υπόσχεσις ότι θα υπάρξη ενεργόν ενδιαφέρον διά την επίλυσιν των εφημεριακών θεμάτων... Τα προς επίλυσιν θέματα είναι γνωστά και εύκολα εις την λύσιν των εάν ενδιαφερθή προσωπικώς ο κ. Πρωθυπουργός.

³²⁵ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΕ', Τόμος ΚΕ', αριθμός τεύχους 484, 20/7/1970, σελ. 146

³²⁶ ό.π., σελ. 149

³²⁷ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΕ', Τόμος ΚΕ', αριθμός τεύχους 486, 10/9/1970, σελ. 189

³²⁸ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΕ', Τόμος ΚΕ', αριθμός τεύχους 491, 20/12/1970, σελ. 266

³²⁹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΕ', Τόμος ΚΕ', αριθμός τεύχους 489, 10/11/1970, σελ. 233

Συγκεντρώνονται και συνοψίζονται εις τρία: 1) Μισθολογικόν, 2) Συνταξιοδοτικόν, 3) Καταστατικός Χάρτης Εφημεριακού Κλήρου».³³⁰

2.5 Το 1971

Όπως συνέβη τις δύο προηγούμενες χρονιές, έτσι και το 1971 «προβλέπεται αύξησης των μισθών των εν ενεργεία Δημοσίων Υπαλλήλων κατά 5%. Την αύξησιν ταύτην θα λάβουν και οι Εφημέριοι».³³¹ Ταυτόχρονα με την αύξηση του βασικού μισθού θα χορηγηθεί και το μηνιαίο επίδομα των 500 δρχ., όμως με καθυστέρηση ενός έτους σε σχέση με τους υπόλοιπους δημοσίου υπαλλήλους. Στις 18/1/1971, το Γενικό Λογιστήριο του Κράτους με εγκύκλιο του κοινοποιεί το υπ' αριθμ. 784/1970 Νομοθετικό Διάταγμα όπου «ορίζεται ότι του υπ' αυτού προβλεπομένου προσωρινού επιδόματος εκ δραχμών πεντακοσίων (500) μηνιαίως δικαιούνται και οι τακτικοί εφημέριοι... Το ανωτέρω επίδομα είναι καταβλητέον από 1^{ης} Ιανουαρίου 1971».³³²

Με αφορμή τη χορήγηση του επιδόματος, οι συντελεστές του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ υποστηρίζουν πως η πολιτική κατάσταση είναι άκρως ευνοϊκή για να τακτοποιηθούν οριστικά και τα υπόλοιπα βασικά οικονομικά προβλήματα των εφημέριων. Όπως υποστηρίζουν, «μέχρις ότου οργανωθούν τα οικονομικά της Εκκλησίας (έργον μακράς πνοής) μόνον εκ του Κράτους δύναται να υπάρξη ριζική και άμεσος λύσις και του μισθολογικού και του συνταξιοδοτικού θέματος των Εφημερίων... Από πλευράς πολιτικής η κατάσταση είναι τόσον ευνοϊκή, όσον ουδέποτε άλλοτε κατά την νεωτέραν ιστορίαν μας».³³³

Στο μεταξύ το ζήτημα της κάλυψης των εφημεριακών κενών παραμένει ανοικτό παρά τις κατά καιρούς νομοθετικές παρεμβάσεις. Προς την κατεύθυνση επίλυσης του προβλήματος ο αρχιεπίσκοπος ζήτησε «από την Κυβέρνησιν να δημιουργηθούν 800 τακτικοί θέσεις διακόνων, εις τρόπον ώστε οι αποφοιτούντες των ιερατικών σχολών και εις ηλικίαν 25 ετών, να είναι εις θέσιν να εισέλθουν εις τα τάξεις του ιερού κλήρου μισθοδοτούμενοι κανονικώς».³³⁴ Όπως επισημαίνει το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ, η κίνηση αυτή είναι θετική καθώς παρέχει τη δυνατότητα στους εν λόγω νέους, «να χειροτονούνται και

³³⁰ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΕ', Τόμος ΚΕ', αριθμός τεύχους 489, 10/11/1970, σελ. 230-231

³³¹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΕ', Τόμος ΚΕ', αριθμός τεύχους 491, 20/12/1970, σελ. 266

³³² ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΣΤ', Τόμος ΚΣΤ', αριθμός τεύχους 494, 20/2/1971 σελ. 37

³³³ ό.π., σελ. 35-36

³³⁴ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΣΤ', Τόμος ΚΣΤ', αριθμός τεύχους 495, 10/3/1971 σελ. 62

να μην είναι έρμια των διαθέσεων των εκκλησιαστικών συμβουλίων». ³³⁵ Επιπλέον η θέσπιση θέσεων τακτικών διακόνων αποτελεί, «πράξις δικαιοσύνης έναντι των εργατών αυτών της Εκκλησίας μας, οι οποίοι μέχρι τούδε παραμένουν άμισθοι σαν να μη είναι και αυτοί Κληρικοί και σαν μη έχουν υποχρεώσεις. Βεβαίως ο τυχόν καθορισμός μισθού διά τους Διακόνους υπό του Δημοσίου, ως γίνεται και διά τους Ιερείς, δεν πρέπει να σημάνη τερματισμόν των παροχών των Ι. Ναών προς τους Διακόνους, διότι τότε η θέσπις του μισθού θα είναι δώρον άδωρον». ³³⁶

Την ίδια στιγμή όμως παράπονα εκφράζουν αρκετοί εκ των ιερέων που χειροτονήθηκαν με βάση τις διατάξεις του υπ' αριθμόν 457/1970 Νομοθετικού Διατάγματος (ο οποίος θέσπισε τη χειροτονία εφημέριων με μειωμένα μορφωτικά προσόντα) καθώς «δεν έχουν εκδοθή εισέτι αι υπουργικαί αποφάσεις περί χαρακτηρισμού των χωρίων, όπου ετοποθετήθησαν, ως παραμεθορίων ή ως ορεινών ή ως δυσπρόσιτων, με αποτέλεσμα να μην δύνανται να εισπράττουν τον μισθόν των και να αντιμετωπίζουν ποικίλα προβλήματα». ³³⁷

Σημειώνεται πως το 1971 το καθεστώς προχώρησε στην πλήρη κρατική κάλυψη της δαπάνης που αφορούσε τις αποδοχές των αρχιερέων της Κρήτης, όπως είχε συμβεί και με «σχετική διάταξις του Ν.Δ 295/1969 περί καθορισμού παγίων αποδοχών εις τους μητροπολίτας της Δωδεκανήσου». ³³⁸

2.6 Το 1972

2.6.1 Οι νέοι μισθοί των εφημέριων και τα ανεπίλυτα ζητήματα

Για τέταρτη συνεχόμενη χρονιά το καθεστώς χορήγησε αύξηση 5% στους βασικούς μισθούς των δημοσίων υπαλλήλων, με το υπ' αριθμόν 1121/1972 Νομοθετικό Διάταγμα, απόφαση που αφορά και τους εφημέριους. ³³⁹ Η νέα κλίμακα βασικών μισθών διαμορφώνεται ως εξής: ³⁴⁰

³³⁵ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΣΤ', Τόμος ΚΣΤ', αριθμός τεύχους 495, 10/3/1971 σελ. 53

³³⁶ *ό.π.*, σελ. 53

³³⁷ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΣΤ', Τόμος ΚΣΤ', αριθμός τεύχους 498, 10/5/1971 σελ. 110

³³⁸ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΣΤ', Τόμος ΚΣΤ', αριθμός τεύχους 504, 1/10/1971 σελ. 207

³³⁹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΖ', Τόμος ΚΖ', αριθμός τεύχους 512, 10/3/1972 σελ. 62

³⁴⁰ *ό.π.*, σελ. 98

ΠΙΝΑΚΑΣ 11 Βασικός μισθός ανά βαθμό το 1972
Υπάλληλοι επί 1ω βαθμώ δρχ. 12.160
Υπάλληλοι επί 2ω βαθμώ δρχ. 8.030
Υπάλληλοι επί 3ω βαθμώ δρχ. 6.810
Υπάλληλοι επί 4ω βαθμώ δρχ. 5.600
Υπάλληλοι επί 5ω βαθμώ δρχ. 4.870
Υπάλληλοι επί 6ω βαθμώ δρχ. 4.260
Υπάλληλοι επί 7ω βαθμώ δρχ. 3.655
Υπάλληλοι επί 8ω βαθμώ δρχ. 3.290
Υπάλληλοι επί 9ω βαθμώ δρχ. 2.925
Υπάλληλοι επί 10ω βαθμώ δρχ. 2.565
Υπάλληλοι επί 11ω βαθμώ δρχ. 2.310
Υπάλληλοι επί 12ω βαθμώ δρχ. 1.950

Πρέπει να σημειώσουμε ότι οι τελικές ακαθάριστες αποδοχές υπερδιπλασιάζονται αν ο εφημέριος λαμβάνει το σύνολο των επιδομάτων, όπως συμβαίνει με όσους εφημέριους κατάγονται από τη νότιο και κεντρική Ελλάδα και επιλέξουν να υπηρετήσουν σε μικρές ενορίες των περιοχών Μακεδονίας, Θράκης και Ηπείρου.³⁴¹ Όμως, όπως έχουμε προαναφέρει, οι ακαθάριστες αποδοχές των εφημέριων υπόκεινται σε κρατήσεις που υπερβαίνουν το 21%, δηλαδή οι εφημέριοι εισπράττουν τα 4/5 περίπου των ακαθάριστων αποδοχών, χωρίς να υπολογίσουμε τον φόρο εισοδήματος που καταβάλλουν. Ειδικότερα οι κρατήσεις έχουν ως εξής: «α) Κλάδος Συντάξεων TAKE 7%, Β) Κλάδος Αρωγής TAKE 4%, γ) Κλάδος Νοσοκομειακής και Ιατροφαρμακευτικής περιθάλψεως TAKE 4%, δ) ΤΑΥΠ 4%, ε) περιοδικόν Εκκλησία 1%, στ) χαρτόσημον 1,20%».³⁴²

Διαμαρτυρίες εκφράζονται και για τη μη χορήγηση στους εφημέριους του μηνιαίου επιδόματος που δόθηκε στους καθηγητές, το οποίο κυμαινόταν μεταξύ 500-1300 δρχ. Σύμφωνα με το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ, «αι αποδοχαί των Ιερέων είναι πολύ μικρότεροι των Καθηγητών. Επομένως, κατά λόγον δικαιοσύνης, θα έπρεπε και οι Ιερείς να συμπεριληφθούν εις την χορήγησιν του επιδόματος. Κάμνομεν έκκλησιν προς τον κ. Πρωθυπουργόν να δώση σχετικήν εντολήν ώστε το θέμα να τακτοποιηθή αμέσως».³⁴³

³⁴¹ Βλέπε και σχετικό πίνακα στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

³⁴² ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΖ', Τόμος ΚΖ', αριθμός τεύχους 515, 10/5/1972 σελ. 100

³⁴³ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΖ', Τόμος ΚΖ', αριθμός τεύχους 521, 1/10/1972 σελ. 195

Οι συντελεστές του περιοδικού δε διστάζουν να ζητήσουν και τη χορήγηση επιδόματος εκτός έδρας στους εφημέριους, όπως άλλωστε δίδεται σε δημοσίους υπαλλήλους που πραγματοποιούν υπηρεσία εκτός της έδρας στην οποία είναι οργανικά τοποθετημένοι. Όπως αναφέρουν, οι ιερείς που εξυπηρετούν πολλά χρόνια στην περιφέρεια «εξ ιδίων πληρώνουν διά την κίνησιν των από χωρίον εις χωρίον. Εσκέφθησαν ποτέ πως σηκώνουν οι Ιερείς το φορτίον;»³⁴⁴ και απαντώντας στο αντεπιχείρημα πως οι ιερείς δεν θεωρούνται τυπικά δημόσιοι υπάλληλοι για να λάβουν το επίδομα ρωτούν «διατί αφού μισθοδοτούνται οι Ιερείς επί τη βάσει της δημοσιουπαλληλικής κλίμακος, να μη γίνη πλήρης εξομοίωσις προς τους δημοσίους υπαλλήλους, ώστε παν δικαίωμα αυτών να είναι και ιδικόν των;»³⁴⁵

Στο μεταξύ το καθεστώς ανταποκρίθηκε στο αίτημα της Ιεραρχίας, διατυπωμένο επισήμως από το 1971, με την «εξαγγελία της ρυθμίσεως του θέματος των Διακόνων διά της αναλήψεως της μισθοδοσίας και τούτων υπό του Κράτους και της παροχής του δικαιώματος διορισμού αυτών μέχρι ποσοστού 10% επί του αριθμού των εφημερίων εκάστης Ι. Μητροπόλεως». ³⁴⁶ Με το συγκεκριμένο μέτρο «τακτοποιούνται μισθολογικώς οι Διάκονοι και δεν θα εξαρτώνται πλέον από τας δυνατότητας των Ναών εις ους υπηρετούν». ³⁴⁷

2.6.2 Συνεδρίαση της Ιεραρχίας- Το οικονομικό ζήτημα της Εκκλησίας

Στις 15 Νοεμβρίου 1972 έλαβε χώρα η πρώτη συνεδρίαση της Ιεράς Συνόδου μετά το 1969 και την θέση σε ισχύ του νέου Καταστατικού Χάρτη. Ο αρχιεπίσκοπος Ιερώνυμος παρουσίασε τον απολογισμό του έργου τόσο του ίδιου όσο και της Ιεράς Συνόδου από το Μάιο του 1967 μέχρι και το 1972.

Ο Ιερώνυμος αναφερόμενος στα πεπραγμένα της μέχρι τότε θητείας του σημείωσε πως η ένταξη του κλήρου στη μισθολογική κλίμακα των δημοσίων υπαλλήλων ήταν μεγάλο βήμα καθώς «μέχρι της εποχής εκείνης, οι ιερείς δεν ελάμβανον μόνον μισθούς πείνης, αλλά έμενον στάσιμοι από απόψεως βαθμού και μισθού, λαμβάνοντες και μετά δεκαετίας όλας και παρά τα πανεπιστημιακά των διπλώματα, τον γλίσχρον μόνον

³⁴⁴ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΖ', Τόμος ΚΖ', αριθμός τεύχους 521, 1/10/1972 σελ. 195

³⁴⁵ *ό.π.*, σελ. 195

³⁴⁶ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΗ', Τόμος ΚΗ', αριθμός τεύχους 526, 10/1/1973 σελ. 2

³⁴⁷ *ό.π.*, σελ. 2

αρχικόν μισθόν των». ³⁴⁸ Επίσης «προσοχήν και ενδιαφέρον επέδειξεν η ηγεσία της Εκκλησίας και προς την τάξιν των ιεροκληρικών» ³⁴⁹ και για το σκοπό αυτό τους χορηγήθηκε «παγία μηνιαία επιχορήγησις δι' αντιμετώπισιν των εξόδων κινήσεως και συγκρότησης της βιβλιοθήκης των». ³⁵⁰

Ο αρχιεπίσκοπος κάνει εκτενή αναφορά στις οικονομικές ανισότητες που υπάρχουν εντός της Εκκλησίας της Ελλάδος, οι οποίες αναπόφευκτα δημιουργούν τριβές και αντιθέσεις. Όπως σημείωσε, «η αντίφασις δεν περιορίζεται μόνον εις την ύπαρξιν «πλουσίων» και «πτωχών Μητροπόλεων». Και εντός της αυτής Μητροπόλεως υπάρχουν «πλούσιαι» και «πτωχαί» ενορίαί, όπως υπάρχουν «πλούσιαι» και «πτωχαί» Μοναί, η πλούσια και πτωχά Εκκλησιαστικά Ιδρύματα. Και το κακόν δεν είναι τόσον, ότι υπάρχουν αυταί αι διακρίσεις, αλλά το ότι και εις τας περιπτώσεις αυτάς και αι «πλούσιαι» ενορίαί, και τα «πλούσια» Ιδρύματα δεν μεριμνήσω «το αυτό» και υπέρ των «πτωχών» ενοριών ή Ιδρυμάτων, όπως μεριμνώσι περί ευατών». ³⁵¹ Όμως δεν τάσσεται υπέρ της ισομερούς κατανομής των εκκλησιαστικών εισοδημάτων αφού κατά την άποψη του, κάτι τέτοιο θα ήταν αναποτελεσματικό. Συγκεκριμένα, «κατά χονδρικών υπολογισμών, τα 9 περίπου χιλιάδες Εκκλησιαστικά Νομικά Πρόσωπα της Εκκλησίας της Ελλάδος έχουν ετήσιον προϋπολογισμόν περίπου ενός δισεκατομμυρίου δραχμών, επομένως ο μέσος όρος εισπράξεων και πληρωμών, ο λεγόμενος «τζίρος» ολοκλήρου του έτους δι' έκαστον Νομικόν Πρόσωπον θα ήσαν μόνον 110.000 δραχμών, πράγμα το οποίον ούτε θα εβοήθει εις τοιούτον βαθμόν τα «πτωχά», δια να χαρακτηρισθούν και αυτά ως «πλούσια», αλλ' ούτε και εις τα «πλούσια» θα έδιδε πλέον τη δυνατότητα να κινώνται ανέτως». ³⁵²

Το μεγάλο ζητούμενο, για τον Ιερώνυμο, δεν είναι ο περιορισμός της «εισοδηματικής» ανισότητας αλλά να καταστεί ο εκκλησιαστικός οργανισμός ανεξάρτητος οικονομικά, δηλαδή να καλύπτει τις ανάγκες του, μεταξύ αυτών και τη μισθοδοσία του κλήρου, χωρίς την κρατική συνδρομή. Κάτι που μπορεί να επιτευχθεί με την αύξηση των εσόδων «κυρίως δε εκ της αξιοποιήσεως της περιουσίας της Εκκλησίας». ³⁵³ Μάλιστα υπολογίζει και το συνολικό ποσό που πρέπει να εξευρεθεί για το σκοπό αυτό. Όπως αναφέρει, «υπολογίζομεν ότι εκτός των σήμερον υπάρχοντων πόρων, δηλαδή χονδρικός εκτός του ενός δισεκατομμυρίου, απαιτούνται επί πλέον δύο

³⁴⁸ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος Ν' (1973), αριθμός τεύχους 15-16, 1-15/8/1973, σελ. 386-387

³⁴⁹ *ό.π.*, σελ. 386-387

³⁵⁰ *ό.π.*, σελ. 386-387

³⁵¹ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος Ν' (1973), αριθμός τεύχους 17-18, 1-15/9/1973, σελ. 411

³⁵² *ό.π.*, σελ. 411

³⁵³ *ό.π.*, σελ. 412

δισεκατομμύρια σημερινών δραχμών. Ταύτα θα κατανέμοντο ως εξής: περί το 1 δισεκατομμύριον διά μισθούς και συντάξεις, 0,5 δισεκατομμύριον διά την ιεραποστολήν και 0,5 δισεκατομμύριον δι έργα Αγάπης, ήτοι εν τω συνόλω 2 δισεκατομμύρια δραχμών. Τα δύο ταύτα δισεκατομμύρια, ως είπον, θα είναι πλέον εκείνων, τα οποία προσφέρουν ήδη σήμερα οι «πιστοί» και οι υπάρχοντες σήμερα άλλοι πόροι». ³⁵⁴

Ο Ιερώνυμος στήριζε πολλά στην αξιοποίηση της εκκλησιαστικής περιουσίας, καθώς θεωρούσε ότι τα έσοδα που θα προέκυπταν ήταν ικανά να καλύψουν τις οικονομικές ανάγκες της Εκκλησίας της Ελλάδος. Όπως ανέφερε στη συνεδρίαση της Ιεράς Συνόδου, έχοντας υπόψη τη καταγραφή της περιουσίας της Εκκλησίας που πραγματοποιήθηκε από την Εθνική τράπεζα, «κατεβλήθη προσπάθεια, όπως έστω και κατά μακρινήν προσέγγισιν προσδιορίσωμεν την περιουσίαν της Εκκλησίας, η οποία κατά μεγίστην προσέγγισιν θα ηδύνατο να εκτιμηθή ως έχουσα εν συνόλω αξίαν 30.300.000.000 σημερινών δραχμών». ³⁵⁵ Όμως ο Ιερώνυμος θεωρεί ότι η αξία της εκκλησιαστικής περιουσίας μπορεί να αποτιμηθεί στο διπλάσιο, δηλαδή περί τα 60 δις. δρχ., που σημαίνει πως «αν αποδώση όχι το σύννητες 10%, ούτε καν το 7%, αλλά μόνον το 4%, ετησίως, θα πρέπει να αποφέρη εις την Εκκλησίαν, ετησίως, εισόδημα 2.400.000.000 σημερινών δραχμών, όπερ όχι μόνον καλύπτει, αλλά και υπερκαλύπτει τας ανάγκας μας». ³⁵⁶ Παράλληλα όμως φροντίζει να «προσγειώσει» τις όποιες προσδοκίες δημιουργούνται καθώς υποστηρίζει πως «δεν πρέπει να νομίσωμεν, ότι εις τα επιτεύγματα ταύτα θα φθάσωμεν εντός τριών ή και πέντε ετών. Δια να κατορθωθή, ώστε η Εκκλησιαστική περιουσία να φθάση εις ως άνω επίπεδα αποδόσεως, θα πρέπει να εργασθώμεν εντατικώς, επί μία τουλάχιστον γενεά. Έχω όμως βασίμους ελπίδας, ως και υμείς θα πεισθήτε μετ' ολίγον ότι εντός πέντε ετών θα δυνάμεθα να έχωμεν μίαν σημαντικήν ετήσιαν απόδοσιν». ³⁵⁷

Για να επιτύχει ο Ιερώνυμος την αξιοποίηση της εκκλησιαστικής περιουσίας, τουλάχιστον όπως ο ίδιος την οραματιζόταν, επιδίωκε την ελαχιστοποίηση των κρατικών «εμποδίων». Όπως ανέφερε στον απολογισμό, είναι επιτακτική η ανάγκη «όπως το ταχύτερον η Εκκλησία απελευθερωθή των κρατικών γραφειοκρατικών δεσμεύσεων και καταστή κυρία εις τα του οίκου της, και επομένως και εις τα των οικονομικών της». ³⁵⁸ Παρότι ο νέος Καταστατικός Χάρτης παρείχε μεγαλύτερη αυτονομία στη διοίκηση της Εκκλησίας, ως προς τη διαχείριση οικονομικών ζητημάτων, το μεγάλο εμπόδιο

³⁵⁴ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος Ν' (1973), αριθμός τεύχους 17-18, 1-15/9/1973, σελ. 412

³⁵⁵ ό.π., σελ. 413

³⁵⁶ ό.π., σελ. 413

³⁵⁷ ό.π., σελ. 413

³⁵⁸ ό.π., σελ. 414

σύμφωνα με την άποψη του Ιερώνυμου ήταν ο «ασκούμενος προληπτικός έλεγχος του Ελεγκτικού Συνεδρίου, ο οποίος προεβλέπετο δι' άπαντα τα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου».³⁵⁹ Για να παρακαμφθεί αυτό το εμπόδιο αποφασίστηκε η σύσταση της Ανωνύμου Εταιρίας «Προγραμματισμού και Αναπτύξεως»,³⁶⁰ την οποία δεν «ακουμπούσε» το μακρύ χέρι του Ελεγκτικού Συνεδρίου.

Αν η πραγματικότητα εξελισσόταν σύμφωνα με τους σχεδιασμούς τότε, σύμφωνα με τον αρχιεπίσκοπο, θα ήταν δυνατόν από το 1974 να παραιτηθεί η Εκκλησία από την κρατική επιχορήγηση, «η οποία καλύπτει τα ¾ της δαπάνης, της απαιτούμενης διά την υπό του ΟΔΔΕΠ καταβολήν των αποδοχών των Αρχιερέων. Επίσης, θα ηδυνάμεθα να αναλάβωμεν και τας δαπάνας της λειτουργίας της Εκκλησιαστικής Εκπαιδεύσεως, διαθέτοντες δι' αμφοτέρα τα κονδύλια περί τα 50 εκατομμύρια δραχμών».³⁶¹ Επίσης θα ήταν δυνατό να αυξηθεί η επιχορήγηση του ΟΔΔΕΠ προς τις φτωχότερες μητροπόλεις και «από δε του 1975 να αναληφθούν τα έξοδα μισθοδοσίας του προσωπικού απασών των ιερών Μητροπόλεων».³⁶² Μάλιστα ο αρχιεπίσκοπος έθεσε έναν εξαιρετικά φιλόδοξο στόχο, δηλαδή να παραιτηθεί η Εκκλησία «της κρατικής επιχορηγήσεως, η οποία κατά τα υπεσχημένα από του 1973 θα δοθή εις το TAKE διά την βελτίωσιν των συντάξεων των εφημερίων μας».³⁶³

2.7 Το 1973

2.7.1 Αίτημα εξομοίωσης με δημοσίους υπαλλήλους

Και το 1973 «συμφώνως προς ληφθείσαν υπό της Κυβερνήσεως απόφασιν, οι μισθοί των Εφημερίων, από 1.1.1973 αυξάνονται κατά 5%»,³⁶⁴ με τη νέα κλίμακα βασικών μισθών να διαμορφώνεται ως εξής:³⁶⁵

³⁵⁹ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος Ν' (1973), αριθμός τεύχους 17-18, 1-15/9/1973, σελ. 414

³⁶⁰ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΗ', Τόμος ΚΗ', αριθμός τεύχους 529, 10/3/1973 σελ. 61

³⁶¹ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος Ν' (1973), αριθμός τεύχους 19-20, 1-15/10/1973, σελ. 464

³⁶² ό.π., σελ. 464

³⁶³ ό.π., σελ. 464

³⁶⁴ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΗ', Τόμος ΚΗ', αριθμός τεύχους 526, 10/1/1973 σελ. 4

³⁶⁵ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΗ', Τόμος ΚΗ', αριθμός τεύχους 535, 10/7/1973, σελ.145-146. Βλέπε και σχετικό πίνακα στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4

ΠΙΝΑΚΑΣ 12 Βασικός μισθός ανά βαθμό από 1/1/1973
Υπάλληλοι επί 1ω βαθμώ δρχ. 12.770
Υπάλληλοι επί 2ω βαθμώ δρχ. 8.435
Υπάλληλοι επί 3ω βαθμώ δρχ. 7.150
Υπάλληλοι επί 4ω βαθμώ δρχ. 5.880
Υπάλληλοι επί 5ω βαθμώ δρχ. 5.115
Υπάλληλοι επί 6ω βαθμώ δρχ. 4.475
Υπάλληλοι επί 7ω βαθμώ δρχ. 3.840
Υπάλληλοι επί 8ω βαθμώ δρχ. 3.445
Υπάλληλοι επί 9ω βαθμώ δρχ. 3.075
Υπάλληλοι επί 10ω βαθμώ δρχ. 2.695
Υπάλληλοι επί 11ω βαθμώ δρχ. 2.425
Υπάλληλοι επί 12ω βαθμώ δρχ. 2.050
Υπάλληλοι επί 13ω βαθμώ δρχ. 1.800

Όμως το καθεστώς συνεχίζει να αγνοεί το μόνιμο αίτημα των εφημέριων για αλλαγή των διατάξεων που ορίζουν τη βαθμολογική κατάταξη των ιερέων, πέντε χρόνια μετά τη θέσπιση τους. Την ίδια στιγμή τίθεται από πλευράς κλήρου ένας ευρύτερος στόχος, αυτός της πλήρους εξομοίωσης των εφημέριων με τους δημοσίους υπαλλήλους. Όπως αναφέρει το κύριο άρθρο του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ, παρότι οι εφημέριοι είναι ενταγμένοι στη μισθολογική κλίμακα των δημοσίων υπαλλήλων, «και δημόσιοι υπάλληλοι δεν αναγνωρίζονται, και στερούνται πλείστον ευεργετημάτων τα οποία παρέχει εις τους υπαλλήλους του το Κράτος».³⁶⁶ Σύμφωνα με ανάλυση του δικηγόρου Γεώργιου Λεβαντίδη, ο Α.Ν 469/1968 αν και παρείχε στους εφημέριους μισθολογική αντιστοιχία προς τους δημοσίους υπαλλήλους, δεν τους κατέστησε υπαλλήλους του δημοσίου ή του ΝΠΔΔ του ενοριακού ναού, με αποτέλεσμα «οι εφημέριοι διατήρησαν την κατά το Κανονικόν Δίκαιον ιδιότητα αυτών ως εκκλησιαστικών λειτουργών».³⁶⁷ Όμως η μη εξομοίωση με τους δημοσίους υπαλλήλους έχει οδηγήσει στην απώλεια πλήθους πλεονεκτημάτων όπως: «1. Αύξεις αποδοχών άμεσος, λόγω βελτιώσεως της βαθμολογικής εκκινήσεως των Ιερέων, αναλόγως των μορφωτικών των προσόντων. 2. Αύξεις αποδοχών άμεσος, λόγω χορηγήσεως και εις τους Ιερείς όλων των παρεχομένων εις τους Δημοσίους Υπαλλήλους επιδομάτων και τριετιών. 3. Αύξεις αποδοχών έμμεσος, λόγω μειώσεως των

³⁶⁶ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΗ', Τόμος ΚΗ', αριθμός τεύχους 527, 1/2/1973 σελ. 18

³⁶⁷ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΗ', Τόμος ΚΗ', αριθμός τεύχους 531, 20/4/1973 σελ. 87-88

υπερβολικών κρατήσεων. 4. Βαθμολογική ανατακτοποίησης των Ιερέων, επί τη βάσει όλων των ετών της υπηρεσίας των και ουχί βάσει των αδικών κριτηρίων του νόμου 469/68».³⁶⁸

Στο πλαίσιο αυτό ζητείται από την Ιεραρχία να παρέμβει για διακανονισμό του θέματος, ιδίως τώρα που «η πολιτειακή κατάσταση και ο ανώτατος αυτής εκφραστής, είναι εξαιρετικώς ευνοϊκοί διά μίαν τοιαύτην εισήγησιν».³⁶⁹ Μάλιστα οι συντελεστές του περιοδικού αποκρούουν τις ιδέες του αρχιεπισκόπου περί οικονομικής ανεξαρτησίας της Εκκλησίας τασσόμενοι αναφανδόν υπέρ της κρατικής οικονομικής συνδρομής. Όπως σημειώνουν χαρακτηριστικά, η πορεία προς την οικονομική αυτοδυναμία θα αποδώσει μακροπρόθεσμα καθώς «συναρτάται προς την γιγαντιαία προσπάθειαν της αξιοποίησεως της Εκκλησιαστικής περιουσίας, η οποία μόλις τώρα αρχίζει...θα ήτο ευτύχημα και κατόρθωμα εάν επετυγχάνοντο μέχρι τους σωτηρίου έτους 2000 μ.χ.»³⁷⁰ και θέτουν με σαφήνεια το αίτημα τους προς την Ιεραρχία: «αξιοποιήσεις των εκκλησιαστικών δυνατοτήτων ώστε να καταστώμεν αυτοτελείς και αδέσμευτοι αύριον. Πλήρης και απόλυτως εξομοίωσης προς τους Δημοσίους Υπαλλήλους μισθολογικώς και συνταξιοδοτικώς διά να μην στερούμεθα σήμερον».³⁷¹

2.7.2 Βαθμολογικές προαγωγές, αυξήσεις και επέκταση επιδόματος

Το 1973 είναι το έτος που λαμβάνει χώρα η βαθμολογική προαγωγή των εφημέριων σύμφωνα με τα όσα ορίζει ο Α.Ν 469/1968. Για τη βαθμολογική εξέλιξη των ιερέων θα αποφασίσουν τα Μητροπολιτικά Συμβούλια λαμβάνοντας υπόψη, «τα τυπικά και ουσιαστικά προσόντα εκάστου κληρικού, ήτοι, χρόνος εφημεριακής υπηρεσίας και επίδοσις εις τα λειτουργικά και ιεραποστολικά καθήκοντα του».³⁷²

Εκτός των αυξήσεων που οφείλονταν στην βαθμολογική προαγωγή οι εφημέριοι θα δουν να αυξάνονται οι βασικοί μισθοί τους για δεύτερη φορά μέσα στο έτος, ειδικότερα την 1/8/1973, καθώς ο πληθωρισμός κινείται πλέον σε διψήφια νούμερα (ο μέσος πληθωρισμός το 1973 ανήλθε σε 15,5% όταν την εξαετία 1967-1972 ήταν μόλις 2,5%). Σύμφωνα με τα όσα ορίζει το Ν.Δ 126/1973, ο βασικός μηνιαίος μισθός αυξάνεται ως εξής: α) από τον 13^ο έως τον 6^ο βαθμό κατά 15%, β) στον 5^ο και 4^ο βαθμό

³⁶⁸ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΗ', Τόμος ΚΗ', αριθμός τεύχους 529, 10/3/1973 σελ. 50

³⁶⁹ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΗ', Τόμος ΚΗ', αριθμός τεύχους 527, 1/2/1973 σελ. 18

³⁷⁰ *ό.π.*, σελ. 18

³⁷¹ *ό.π.*, σελ. 18

³⁷² ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΗ', Τόμος ΚΗ', αριθμός τεύχους 535, 10/7/1973, σελ.145-146

κατά 12% και γ) από τον 3^ο βαθμό και άνω κατά 10%. Οι νέοι βασικοί μισθοί διαμορφώνονται πλέον ως εξής:³⁷³

ΠΙΝΑΚΑΣ 13 Βασικός μισθός ανά βαθμό από 1/8/1973
Υπάλληλοι επί 1ω βαθμώ δρχ. 14.050
Υπάλληλοι επί 2ω βαθμώ δρχ. 9.280
Υπάλληλοι επί 3ω βαθμώ δρχ. 7.875
Υπάλληλοι επί 4ω βαθμώ δρχ. 6.590
Υπάλληλοι επί 5ω βαθμώ δρχ. 5.730
Υπάλληλοι επί 6ω βαθμώ δρχ. 5.150
Υπάλληλοι επί 7ω βαθμώ δρχ. 4.420
Υπάλληλοι επί 8ω βαθμώ δρχ. 3.975
Υπάλληλοι επί 9ω βαθμώ δρχ. 3.540
Υπάλληλοι επί 10ω βαθμώ δρχ. 3.100
Υπάλληλοι επί 11ω βαθμώ δρχ. 2.795
Υπάλληλοι επί 12ω βαθμώ δρχ. 2.360
Υπάλληλοι επί 13ω βαθμώ δρχ. 2.070

Επίσης υπήρξε και έμμεση αύξηση των αποδοχών καθώς αποφασίστηκε μείωση των κρατήσεων στις μικτές αποδοχές (βλέπε για λεπτομέρειες το επόμενο κεφάλαιο) οι οποίες πλέον ανέρχονται στο 17,7% των ακαθάριστων αποδοχών (από 21,2%) και είναι οι εξής: «1) Κλάδος συντάξεως και ασθένειας TAKE 7%, 2) Κλάδος αρωγής TAKE (εφάπαξ) 4%, 3) ΤΑΥΠ 5%, 4) Περιοδικό ΕΚΚΛΗΣΙΑ 0,5%, 5) Χαρτόσημον 1,20%».³⁷⁴

Ακόμη το καλοκαίρι του 1973 διευρύνθηκε ο αριθμός των δικαιούχων του επιδόματος παραμεθορίων περιοχών (ιερείς μη καταγόμενοι από Μακεδονία, Θράκη και Ήπειρο που δέχονταν να υπηρετήσουν σε κενές θέσεις στις εν λόγω περιοχών ελάμβαναν επίδομα ίσο με το 50% του βασικού μισθού) καθώς συμπεριελήφθησαν και οι ιερείς απόφοιτοι γυμνασίου, σύμφωνα με τα όσα όριζε το Νομοθετικό Διάταγμα υπ' αριθμ. 46 (Ε.τ.Κ Α'141/6.7.73).

³⁷³ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΗ', Τόμος ΚΗ', αριθμός τεύχους 539, 20/10/1973, σελ.216-217. Βλέπε και σχετικό πίνακα στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5

³⁷⁴ ό.π., σελ.216-217

2.7.3 Ρύθμιση του θέματος των διακόνων

Στις 23 Μαΐου 1973 δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης (τεύχος Α΄, αριθμός φύλλου 112) το Νομοθετικό Διάταγμα υπ’ αριθμόν 1398 «Περί συστάσεως οργανικών θέσεων διακόνων παρά τη Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών και τας Ιεραίες Μητροπόλεις της Εκκλησίας της Ελλάδος». Σύμφωνα με ερμηνευτική εγκύκλιο του υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων που εκδόθηκε λίγες ημέρες αργότερα, (υπ’ αριθμόν 51740/9.6.73) με το εν λόγω Διάταγμα, «επιδιώκεται η δημιουργία καταλλήλων προϋποθέσεων, ίνα διευκολυνθή η εις την ιερωσύνην προσέλευσις των εχόντων ιερατικήν κλίσιν προσώπων, άτινα δέον να κέκτηνται και τα απαραίτητα διά την άσκησιν του λειτουργήματος των ηθικά και μορφωτικά προσόντα».³⁷⁵ Για το σκοπό αυτό, για πρώτη φορά προβλέπεται νομοθετικά «από της συστάσεως του Ελληνικού Κράτους, ο διορισμός διακόνων εις οργανικάς θέσεις...ως η μισθοδοσία θα βαρύνη τον Κρατικόν Προϋπολογισμόν και λαμβάνεται μέριμνα περί της υγειονομικής περιθάλψεως και ασφαλίσεως των διακόνων τούτων».³⁷⁶

Το **άρθρο 1** ορίζει πως στην αρχιεπισκοπή Αθηνών και στις υπόλοιπες μητροπόλεις της Εκκλησίας της Ελλάδας, «*συνιστώνται οκτακόσαιο είκοσι (820) οργανικά θέσεις διακόνων*», στις οποίες, σύμφωνα με το **άρθρο 2**, διορίζονται «πτυχιούχοι ή φοιτηταί των Θεολογικών Σχολών των Πανεπιστημίων της ημεδαπής ή της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης και των ισοτίμων προς ταύτας Ορθοδόξων Θεολογικών Σχολών, πτυχιούχοι ή σπουδασταί της Ανωτέρας Εκκλησιαστικής Σχολής Θεσσαλονίκης, των Ανωτέρων Ιερατικών Σχολών, πτυχιούχοι του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς ή σπουδασταί των δύο (2) ανωτέρων τάξεων αυτού, πτυχιούχοι των Ανωτέρων Εκκλησιαστικών Φροντιστηρίων και των Μέσων Ιερατικών και Εκκλησιαστικών Σχολών, ως και απόφοιτοι Γυμνασίων, κατά τας περί διορισμού των Εφημερίων ισχύουσας εκάστοτε διατάξεις και εφ’ όσον συνεπλήρωσαν τα προς χειροτονίαν εις διάκονον όριον ηλικίας».

Σύμφωνα με το **άρθρο 3 παράγραφος 1**, οι διοριζόμενοι διάκονοι «μισθοδοτούνται παρά του Δημοσίου... δικαιούνται δε των κατά τας εκάστοτε ισχύουσας διατάξεις, χορηγούμενον εις τους Εφημέριους γενικών ή ειδικών επιδομάτων ή προσαυξήσεων».³⁷⁷

³⁷⁵ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΗ΄, Τόμος ΚΗ΄, αριθμός τεύχους 536, 10/8/1973, σελ.168

³⁷⁶ ΕΝΟΡΙΑ, ΕΤΟΣ ΚΗ΄(1973), ΤΟΜΟΣ ΚΗ΄, αριθμός τεύχους 536, 10/8/1973, σελ.168

³⁷⁷ Το **άρθρο 3 παράγραφος 2** καθορίζει τη κατάταξη των διακόνων ανά μισθολογική κατηγορία ως εξής: «α) Εις την πρώτην (Α΄) μισθολογικήν κατηγορίαν: Οι έχοντες πτυχίον Θεολογικής Σχολής των Πανεπιστημίων της ημεδαπής ή της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης ή ετέρας ισοτίμου Ορθοδόξου

Σύμφωνα με το **άρθρο 5** οι διάκονοι έχουν την αντίστοιχη, με τους εφημέριους, υγειονομική περίθαλψη και ασφάλιση και εγγράφονται «ως μέτοχοι εις το Ταμείον Αρωγής των υπαλλήλων του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων». Όπως ορίζει το **άρθρο 6**, οι διάκονοι που συμπληρώνουν το σχετικό όριο ηλικίας, «δύνανται, χειροτονούμενοι, να καταλάβουν θέσιν εφημερίου».

Σημειώνεται πως με το *Νομοθετικό Διάταγμα 1399/1973* συστάθηκαν 115 οργανικές θέσεις διακόνων στην Ιερά Αρχιεπισκοπή Κρήτης και στις μητροπόλεις της Κρήτης και της Δωδεκανήσου.

Όμως διαμαρτυρίες προκάλεσε η διευκρίνιση που δόθηκε μέσω των ερμηνευτικών εγκυκλίων, ότι οι νέες διατάξεις αφορούν μόνο όσους διακόνους χειροτονηθούν από δω και στο εξής. «Αφήνονται εκτός τακτοποιήσεως έρμια και πάλιν, χωρίς μισθόν τακτικόν, περίθαλψιν και ασφάλισιν εκείνοι που εκράτησαν το βάρος επί τόσα έτη και προσήλθον ανιδιοτελώς να υπηρετήσουν την Εκκλησίαν»,³⁷⁸ σχολίασε το περιοδικό ΕΝΟΠΙΑ.

2.8 Το 1974

2.8.1 Αλλαγή ηγεσίας στην Εκκλησία της Ελλάδος

Οι τελευταίες εβδομάδες του 1973 ήταν «πυκνές» πολιτικών αλλά και εκκλησιαστικών γεγονότων. Αλλαγές επήλθαν τόσο στο εσωτερικό του καθεστώτος, μετά τα γεγονότα του πολυτεχνείου, όσο και στην κορυφή της Εκκλησίας της Ελλάδος καθώς, «ήδη από της 19^{ης} παρελθόντος Δεκεμβρίου ο περίπυστος Αρχιεπισκοπικός Θρόνος διετέλει εν χηρεία,

Θεολογικής Σχολής, β) Εις την δευτέραν (Β') μισθολογικήν κατηγορίαν: αα) οι έχοντες πτυχίον της Ανωτέρας Εκκλησιαστικής Σχολής Θεσσαλονίκης, του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, των Ανωτέρων Εκκλησιαστικών Φροντιστηρίων, των Ανωτέρων Ιερατικών Σχολών, των Μέσων Ιερατικών και Εκκλησιαστικών Σχολών, ββ) οι διανύσαντες το Δ' ή Γ' έτος των Θεολογικών Σχολών των Πανεπιστημίων ημεδαπής. Γ) Εις την τρίτην (Γ') μισθολογικήν κατηγορίαν: αα) οι διανύοντες το Β' ή το Α' έτος των Θεολογικών Σχολών των Πανεπιστημίων της ημεδαπής, ββ) Οι σπουδασταί της Ανωτέρας Εκκλησιαστικής Σχολής Θεσσαλονίκης, των Ανωτέρων Ιερατικών Σχολών και των δύο (2) ανωτέρων τάξεων του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς. Δ) Εις την τετάρτην (Δ') μισθολογικήν κατηγορίαν, οι έχοντες απολυτήριον Γυμνασίου».

³⁷⁸ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΗ', Τόμος ΚΗ', αριθμός τεύχους 537, 10/9/1973, σελ.179

κατόπιν της από 15-12-1973 παραίτησής του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου πρ. Αθηνών κ. Ιερωνύμου, γενομένης αποδεκτής υπό της Δ. Ιεράς Συνόδου». ³⁷⁹

Η διαδικασία εκλογής του νέου αρχιεπίσκοπου αποτέλεσε την αφορμή έντονων αντιπαραθέσεων καθώς η νέα ηγεσία του καθεστώτος (η λεγόμενη δικτατορία του Ιωαννίδη) επιθυμούσε, με τη σειρά της, να ελέγξει τα εκκλησιαστικά πράγματα. Είναι χαρακτηριστικά τα όσα δήλωσε στις 7/1/1974, ο νέος υπουργός Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων Παναγιώτης Χρήστου. Καταρχάς αναφέρθηκε στον Καταστατικό Χάρτη για τον οποίο σημείωσε πως καταρτίστηκε και ψηφίστηκε «ερήμην της Ιεραρχίας, ουδέποτε εφαρμόσθη και λόγω του πολυπλόκου των διατάξεων αυτού ουδέποτε είναι δυνατόν να εφαρμοσθή». ³⁸⁰ Επίσης έθεσε θέμα αντικανονικότητας στη συγκρότηση της αριστίνδην Ιεράς Συνόδου το 1967 η οποία εξέλεξε τον Ιερώνυμο. Όπως σημείωσε, «η ολιγομελής εκείνη σύνοδος του 1967 προέβη εις απομακρύνσεις αρχιερέων από τας θέσεις των, και εις εκλογήν τριάκοντα περίπου νέων μητροπολιτών ωρισμένης προελεύσεως. Αι ενέργειαι αυταί είχαν προκαλέσει σάλον και εν πάση περιπτώσει δεν ήσαν εντός των ορίων κανονικότητος». ³⁸¹ Το ζήτημα της αντικανονικότητας τίθεται με μοναδικό στόχο να μεθοδευτεί η διαδικασία εκλογής του νέου αρχιεπισκόπου ώστε να συμμετάσχουν μόνο όσοι ιεράρχες είναι θετικά διακείμενοι απέναντι στο νέο καθεστώς, με άλλα λόγια όσοι «έχουν μη αμφισβητούμενην εκλογήν-ήτοι έχουν εκλογήν υπό κανονικάς Ιεραρχίας-και δεν μετέσχον εις αντικανονικάς ενεργείας». ³⁸²

Οι παραπάνω δηλώσεις του υπουργού Εθνικής Παιδείας αποτυπώθηκαν στη Συντακτική Πράξη υπ' αριθμόν 3, η οποία εκδόθηκε στις 9 Ιανουαρίου 1974, η οποία καθορίζει τα της συγκλήσεως της Ιεράς Συνόδου και της εκλογής αρχιεπισκόπου. Όπως αναφέρει η Πράξη, η παρέμβαση του κράτους είναι αναγκαία «λόγω της κατά την εκλογήν του παραιτηθέντος ήδη Προκαθημένου εμφιλοχωρησάσης παραβιάσεως αυτών τε και του Συντάγματος και της εν συνεχεία εκλογής νέων επισκόπων υπό Ιεράς Συνόδου αντικανονικώς προεδρευομένης υπό του εν λόγω Προκαθημένου». ³⁸³ Με το **άρθρο 1 παράγραφος 1** ορίζεται η 12^η Ιανουαρίου ως η μέρα σύγκλισης της Ιεράς Συνόδου για την εκλογή του νέου αρχιεπισκόπου, ενώ σύμφωνα με την **παράγραφο 2** στην συνεδρίαση της Ιεράς Συνόδου, «δεν μετέχουν οι Μητροπολίται οι συμπράξαντες εις την

³⁷⁹ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΝΑ' (1974), αριθμός τεύχους 3-4, 1-15/2/1974, σελ. 42

³⁸⁰ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΘ', Τόμος ΚΘ', αριθμός τεύχους 544, 1/2/1974, σελ.27

³⁸¹ ό.π., σελ.27

³⁸² ό.π., σελ.27

³⁸³ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΝΑ' (1974), αριθμός τεύχους 3-4, 1-15/2/1974, σελ. 38

κατά το έτος 1967 αντικανονική εκλογή Προκαθημένου, και οι εν συνεχεία εκλεγέντες υπό Συνόδου αντικανονικά προεδρευομένης υπό του εν λόγω Προκαθημένου, ως και πάντες οι τιτουλάριοι επίσκοποι ή τιτουλάριοι Μητροπολίται». ³⁸⁴ Πέραν της εκλογής αρχιεπισκόπου, έργο της νέας Ιεράς Συνόδου θα είναι και η αλλαγή των συσχετισμών εντός της Εκκλησίας της Ελλάδος με τη λήψη «παντός μέτρου, αποβλέποντος εις την συμφώνως προς τους Ιερούς Κανόνας αποκατάστασιν της εκ της αντικανονικής εκλογής του τέως Προκαθημένου διασαλευθείσης εκκλησιαστικής τάξεως καθ'όσον αφορά εις την πλήρωσιν Μητροπολιτικών εδρών ή την εκλογήν τιτουλαρίων Μητροπολιτών ή τιτουλαρίων επισκόπων». ³⁸⁵

Νέος αρχιεπίσκοπος εξελέγη ο Μητροπολίτης Ιωαννίνων Σεραφείμ ο οποίος έλαβε 20 ψήφους, σε σύνολο 28 Ιεραρχών, με το Μητροπολίτη Σερβίων και Κοζάνης Διοσύνιο να λαμβάνει 7 ψήφους και το Μητροπολίτη Μεσσηνίας Χρυσόστομο 1 ψήφο. ³⁸⁶ Κατά τη τελετή ενθρονίσεως που έλαβε χώρα στις 16 Ιανουαρίου 1974 ο αρχιεπίσκοπος Σεραφείμ περιέγραψε τους βασικούς άξονες πάνω στους οποίους θα κινούνταν, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονταν η αναθεώρηση του Καταστατικού Χάρτη και «η αναδιοργάνωσις των εκκλησιαστικών Οργανισμών ΟΔΔΕΠ, TAKE και Αποστολικής Διακονίας». ³⁸⁷

2.8.2 Διπλή αύξηση μισθών

Με το νομοθετικό διάταγμα 259/1973 οι βασικοί μισθοί των δημοσίων υπαλλήλων άρα και των εφημέριων θα λάβουν 2 αυξήσεις το 1974, 5% από 1.1.1974 και 7% από 15.3.1974, με τον πληθωρισμό να κινείται σε επίπεδα που υπερβαίνουν το 20-30% μηνιαίως για να «κλείσει» στο 26,9% σε μέσα επίπεδα για το 1974. Πλέον η νέα κλίμακα βασικών μισθών από 1/1/1974 διαμορφώνεται ως εξής: ³⁸⁸

³⁸⁴ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΝΑ' (1974), αριθμός τεύχους 3-4, 1-15/2/1974, σελ. 38

³⁸⁵ ό.π., σελ. 38

³⁸⁶ ό.π., σελ. 43

³⁸⁷ ό.π., σελ. 51-52

³⁸⁸ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΘ', Τόμος ΚΘ', αριθμός τεύχους 547, 1/4/1974, σελ.74.

ΠΙΝΑΚΑΣ 14 Βασικός μισθός ανά βαθμό από 1/1/1974
Υπάλληλοι επί 1ω βαθμώ δρχ. 14.755
Υπάλληλοι επί 2ω βαθμώ δρχ. 9.745
Υπάλληλοι επί 3ω βαθμώ δρχ. 8.270
Υπάλληλοι επί 4ω βαθμώ δρχ. 6.920
Υπάλληλοι επί 5ω βαθμώ δρχ. 6.020
Υπάλληλοι επί 6ω βαθμώ δρχ. 5.410
Υπάλληλοι επί 7ω βαθμώ δρχ. 4.645
Υπάλληλοι επί 8ω βαθμώ δρχ. 4.175
Υπάλληλοι επί 9ω βαθμώ δρχ. 3.720
Υπάλληλοι επί 10ω βαθμώ δρχ. 3.255
Υπάλληλοι επί 11ω βαθμώ δρχ. 2.935
Υπάλληλοι επί 12ω βαθμώ δρχ. 2.480

Από τις 15/3/1974 οι βασικοί μισθοί διαμορφώνονται ως ακολούθως:³⁸⁹

ΠΙΝΑΚΑΣ 15 Βασικός μισθός ανά βαθμό από 15/3/1974
Υπάλληλοι επί 1ω βαθμώ δρχ. 15.740
Υπάλληλοι επί 2ω βαθμώ δρχ. 10.395
Υπάλληλοι επί 3ω βαθμώ δρχ. 8.820
Υπάλληλοι επί 4ω βαθμώ δρχ. 7.385
Υπάλληλοι επί 5ω βαθμώ δρχ. 6.420
Υπάλληλοι επί 6ω βαθμώ δρχ. 5.770
Υπάλληλοι επί 7ω βαθμώ δρχ. 4.955
Υπάλληλοι επί 8ω βαθμώ δρχ. 4.445
Υπάλληλοι επί 9ω βαθμώ δρχ. 3.965
Υπάλληλοι επί 10ω βαθμώ δρχ. 3.475
Υπάλληλοι επί 11ω βαθμώ δρχ. 3.135
Υπάλληλοι επί 12ω βαθμώ δρχ. 2.645

³⁸⁹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΘ', Τόμος ΚΘ', αριθμός τεύχους 547, 1/4/1974, σελ.74. Βλέπε και σχετικό πίνακα στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 6

Επίσης με το ίδιο νομοθετικό διάταγμα, ειδικότερα με το *άρθρο 4 παράγραφος 1*, καθορίζεται ευνοϊκότερος τρόπος υπολογισμού των δώρων Χριστουγέννων και Πάσχα όπως και του επιδόματος αδείας, καθώς δεν λαμβάνεται υπόψιν μόνο ο βασικός μισθός αλλά «και το επίδομα πολυετούς υπηρεσίας. Η διάταξις αυτή έχει εφαρμογήν και διά το επίδομα επί ταις εορταίς Χριστουγέννων 1973». Όμως πληροφορίες του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ αναφέρουν πως δεν τηρείται η νομοθεσία καθώς «ελάχιστοι Ιεραί Μητροπόλεις εχορήγησαν δώρον Χριστουγέννων 1973 εις τους Κληρικούς των και επί του επιδόματος πενταετιών, ενώ άλλαι έχουν προσφύγει εις τα δικαστήρια δια το θέμα αυτό και άλλαι αδρανούν αναμένουσαι νεωτέρας οδηγίας και εντολάς».³⁹⁰

³⁹⁰ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΘ', Τόμος ΚΘ', αριθμός τεύχους 547, 1/4/1974, σελ.74

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Ασφαλιστικά και υγειονομικά ζητήματα των κληρικών 1967-1974

3.1 Το 1967

3.1.1 Βολές προς την Ιεραρχία για ανύπαρκτη στήριξη των εφημέριων

Η νομοθετική πρόβλεψη για κάλυψη από τον ΟΔΕΠ τυχόν ελλειμμάτων που θα προκύψουν στο ΤΑΚΕ λόγω του αυξημένου κόστους υγειονομικής περίθαλψης των εφημέριων, αποτέλεσε τη αφορμή για να εκδηλωθεί για μια ακόμη φορά η υποβόσκουσα δυσαρέσκεια του κατώτερου κλήρου κατά των Ιεραρχών.

Οι συντελεστές του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ κατηγορήσαν, καταρχάς, τον ΟΔΕΠ για αδιαφορία έναντι των ιερέων διότι αν και στους πρωταρχικούς σκοπούς ιδρύσεως του, το 1931, περιλαμβανόταν η συμβολή του στην επίλυση του οικονομικού προβλήματος των ιερέων, «από το 1931 έως το 1967 ο περίφημος ΟΔΕΠ ουδέποτε συνεισέφεραν, έστω και μίαν δραχμίν, υπέρ του Εφημεριακού Κλήρου».³⁹¹ Και όχι μόνο αυτό. Σύμφωνα με το ίδιο άρθρο, όταν πάρθηκε η απόφαση για κάλυψη του ανοίγματος του ΤΑΚΕ από τον ΟΔΕΠ, ο Οργανισμός, «μετά δυσφορίας πολλής εδέχθη την υποχρέωσιν που του υπεβλήθη από την σχετικήν πράξιν του Υπουργικού Συμβουλίου και ενέγραψεν εις τον προϋπολογισμόν του σχετικώς πόσα νομίζετε; Κρατήσατε την αναπνοήν σας. Διακόσιας χιλιάδας δραχμάς ετησίως».³⁹²

Με αφορμή το γεγονός αυτό το περιοδικό θέτει το αίτημα για μεγαλύτερη οικονομική συμμετοχή της Εκκλησίας, όπως συμβαίνει άλλωστε με τη συνεισφορά των εργοδοτών στα υπόλοιπα ταμεία. Συγκεκριμένα «είναι γνωστόν ότι εις την ασφάλισιν υγείας (ΙΚΑ και λοιπά συναφή ταμεία) η εισφορά του εργοδότη είναι διπλάσια από την εισφορά των ησφαλισμένων. Εάν λοιπόν οι ησφαλισμένοι Ιερείς πληρώνουν διά την υγειονομικήν των περίθαλψιν, από τους μισθούς και τας συντάξεις των 24.500.000 δρχ. περίπου ετησίως, η Διοικ. Εκκλησία ως εργοδότης δεν θα ήτο υποχρεωμένη ηθικώς και νομικώς να

³⁹¹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 428, 10/3/1967, σελ. 52

³⁹² ό.π., σελ. 52

εισφέρη, αν όχι τα διπλάσια, ούτε καν τα ίσα, το ήμισυ τουλάχιστον από όσα εισφέρουν οι ίδιοι οι ησφαλισμένοι;».³⁹³

Δυσaráσκεια, όμως, υπήρξε και στην Ιεραρχία αλλά για διαφορετικούς λόγους. Σε Συνοδική Εγκύκλιο που εκδόθηκε στις 16 Φεβρουαρίου 1967 από τη μία γίνεται αναφορά στην κυβερνητική παρέμβαση με την οποία τίθεται, «τέρμα εις τας ταλαιπωρίας εις τας οποίας υπεβάλλοντο οι εφημέριοι ίνα τυχώσι της διά του TAKE παρεχομένης υγειονομικής περιθάλψεως»,³⁹⁴ παράλληλα όμως εκφράζεται η διαφωνία της Ιεράς Συνόδου με την πρόβλεψη για κάλυψη των ελλειμμάτων του κλάδου ασθένειας του TAKE από τον ΟΔΕΠ. Ειδικότερα η εγκύκλιος σημειώνει πως στην Ιερά Σύνοδος δημιουργήθηκε «σοβαράν ανησυχίαν ως προς την δυνατότητα εφαρμογής και πολύ μάλλον εξακολουθήσεως του θεσπισθέντος μέτρου... δεδομένου μάλιστα ότι ο ΟΔΕΠ ένεκα των διά του ΝΔ 4589/1966 νομοθετηθείσων οικονομικών επιβαρύνσεων ως και άλλων προσθέτων δαπανών αυτού, αντιμετωπίζει μεγίστην δυσχέρειαν ίνα ανταποκριθή εις τας ιδίας αυτού υποχρεώσεις».³⁹⁵

Στο ίδιο μήκος κύματος κινήθηκε και το TAKE (υπενθυμίζουμε πως πρόεδρος του Ταμείου είναι ο εκάστοτε αρχιεπίσκοπος) το οποίο με ανακοίνωση του ουσιαστικά προετοιμάζει το έδαφος για αδυναμία κάλυψης του τυχόν ελλείμματος του TAKE από τον ΟΔΕΠ. Όπως αναφέρει σε ανακοίνωση του, το κόστος που θα επωμιστεί το ταμείο από τη νοσηλεία των μελών του σε νοσοκομεία «κατά προσέγγισιν μόνον υπολογιζόμενον, δύναται να φθάση τα 33-35 εκατομμύρια ετησίως. Έναντι τούτων τα έσοδα του σχετικού λογαριασμού προβλέπεται να ανέλθουν: α) εξ της εισφοράς των εν ενεργεία ασφαλισμένων 4%, 15.850.000 δρχ. β) εκ της εισφοράς των συνταξιούχων 3% 880.000 δρχ. γ) το ½ της εισφοράς του περιοδικού «Εκκλησία» 1.730.000 δρχ. ΣΥΝΟΛΟ 18.460.000 δρχ.».³⁹⁶

Όπως γίνεται αντιληπτό προκύπτει ένα χρηματοδοτικό κενό της τάξης των 15-17 εκατ. δρχ. το οποίο όπως ορίζει και η σχετική Πράξη του υπουργικού συμβουλίου, θα πρέπει να καλύψει ο ΟΔΕΠ εγγράφοντας ανάλογη πίστωση στον προϋπολογισμό του. Όμως φαίνεται ότι είναι εξαιρετικά αμφίβολο αν θα το πράξει καθώς σύμφωνα με το ίδιο το TAKE, «μολονότι δεν είναι γνωστόν αν και εις ποίον ποσόν θα δύναται να συνεισφέρει ούτος, πάντως, πολύ περισσότερο δεν θα δύναται να συνεισφέρει προς ενίσχυσιν

³⁹³ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 428, 10/3/1967, σελ. 52

³⁹⁴ Αι Συνοδικαί Εγκύκλιοι, ό.π., Τόμος Γ' 1957-1967, σελ 619

³⁹⁵ ό.π., σελ 619

³⁹⁶ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 427, 20/2/1967, σελ. 41

του εν λόγω σκοπού το TAKE». ³⁹⁷ Μάλιστα καλεί τους εφημέριους να ασκούν με φειδώ τις νέες υγειονομικές παροχές «και εις περιστάσεις πραγματικής ανάγκης», ³⁹⁸ καθώς το οικονομικό κόστος της υγειονομικής κάλυψης βαρύνει αποκλειστικά τους ασφαλισμένους και την Εκκλησία γενικότερα.

3.1.2 Εγκύκλιος για τις κρατήσεις και δυσφορία στους κληρικούς

Στις 13/5/1967, το TAKE εξέδωσε εγκύκλιο «Περί της κρατήσεως των υπέρ του TAKE εισφορών επί των μισθών των προβλεπομένων υπό των ΠΥΣ 281/1966 και 37/1967» η οποία ορίζει τα νομοθετημένα δικαιώματα του TAKE ως προς τις κρατήσεις που μπορεί να κάνει στις αυξημένες αποδοχές και επιδόματα.

Καταρχάς οι νεοδιοριζόμενοι εφημέριοι υποχρεούνται σε εφάπαξ καταβολή δυο μισθών τους υπέρ του TAKE, σε 12 δόσεις του ενός και σε 20 δόσεις του άλλου ενώ σε όσους έχουν διοριστεί μετά την 1/6/1967, «η κράτησις του 1/12 και του 1/20 του μισθού θα γίνεται επί του νέου τοιούτου». ³⁹⁹ Επιπλέον με τη χορήγηση της προσαύξεσης του μισθού κατά 10% ανά πενταετία, του επιδόματος βορείων επαρχιών και του επιδόματος των 500 δρχ. «δέον κατά τον πρώτον μήνα της καταβολής της προσαυξήσεως ή του επιδόματος να διενεργηθή η υπέρ του TAKE εφ' άπαξ κράτησις της διαφοράς εκ της αυξήσεως των αποδοχών και το ασφάλιστρον να υπολογισθή επί των ούτως ηυξημένων αποδοχών». ⁴⁰⁰ Επίσης και στις αυξημένες αποδοχές λόγω κατάταξης του εφημέριου σε ανώτερη μισθολογική κατηγορία «δέον να διενεργηθή και η υπέρ του TAKE εφ' άπαξ κράτησις της διαφοράς μεταξύ των παλαιών και νέων αποδοχών». ⁴⁰¹

Πρέπει στο σημείο αυτό να σημειωθεί πως η αύξηση των συντάξεων, του εφάπαξ και η βελτίωση της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης για τους εφημέριους είχε σημαντικό οικονομικό κόστους για αυτούς καθώς αυξήθηκαν σημαντικά οι εισφορές. Έως τα μέσα του 1966 οι κρατήσεις υπέρ του TAKE δεν υπερέβαιναν το 10% των ακαθάριστων αποδοχών (5% για σύνταξη, 3% για περίθαλψη, 2% για εφάπαξ), αλλά ήδη στα τέλη του έτους είχαν εκτιναχθεί στο 15,5%. Ειδικότερα σύμφωνα με

³⁹⁷ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 427, 20/2/1967, σελ. 41

³⁹⁸ ό.π., σελ. 42

³⁹⁹ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΣΤ' (1967), αριθμός τεύχους 8, 15/5/1967, σελ. 521.

⁴⁰⁰ ό.π., σελ. 523

⁴⁰¹ ό.π., σελ. 523

νομοθετικές παρεμβάσεις που έγιναν κατόπιν εισήγησης του διοικητικού συμβουλίου του TAKE, οι εισφορές είχαν διαμορφωθεί στις αρχές του 1967 ως εξής : «1) Διά τον κλάδον συντάξεων 7%, 2) διά τον κλάδον αρωγής (εφάπαξ) 4%, γ) διά τον κλάδο υγείας 4,5%». ⁴⁰²

Η παραπάνω εξέλιξη προκάλεσε την δυσφορία των κληρικών ιδίως όταν «και εις αυτό ακόμη το ΙΚΑ αι διενεργούμεναι κρατήσεις επί των μισθών και ημερομισθίων των εργαζομένων διά τους κλάδους συντάξεων, θανάτου, ανεργείας και νοσοκομειακής και πλήρους ιατροφαρμακευτικής περιθάλψεως μόλις, ανέρχονται εις 8,5% δηλ. εις το ήμισυ περίπου». ⁴⁰³

3.1.3 Οργανώνεται η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Ανάμικτα τα αισθήματα στους κληρικούς

Οι διαδικασίες υλοποίησης της Πράξης Υπουργικού Συμβουλίου 282/1966 περί της υγειονομικής κάλυψης των ιερέων ξεκίνησαν με την απόφαση του υπουργείου Παιδείας, «όπως γίνη το ταχύτερον απογραφή των δικαιουμένων ιατροφαρμακευτικής περιθάλψεως κληρικών και των μελών των οικογενειών των. Εν συνεχεία θα εκδοθούν τα βιβλιάρια νοσηλείας, ώστε να αρχίση η ιατροφαρμακευτική περίθαλψις, όπως γίνεται και εις τους δημοσίους υπαλλήλους». ⁴⁰⁴

Πάντως η διοίκηση του TAKE προειδοποιεί πως η έκδοση και διανομή 28.000 περίπου ατομικών βιβλιαρίων υγείας είναι μια χρονοβόρα διαδικασία με συνέπεια να μην είναι δυνατή η έναρξη «εφαρμογής του εν λόγω συστήματος από της οριζόμενης υπό της Πράξεως του Υπουρ. Συμβουλίου προθεσμίας, της 1^{ης} Φεβρουαρίου ε.ε». ⁴⁰⁵ Αυτό πρακτικά σημαίνει πως η νοσηλεία των ασφαλισμένων θα συνεχίσει να πραγματοποιείται με τον «μέχρι τούδε ισχύσαντα τρόπον, και μέχρι περατώσεως των απαραίτητων προπαρασκευαστικών εργασιών». ⁴⁰⁶ Επιπλέον το TAKE διευκρινίζει πως τα βιβλιάρια ασθενοείας θα ισχύσουν μόνο στις περιοχές που «ισχύει το βιβλιάριον ασθενοείας των δημοσίων υπαλλήλων και συνταξιούχων. Εις τας λοιπάς περιοχάς η υγειονομική περίθαλψις θα παρέχηται κατά το ισχύον σύστημα της υγειονομικής περιθάλψεως των Δημοσίων Υπαλλήλων ήτοι διά της καταβολής της

⁴⁰² ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 431, 10/5/1967, σελ. 102

⁴⁰³ ό.π., σελ. 102

⁴⁰⁴ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 426, 1/2/1967, σελ. 28

⁴⁰⁵ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 427, 20/2/1967, σελ. 42

⁴⁰⁶ ό.π., σελ. 42

δαπάνης παρά των ησφαλισμένων, ήτις θα αποδίδεται αυτοίς παρά του TAKE μετ' έγκρισιν των αρμοδίων οργάνων της Διευθύνσεως υγειονομικής περιθάλψεως δημοσίων υπαλλήλων».⁴⁰⁷

Σε εκδήλωση που έλαβε χώρα στις 20/1/1967, ο διευθύνων σύμβουλος του TAKE Ζαφ. Κέπετζης υποστήριξε πως με τις κυβερνητικές αποφάσεις βελτιώθηκε σαφώς το επίπεδο της υγειονομικής κάλυψης των εφημέριων μέσω της «παροχής πλήρους ιατροφαρμακευτικής περιθάλψεως και της βελτιώσεως της θέσεως νοσηλείας των εφημερίων».⁴⁰⁸ Όμως δεν ικανοποιήθηκε ένα από τα χρόνια αιτήματα των κληρικών το οποίο «υιοθετηθέν υπό της Ιεράς Συνόδου, είχαν υποβληθή από ετών εις την Κυβέρνησιν, απέβλεπε δε εις την χορήγησιν δαπάναις του Κράτους πλήρους ιατροφαρμακευτικής και νοσοκομειακής περιθάλψεως εις άπαντας ανεξαιρέτως τους ησφαλισμένους του TAKE και τα μέλη των οικογενειών των, εις θέσεις ανωτέρας και άνευ αμέσου συμμετοχής αυτών εις τα έξοδα νοσηλείας, εκτός μιας εισφοράς εκ 4% των εν ενεργεία και 3% των συνταξιούχων».⁴⁰⁹ Όπως ξεκαθαρίζει εγκύκλιος του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους, οι σχετικές δαπάνες υγείας των εφημέριων, «βαρύνουν το TAKE άνευ ουδεμίας αναμίξεως του Δημοσίου Ταμείου».⁴¹⁰

Η πολιτεία ναι μεν συναίνεσε στο αίτημα για σημαντική αναβάθμιση του επιπέδου της ιατροφαρμακευτικής και νοσοκομειακής περίθαλψης των ιερών και των οικογενειών αυτών, αλλά με την ελάχιστη δυνατή συμμετοχή του δημοσίου το οποίο εμπλέκεται «μόνον εις το να επιλαμβάνεται διά των υγειονομικών του υπηρεσιών της παροχής της περιθάλψεως κατά την αυτήν ως και εις τους δημοσίους υπαλλήλους διαδικασία».⁴¹¹ Ακόμη πρέπει να σημειώσουμε πως ορισμένες ομάδες ασφαλισμένων του TAKE εξαιρέθηκαν του νέου τρόπου υγειονομικής κάλυψης όπως: «α) τα τέκνα των συνταξιούχων, β) οι ιερείς οι μη μισθοδοτούμενοι παρά του Κράτους (Ναών, Ιδρυμάτων κλπ) εν ενεργεία ή συνταξιούχοι, γ) οι ιεροδιάκονοι εν ενεργεία ή συνταξιοδοτήσει, δ) οι ιεροψάλται εν ενεργεία και συνταξιούχοι, ε) οι υπάλληλοι των Μητροπόλεων και του TAKE εν ενεργεία και συνταξιούχοι».⁴¹² Ο αριθμός τους υπολογίζεται σε 1000 άτομα περίπου, σε σύνολο 29.000 ασφαλισμένων του TAKE, οι οποίοι «θα εξακολουθήσουν να περιθάλπονται παρά του TAKE κατά τον μέχρι τούδε ισχύοντα τρόπον».⁴¹³

⁴⁰⁷ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 427, 20/2/1967, σελ. 41

⁴⁰⁸ ό.π., σελ. 42

⁴⁰⁹ ό.π., σελ. 41

⁴¹⁰ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 426, 1/2/1967, σελ. 25

⁴¹¹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 427, 20/2/1967, σελ. 41

⁴¹² ό.π., σελ. 41

⁴¹³ ό.π., σελ. 41

Το βασικό συμπέρασμα που μπορεί να εξαχθεί είναι πως οι επιδιώξεις της Εκκλησίας, «δεν επετεύχθησαν πλήρως καθ' όσον ωρισμένοι κατηγορίες ησφαλισμένων εξαιρούνται της υπαγωγής, το δε δημόσιον δεν ανέλαβεν, ως επεζητείτο, την δαπάνην αλλά και την εν γένει διαχείρησιν της νοσηλείας». ⁴¹⁴

3.1.4 «Ελεγχόμενη» αύξηση των συντάξεων

Όπως ήδη αναφέραμε κατά την ανασκόπηση για τα πεπραγμένα του TAKE μέχρι και το 1966, η διοίκηση του Ταμείου είχε, ουσιαστικά, αποκλείσει την αυτόματη αναπροσαρμογή των συντάξεων σε κάθε αύξηση των μισθών ώστε να διατηρείται το ίδιο ποσοστό αναπλήρωσης, παρά την ύπαρξη σχετικής πρόβλεψης στο Καταστατικό του Ταμείου, επικαλούμενη οικονομικούς λόγους. Σημειώνεται πως με την υπ' αριθμόν 12391 απόφαση του υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (Ε.τ.Κ, τεύχος Β' αριθμ. 52/16-1-1961) είχε εγκριθεί η πρόταση της τότε διοίκησης του TAKE για αλλαγή του καταστατικού, όπου μεταξύ άλλων, στο αναθεωρημένο άρθρο 18 παράγραφος 2 προβλεπόταν ότι «Ως συντάξιμος μισθός λαμβάνεται ποσοστό 80% επί των αποδοχών ενεργείας του ησφαλισμένου, ως τοιούτων λογιζόμενων του βασικού μισθού μετά των επιδομάτων πολυετούς υπηρεσίας...κατά τον τελευταίον μήνα της υπηρεσίας του... Η σύνταξις κανονίζεται βάσει των κατά τα ως άνω αποδοχών της 30 Νοεμβρίου 1960, αναπροσαρμόζεται δε κατά τας έκτοτε χορηγηθείσας ή χορηγηθησόμενες αυξήσεις». Παράλληλα με τις μετέπειτα αυξήσεις θα μειωνόταν σταδιακά το ειδικό επίδομα που είχε χορηγηθεί το 1951.

Στο ίδιο μήκος κύματος κινήθηκε ο διευθύνων σύμβουλος του TAKE Ζαφ. Κέπετζης μιλώντας σε εκδήλωση του Ταμείου στις 20-1-1967, αφού στα αιτήματα των κληρικών για αναπροσαρμογή των συντάξεων μετά τις σημαντικές αυξήσεις (της τάξης του 71-115%) που δόθηκαν στους βασικούς μισθούς των εφημέριων απάντησε πως, «δεν φαίνεται κατ' αρχήν να είναι δυνατόν να φθάσουν οι συντάξεις εις επίπεδο ανάλογο προς τους νέους μισθούς. Τούτο θα συνέβαινε αν, εκτός της προσωπικής εισφοράς, ηυξάνοντο αναλόγως και λοιποί πόροι του Ταμείου (Εργοδοτική- κοινωνική) καταλαμβάνοντες πλέον του

⁴¹⁴ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 427, 20/2/1967, σελ. 42

ημίσεως των γεν. εσόδων, εκ του συνολικού αθροίσματος των οποίων καταβάλλονται αι συντάξεις».⁴¹⁵

Αυτή η θέση δεν ικανοποίησε την ομάδα των συνταξιούχων εφημέριων, με το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ να ζητά από το διοικητικό συμβούλιο του ΤΑΚΕ «δέον να αρχίση αμέσως η προεργασία αναπροσαρμογής των παλαιών πρό της 31-12-1966 συντάξεων πείνης και μάλιστα αναδρομικώς από 1^η Ιανουαρίου 1967, αφ'ότου έχει ισχύν το νέον Εφημεριακόν μισθολόγιον»,⁴¹⁶ σημειώνοντας παράλληλα πως «τα έσοδα του ΤΑΚΕ από του 1965 και 1966 και 1967 και η εν γένει οικονομική και περιουσιακή του κατάστασις επιτρέπουν την γενναίαν αύξησιν του κατώτερου ορίου των συντάξεων».⁴¹⁷ Επί τάπητος τέθηκε και η αναπροσαρμογή των κατώτατων συντάξεων, τις οποίες λαμβάνουν κυρίως οι χήρες των ιερέων και οι άγαμες θυγατέρες, καθώς ζητείται από το ΤΑΚΕ, «να συνέλθη το κεντρικόν αυτού Συμβούλιον και να αποφασίση ανενδοιάστως ίνα αυξηθή το κατώτερον όριον των συντάξεων από 660 δρχ. εις 1000 τουλάχιστον μηνιαίως».⁴¹⁸

Όμως την ίδια περίοδο η διοίκηση του ΤΑΚΕ μεθόδευε την αλλαγή της βάσης υπολογισμού του συντάξιμου μισθού προκειμένου να περιοριστεί σημαντικά το ύψος των αυξήσεων στις συντάξεις. Στο στόχαστρο μπήκε το περίφημο **άρθρο 18 παράγραφος 2** του Καταστατικού του ΤΑΚΕ, το οποίο και τροποποιήθηκε μετά από σχετική απόφαση που ελήφθη σε συνεδρίαση του διοικητικού συμβουλίου του ΤΑΚΕ στις 2 Ιουνίου 1967 και εγκρίθηκε με απόφαση του «υπουργού» Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων Κων. Καλαμποκιά, (Ε.τ.Κ τεύχος Β', αριθμ. 437/5-7-1967).

Ειδικότερα σύμφωνα με τη νέα διατύπωση του άρθρου 18, «ως συντάξιμος μισθός, των από 1^{ης} Ιανουαρίου 1967 συνταξιοδοτούμενων λαμβάνεται ποσοστό ίσον προς το 80% των αποδοχών ενεργείας των ησφαλισμένων, ως τοιούτων λογιζόμενον του κατά την 31 Δεκεμβρίου 1966 προβλεπόμενου βασικού μισθού της μισθολογικής κατηγορίας, εις ην κατά την έξοδον του θα ανήκη ο ησφαλισμένος και του αναλογούντος κατά την έξοδον του επιδόματος πολυετούς υπηρεσίας, του προβλεπομένου υπό της διατάξεως της υπ' αριθμ. 1101/10-11-50 Π.Υ.Σ τούτου υπολογιζόμενου επί του μισθού, ον ελάμβανεν ούτος την 31^{ης} Δεκεμβρίου 1966 ή, του βαθμού, ον θα έχη κατά την έξοδον του, ως και των παρασχεθέντων αυτώ επιδομάτων πολυετούς υπηρεσίας και τριετιών, των τελευταίων τούτων υπολογιζόμενων επί του βασικού μισθού της 31^{ης} Δεκεμβρίου 1966. Προκειμένου περί ησφαλισμένων μη

⁴¹⁵ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 427, 20/2/1967, σελ. 42

⁴¹⁶ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 426, 1/2/1967, σελ. 21

⁴¹⁷ ό.π., σελ. 21

⁴¹⁸ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 430, 20/4/1967, σελ. 86

ανηκόντων εις μισθολογικήν κατηγορίαν ή εις βαθμόν της δημοσιούπαλληλικής ιεραρχίας, ως συντάξιμος μισθός λαμβάνεται ποσοστόν 80% των αποδοχών, ας ελάμβανον ούτοι τον Δεκέμβριον 1966».

Με άλλα λόγια ο συντάξιμος μισθός για τους νέους συνταξιούχους «πάγωνε» στα επίπεδα που είχε διαμορφωθεί στις 31/12/1966 και δεν λάμβανε υπόψη τις νέες βασικές αποδοχές που από τις 1/1/1967 είχαν αυξηθεί μεταξύ 71% και 115%. Επιπλέον καταργήθηκε και η πρόβλεψη που υπήρχε στο συγκεκριμένο άρθρο του καταστατικού, περί αναπροσαρμογής των συντάξεων κατά τις χορηγηθείσες μισθολογικές αυξήσεις, που σημαίνει πως η αύξηση τους εναπόκειται πλέον στην διακριτική ευχέρεια του TAKE και κατ' επέκταση του εκάστοτε αρχιεπισκόπου.

Μετά, λοιπόν, τη παρέμβαση στο ύψος του συντάξιμου μισθού η διοίκηση του TAKE μπορούσε πλέον να προχωρήσει σε μια λογική αναπροσαρμογή των συντάξεων, από τα πολύ χαμηλά, πράγματι, επίπεδα τους. Το διοικητικό συμβούλιο του TAKE σε δύο συνεδριάσεις του, στις 2 Ιουνίου και στις 20 Σεπτεμβρίου, «υπό την προεδρίαν του Μακ. Αρχιεπισκόπου Αθηνών κ. Ιερώνυμου, διά πράξεως του απεφάσισε την αναδρομικώς από 1^{ης} Ιανουαρίου 1967 αύξησιν της συντάξεως των συνταξιούχων του Εφημεριακού Κλήρου κατά 60%». ⁴¹⁹ Η εν λόγω απόφαση εγκρίθηκε από τους υπουργούς Συντονισμού, Οικονομικών και Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και πήρε τη μορφή υπουργικής απόφασης (Ε.τ.Κ τεύχος Β' αριθμός φύλλου 631/18-10-1967) η οποία αφορούσε περί τους 3163 συνταξιούχους αφού «οι αμέσως συνταξιοδοτούμενοι εφημέριοι του TAKE είναι σήμερον 956 και οι έμμεσοι (χήρες, άγαμοι θυγατέρες κλπ) 2207». ⁴²⁰ Επίσης αυξήθηκε και η κατώτατη σύνταξη από τις 600 δρχ. στις 1056 δρχ. ⁴²¹

Ειδικότερα «καθ' ας αι κατά την παράγραφον 2 του άρθρου 18 του Καταστατικού του TAKE κανονιζόμεναι συντάξεις, ως και τα υπό των κειμένων διατάξεων προβλεπόμενα προσωποπαγή βοηθήματα, ως και πάσαι αι μέχρι της 31^{ης} Δεκεμβρίου 1966 απονεμηθείσαι συντάξεις και προσωποπαγή βοηθήματα, αυξάνονται από 1^{ης} Ιανουαρίου 1967 κατά 60%». Έτσι εφημέριοι που εξέρχονται της υπηρεσίας μετά την 1^η Ιανουαρίου 1967 και έχουν συμπληρώσει 35 έτη συντάξιμο υπηρεσία θα λάβουν τις εξής συντάξεις: ⁴²²

⁴¹⁹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 438 1/11/1967, σελ. 220

⁴²⁰ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 440 10/12/1967, σελ. 250

⁴²¹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 433, 20/6/1967, σελ. 140

⁴²² ό.π., σελ. 140

ΠΙΝΑΚΑΣ 16 Ύψος συντάξεων από 1/1/1967
Α' μισθολ. Κατηγορίας 2003* 60%(1202)= 3205
Β' μισθολ. Κατηγορίας 1607*60% (964)= 2571
Γ' μισθολ. Κατηγορίας 1327*60% (796)= 2123
Δ' μισθολ. Κατηγορίας 1145*60% (687)= 1832

Από την πλευρά του κλήρου υπήρξαν παράπονα διότι, «η βελτίωση των συντάξεων των Εφημέριων δεν υπήρξε ριζική και δεν εφηρμόσθησαν επ αυτών οι κείμενοι και ισχύοντες μέχρι του νυν διατάξεις». ⁴²³ Αν αναπροσαρμόζονταν οι συντάξεις στο 80% των νέων βασικών μισθών + του επιδόματος προϋπηρεσίας τότε το ύψος τους θα ήταν το εξής: ⁴²⁴

ΠΙΝΑΚΑΣ 17 Σύγκριση συντάξεων			
	Ύψος σύνταξης από 1/1/1967	Ύψος σύνταξης αν λαμβάνονταν υπόψη οι νέες αυξημένες αποδοχές*	Ποσοστιαία διαφορά
Α' Μισθολογική κατηγορία	3.205 δρχ.	3.960 δρχ.	-19,1%
Β' Μισθολογική κατηγορία	2.571 δρχ.	3.120 δρχ.	-17,6%
Γ' Μισθολογική κατηγορία	2.133 δρχ.	2.880 δρχ.	-25,9%
Δ' Μισθολογική κατηγορία	1.832 δρχ.	2.520 δρχ.	-27,3%

*Για παράδειγμα σε συνταξιούχο της Δ' μισθολογικής κατηγορίας με 35 έτη υπηρεσίας το ύψος της σύνταξης αν υπολογίζονταν οι νέες αποδοχές θα ήταν το εξής: **2.100** δρχ (νέος βασικός μισθός από 1/1/1967)+ **1050** (η προσαύξηση των 5 πενταετιών=50% του βασικού μισθού)= **3150*80%=2520** δρχ. τελικό ποσό σύνταξης

Όπως βλέπουμε το ποσό της σύνταξης είναι μειωμένο από 17,6% έως 27,3% σε σύγκριση με τα όσα θα ελάμβανε με βάση τις παλιές διατάξεις, και με ποσοστό

⁴²³ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 433, 20/6/1967, σελ. 131

⁴²⁴ ό.π., σελ. 131

αναπλήρωσης έναντι των νέων αμοιβών 58-66%, ενώ τις μεγαλύτερες απώλειες καταγράφουν οι συνταξιούχοι των χαμηλότερων μισθολογικών κατηγοριών στις οποίες, όμως, συγκεντρώνεται και ο μεγαλύτερος αριθμός εφημέριων.

Αν και οι συντάξεις δεν αυξάνονται όσο θα επιθυμούσαν οι ιερείς, εντούτοις δεν μπορεί να αμφισβητηθεί η βελτίωση τους. Συγκεκριμένα, «η μέση σύνταξις εφημερίου μετά δώρων κλπ ήτο μέχρι της 31^{ης} Δεκεμβρίου 1966 , 925 δραχ., ενώ με την ψήφισιν του Νόμου ανήλθεν από 1^{ης} Ιανουαρίου εις 1439 δραχ. Η μικρότερα σύνταξις διά τους εμμέσους συνταξιοδοτούμενους ήτο πριν 660 δραχ. Και τώρα έγινε 1056 δραχ... Το TAKE με τον μέτρον αυτό επεβαρύνθη με 20.600.000 δραχ. ετησίως, δηλαδή άλλοτε πλήρωνε διά τας συντάξεις 36.000.000 δραχ. ετησίως, ενώ τώρα από των αρχών του 1967 πληρώνει 56.600.000 δραχ».⁴²⁵

3.1.5 Αύξηση του εφάπαξ, επίδομα αδείας και δάνεια

Από την 1^η Ιουλίου 1967 το ανώτατο ποσό του εφάπαξ ανέρχεται πλέον σε 20 μηνιαίες αποδοχές (βασικός μισθός, επιδόματος πολυετούς υπηρεσίας, επιδόματος βορείων επαρχιών, 500 δράχμου επιδόματος μικρών ενοριών), ενώ θα υπολογιστεί και ο νέος, σημαντικά αυξημένος, βασικός μισθός. Για το λόγο αυτό το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ προτρέπει τους εφημέριους που πρόκειται να συνταξιοδοτηθούν, «να αναβάλουν την υποβολήν της παραιτήσεως των μέχρι τέλους του τρέχοντος έτους, λαμβάνοντες εν ανάγκη αναποτρέπτω μακράς αναρρωτικής αδείας»,⁴²⁶ προκειμένου να λάβουν πολύ υψηλότερο εφάπαξ. Για παράδειγμα, «ενώ ένας ιερέυς Γ' κατηγορίας συνταξιοδοτηθείς πρό διμήνου έλαβεν εφ' άπαξ βοήθημα 39.000 δραχ. περίπου, ο ίδιος εφημέριος εάν αποχωρήση μετά την 31-12-1967, λαμβάνη δε και το 500δραχμον επίδομα, θα λάβη εφ' άπαξ εκ του Ταμείου Αρωγής δραχ. 82.000, δηλ. υπερδιπλάσιο».⁴²⁷

Πέραν όμως των βασικών υπηρεσιών που παρέχει, το TAKE χορηγεί και δάνεια προς τους ασφαλισμένους και συνταξιούχους του ταμείου. Ειδικότερα το Ταμείο «χορηγεί εις τους κληρικούς τας εξής μορφάς δανείων. 1) Στεγαστικά δάνεια. Ταύτα χορηγούνται εις τους αστέγους κληρικούς, προς απόκτησιν στέγης εις την ενορίαν ένθα υπηρετούν και ουχί αλλαγού. Ποσόν δανείου μέχρι 100.000. Εξώφλησις εντός 10ετίας. Επιτόκιον 7%. 2) Μικροδάνεια. Ταύτα χορηγούνται διά μικροανάγκας των κληρικών. Ποσόν

⁴²⁵ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 440 10/12/1967, σελ. 250

⁴²⁶ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 431, 10/5/1967, σελ. 109

⁴²⁷ ό.π., σελ. 109

δανείου μέχρι 8.000. Εξώφλησις σε 36 μηνιαίας δόσεις. Επιτόκιον 5%».⁴²⁸ Μάλιστα το 1967 «δι' αποφάσεως της Νομισματικής Επιτροπής ενεκρίθη πίστωσις 2 εκατομμυρίων δραχμών»,⁴²⁹ δίνοντας έτσι το πράσινο φως στην Επιτροπή δανείων του TAKE, να εγκρίνει, «απάσας τας από του έτους 1963 εκκρεμείς περί χορηγήσεως στεγαστικών δανείων αιτήσεις».⁴³⁰

Στο μεταξύ το διοικητικό συμβούλιο του TAKE προχώρησε στην ικανοποίηση ενός παλαιού αιτήματος των συνταξιούχων, αυτό της καταβολής επιδόματος αδειάς. Ειδικότερα το διοικητικό συμβούλιο του TAKE «διά της υπ' αριθμ. 242 αποφάσεως του, ληφθείσης κατά την συνεδρίαν αυτού της 19/8/1967, ενέκρινε την χορήγησιν, από του προσεχούς έτους, εις τους συνταξιούχους του TAKE του επιδόματος αδειάς ίσου προς το ήμισυ της καταβαλλομένης αυτοίς μηνιαίας συντάξεως».⁴³¹

3.1.6 Αλλαγές στο TAKE

Η αλλαγή στην εκκλησιαστική ηγεσία επέφερε μεταβολές και στην διοικητική κορυφή του TAKE. Με απόφαση του υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων Κων. Καλαμποκιά, ορίσθηκε το νέο διοικητικό συμβούλιο του Ταμείου ως εξής: **πρόεδρος** ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και Πάσης Ελλάδος κ. Ιερώνυμος, **αντιπρόεδρος** ο μητροπολίτης Πατρών κ. Κωνσταντίνος και **μέλη** οι κ.κ Μ. Σιώτης, Γεν. διευθυντής θρησκευμάτων, Μ. Δαπέργωλας και Εμμ. Βολουδάκης, ιερείς, Γ. Καρράς και Γ. Κωνσταντάτος, αναπληρωτής γεν. διευθυντής Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους. Νέος διευθύνων σύμβουλος του TAKE επελέγει ο Γεώργιος Καρράς, διευθυντής της Εθνικής Τράπεζας. Επίσης νέα μέλη του κεντρικού συμβουλίου του ΟΔΕΠ είναι τα εξής: **πρόεδρος** αρχιεπίσκοπος Ιερώνυμος και **μέλη** οι μητροπολίτες Πρεβέζης Στυλιανός και Τρίκης Διονύσιος, Μ. Σιώτης, Γ. Κωνσταντάτος, Δ. Γκίκας διευθυντής του υπουργείου Γεωργίας και Ιω. Βασιλείου υπάλληλος υπουργείου Δημ. Έργων.⁴³²

Στο μεταξύ ο απολογισμός του TAKE για το 1967 έδειξε πως αυξήθηκε σημαντικά το πλεόνασμα του κλάδου σύνταξης, στα 14.619.000 δρχ. και του κλάδου αρωγής στα 8.942.000 δρχ. παρά τη σημαντική άνοδο των υποχρεώσεων του ταμείου.

⁴²⁸ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 451 10/8/1968, σελ. 172

⁴²⁹ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 439 20/11/1967, σελ. 237

⁴³⁰ *ό.π.*, σελ. 237

⁴³¹ *ό.π.*, σελ. 237

⁴³² ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΒ', Τόμος ΚΒ', αριθμός τεύχους 435, 10/8/1967, σελ. 173

Αυτό συνέβη διότι αυξήθηκαν σημαντικά και οι εισφορές τόσο εξαιτίας των νέων υψηλότερων μισθών όσο και λόγω της αύξησης των σχετικών κρατήσεων. Είναι χαρακτηριστικό ότι, «αι εισφοραί των ησφαλισμένων κατά το 1967 ανήλθεν εις δραχ. 41.191.000, ενώ κατά το 1966 οι ησφαλισμένοι εισέφερον δραχ. 13.438.000».⁴³³ Αντίθετα ο κλάδος ασθένειας παρουσίασε έλλειμμα της τάξης των 2.270.000 δρχ.

3.2 Το 1968

3.2.1 Συνταξιοδοτικά αιτήματα και παροχές

Οι διαμαρτυρίες για τη λύση που δόθηκε ως προς τον τρόπο αναπροσαρμογής των συντάξεων το 1967 συνεχίστηκαν και το 1968, καθώς ήταν σαφές πως η μέθοδος που επιλέχθηκε από την Ιεραρχία και τη διοίκηση του TAKE δεν ικανοποιούσε τους κληρικούς.

Με άρθρο του ο διευθυντής του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ, Δημήτρης Η. Ηλιάδης, κατηγόρησε ευθέως τόσο το καθεστώς όσο και την Ιεραρχία για το γεγονός πως «αι συντάξεις τας οποίας σήμερον λαμβάνουν οι εφημέριοι, είναι συντάξεις πείνης και εντροπής, εντροπής και διά την Δ. Εκκλησίαν, η οποία δεν συμμερίζεται τας ανάγκας των εν αποστρατεία αξιωματούχων Της και διά το Κράτος, το οποίον ανέχεται τοιαύτην κατάφωρον αδικίαν».⁴³⁴

Στο θέμα επανήλθε το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ μετά την ένταξη των εφημέριων στο μισθολόγιο των δημοσίων υπαλλήλων όσο και στο Ταμείο Αρωγής Υπαλλήλων Υπουργείου Παιδείας, σημειώνοντας πως «η, κατά μέσον όρον, διδομένη σύνταξις μόλις υπερβαίνει τας 1.400 δρχ. Και ερωτάται: Είναι δυνατόν να ζήση στοιχειωδώς αξιοπρεπώς ένας γέρον Ιερεύς με αυτό το ποσόν;...το TAKE διαρρινγύνει τα μάτια του, ότι δεν διαθέτει τους απαιτούμενους πόρους διά την ικανοποιητικήν βελτίωσιν των συντάξεων. Είναι όμως γνωστόν ότι τα οικονομικά του TAKE ουδέποτε σχεδόν κατά τα τελευταία δεκαετίαν, ήσαν ελλειμματικά. Ο δε επίσημος Απολογισμός του 1967 εμφανίζει περίσσευμα δρχ. 14.619.000!».⁴³⁵

Σύμφωνα με τους συντελεστές του περιοδικού θα πρέπει να καθορισθεί ένα ικανοποιητικός συντάξιμος μισθός. Ειδικότερα «μετά μελέτην των απολογιστικών

⁴³³ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 455 10/11/1968, σελ. 235

⁴³⁴ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 446 20/4/1968, σελ. 82

⁴³⁵ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 457 20/12/1968, σελ. 258

δεδομένων ζητούμεν επί του παρόντος 65% επί του βασικού μισθού»,⁴³⁶ ενώ σύντομα η διοίκηση του TAKE θα πρέπει να εξετάσει την πρόταση για νέα αύξηση του ποσοστού αναπλήρωσης, «ως έπραξεν ήδη η Εθνικήν μας Κυβέρνησις διά τους συνταξιούχους του Δημοσίου αυξήσασα το ποσοστόν της συντάξεως των εις 70%. Το TAKE μάλιστα (λόγω των υπερβολικώς υψηλών κρατήσεων των Εφημερίων) πρέπει να έχη ως απώτερον στόχον να φθάση να δίδη σύνταξιν το 80% των βασικών μισθών».⁴³⁷ Και υπενθυμίζει πως μέχρι την αλλαγή του καταστατικού του TAKE, «ότε οι Εφημέριοι ελάμβανον τους απαισίας μνήμης εκείνους μισθούς πείνης, το TAKE έδιδε πράγματι ως σύνταξιν τα 80% των μισθών εκείνων».⁴³⁸

Τη περίοδο που εντείνεται η πίεση για αναπροσαρμογή των συντάξεων, το TAKE προχωρεί σε επιμέρους παροχές. Το Μάιο του 1968 δημοσιεύτηκε η υπουργική απόφαση (Ε.τ.Κ τεύχος Β' αριθμ. 217/ 2-5-1968) με την οποία έγινε δεκτή η πρόταση του TAKE για τροποποίηση των άρθρων 14 και 18 του Καταστατικού του Ταμείου και των άρθρων 2 και 7 του Κανονισμού του Κλάδου ασθενείας. Ειδικότερα παρέχεται – υπό προϋποθέσεις- προσωποπαγής σύνταξη στις άπορες χήρες ασφαλισμένων πρεσβυτέρων και διακόνων,⁴³⁹ ενώ καθορίζεται η θέση νοσηλείας των ασφαλισμένων του ταμείου ως εξής: «οι εν ενεργεία ή συνταξιούχοι πρεσβύτεροι της α' μισθολογικής κατηγορίας και οι εν ενεργεία ή συνταξιούχοι υπάλληλοι από του 5^{ου} βαθμού και άνω νοσηλεύονται εις θέσιν β/α, οι λοιποί εν ενεργεία ή συνταξιούχοι πρεσβύτεροι, διάκονοι, ιεροψάλται και υπάλληλοι εις θέσιν β/β, αι δε σύζυγοι ή χήραι και τα τέκνα απάντων των ανωτέρων εν ενεργεία ησφαλισμένων και συνταξιούχων εις θέσιν γ'. Οι ασθενείς δύνανται να νοσηλευθούν εις ανωτέραν της υπό του προηγούμενου εδαφίου προβλεπομένης θέσεως, επιβαρυνόμενοι με την απαιτούμενην προς τούτο επί πλέον δαπάνην».⁴⁴⁰

3.2.2 Ένταξη στο Ταμείο Αρωγής του Υπουργείου Παιδείας

Το καθεστώς ταυτόχρονα με την ένταξη των εφημέριων στη μισθολογική κλίμακα των δημοσίων υπαλλήλων ενέταξε τους ιερείς και στο επικουρικό ταμείο των υπαλλήλων

⁴³⁶ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 457 20/12/1968, σελ. 258. Όπως είδαμε το 1967 το ποσοστό αναπλήρωσης κυμαινόταν μεταξύ 58-66% ανάλογα με τη μισθολογική κατηγορία, ενώ το 1968 υποχώρησε περαιτέρω μετά τη νέα αύξηση τους μισθούς των εφημέριων.

⁴³⁷ ό.π., σελ. 258

⁴³⁸ ό.π., σελ. 258

⁴³⁹ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΖ' (1968), αριθμός τεύχους 13-14, 1-15/7/1968, σελ. 586-588

⁴⁴⁰ ό.π., σελ. 590

του υπουργείου Παιδείας, ικανοποιώντας ένα από τα αιτήματα του εφημεριακού κλήρου. Ειδικότερα το **άρθρο 6** του αναγκαστικού νόμου 469 «Περί μισθολογικής διαβαθμίσεως του εφημεριακού κλήρου της Εκκλησίας της Ελλάδος» (Ε.τ.Κ τεύχος Α΄ αριθμ. 162/24-7-1968) αναφέρει πως οι εφημέριοι των ενοριακών ναών «εγγράφονται ως μέτοχοι εις το Ταμείον Αρωγής Υπαλλήλων του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων εις βάρος των οποίων γίνονται από 1^{ης} Ιουλίου 1968 αι νόμιμα κρατήσεις».

Σύμφωνα με το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ η παραπάνω εξέλιξη οδηγεί σε σημαντική εισοδηματική βελτίωση για τους συνταξιούχους καθώς όταν «οι εφημέριοι θα εξέρχονται της υπηρεσίας εκτός της συντάξεως θα έχουν και ένα ποσόν ως μέρος εκ του ως άνω Ταμείου, το οποίον μέγਾਲως θα τους ενισχύη».⁴⁴¹

3.2.3 Νοσηλευτικό ίδρυμα ιερέων

Στις 25 Ιουλίου 1968 τέθηκαν οι βάσεις για τη δημιουργία του πρώτου νοσηλευτικού ιδρύματος στη χώρα μας που θα προοριζόταν σχεδόν αποκλειστικά για τους κληρικούς. Εκείνη την ημέρα υπογράφηκε η ιδρυτική πράξη του κοινωφελούς ιδρύματος με την επωνυμία Νοσηλευτικό Ίδρυμα Κληρικών Ελλάδος (NIKE).⁴⁴² Σύμφωνα με το **άρθρο 1** του Καταστατικού, οι σκοποί του Ιδρύματος αφορούν: «α) την πάσης φύσεως νοσηλείαν εν αυτώ των πασχόντων κληρικών και των υπ' αυτών προστατευομένων μελών των οικογενειών αυτών, του εις το TAKE ησφαλισμένου προσωπικού αυτού, των υπαλλήλων των Μητροπολιτικών Γραφείων, ως και των μοναχών και μοναζουσών, β) την περίθαλψιν των δεομένων ταύτης υπεργήρων και ανικάνων εξ αυτών και των υπό των κληρικών προστατευομένων μελών των οικογενειών αυτών, ως και των υπεργήρων και ανικάνων μοναχών και μοναζουσών εις ειδικόν ευγηρίας κατάστημα υπό την επωνυμίαν «Στέγη Ευγηρίας Κληρικών Ελλάδος» (Σ.Ε.Κ.Ε) και γ) την δωρεάν νοσηλείαν ασθενών απόρων λαϊκών, εν αναλογία μέχρι 10% των νοσηλευομένων ασθενών, αδιακρίτως θρησκευόμενου. Οι σκοποί ούτοι πραγματοποιηθήσονται διά της ανεγέρσεως ή μισθώσεως ιδίων προς τούτο καταλλήλων καταστημάτων, ήτοι Νοσοκομείων ή Γηροκομείων».⁴⁴³

Σύμφωνα με το **άρθρο 2**, το Ίδρυμα αποτελεί ΝΠΙΔ που τελεί υπό «την επιστημονικήν εποπτείαν του Υπουργείου Κοινωνικής Πρόνοιας»,⁴⁴⁴ ενώ το **άρθρο 3** του

⁴⁴¹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ΄, Τόμος ΚΓ΄, αριθμός τεύχους 452, 10/9/1968, σελ. 178

⁴⁴² ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΕ΄ (1968), αριθμός τεύχους 15-16, 1-15/8/1968, σελ. 344

⁴⁴³ *ό.π.*, σελ. 344

⁴⁴⁴ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΕ΄ (1968), αριθμός τεύχους 15-16, 1-15/8/1968, σελ. 344

Καταστατικού ορίζει πως «το Ίδρυμα διοικείται υπό επταμελούς Διοικητικού Συμβουλίου, αποτελούμενου υπό του εκάστοτε Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος, ως Προέδρου».⁴⁴⁵

Οι πόροι του Ιδρύματος, σύμφωνα με το *άρθρο 10* είναι οι εξής: «1) Τα εισπραττόμενα νοσήλεια των νοσηλευομένων ασθενών, καταβαλλόμενα υπό του TAKEA διά τους εις αυτό ησφαλισμένους και τα τοιαύτα καταβαλλόμενα διά τους λοιπούς νοσηλευομένους, 2) Δωρεαί, κληροδοτήματα και πάσης φύσεως εισφοραί και χορηγίαι, προς εκπλήρωσιν του σκοπού του Ιδρύματος, 3) Παν έτερον νόμιμον έσοδον».⁴⁴⁶

Το πρώτο έσοδο του Ιδρύματος ήταν η δωρεά που έκανε ο αρχιεπίσκοπος Ιερώνυμος της τάξης των 200.000 δρχ., χρήματα που προέρχονται από «εκ των δικαιωμάτων του εκ της εκδόσεως αδειών γάμων»⁴⁴⁷ που συνέλεξε από το Μάιο του 1967 μέχρι και τον Ιούνιο του 1968. Επίσης το διοικητικό συμβούλιο του TAKE ενέκρινε, μετά από εισήγηση του αρχιεπισκόπου, την αγορά της κλινικής Πέππα, «με σκοπό την παροχή νοσηλείας στον Εφημεριακό Κλήρο και σε όσους, γενικά, είναι ασφαλισμένοι στο TAKE. Το νοσηλευτικόν ίδρυμα αγοράστηκε 11.000.000 περίπου δραχμές, διαθέτει πάνω από 100 κλίνες, προβλέπεται δε να εφοδιασθή με τον απαραίτητο εξοπλισμό, ώστε να παρέχη απόλυτα συγχρονισμένη νοσοκομειακή περίθαλψη».⁴⁴⁸

Στις 5 Δεκεμβρίου 1968, συνήλθε η πρώτη πανηγυρική συνεδρίαση του διοικητικού συμβουλίου του Ν.Ι.Κ.Ε υπό τη προεδρία του αρχιεπισκόπου Ιερωνύμου. Στη συνεδρίαση ανακοινώθηκε η πώληση από την αδελφή νοσοκόμο Αιμιλία Πέππα της ομώνυμης κλινικής στο τέρμα της οδού Πατησίων, «προς τον σκοπόν του να στεγασθή το ΝΙΚΕ... με έκπτωσιν τεσσάρων περίπου εκατομμυρίων δραχμών. Επίσης προσέφερεν εντελώς δωρεάν ένα άλλο ακίνητον της εις την Αγίαν Παρασκευήν, αξίας τεσσάρων και ημίσεος περίπου εκατομμυρίων. Εις αυτό θα στεγασθούν η «Στέγη Κληρικών Ελλάδος».⁴⁴⁹

3.2.4 Δυσλειτουργίες στο νέο σύστημα υγειονομικής κάλυψης

Αν και είχε διανυθεί χρονικό διάστημα άνω του ενός έτους από τη στιγμή που ξεκίνησαν οι σχετικές διεργασίες για την έκδοση των βιβλιαρίων των εφημέριων, μόλις

⁴⁴⁵ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΕ' (1968), αριθμός τεύχους 15-16, 1-15/8/1968, σελ. 344

⁴⁴⁶ *ό.π.*, σελ. 345

⁴⁴⁷ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΗ' (1969), αριθμός τεύχους 1, 1/1/1969, σελ. 30

⁴⁴⁸ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 450 10/7/1968, σελ. 157-158

⁴⁴⁹ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΗ' (1969), αριθμός τεύχος, 1/1/1969, 1, σελ. 30

το Μάρτιο του 1968 «ήρchiσε η προς μερικές περιφέρειας αποστολή!». ⁴⁵⁰ Η καθυστέρηση έχει οικονομικές, έστω και πρόσκαιρες, επιπτώσεις στους ασφαλισμένους καθώς «όταν χρειασθούν ιατρόν ή φάρμακα αναγκάζονται να καταβάλλουν εξ ιδίων, διότι το TAKE καθυστερεί τα βιβλιάρια των». ⁴⁵¹

Παράλληλα παρατηρούνται σημαντικά προβλήματα και μετά την παραλαβή των βιβλιαρίων υγείας από τους ενδιαφερομένους. Το TAKE με την υπ' αριθμ. 9738/30/7.6.68 εγκύκλιο του κοινοποίησε το υπ' αριθ. Γ 10/51940/362/2.5.68 έγγραφο του Υπουργείου Πρόνοιας το οποίο αναφέρει πως «εις πολλά εκ των κυκλοφορούντων βιβλιαρίων ασθενείας των Εφημερίων παρατηρούνται τυπικά παραλήψεις (έλλειψις φωτογραφιών, σφραγίδων, υπογραφών κλπ) αι οποίαι κατ'ουσίαν καθιστούν τα βιβλιάρια άχρηστα και οδηγούν εις ασκόπους τλαιπωρίας των κατόχων τους. Το Υπουργείον εφιστά την προσοχήν των Ι. Μητροπόλεων διά την κανονικήν συμπλήρωσιν των κυκλοφορούντων βιβλιαρίων». ⁴⁵² Επίσης οι ιερείς της περιφέρειας και ιδίως όσοι υπηρετούν σε χωριά έχουν να υπερπηδήσουν ένα ακόμη εμπόδιο καθώς, «τα αγροτικά ιατρεία δεν δέχονται-δικαίως διότι δεν έχουν εντολήν- να τους εκδώσουν συνταγάς. Ούτω οι εφημέριοι των χωρίων αναγκάζονται να κατέρχονται εις τα πόλεις και να ξοδεύουν δι' εισιτήρια πολύ περισσότερα από όσα επωφελούνται εκ της συνταγής». ⁴⁵³

3.2.5 Απολογισμός 1968

Ο απολογισμός του TAKE ⁴⁵⁴ για το 1968 δείχνει πως τα έσοδα του κλάδου σύνταξης αυξήθηκαν σημαντικά, από τα 47.840.000 δρχ. το 1966 σε 76.087.000 δρχ. το 1967 και σε 69.462.000 δρχ. το 1968, όπως επίσης και τα έσοδα του κλάδου αρωγής από 6.055.000 δρχ. το 1966, σε 16.156.000 δρχ. το 1967 και σε 17.821.000 δρχ. το 1968. Η εξέλιξη αυτή συνδέεται τόσο με τη σημαντική αύξηση των αποδοχών των ιερέων τα τελευταία χρόνια, που σημαίνει αυξημένα έσοδα από τις εισφορές και την εφάπαξ παρακράτηση της αύξησης κατά το πρώτο μήνα χορήγησης της, όσο και με την αύξηση του ποσοστού της εισφοράς για σύνταξη και αρωγή. Σημειώνεται πως το 1968 τα έσοδα του TAKE προέρχονταν κατά 63,2% από τους εφημέριους, κατά 13,7% από τους ναούς

⁴⁵⁰ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 445 1/4/1968, σελ. 67

⁴⁵¹ ό.π., σελ. 67

⁴⁵² ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 452 10/9/1968, σελ. 190

⁴⁵³ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΓ', Τόμος ΚΓ', αριθμός τεύχους 454 20/10/1968, σελ. 212

⁴⁵⁴ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΔ', Τόμος ΚΔ', αριθμός τεύχους 472, 10/11/1969, σελ. 232

(εργοδοτικές εισφορές), κατά 12% από κοινωνική εισφορά κατά 7,3% από έσοδα περιουσίας και κατά 3,3% από τα εξωκλήσια. Ο μέσος όρος του εφάπαξ βοηθήματος του κλάδου αρωγής ανήλθε σε 70.611 δρχ.

3.3 Το 1969

3.3.1 Το νέο αυξημένο ποσό εφάπαξ

Η ένταξη των εφημέριων στη μισθολογική κλίμακα του δημοσίου και η αυτόματη αύξηση των βασικών αποδοχών τους κάθε φορά που θα αυξάνονται οι βασικοί μισθοί των δημοσίων υπαλλήλων εκτινάσσει το ποσό του καταβαλλόμενου εφάπαξ, το οποίο σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις ξεπερνά τις 100.000 δρχ. Σύμφωνα με επίσημα στοιχεία του TAKE που αφορούν εφημέριο με 22 έτη συμμετοχής στο κλάδο αρωγής του Ταμείου (1947-1969), το ποσό του εφάπαξ ανά κατηγορία είναι το εξής:⁴⁵⁵

A) Εφάπαξ Πρεσβυτέρων μη δικαιούμενων του επιδόματος των 500 δρχ. για τις ενορίες μέχρι 1500 ενοριτών και του επιδόματος Βορείων Επαρχιών (το ήμισυ του βασικού μισθού)

1) Α' μισθολογική κατηγορία/4 βαθμός, Μέσος όρος αποδοχών 12 τελευταίων μηνών $7.072 * 22$ μηνιαίοι μισθοί=**155.584**

2) Β/6 Κατηγ., Μ.Ο 12 τελ. Μηνών $5.381 * 22 = 118.382$

3) Γ/7 Κατηγ., Μ.Ο 12 τελ. μηνών $4.612 * 22 = 101.464$

4) Δ/8 Κατηγ., Μ.Ο 12 τελ. Μηνών $4.151 * 22 = 91.322$

B) Εφάπαξ ιερέων δικαιούμενων του επιδόματος των 500δρχ. επιδόματος αλλά όχι και του επιδόματος Βορείων Επαρχιών

1) Α/4 Κατηγ., Μ.Ο 12 τελ. Μηνών $7.572 * 22 = 166.584$

2) Β/6 Κατηγ., Μ.Ο 12 τελ. Μηνών $5.881 * 22 = 129.382$

3) Γ/7 Κατηγ., Μ.Ο. 12 τελ Μηνών $5.112 * 22 = 112.464$

4) Δ/8 Κατηγ., Μ.Ο 12 τελ., Μηνών $4.651 * 22 = 102.322$

Γ) Εφάπαξ ιερέων δικαιούμενων του επιδόματος των 500 δρχ. όπως επίσης και του επιδόματος Βορείων Επαρχιών

1) Α/4 Κατηγ., Μ.Ο. 12 τελ. Μηνών $9.930 * 22 = 218.460$

⁴⁵⁵ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΔ', Τόμος ΚΔ', αριθμός τεύχους 461, 10/3/1969, σελ. 60

2)B/6 Κατηγ., Μ.Ο 12 τελ. Μηνών $7.675*22=168.850$

3) Γ/7 Κατηγ., Μ.Ο 12 τελ. Μηνών $6.750*22=146.300$

4) Δ/8 Κατηγ., Μ.Ο 12 τελ, μηνών $6.035*22=132.770$

Δ) Εφάπαξ ιερέων δικαιούμενων του επιδόματος Βορείων επαρχιών αλλά όχι και του επιδόματος των 500 δρχ.

1)Α/4 Κατηγ., Μ.Ο 12 τελ. Μηνών $9.430*22=207.460$

2) Β/6 Κατηγ., Μ.Ο 12 τελ. Μηνών $7.175*22=157.850$

3) Γ/7 Κατηγ., Μ.Ο 12 τελ. Μηνών $6.150*22=135.300$

4) Δ/8 Κατηγ., Μ.Ο 12 τελ. Μηνών $5.535*22=121.770$.

Η συνεχής αύξηση του καταβαλλόμενου εφάπαξ προκαλεί τις πρώτες δυσλειτουργίες στην ομαλή λειτουργία του Ταμείου αφού σύμφωνα με τα όσα υποστηρίζουν οι συντελεστές του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ, «εσχάτως το TAKE αφήνει τα εφ' άπαξ εν εκκρεμότητα, υποστηρίζον ότι τα οικονομικά του δεν αντέχουν εις την καταβολήν των ηυξημένων ποσών. Δεν γνωρίζομεν που στηρίζομεν το TAKE λέγει ταύτα, διότι οι Απολογισμοί του εμφανίζουν σοβαρότατα περισσεύματα. Εκείνο όμως που γνωρίζομεν είναι το ότι δεν έχει το νόμιμον δικαίωμα να καθυστερή την καταβολήν των εφ' άπαξ εις τους εξερχομένους Εφημερίους».⁴⁵⁶

3.3.2 Το θέμα των συντάξεων πάντα στο επίκεντρο

Η πίεση που ασκείται από την πλευρά των εφημέριων για γενναία αναπροσαρμογή των συντάξεων επιχειρείται να εκτονωθεί με τη σύσταση σχετικής επιτροπής που θα εξετάσει το θέμα, που συστάθηκε μετά από σχετική απόφαση του διοικητικού συμβουλίου του TAKE. Η εν λόγω επιτροπή αναμένεται να «περατώσει συντόμως το έργον της και καταλήγουσα εις συγκεκριμένας εισηγήσεις θα θέσει ταύτας υπ όψει της Δ/νσεως του TAKE, η οποία μετά ταύτα θα προβή εις τας σχετικάς προτάσεις προς τον Μακ. Αρχιεπίσκοπον».⁴⁵⁷ Βέβαια η καχυποψία παραμένει με τους συντελεστές του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ να θέτουν το ερώτημα, «θα τελειώση άραγε το θέμα με την λήξιν του έργου της Επιτροπής ή θα χρειασθή και άλλη μακροχρόνιος μετά ταύτα διαδικασία;»⁴⁵⁸

⁴⁵⁶ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΔ', Τόμος ΚΔ', αριθμός τεύχους 461, 10/3/1969, σελ. 49-50

⁴⁵⁷ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΔ', Τόμος ΚΔ', αριθμός τεύχους 459, 1/2/1969, σελ. 31

⁴⁵⁸ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΔ', Τόμος ΚΔ', αριθμός τεύχους 461, 10/3/1969, σελ. 49-50

Ο ιδρυτής του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ Ανδρέας Κεραμιδάς απέστειλε τηλεγράφημα προς τον αρχιεπίσκοπο Ιερώνυμο στο οποίο υποστηρίζει πως οι συντάξεις δεν έχουν αναπροσαρμοστεί μετά το 1967 (βρισκόμαστε ήδη στο 1969), ενώ «έχει παρέλθει ολόκληρον δεκάμηνον από της εφαρμογής των νέων εφημεριακών αποδοχών και των σχετικώς επ αυτών κρατήσεων και το TAKE δεν διερρύθησεν ακόμη τας νέας εφημεριακάς συντάξεις, ενώ το κράτος προσήρμοσεν αμέσως τας συντάξεις των Δημ. Υπαλλήλων με τον νέον Δημοσιοῦπαλληλικόν Μισθολόγιον».⁴⁵⁹ Στο πλαίσιο αυτό καλεί τον αρχιεπίσκοπο να επιληφθεί αμέσως του θέματος, «διότι αι απαιτούμεναι σχετικά μελέται έχουν ήδη γίνει υπό της αρμοδίας υπηρεσίας του TAKE».⁴⁶⁰

Και ενώ δεν διαφαίνεται κινητικότητα, από εκκλησιαστικής πλευράς, στο ζήτημα της αναπροσαρμογής των συντάξεων, για πρώτη φορά τίθεται ζήτημα κρατικής παρέμβασης στο συνταξιοδοτικό των ιερέων. Ο διευθυντής του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ σημειώνει πως αν τα οικονομικά του TAKE δεν επαρκούν για την αύξηση των συντάξεων, «εις το 70% των εν ενεργεία αποδοχών, μεθ' όλων των προσαυξήσεων»⁴⁶¹ τότε το ζήτημα «να τεθή υπ όψει του κ. Πρωθυπουργού και να ζητηθή η ενίσχυσις του Κράτους διά την λύσιν. Μία όμως τοιαύτη αδυναμία του TAKE πρέπει να αποτελέση την αφορμήν διά την εξ υπαρχής μελέτην του θέματος του Ταμείου αυτού»,⁴⁶² υπονοώντας σαφώς ότι θα πρέπει να τεθεί επί τάπητος η βιωσιμότητα ή μη του ακολουθούμενου μοντέλου της «αυτοχρηματοδότησης» για την κάλυψη των διαφόρων δαπανών (συντάξεις, εφάπαξ κλπ).

Ακόμη ζητά τον διπλασιασμό, σχεδόν, της κατώτατης σύνταξης από τις 1056 δραχ. στις 2.000 δραχ., «κάτω του ποσού αυτού νομίζομεν ότι είναι γελοίον να ομιλώμεν περί συντάξεως. Καλλίτερον θα ήτο να ελέγωμεν ότι το Φιλόπτωχον Ταμείον των Ιερέων δίδει κάποιο βοήθημα»⁴⁶³ ενώ το τρίτο αίτημα αφορά την αναγνώριση ως συντάξιμων όλων των ετών υπηρεσίας καθώς «υπάρχουν Ιερείς που εξέρχονται εις την σύνταξιν με έτη υπηρεσίας πολύ περισσότερα των προβλεπομένων 35. Τα έτη ταύτα χάνονται διά την σύνταξιν».⁴⁶⁴ Επίσης να σημειωθεί πως δεν αναγνωρίζονται ασφαλιστικά και τα χρόνια υπηρεσίας που διανύονται μετά το 75^ο έτος της ηλικίας του ιερέα, με αποτέλεσμα «ούτε

⁴⁵⁹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΔ', Τόμος ΚΔ', αριθμός τεύχους 464, 10/5/1969, σελ. 109

⁴⁶⁰ *ό.π.*, σελ. 109

⁴⁶¹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΔ', Τόμος ΚΔ', αριθμός τεύχους 471, 20/10/1969, σελ. 210

⁴⁶² *ό.π.*, σελ. 210

⁴⁶³ *ό.π.*, σελ. 210

⁴⁶⁴ *ό.π.*, σελ. 210

η σύνταξις των βελτιώνεται ούτε το εφάπαξ... παρά το ότι εξακολουθούν να καταβάλλουν ασφάλιστρα».⁴⁶⁵

Απαντώντας σε τηλεγράφημα του ιδρυτή της ΕΝΟΡΙΑΣ κ. Κεραμιδά, ο διευθύνων σύμβουλος του ΤΑΚΕ Γ. Καρράς γνωστοποίησε πως το πόρισμα της επιτροπής που συστάθηκε για τη μελέτη του ζητήματος της αναπροσαρμογής των συντάξεων, «υπεβλήθη προς το αρμόδιον Υπουργείον Κοιν. Υπηρεσιών προς επεξεργασίαν. Μέχρι όμως σήμερον, δεν έχει εισέτι καθορισθή ούτε το ποσοστό αυξήσεως, ούτε ο χρόνος ενάρξεως σχετικής αποφάσεων».⁴⁶⁶ Παράλληλα ο διευθύνων σύμβουλος του ΤΑΚΕ παραπέμπει την διευθέτηση της υπόθεσης, ιδίως της αύξησης της κατώτατης σύνταξης, στις γενικότερες αποφάσεις που πρόκειται να λάβει το καθεστώς σχετικά με την «αναπροσαρμογή των πόρων των φορέων κοινωνικής ασφαλίσεως και ενδεχομένως της αυξήσεως των κατώτατων ορίων, όπου ταύτα είναι χαμηλά»,⁴⁶⁷ ενώ για άλλη μια φορά κάνει λόγο για αποφάσεις που θα κινούνται «εν τω πλασίω πάντοτε των οικονομικών δυνατοτήτων του Ταμείου και των διαγραφόμενων προοπτικών διά την μελλοντικήν αύξησιν των πόρων αυτού».⁴⁶⁸

Από τις διαμαρτυρίες των ιερέων δεν ξεφεύγουν ούτε και οι ίδιοι οι αρχιερείς και ειδικότερα ο τρόπος υπολογισμού της σύνταξης τους. Με αφορμή την πρόβλεψη της **παραγράφου 3 του άρθρου 16** του κανονισμού του ΟΔΔΕΠ, σύμφωνα με την οποία η σύνταξη των αρχιερέων είναι ίση με τις εν ενεργεία αποδοχές τους, οι συντελεστές του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ ρωτούν «διατί δεν τίθεται η ίδια και διά την σύνταξιν των Ιερέων; Διατί να υπάρξη τόση διαφορά εις την αντιμετώπισιν; Δεν αρκεί η αβυσσώδης απόστασις μεταξύ των αποδοχών Αρχιερέων-Ιερέων πρέπει και εις την σύνταξιν να έχωμεν τοιαύτην τρομακτικήν απόστασιν και διαφοράν;».⁴⁶⁹

Τις τελευταίες ημέρες του 1969 διαψεύστηκαν οι όποιες ελπίδες των ιερέων πως στις ανακοινώσεις του Παπαδόπουλου για τον προϋπολογισμό του 1970 θα περιλαμβανόταν και η εξαγγελία για γενναία αύξηση των συντάξεων. Το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ αναφέρει χαρακτηριστικά πως, «μέσα εις την γενικήν ικανοποίησιν την οποίαν επροκάλεσαν αι ανακοινώσεις του κ. Πρωθυπουργού επί του νέου προϋπολογισμού, υπάρχει

⁴⁶⁵ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΕ', Τόμος ΚΕ', αριθμός τεύχους 475, 1/10/1970, σελ. 5

⁴⁶⁶ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΔ', Τόμος ΚΔ', αριθμός τεύχους 471, 20/10/1969, σελ. 212

⁴⁶⁷ *ό.π.*, σελ. 212

⁴⁶⁸ *ό.π.*, σελ. 212

⁴⁶⁹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΔ', Τόμος ΚΔ', αριθμός τεύχους 472, 10/11/1969, σελ. 226

ασφαλώς και κάποια πικρία. Είναι η πικρία των συνταξιούχων ιερέων».⁴⁷⁰ Επιπλέον προβαίνει σε σύγκριση ιερέων και συνταξιούχων του δημοσίου για να καταδείξει την δυσμενή μεταχείριση των κληρικών: «Σύγκρισις 1^η: Όλοι σχεδόν οι συνταξιούχοι του Δημοσίου λαμβάνουν συντάξεις κλιμακούμενας μεταξύ 3-5 χιλιάδων. Οι Ιερείς βλέπουν τον μέσον όρον συντάξεων των να μη φθάνη ουδέ τας 1.500 δραχμάς. Διατί; Σύγκρισις 2^η: Όλοι οι συνταξιούχοι του Δημοσίου θα λαμβάνουν από του νέου έτους ως σύνταξιν το 75% των εν ενεργεία αποδοχών. Τάσις δε και επιθυμία της στοργικής Πολιτείας είναι να γίνη το ποσοστόν συντόμως 80%. Οι Ιερείς-καίτοι οι μισθοί των είναι πολύ μικρότεροι-λαμβάνουν ως σύνταξιν μόλις το 60%!».⁴⁷¹

3.3.3 Υψηλές κρατήσεις

Ένα εκ των ζητημάτων που απασχολούσε ολοένα και περισσότερο τον εφημεριακό κλήρο ήταν αυτό των κρατήσεων στις μικτές αποδοχές τους. Το πρόβλημα έγινε οξύτερο μετά την ένταξη των ιερέων στο Ταμείο Αρωγής υπαλλήλων υπουργείου Παιδείας, όπου «αι κρατήσεις υπερέβησαν ήδη το 20%. Εγγίζει δηλαδή να αφαιρήται εκ των εφημεριακών αποδοχών το ¼».⁴⁷² Υπενθυμίζουμε πως από το 1968, οι κρατήσεις στις ακαθάριστες αποδοχές έχουν ως εξής: 7% υπέρ του Κλάδου Συντάξεων του TAKE, 4% υπέρ του Κλάδου Αρωγής, 4% υπέρ του Κλάδου νοσοκομειακής και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, 1% υπέρ του περιοδικού «Εκκλησία» (εκ του ποσοστού αυτού 0,5% περιέρχεται στο κλάδο ασθενείας), 2-4% υπέρ του Ταμείου Αρωγής Υπουργείου Παιδείας, 1,2% για χαρτόσημο. Δηλαδή οι συνολικές κρατήσεις κυμαίνονται μεταξύ 19-21%.

Το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ σε σχόλιο του αναρωτιέται γιατί ενώ οι ιερείς λαμβάνουν αποδοχές αντίστοιχες με αυτές των δημοσίων υπαλλήλων, «επί του θέματος των κρατήσεων διαφέρουν και πληρώνουν κρατήσεις σχεδόν διπλασίας από εκείνας των δημοσίων υπαλλήλων;».⁴⁷³ Επίσης ζητά να καταργηθεί: α) η κράτηση για το περιοδικό «Εκκλησία» (ανέρχεται στο 1% επί των ακαθάριστων αποδοχών αλλά το 0,5% κατευθύνεται στο κλάδο ασθενείας του TAKE) η οποία χαρακτηρίζεται και ως

⁴⁷⁰ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΔ', Τόμος ΚΔ', αριθμός τεύχους 474, 20/12/1969, σελ. 258

⁴⁷¹ *ό.π.*, σελ. 258

⁴⁷² ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΔ', Τόμος ΚΔ', αριθμός τεύχους 461, 10/3/1969, σελ. 49-50

⁴⁷³ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΔ', Τόμος ΚΔ', αριθμός τεύχους 466, 20/6/1969, σελ. 129-130

αντισυνταγματική και β) η κράτηση του χαρτοσήμου η οποία ναι μεν καταβάλλεται επειδή οι ιερείς δεν θεωρούνται δημόσιοι υπάλληλοι αλλά τίθεται το ερώτημα, «αφού και οι Ιερείς ενετάχθησαν εις τους μισθούς των δημοσίων υπαλλήλων, διατί επί του θέματος του χαρτοσήμου δεν θεωρούνται δημόσιοι υπάλληλοι;».⁴⁷⁴

Στο μεταξύ το διοικητικό συμβούλιο του TAKE σε συνεδρίαση του στις 20/1/1969 αποφάσισε να μην εισπράττει τέλος κληρικοσήμανσης από ορισμένες ευπαθείς κοινωνικές ομάδες (άποροι, ανάπηροι πολέμου, πολύτεκνοι) και για ορισμένες βεβαιώσεις (για το καταρτισμό των δημοτολογίων ή μητρώων των Δήμων και Κοινοτήτων, για την εγγραφή των πολιτών στους εκλογικούς καταλόγους, για συνταξιοδότηση από τον ΟΓΑ). Όμως το δ.σ του TAKE προειδοποιεί να μην επεκταθεί, παρατύπως, η εξαίρεση και σε άλλες κατηγορίες πολιτών ή σε άλλα είδη βεβαιώσεων καθώς «το κληρικόσημον διά τον Ταμείον, όπερ αντιμετωπίζει τεραστίας δαπάνας, ίδια μετά την εφαρμογήν του νέου συστήματος του κλάδου ασθeneίας, είναι σημαντικώτατος αυτού πόρος, η δε είσπραξις αυτού είναι, ως γνωστόν, ανατιθέμενη εις τους ησφαλισμένους εφημερίους του».⁴⁷⁵

3.3.4 Νέα κλινική για τους ιερείς

Στις 7 Μαρτίου 1969 ρίχτηκε ο θεμέλιος λίθος για την ανέγερση της νέας ανατολικής πτέρυγας της κλινικής που προοριζόταν για τη νοσηλεία των ιερέων και των οικογενειών τους. Σε ομιλία του ο Γενικός Διευθυντής του Ιδρύματος, γιατρός Αθανάσιος Καραντώνης, ανέφερε πως στόχος είναι η αύξηση των κλινών από 77 που σε 150 προκειμένου: α) να αποκτηθεί «το δικαίωμα της λειτουργίας φαρμακείου εντός του Νοσοκομείου... Επι πλέον δε διά της προμηθείας αυτών απ' ευθείας εκ των φαρμακευτικών βιομηχανιών και των φαρμακευτικών αντιπροσώπων θα επιτυγχάνωμεν τιμάς μειωμένας κατά 30 και πλέον επί τοις εκατόν επί της λιανικής τιμής των φαρμακείων»,⁴⁷⁶ και β) με την αύξηση του αριθμού των κλινών, «το ΝΙΚΕ, προσλαμβάνον ως διευθυντάς των νοσηλευτικών τμημάτων διακεκριμένους επιστήμονας, αποκτά την δυνατότητα εκπαιδεύσεως πτυχιούχων ιατρικής προς λήψιν αδείας τίτλου ειδικότητος και ούτω λύεται το πρόβλημα των

⁴⁷⁴ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΔ', Τόμος ΚΔ', αριθμός τεύχους 466, 20/6/1969, σελ. 129-130

⁴⁷⁵ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΗ' (1969), αριθμός τεύχους 12, 15/6/1969, σελ. 349-350

⁴⁷⁶ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΗ' (1969), αριθμός τεύχους 10, 15/5/1969, σελ. 269-270

βοηθών ιατρών, το οποίον τα έλαττον των 100 κλινών νοσηλευτικά ιδρύματα αντιμετωπίζουν ως επί το πλείστον διά φοιτητών της ιατρικής».⁴⁷⁷

Η συνολική δαπάνη για την ανέγερση της νέας πτέρυγας και τη διαρρύθμιση του υπογείου του υπάρχοντος κτιρίου «θα ανέλθη εις το ποσόν των 4.500.000 δραχμών».⁴⁷⁸ Ο κ.Καραντώνης παραδέχεται πως το νοσοκομείο του ΝΙΚΕ θα λειτουργεί με αυξημένο κόστος σε σύγκριση με τις υπόλοιπες κλινικές διότι: α) θα απασχολεί αυξημένο αριθμό νοσηλευτικού προσωπικού «λόγω του ότι θα παρέχη νοσηλείαν εις θαλάμους μιάς έως τριών το πολύ κλινών, ήτοι νοσηλείαν Α' το ολιγότερον Β'Θέσεως»,⁴⁷⁹ και β) «θα εισπράττει νοσήλεια πολύ μικρά»⁴⁸⁰ για το επίπεδο της νοσηλείας που θα παρέχει καθώς σύμφωνα με τα στοιχεία που παρέθεσε, «τα 52% των ησφαλισμένων του ΤΑΚΕ δικαιούνται νοσηλείαν εις την τρίτην θέσιν, με νοσήλεια 120 δρχ. ημερησίως, τα έτερα 46% δικαιούνται νοσηλείας εις την Ββ θέσιν, με ημερήσια νοσήλεια εκ δραχ. 150 και μόνον τα 2% δικαιούται νοσηλείας εις την Βα θέσιν, με ημερήσια νοσήλεια εκ δραχ. 220».⁴⁸¹

3.3.5 Κρατήσεις και αναγνώριση χρόνου ασφάλισης για το Ταμείο αρωγής

Με απόφαση του υπουργού Κοινωνικών Υπηρεσιών, (Ε.τ.Κ τεύχος Β', αριθμ. 469/20-7-1969) ρυθμίζονταν θέματα σχετικά με την αναγνώριση χρόνου προϋπηρεσίας των εφημέριων στο Ταμείο Αρωγής Υπαλλήλων Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, δηλαδή στην επικουρική ασφάλιση των ιερέων.

Αναλύοντας την υπουργική απόφαση το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ υποστηρίζει πως μέσω του εν λόγω επικουρικού ταμείου οι συνταξιούχοι ιερείς θα λαμβάνουν, «μηνιαίον βοήθημα ύψους ίσον προς το 30% της μηνιαίας συντάξεως των της χορηγουμένης υπό του ΤΑΚΕ».⁴⁸² Όμως για να φθάσει η επικουρική σύνταξη σε αυτό το επίπεδο απαιτείται οι ιερείς, που θα καταστούν συνταξιούχοι μετά την 1^η Ιουλίου 1968, «να εξαγοράσουν 35 χρόνια υπηρεσίας καταβάλλοντες προς τούτο τα προβλεπόμενα ασφάλιστρα προς το εν λόγω Ταμείον, άλλως το βοήθημα θα είναι μειωμένον και ανάλογον προς τα εξαγοραζόμενα έτη

⁴⁷⁷ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΗ' (1969), αριθμός τεύχος 10, 15/5/1969, σελ. 269-270

⁴⁷⁸ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΗ' (1969), αριθμός τεύχος 12, 15/6/1969, σελ. 348

⁴⁷⁹ *ό.π.*, σελ. 348

⁴⁸⁰ *ό.π.*, σελ. 348

⁴⁸¹ *ό.π.*, σελ. 348

⁴⁸² ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΔ', Τόμος ΚΔ', αριθμός τεύχους 468, 10/8/1969, σελ. 174-175

υπηρεσίας του Εφημερίου». ⁴⁸³ Όπως ορίζει η υπουργική απόφαση, η εξαγορά ετών ασφάλισης χωρίζεται σε δυο περιόδους: **A)** Για μεν τη περίοδο από τον Αύγουστο του 1952, οπότε και ιδρύθηκε το Ταμείο Αρωγής, μέχρι και τις 30/6/1968, δηλαδή πριν ενταχθούν οι εφημέριοι σε αυτό, το ασφάλιστρο εξαγοράς κάθε έτους υπηρεσίας ορίζεται σε ποσοστό 2% για όσους λαμβάνουν (ή ελάμβαναν κατά τον τελευταίο μήνα της υπηρεσίας τους) αποδοχές μέχρι 2.100 δραχμών, 3% για αποδοχές 2.101-3.000 δραχμών και 4% για όσους λαμβάνουν αποδοχές άνω των 3.000 δρχ. ενώ το ασφάλιστρο εξαγοράς θα επιβαρύνεται και με επιτόκιο 5%. Η εξόφληση του ποσού της αναγνώρισης θα γίνεται σε 40 μηνιαίες τοκοχρεωλυτικές δόσεις που θα παρακρατούνται από τις αποδοχές. Σε περίπτωση που ο ασφαλισμένος αποχωρήσει στο διάστημα που μεσολάβησε από την 1^η Ιουλίου 1968 μέχρι και την εξόφληση του συνόλου των δόσεων τότε το υπόλοιπο της οφειλής παρακρατείται εξ ολοκλήρου από το χορηγούμενο εφάπαξ. **B)** Τα έτη προ του 1952, δηλαδή τα χρόνια υπηρεσίας από την ημερομηνία χειροτονίας έως το 1952 και μέχρι 20 χρόνια το ανώτερο, μπορούν να εξαγοραστούν με ασφάλιστρο 2% επί των σημερινών αποδοχών, χωρίς να επιβαρύνονται με την επιβολή τόκου. Η οφειλή από την αναγνώριση του πλασματικού χρόνου ασφάλισης, καταβάλλεται κατά ένα μέρος από το εφάπαξ που χορηγεί το ΤΑΚΕ, ενώ το υπόλοιπο θα συμψηφιστεί με τη παρεχόμενη επικουρική σύνταξη σε 60 μηνιαίες δόσεις. Σημειώνεται πως «η εξαγορά της προϋπηρεσίας των Εφημερίων εις το Ταμείον Αρωγής Υπουργείου Παιδείας διά μεν το χρονικόν διάστημα από Αυγούστου 1952 μέχρι 30^{ης} Ιουνίου 1968 δεν είναι υποχρεωτική αλλά προαιρετική, διά δε το χρονικόν διάστημα προ του Αυγούστου 1952 η εξαγορά είναι υποχρεωτική». ⁴⁸⁴ Επιπλέον από την υποχρέωση εξαγοράς ετών προϋπηρεσίας εξαιρούνται «υπερήλικες εφημέριοι, οι συμπληρώσαντες το 75^{ον} έτος της ηλικίας των προ της 30.6.1968». ⁴⁸⁵

Η υπουργική απόφαση αξιολογείται θετικά από το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ διότι, «αφήνεται ως προαιρετική η βαρύτερα περίοδος, ώστε η επιβάρυνση των Ιερέων να μην είναι επαχθής, δοθέντος μάλιστα ότι και της υποχρεωτικής περιόδου η εξαγορά θα γίνη διά πολλών δόσεων». ⁴⁸⁶

⁴⁸³ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΔ', Τόμος ΚΔ', αριθμός τεύχους 468, 10/8/1969, σελ. 174-175

⁴⁸⁴ *ό.π.*, σελ. 174-175

⁴⁸⁵ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΕ', Τόμος ΚΕ', αριθμός τεύχους 479, 1/4/1970, σελ. 77

⁴⁸⁶ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΔ', Τόμος ΚΔ', αριθμός τεύχους 469, 10/9/1969, σελ. 181

Με την ερμηνευτική εγκύκλιο υπ αριθμόν 7599/2.8.69, διευκρινίζεται πως εκτός των συνήθων κρατήσεων για το Ταμείο Αρωγής Υπαλλήλων Υπουργείου Παιδείας, πραγματοποιείται και παρακράτηση του 50% του πρώτου μηνιαίου μισθού από τον διορισμό του εφημέριου, «κατανεμομένης εις δώδεκα ίσας μηνιαίας δόσεις»,⁴⁸⁷ ενώ επιπλέον, «1) Ο προαγόμενος εφημέριος υποχρεούται εις την εφ'άπαξ κράτησιν εκ των αποδοχών του υπέρ του ημετέρου Ταμείου, την αναλογούσαν εις το ήμισυ (15νθήμερον) της προκύπτουσας διαφοράς του νέου μισθού από του κατεχομένου...2) Ο λαμβάνων το πρώτον επίδομα πενταετίας υποχρεούται, ομοίως ως άνω, εις την καταβολήν εφ'άπαξ και διά τον πρώτον μόνον μήνα, κρατήσεως υπέρ του ημετέρου Ταμείου, ανερχομένης εις το ήμισυ του ως είρηται επιδόματος».⁴⁸⁸ Σε κράτηση υπέρ του Ταμείου Αρωγής υπόκειται και το επίδομα αδείας, σύμφωνα με το υπ' αριθμ. 96019/7913/13-6-1969 έγγραφο του υπουργείου Οικονομικών, ενώ απαλλάσσονται της εν λόγω κράτησης τα δώρα Χριστουγέννων και Πάσχα.⁴⁸⁹

Σημειώνεται πως η αναγνώριση του χρόνου προϋπηρεσίας αποτελούσε απαραίτητη προϋπόθεση προκειμένου οι ιερείς να αποκτήσουν δικαίωμα λήψης δανείου από το Ταμείο Αρωγής. Τα δάνεια χορηγούνται εφόσον οι ασφαλισμένοι «1)έχουν καταβάλλει 10-12 ετών ασφαλιστικές εισφορές εις το ΤΑΥΠ μεταξύ των ετών 1952-1968. Εις την περίπτωση ταύτην δύνανται να λάβουν από το ΤΑΥΠ δάνειον μέχρι δύο ακαθάριστους μηνιαίους μισθούς. 2) Έχουν καταβάλλει άνω των 12 ετών ασφαλιστικές εισφορές εις το ΤΑΥΠ μεταξύ των ετών 1952 έως 1968, οπότε εις την περίπτωση ταύτην δικαιούνται να λάβουν δάνειον από το ΤΑΥΠ μέχρι τρεις μηνιαίους ακαθάριστους μισθούς».⁴⁹⁰

3.3.6 Επισκόπηση περιόδου 1960-1969

Στις 19 Αυγούστου 1970 πραγματοποιήθηκε το διοικητικό συμβούλιο του TAKE όπου παρουσιάστηκε ο απολογισμός για το 1969. Στην εισήγηση του ο διευθύνων σύμβουλος του οργανισμού Γ. Καρράς παρουσίασε συνοπτικά την πορεία του Ταμείου τη δεκαετία του '60 την οποία και χαρακτήρισε ως την πλέον γόνιμη περίοδο. Καταρχάς η μέση μηνιαία σύνταξη τη «31/12/1959 ανήρχετο μετά των δώρων εορτών και επιδόματος

⁴⁸⁷ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΔ', Τόμος ΚΔ', αριθμός τεύχους 469, 10/9/1969, σελ. 182

⁴⁸⁸ *ό.π.*, σελ. 183

⁴⁸⁹ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΖ' (1970), αριθμός τεύχους 1, 1/1/1970, σελ. 12-13

⁴⁹⁰ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΣΤ', Τόμος ΚΣΤ', αριθμός τεύχους 501, 10/7/1971, σελ.158

λουτροθεραπείας εις το ποσόν των 717 δρχ. ενώ η τοιαύτη κατά την 31/12/1969 ανέρχεται εις το ποσόν των 1.567 δρχ»,⁴⁹¹ δηλαδή υπερδιπλασιάστηκε.

Εντυπωσιακή ήταν η άνοδος στο εφάπαξ κυρίως λόγω του νέου τρόπου υπολογισμού του από το 1957 και μετά, αλλά και της αύξησης των αποδοχών το 1967 και το 1968, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:⁴⁹²

ΠΙΝΑΚΑΣ 18 Πορεία του κλάδου αρωγής τη περίοδο 1960-1969			
ΕΤΗ	ΕΣΟΔΑ	ΚΑΤΑΒΛΗΘΕΝΤΑ ΕΦΑΠΑΞ	ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ
1960	3.062.392	2.907.941	13.158
1961	3.117.094	2.743.490	15.588
1962	3.318.000	3.092.127	16.989
1963	3.920.969	3.089.330	19.070
1964	4.427.162	4.244.782	25.762
1965	5.407.733	4.619.756	32.534
1966	6.065.997	6.759.235	37.973
1967	16.166.951	7.225.396	50.883
1968	17.821.879	14.687.027	70.611
1969	23.479.550	18.516.160	72.612

Επίσης σημαντικές αλλαγές έλαβαν χώρα και στο τομέα της υγείας με τη θέσπιση, από το 1966, «πλήρους υγειονομικής περιθάλψεως των εφημερίων ησφαλισμένων και συνταξιούχων του ΤΑΚΕ καθώς και των προστατευομένων μελών αυτών... Το μέγεθος της διαφοράς μεταξύ της προ του έτους 1966 ισχυούσης περιθάλψεως και της μετά τούτο παρεχομένης τοιαύτης εμφανίζεται εκ των επομένων αριθμών. Κατά την 31/12/1966 κατεβλήθησαν υπό του ΤΑΚΕ δι έξοδα νοσηλείας των ησφαλισμένων και συνταξιούχων αυτού καθώς και των προστατευομένων μελών των δρχ. 8.181.556. Κατά την 31/12/1969 κατεβλήθησαν δρχ. 23.793.816».⁴⁹³ Δηλαδή οι σχετικές δαπάνες τριπλασιάστηκαν σε διάστημα μόλις τριών ετών. Ειδικότερα οι δαπάνες και τα έσοδα του κλάδου υγείας

⁴⁹¹ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΘ' (1970), αριθμός τεύχος 21, 1/11/1970, σελ. 615-616

⁴⁹² Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΘ' (1970), αριθμός τεύχος 24, 15/12/1970, σελ. 763

⁴⁹³ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΘ' (1970), αριθμός τεύχος 21, 1/11/1970, , σελ. 615-616

καθόλη τη διάρκεια της δεκαετίας του '60 εξελίχθηκαν σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα:⁴⁹⁴

ΕΤΗ	ΕΣΟΔΑ	ΕΞΟΔΑ
1960	3.851.657	4.570.942
1961	4.748.253	5.955.533
1962	5.055.447	5.697.573
1963	5.216.697	7.246.912
1964	5.895.759	7.171.281
1965	7.243.700	7.317.375
1966	7.624.782	8.181.556
1967	18.257.052	8.778.830
1968	19.406.121	12.608.483
1969	26.305.973	23.793.816

Σε ότι αφορά το 1969, τα έσοδα του ΤΑΚΕ εκτοξεύθηκαν στα 137.965.904 δρχ. έναντι 106.690.954 δρχ. το 1968. Μεγάλη αύξηση παρατηρήθηκε στις εισφορές των ασφαλισμένων, οι οποίες από 64.501.438 δρχ. το 1968 ανήλθαν σε 92.070.121 δρχ. το 1969. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται «εις την αύξησιν των μισθών ενεργείας, βάσει του Α.Ν 469/68. Εκ της αυξήσεως ταύτης ηύξηθησαν αναλόγως και αι εισφοραί, άπασαι δε αι διαφοραί των ασφαλίστρων εκ της τοιαύτης αυξήσεως του έτους 1968 (1/7/68-31/12/68) καθώς και η εφ' άπαξ κράτησις της διαφοράς των μισθών, η οποία έπρεπε να εισπραχθή κατά το έτος 1968, εισεπράχθησαν κατά το 1969. Πέραν της αυξήσεως των μισθών ενεργείας, ως γνωστόν, εχορηγήθη και ετέρα αύξησις εκ 5% από 1/1/1969. Και η εκ της αυξήσεως ταύτης προκύψασα διαφορά ηύξησεν αναλόγως τας εισφοράς του έτους 1969».⁴⁹⁵

3.4 Το 1970

3.4.1 Αυξήσεις στις συντάξεις

⁴⁹⁴ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΘ' (1970), αριθμός τεύχος 24, 15/12/1970, σελ. 766

⁴⁹⁵ ό.π., σελ. 756-757

Η διοικούσα Εκκλησία σε συνεργασία με το TAKE δεν επιθυμούσαν να προχωρήσουν σε αναπροσαρμογή των συντάξεων, μέσω της αύξησης του ποσοστού αναπλήρωσης, καθώς θεωρούσαν ότι μια τέτοια απόφαση θα επιβάρυνε σημαντικά το Ταμείο. Όπως ομολόγει και το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ, αν οι συντάξεις αναπροσαρμόζονταν στο 75% των ενεργεία αποδοχών, όπως ισχύει και για τους συνταξιούχους του δημοσίου, αυτό θα «σημαίνει υπερδιπλασιασμό των συντάξεων».⁴⁹⁶ Για το λόγο αυτό επέλεξαν, όπως και το 1967, την ποσοστιαία αύξηση των συντάξεων. Ειδικότερα η συνεδρίαση του διοικητικού συμβουλίου του TAKE που πραγματοποιήθηκε στις 9/1/1970, υπό την προεδρία του αρχιεπισκόπου, αποφάσισε «αφ' ενός με την από 1.1.1970 αύξησιν των συντάξεων των κληρικών μέχρι του ποσού των 3500 δρχ., κατά 15% των αμέσων συνταξιούχων και 10% των εμμέσων, αφ' ετέρου δε τον καθορισμόν νέου κατώτατου ορίου συντάξεων εκ δρχ. 1160 μηνιαίως».⁴⁹⁷ Σύμφωνα με την ανακοίνωση του TAKE, «η ρύθμις αυτή, είναι προσωρινή, δεδομένου ότι βασική επιδίωξη του Οργανισμού, είναι η οριστική και ικανοποιητική λύσις του θέματος της αυξήσεως των συντάξεων».⁴⁹⁸

Ειδικότερα με βάση τα όσα όριζε η απόφαση του υπουργού Κοινωνικών Υπηρεσιών η οποία ενέκρινε σχετική απόφαση του TAKE, όσοι συνταξιοδοτηθούν από την υπηρεσία από την 1^η Ιανουαρίου 1970 και μετά και έχουν συμπληρώσει 35 έτη υπηρεσίας, θα λάβουν τα ακόλουθα ποσά σύνταξης:⁴⁹⁹

ΠΙΝΑΚΑΣ 20 Ύψος συντάξεων από 1/1/1970	
A' Μισθολογικής Κατηγορίας,	δρχ. 3.205* 15% (482) =3.686 δρχ.
B' Μισθολογικής Κατηγορίας,	δρχ. 2.571*15% (386) =2.957 δρχ.
Γ' Μισθολογικής Κατηγορίας,	δρχ. 2.123*15% (318) =2.441 δρχ.
Δ' Μισθολογικής Κατηγορίας,	δρχ. 1.832*15% (275) =2.107 δρχ.

⁴⁹⁶ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΕ', Τόμος ΚΕ', αριθμός τεύχους 478, 10/3/1970, σελ. 49-50

⁴⁹⁷ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΘ' (1970), αριθμός τεύχους 4, 15/2/1970, σελ. 114

⁴⁹⁸ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΕ', Τόμος ΚΕ', αριθμός τεύχους 477, 20/2/1970, σελ. 45

⁴⁹⁹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΕ', Τόμος ΚΕ', αριθμός τεύχους 479, 1/4/1970, σελ. 77

Σημειώνεται πως η κατώτατη σύνταξη αυξήθηκε κατά 9,85% (από τις 1056 στις 1160 δραχ.) ενώ όπως αναφέρει η σχετική υπουργική απόφαση «το ανώτατον όριον συντάξεων δεν δύναται να υπερβαίνει το ποσόν των 3.500 δραχμών»,⁵⁰⁰ που σημαίνει πως για τη Α΄ μισθολογική κατηγορία το ανώτατο ποσό της σύνταξης δεν είναι 3.686 δραχ. αλλά 3.500 δραχ.

Η απόφαση του TAKE δεν ικανοποίησε ιδιαίτερα τον εφημεριακό κλήρο για 2 κυρίως λόγους: **α)** για το μακρύ χρονικό διάστημα που διανύθηκε από την τελευταία αύξηση στις συντάξεις (είχε δοθεί το 1967 και ενώ στο μεσοδιάστημα οι μισθοί είχαν αυξηθεί σημαντικά). Το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ ρωτά «διατί εχρειάσθη να παρέλθη ένα και ήμισυ έτος δια να δοθή η μικρά έστω αύξησις, η οποία ήδη απεφασίσθη;»⁵⁰¹ και **β)** για το γεγονός ότι για μία ακόμη φορά δεν αποφασίστηκε η αναπροσαρμογή του ποσοστού αναπλήρωσης η οποία θα οδηγούσε και σε υψηλότερες αυξήσεις στις συντάξεις. «Επροτιμήθη και πάλιν, ως και κατά το παρελθόν, μία ποσοστιαία αύξησις και απεφεύχθη να καθορισθή ότι είναι ήδη καθεστώς διά τας συντάξεις των υπαλλήλων του Δημοσίου. Το ποσοστόν δηλαδή της συντάξεως εν σχέσει προς τας εν ενεργεία αποδοχάς. Το Δημόσιον έδιδε 70% και ήδη το έκαμε 75%».⁵⁰²

Το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ αμφισβητεί, όπως έκανε συνεχώς όλα τα προηγούμενα χρόνια, τη θέση της διοίκησης του TAKE πως η οικονομική θέση του ταμείου δεν επιτρέπει σημαντικές αυξήσεις στις συντάξεις, καθώς υποστηρίζει πως «οι Απολογισμοί του TAKE δεν είναι ελλειμματικοί. Τουναντίον, εμφανίζουν περισσεύματα».⁵⁰³ Και από τη στιγμή που το TAKE και η Εκκλησία γενικότερα δεν μπορούν να δώσουν μία ικανοποιητική λύση στο συνταξιοδοτικό ζήτημα των εφημέριων, ως φυσιολογική εξέλιξη έρχεται η άσκηση πιέσεων προς το κράτος προκειμένου να δώσει οριστική λύση, προφανώς αναλαμβάνοντας μερικώς ή ολικώς τη χρηματοδότηση των συντάξεων των ιερέων. Οι συντελεστές του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ θέτουν εκ νέου το ζήτημα καθώς εκτιμούν ότι το TAKE δεν μπορεί να δώσει μία ριζική και ικανοποιητική λύση, που δεν είναι άλλη από την αναπροσαρμογή των συντάξεων στο «75% των πράγματι καταβαλλομένων αποδοχών».⁵⁰⁴

⁵⁰⁰ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΕ΄, Τόμος ΚΕ΄, αριθμός τεύχους 479, 1/4/1970, σελ. 77

⁵⁰¹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΕ΄, Τόμος ΚΕ΄, αριθμός τεύχους 477, 20/2/1970, σελ. 34-35

⁵⁰² *ό.π.*, σελ. 34-35

⁵⁰³ *ό.π.*, σελ. 34-35

⁵⁰⁴ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΕ΄, Τόμος ΚΕ΄, αριθμός τεύχους 478, 10/3/1970, σελ. 49-50

Ριζική λύση «μόνον το Κράτος δύναται σήμερα να δώσει»⁵⁰⁵ υποστηρίζει ευθέως το περιοδικό ενώ στέκονται και στη δήλωση του επικεφαλής του καθεστώτος Γ. Παπαδόπουλου, η οποία έγινε το 1969 κατά τη διάρκεια γεύματος που παρέθεσε ο αρχιεπίσκοπος, σύμφωνα με την οποία «το Κράτος θα ήτο ευτυχές να ανελάμβανε αυτό την συνταξιοδότησιν των Ιερέων και τούτο διότι αναγνωρίζει την θεμελιώδη συμβολήν των εις όλους τους εθνικούς αγώνας».⁵⁰⁶ Οι συντελεστές του περιοδικού καλούν τον αρχιεπίσκοπο Ιερώνυμο να αφήσει κατά μέρος τις ιδέες του περί οικονομικής αυτοτέλειας της Εκκλησίας και «να σκεφθώμεν ρεαλιστικά. Το ζήτημα των συντάξεων είναι οξύ και άμεσον. Το ζήτημα της εκκλησιαστικής αυτοτελείας είναι μακροτάτης πνοής... Ως έχουν σήμερα τα πράγματα, το Κράτος είναι η μόνη διέξοδος. Έχομεν χρέος να κινηθώμεν προς την κατεύθυνσιν του και να του ζητήσωμεν να αναλάβη την συνταξιοδότησιν των Ιερέων εξομοιώνουν τούτους προς τους συνταξιούχους δημοδιδασκάλους και καθηγητάς, αναλόγως».⁵⁰⁷

Απαντώντας στις αιτιάσεις του περιοδικού ο διευθυντής του TAKE Χρ. Λάλος, με επιστολή που απέστειλε στις 3/3/70, υποστηρίζει πως η απόφαση για αύξηση των συντάξεων λήφθηκε, «εν όψει των οικονομικών δεδομένων του Ταμείου και είναι ανάλογος προς τας υπό των λοιπών ασφαλιστικών φορέων χορηγηθείσας αυξήσεις».⁵⁰⁸ Επιπλέον δηλώνει ευθέως πως «το θέμα αντιμετώπισεως των δαπανών διά την καταβολήν συντάξεων είναι θέμα αποκλειστικώς οικονομικών, μακράν ευρισκόμενον παντός συναισθηματικού ελατηρίου».⁵⁰⁹ Για το ίδιο θέμα, ο διευθύνων σύμβουλος του Ταμείου Γ. Καρράς ανέφερε, κατά τη παρουσίαση του απολογισμού του TAKE για το 1969 που πραγματοποιήθηκε τον Αύγουστο του 1970, πως η βασικότερη επιδίωξη της διοίκησης του Ταμείου είναι αυτή: «της ριζικής τακτοποιήσεως των συντάξεων, ώστε αυτά να είναι ανάλογοι προς τον μισθόν των εξερχομένων».⁵¹⁰ Παράλληλα όμως έθεσε και το ζήτημα της αναπροσαρμογής (σ.σ δηλαδή της αύξησης) ορισμένων πόρων του Ταμείου διότι, «παρά την διεύρυνσιν του Οργανισμού οι πόροι του, πλην της εισφοράς των ησφαλισμένων, παραμένουν οι αυτοί από δύο δεκαετιών και πλέον. Τινές μάλιστα εκ των αρχικώς

⁵⁰⁵ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΕ', Τόμος ΚΕ', αριθμός τεύχους 478, 10/3/1970, σελ. 49-50

⁵⁰⁶ *ό.π.*, σελ. 49-50

⁵⁰⁷ *ό.π.*, σελ. 49-50

⁵⁰⁸ *ό.π.*, σελ. 51

⁵⁰⁹ *ό.π.*, σελ. 51

⁵¹⁰ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΘ' (1970, αριθμός τεύχους 21, 1/11/1970, σελ. 616-617

θεσπισθέντων δεν αποδίδονται (εισφοραί Κράτους και ΟΔΕΠ) άλλοι δε κατηργήθησαν (Ιερών Μονών)».⁵¹¹

Στο μεταξύ το διοικητικό συμβούλιο του TAKE σε συνεδρίαση του στα 27/2/1970 αποφάσισε να εισηγηθεί στο αρμόδιο υπουργείο την αύξηση του επιδόματος απολύτου ανικανότητας από τις 200 στις 500 δρχ. μηνιαίως.⁵¹²

3.4.2 Απώλεια εσόδων για TAKE

Τη στιγμή που η διοίκηση του TAKE επικαλείται οικονομική στενότητα προκειμένου να μην χορηγήσει υψηλές αυξήσεις στις συντάξεις, διενεργούμενοι έλεγχοι δείχνουν σημαντικά απώλεια εσόδων από τη ελλιπή κληρικοσήμανση διαφόρων εγγράφων. Σε εγκύκλιο του, με ημερομηνία 10/1/1970, που απέστειλε το TAKE προς τις μητροπόλεις και τα τοπικά TAKE ανέφερε πως «εκ διενεργηθέντων υπό υπαλλήλων του καθ'ήμας Οργανισμού ελέγχων εις τα Μητροπολιτικά Γραφεία διαφόρων Ιερών Μητροπόλεων, Ιερούς Ναούς, Ληξιαρχεία κλπ διεπιστώθηκαν ανωμαλίες τινές ως προς την κληρικοσήμανση των διαφόρων εγγράφων, παρά τας κατ'επανάληψιν κοινοποιηθείσας αναλυτικής εγκυκλίου ημών».⁵¹³ Επιπλέον σημειώνει πως τα σημαντικότερα προβλήματα προκύπτουν στη κληρικοσήμανση τόσο των πληρωμών για την εκτέλεση έργων στους ναούς όσο «και επί των χειροτονητηρίων εγγράφων...με σοβαράς επιπτώσεις διά το Ταμείον».⁵¹⁴

Χωρίς να διευκρινίζει αν το γεγονός αυτό οφείλεται σε εσκεμμένη ενέργεια ή σε αμέλεια, το TAKE ζητά να δοθεί εντολή στα αρμόδια όργανα να εφαρμόσουν το νόμο, «δοθέντος ότι, εκτός της ζημίας την οποίαν υφίσταται το Ταμείον εκ της μη επακριβούς τηρήσεως των περί κληρικοσήμου διατάξεων, υφίσταται και η εκ του νόμου ευθύνη τούτων διά την μη εφαρμογήν των οικείων διατάξεων».⁵¹⁵

Παράλληλα υπενθυμίζει τις περιπτώσεις που απαιτείται η επικόλληση κληρικοσήμου επί διαφόρων εγγράφων: «1)Εκάστη άδεια γάμου κληρικοσημαίνεται διά κληρικοσήμου αξίας 80 δρχ. 2) πιστοποιητικά ελευθερογαμίας. Ταύτα κληρικοσημαίνονται διά 5 δρχ. κληρικοσήμου. 3) Αιτήσεις των εφημερίων προς έκδοσιν αδείας γάμου ή πιστοποιητικών αγαμίας κληρικοσημαίνονται διά κληρικοσήμου τριών (3) δρχ. και πέντε (5) δρχ... 4)

⁵¹¹ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΘ' (1970), αριθμός τεύχος 21, 1/11/1970, σελ. 616-617

⁵¹² ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΕ', Τόμος ΚΕ', αριθμός τεύχους 479, 1/4/1970, σελ. 78

⁵¹³ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΖ' (1970), αριθμός τεύχους 6-7, 1-15/3/1970, σελ. 109-110

⁵¹⁴ ό.π., σελ. 109-110

⁵¹⁵ ό.π., σελ. 109

Τηλεγραφήματα, διων βεβαιούται η αγαμία προσώπου τινός ή άλλων τι στοιχείων, αφορών την έκδοσιν αδείας γάμου, κληρικοσημαίνεται διά 5 δρχ. κληρικοσήμου. 5) Διαζύγια. Ταύτα κληρικοσημαίνονται διά κληρικοσήμου 100 δρχ...6) Έκαστον έγγραφον χειροτονίας, χειροθεσίας, διορισμού και μεταθέσεων των ιερέων, ιεροδιακόνων, ψαλτών και νεοκόρων, εκδιδόμενων υπό των Ι. Μητροπόλεων, κληρικοσημαίνεται διά 50 δρχ. κληρικοσήμου...7) Δι εκάστην βάπτισιν τίθεται κληρικόσημον 10 δρχ... 8) Εις έκαστον τελούμενον μνημόσυνον... επικολλάται κληρικόσημον 15 δρχ. εφ' όσον το μνημόσυνον τελείται εις πόλιν έχουσαν άνω των 10.000 κατοίκων. Διά τα μνημόσυνα τα τελούμενα εις πόλεις κάτω των 10.000 κατοίκων και άνω των 5.000 επικολλάται κληρικόσημον 10 δρχ. και διά τα τοιαύτα τα τελούμενα εις πόλεις κάτω των 5.000 κατοίκων επικολλάται 5 δρχ. κληρικόσημον. 9) Άπασαι αι υπό των Ιερών Ναών (ενοριακών και μη) ενεργούμεναι πληρωμαί υπόκεινται εις κληρικοσήμανσιν 1% επί της αξίας της πληρωμής... 10) Άπασαι αί πληρωμαί αι γενόμεναι διά την εκτέλεσιν έργων των Ιερ. Ναών, υποκείμεναι και αύται συμφώνως τω νόμω εις κληρικοσήμανσιν 1%...». ⁵¹⁶

3.4.3 Επέκταση υγειονομικής κάλυψης και αύξηση εισφοράς

Με το Νομοθετικό Διάταγμα 694/70 (Ε.τ.Κ τεύχος Α', αριθμός 221/16-10-1970) ρυθμίζονται θέματα που αφορούν την παρεχόμενη υγειονομική κάλυψη στους ασφαλισμένους του ΤΑΚΕ, όπου περιέχεται μια θετική και μια αρνητική εξέλιξη. Ειδικότερα με το *άρθρο 1 παράγραφος 1* προβλέπεται πως η παρεχόμενη ιατροφαρμακευτική και νοσοκομειακή περίθαλψη «επεκτείνεται εις πάντας ανεξαιρέτως τους ησφαλισμένους και συνταξιούχους του ΤΑΚΕ και τα μέλη των οικογενειών αυτών, εφαρμοζομένων αναλόγως των διατάξεων του υπ' αριθμ. 665/62 Β.Δ «περί της υγειονομικής περιθάλψεως των τακτικών δημοσίων υπαλλήλων κλπ» ως ισχύει εκάστοτε». Ουσιαστικά εντάσσονται στο σύστημα υγειονομικής περίθαλψης του δημοσίου όσοι ασφαλισμένοι του ΤΑΚΕ είχαν εξαιρεθεί σύμφωνα με την υπ' αριθμόν 282/66 ΠΥΣ, δηλαδή περί των 1000 ασφαλισμένων σε σύνολο 29.000 που καλύπτει το Ταμείο, όπως είναι: **α)** τα τέκνα των συνταξιούχων, **β)** οι ιερείς οι μη μισθοδοτούμενοι παρά του Κράτους (Ναών, Ιδρυμάτων κλπ) εν ενεργεία ή συνταξιούχοι, **γ)** οι ιεροδιάκονοι εν ενεργεία ή συνταξιούχοι, **δ)** οι ιεροψάλται εν ενεργεία και συνταξιούχοι, **ε)** οι υπάλληλοι των Μητροπόλεων και του ΤΑΚΕ εν ενεργεία και συνταξιούχοι. Όμως με την *παράγραφο 2* αυξάνεται από 3% σε 4% το ασφάλιστρο που καταβάλλουν οι συνταξιούχοι για τον

⁵¹⁶ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΖ' (1970), αριθμός τεύχους 6-7, 1-15/3/1970, σελ. 109-110

κλάδο υγειονομικής περίθαλψης του Ταμείου (παραμένει στο 4% για τους εν ενεργεία εφημέριους).⁵¹⁷

Μετά την δημοσιοποίηση του νομοθετικού διατάγματος, το TAKE εξέδωσε ανακοίνωση με την οποία γνωστοποιούσε τις θέσεις νοσηλείας για κάθε κατηγορίας ασφαλισμένων του. Ειδικότερα: «1. Οι εν ενεργεία ή συνταξιούχοι πρεσβύτεροι της Α΄ μισθολογικής κατηγορίας και το εν ενεργεία ή συνταξιοδοτούμενο προσωπικόν του TAKE και των Ιερών Μητροπόλεων από του 5^{ου} βαθμού και άνω και οι τούτοις ισόμισθοι νοσηλεύονται εις θέσιν Βα, οι σύζυγοι αυτών ως και τα λοιπά προστατευόμενα μέλη της τε φυσικής και πατρικής οικογενείας αυτών εις θέσιν Ββ. Οι λοιποί εν ενεργεία ή συνταξιούχοι πρεσβύτεροι, διάκονοι υπάλληλοι των Ιερών Μητροπόλεων και του TAKE, οι υπάλληλοι της Γ΄ Κατηγορίας από του 9^{ου} βαθμού και άνω, αι σύζυγοι αυτών, ως και τα λοιπά προστατευόμενα μέλη της τε φυσικής και πατρικής οικογενείας εις θέσιν Ββ. Οι εκ των υπαλλήλων της Δ΄ Κατηγορίας μέχρι και του 10^{ου} βαθμού, οι ιεροψάλτες και τα προστατευόμενα μέλη της φυσικής και πατρικής οικογενείας εις θέσιν Γ΄».⁵¹⁸

Σε ότι αφορά τη νοσηλεία ασφαλισμένων και συνταξιούχων του ταμείου στο εξωτερικό, ισχύει ότι και για τους υπόλοιπους δημοσίους υπαλλήλους δηλαδή κάλυψη «μέχρι του ποσού των εκατόν χιλιάδων (100.000) δρχ. Εις το ποσόν τούτο περιλαμβάνονται τα έξοδα νοσηλείας, οδοιπορικά έξοδα του ασθενούς και του τυχόν συνοδού αυτού και έξοδα διαμονής εν ξενοδοχείω».⁵¹⁹

3.4.4 Νέα δεδομένα από το ΣτΕ

Δύο αποφάσεις που εξέδωσε το Συμβούλιο της Επικρατείας, μετά από σχετικές προσφυγές ιερέων, ήλθαν να δημιουργήσουν νέα δεδομένα στο συνταξιοδοτικό καθεστώς των εφημέριων καθώς ήταν σε αντίθεση με όλα όσα ίσχυαν έως τότε για τον τρόπο υπολογισμού της σύνταξης.

Ειδικότερα η υπ' αριθμόν 702/1970 απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας ακύρωνε την υπ' αριθμόν 4341/19-6-1969 απόφαση του διευθύνοντος συμβούλου του TAKE «ήτις προέβλεπε ότι η διανυθείσα Εφημεριακή Υπηρεσία μετά το 75^ο έτος της ηλικίας των Ιερέων, δεν λαμβάνεται υπ' όψιν διά τον υπολογισμόν του χορηγούμενου υπό του TAKE

⁵¹⁷ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΕ΄, Τόμος ΚΕ΄, αριθμός τεύχους 489, 10/11/1970, σελ. 239

⁵¹⁸ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΘ΄ (1970), αριθμός τεύχος 24, 15/12/1970, , σελ. 769

⁵¹⁹ ό.π., σελ. 769

εφ'άπαξ... Κατά την απόφασιν του Συμβουλίου της Επικρατείας, όσοι Ιερείς, εξελθόντες της υπηρεσίας έλαβον εφ'άπαξ ολιγώτερον του κανονικού, θα πρέπει να λάβουν την διαφοράν από το TAKE». ⁵²⁰

Ακόμη πιο σημαντική ήταν η απόφαση 1577/1970 του Συμβουλίου της Επικρατείας, με την οποία γινόταν δεκτή η αίτηση ακύρωσης της υπ' αριθμ. 3459/22-4-1969 απόφασης του διευθύνοντος συμβούλου του TAKE. Ειδικότερα ο προσφεύγων ιερέας ανήκε στη Γ' μισθολογική κατηγορία όταν υπερέβη το 75^ο έτος της ηλικίας του το 1965, αλλά παρέμεινε σε ενεργό εφημεριακή υπηρεσία μέχρι την 31^η Ιανουαρίου 1969 οπότε και παραιτήθηκε έχοντας τη Β' μισθολογική κατηγορία και τον 6^ο βαθμό της κλίμακας μισθοδοσίας των δημοσίων υπαλλήλων βάσει του Α.Ν 469/1968. Όμως το TAKE αποφάσισε να χορηγήσει σύνταξη «επί τη βάσει των αποδοχών της Γ' μισθολογικής κατηγορίας, ότε κατελήφθη υπό του ορίου ηλικίας (75^ο έτος) και ουχί επί τη βάσει των αποδοχών της Β' μισθολογικής κατηγορίας και του 6^{ου} βαθμού, ον βαθμόν κατείχε, ότε εξήλθεν της εφημεριακής του υπηρεσίας». ⁵²¹ Το κυριότερο όμως στοιχείο της απόφασης αφορά στην υποχρέωση του TAKE «όπως απονείμη σύνταξιν εις τον προσφύγοντα Ιερέα, ανερχομένην εις ποσοστόν 80% επί του βασικού μισθού και του επιδόματος πολυετούς υπηρεσίας της Β' μισθολογικής κατηγορίας και του 6ου βαθμού, ον είχεν ο προσφύγων Ιερεύς κατά την έξοδον του εκ της υπηρεσίας». ⁵²² Όμως η απόφαση αυτή έρχεται σε αντίθεση με τα όσα ορίζει το τροποποιημένο άρθρο 18 του Καταστατικού του TAKE, σύμφωνα με το οποίο ο συντάξιμος μισθός είναι το 80% των βασικών αποδοχών και του επιδόματος πολυετίας, αλλά με βάση τις αποδοχές που ίσχυαν στα τέλη του 1966, δηλαδή προτού λάβουν χώρα οι αναπροσαρμογές στις αποδοχές που έγιναν τόσο το 1967 όσο και το 1968.

Ο λόγος για τον οποίο το TAKE και η διοικούσα Εκκλησία δεν επιθυμούσαν να υπολογίζεται η σύνταξη στο 80% των εν ενεργεία σημερινών αποδοχών των εφημέριων, καταδεικνύεται στα συγκριτικά στοιχεία που παρέθεσε το περιοδικό ΕΝΟΠΙΑ: ⁵²³

⁵²⁰ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΕ', Τόμος ΚΕ', αριθμός τεύχους 479, 1/4/1970, σελ. 71

⁵²¹ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΕ', Τόμος ΚΕ', αριθμός τεύχους 484, 20/7/1970, σελ. 147

⁵²² *ό.π.*, σελ. 147

⁵²³ *ό.π.*, σελ. 147-148

ΠΙΝΑΚΑΣ 21 Σύγκριση συντάξεων			
Μισθολογική κατηγορία	Συντάξεις στο 80% των σημερινών αποδοχών	Καταβαλλόμενες συντάξεις	Ποσοστιαία διαφορά
Α' μισθολογική κατηγορία 4 ^{ου} βαθμού	6.090 δρχ.	3.500 δρχ.	-42,53%
Β' μισθολογική κατηγορία 6 ^{ου} βαθμού	4.632 δρχ.	2.957 δρχ.	-36,16%
Γ' μισθολογική κατηγορία 7 ^{ου} βαθμού	3.972 δρχ.	2.441 δρχ.	-38,54%
Δ' μισθολογική κατηγορία 8 ^{ου} βαθμού	3.576 δρχ.	2.107 δρχ.	-41,08

Είναι φανερό ότι οι συνταξιοδοτηθέντες μετά την 1/1/1967 και ιδίως εκείνοι που αποχώρησαν από την εφημεριακή υπηρεσία μετά την 1/7/1968, είναι οι αδικημένοι του νέου τρόπου υπολογισμού του συντάξιμου μισθού καθώς η σύνταξη τους υπολογίστηκε με βάση τις σημαντικά χαμηλότερες αποδοχές του 1966. Για το λόγο αυτό το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ ζητά από το ΤΑΚΕ, «α) να αναπροσαρμόση τας απονεμηθείσας συντάξεις εις τους καταστάνας συνταξιούχους Ιερείς από 1/1/1967 και ιδιαιτέρως τας απονεμηθείσας συντάξεις μετά την 1/7/1968 και β) να καταβάλη τας διαφοράς των συντάξεων μεταξύ των σήμερα πληρωμένων και των συντάξεων που θα έπρεπε να καταβάλη»,⁵²⁴ υπενθυμίζοντας πως «αι αποφάσεις του Ανωτάτου Διαιτητικού Δικαστηρίου είναι υποχρεωτικά».⁵²⁵

Το θέμα τέθηκε και στη συνάντηση που είχε στις 18 Ιουνίου 1970 η Διαρκή Ιερά Σύνοδος με το διοικητικό συμβούλιο του Ιερού Συνδέσμου των Κληρικών της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών. Στο υπόμνημα που κατέθεσε ο Σύνδεσμος, καταφέρεται κατά του διευθύνοντα συμβούλου του ΤΑΚΕ και της νομικής υπηρεσίας του Ταμείου με αφορμή τη μη εφαρμογή των αποφάσεων του Συμβουλίου της Επικρατείας για τις

⁵²⁴ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΕ', Τόμος ΚΕ', αριθμός τεύχους 484, 20/7/1970, σελ. 147-148

⁵²⁵ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΕ', Τόμος ΚΕ', αριθμός τεύχους 485, 20/8/1970, σελ. 165

συντάξεις και το εφάπαξ καθώς και για τη «μεγίστη και κραυγάζουσα διαφορά του ύψους των συντάξεων τούτων των υπαλλήλων του ή υπαλλήλων Μητροπόλεων και εκείνων των εφημερίων. (Γραμματεύς μέσης μορφώσεως Μητροπόλεως τινός επαρχιακής έλαβε σύνταξιν 5.800 δραχ. Εφημέριος Αθηνών με δύο Πανεπιστημιακά Πτυχία και πενήντα περίπου ετών υπηρεσίαν έλαβε 2.450 δραχ, σύνταξιν!!!)». ⁵²⁶ Ως λύση στο πρόβλημα που έχει δημιουργηθεί ο Ιερός Σύνδεσμος των κληρικών της αρχιεπισκοπής ζητά: «...αι συντάξεις αναληφθούν υπό του Κράτους καταβαλλόμεναι υφ' ους όρους και εις τους δημοσίους υπαλλήλους (το αυτό ύψος ποσοστών κλπ)...Μετατροπή του TAKE εις Οργανισμόν Στεγάσεως και Προικοδοτήσεως... χορηγούν και ειδικόν μέρος ως το Μετοχικόν Ταμείον Πολιτικών Υπαλλήλων. ⁵²⁷

Όμως η διοίκηση του TAKE, όπως μας πληροφορεί ο διευθυντής του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ, αντί να συμμορφωθεί με την απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας «κατέθεσεν εις το Συμβούλιον Επικρατείας αντιπροσφυγήν. Ανέλαβε δηλαδή αγώνα εναντίον των συμφερόντων των Εφημερίων». ⁵²⁸ Προφανώς η ενέργεια αυτή «προκλήθηκε» από την οικονομική αδυναμία του TAKE να καταβάλλει συντάξεις και εφάπαξ υπό τους όρους που έθεταν οι αποφάσεις του ΣτΕ. Σύμφωνα με δημοσίευμα της εφημερίδας ΤΟ ΒΗΜΑ, που αναδημοσιεύει το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ, σε επιστολή του ο εφημέριος Κωνσταντίνος Μπαλωμένος από την Ανατολή Ιωαννίνων υποστηρίζει πως σε συνάντηση που είχαν πρεσβύτεροι με τον αρχιεπίσκοπο Ιερώνυμο, εκείνος «δεν απέκρουσεν μεν το νόμιμον αίτημα των Ιερέων, αλλά ετόνισε ότι το TAKE ελλείπει χρημάτων, αδυνατεί να χορηγή συντάξεις με το υπό των αποφάσεων του Συμβουλίου Επικρατείας καθοριζόμενον ύψος». ⁵²⁹

Για να κατευνάσει, σε κάποιο βαθμό, τις αντιδράσεις των ιερέων το TAKE ανακοίνωσε πως όσοι έχουν συμπληρώσει το 75^ο έτος της ηλικίας τους αλλά δεν έχουν 35 έτη εφημεριακής υπηρεσίας για τη λήψη πλήρους σύνταξης, ή ανεξαρτήτως ηλικίας αν συντρέχουν λόγοι υγείας, «δύνανται να εξαγοράσουν τυχόν προϋπάρχουσαν υπηρεσίαν δημοσίου υπαλλήλου... μέχρι 10 ετών. Η στρατιωτική υπηρεσία εν γένει, τυχόν προϋπηρεσία των εις Χωροφυλακή, Αστυνομία Πόλεων κλπ δεν εξαγοράζεται. Τα εξαγοραζόμενα έτη διά την βελτίωσιν της συντάξεως υπολογίζονται ως απλά π. χ ιερεύς έχων 31 έτη εφημεριακής υπηρεσίας λαμβάνει ως σύνταξιν τα 38/50 της πλήρους συντάξεως. Ιερεύς έχων 32 έτη

⁵²⁶ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΕ', Τόμος ΚΕ', αριθμός τεύχους 485, 20/8/1970, σελ. 162-163

⁵²⁷ ό.π., σελ. 162-163

⁵²⁸ ό.π., σελ. 178

⁵²⁹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΕ', Τόμος ΚΕ', αριθμός τεύχους 490, 1/12/1970, σελ. 248

εφημεριακής υπηρεσίας λαμβάνει ως σύνταξιν τα 41/50 της πλήρους συντάξεως. Ενώ Ιερέυς έχω 31 έτη εφημεριακής υπηρεσίας λαμβάνει ως σύνταξιν 38/50+1 εξαγορασθέν έτος=39/50 της πλήρους συντάξεως και ουχί 41/50 ως λαμβάνει ιερέυς έχων 32 έτη εφημεριακής υπηρεσίας... Τα Διακονικά έτη υπολογίζονται ως συντάξιμα...». ⁵³⁰

Σημειώνεται ακόμη πως στις αρχές του 1970, το διοικητικό συμβούλιο του TAKE με την υπ' αριθμόν 12/30.1.1970 απόφαση του έκρινε όπως οι διατάξεις του Ν.Δ 4202/61 περί διαδοχικής ασφάλισης να εφαρμοστούν «και επί των ησφαλισμένων του TAKE (κληρικών, υπαλλήλων Ι. Μητροπόλεων και ιεροψαλτών)». ⁵³¹ Αυτό σημαίνει πως η προϋπηρεσία των ασφαλισμένων του TAKE σε άλλους οργανισμούς κοινωνικής ασφάλισης όπως ΙΚΑ, ΤΕΒΕ κλπ, «θεωρείται ως χρόνος πραγματικής ασφαλίσεως, θα ληφθή δε υπ' όψιν διά την θεμελίωσιν συνταξιοδοτικού δικαιώματος παρά του καθ' ημάς Ταμείου». ⁵³²

3.4.5 Απάντηση TAKE και κρατική λύση εν όψει

Οι πιέσεις για αναπροσαρμογή των συντάξεων, σύμφωνα με τα όσα ορίζουν και οι αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας, γίνονταν όλο και πιο πιεστικές αναγκάζοντας τη διοίκηση του TAKE να εκδώσει ανακοίνωση στις 27/10/1970 με την οποία, εκτός των άλλων, άφηνε ανοικτό το ενδεχόμενο κρατικής παρέμβασης στο ζήτημα. Ειδικότερα η διοίκηση του ταμείου σημείωνε ως βασική αιτία για τη μη γενναία αύξηση των συντάξεων τη καθήλωση των εσόδων. Όπως υποστήριζε «ενώ με την αύξησιν των μισθών ηύξήθησαν αι παρεχόμεναι συντάξεις, οι πόροι του Ταμείου και συγκεκριμένως τα ένσημα και η φορολογία των κηρωδών όχι μόνον δεν ηυξήθησαν, αλλά από του 1955 εμειώθησαν εις το ήμισυ, τα δε κληρικόσημα επί μίαν 20ετιάν παραμένουν τα ίδια». ⁵³³ Παρόλα αυτά το TAKE προχώρησε σε αύξηση των συντάξεων το 1970 (15% για τους άμεσα και 10% για τους έμμεσα ασφαλισμένους) όταν «όλοι οι άλλοι ασφαλιστικοί Οργανισμοί ενήφισαν αυξήσεις μόνον μέχρι 10%, τινές όμως εκ των οποίων δεν επραγματοποιήθησαν». ⁵³⁴

Σε ότι αφορά το εφάπαξ, η διοίκηση του TAKE επισημαίνει την αναντιστοιχία εισφορών και παροχών. Συγκεκριμένα, «ενώ ο κληρικός Α' μισθολογικής κατηγορίας,

⁵³⁰ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΕ', Τόμος ΚΕ', αριθμός τεύχους 487, 1/10/1970, σελ. 205

⁵³¹ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΘ' (1970), αριθμός τεύχους 14, 1/7/1970, σελ. 455-456

⁵³² ό.π., σελ. 455-456

⁵³³ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΘ' (1970), αριθμός τεύχους 23, 1/12/1970, σελ. 719-720

⁵³⁴ ό.π., σελ. 719-720

συνταξιοδοτούμενος σήμεραν έχει καταβάλει εις το TAKE μόνον 17 περίπου χιλιάδας δραχμάς, θα λάβη ως εφ'άπαξ κάπου 179 χιλιάδας. Το ίδιον συμβαίνει και εις τας υπολοίπους μισθολογικάς κατηγορίας. Δηλαδή, ενώ ο ησφαλισμένος θα έχη καταβάλει μόνον το 1/10, θα του επιστραφούν ως εφ'άπαξ δέκα έως ένδεκα φορές περισσότερα από όσα κατέβαλεν ως ασφάλιστρα».⁵³⁵

Σύμφωνα με τη διοίκηση του Ταμείου, η στασιμότητα στα έσοδα δεν επιτρέπει τη ριζική βελτίωση του ύψους της σύνταξης, ιδίως αν υιοθετηθεί η πρόταση για ποσό σύνταξης ίση με το 75% του τελευταίου μισθού, όπως ισχύει και στο δημόσιο, καθώς σε μια τέτοια περίπτωση, θα «χρειάζονται ετησίως περί τα 20 εκατομμύρια επι πλέον».⁵³⁶ Όμως αφήνει ορθάνοικτο το ενδεχόμενο κρατικής παρέμβασης για να λυθεί το εκκρεμές αυτό ζήτημα καθώς «ήδη από μακρού καταβάλλονται ενέργειαι παρά τη Εθνική Κυβερνήσει, όπως δοθή άλλη, ακόμη συμφερωτέρα, λύσις εις το όλον ασφαλιστικόν θέμα του κλήρου, υπάρχουν δε βάσιμοι ελπίδες, ότι η Εθνική Κυβέρνησις, όπως έλυσε το ζήτημα της μισθοδοσίας του ιερού κλήρου, ούτω θα λύση και το ασφαλιστικόν του πρόβλημα, ολοκληρούσα το ήδη αρξάμενον μέγα έργον της».⁵³⁷

Για τα στηρίζει τα επιχειρήματα της η διοίκηση του TAKE δημοσιοποίησε, μέσω του επίσημου περιοδικού ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, αναλυτική ενημερωτική έκθεση για τα πεπραγμένα των τελευταίων ετών και ιδιαίτερα του 1969. Αρχικά επιχειρεί να αποδώσει στους ιερείς μεγάλο μερίδιο της ευθύνης για τη μη αύξηση των εσόδων του Ταμείου. Όπως σημειώνει, από τους πόρους που έχει στη διάθεση του το TAKE (εισφορά ασφαλισμένων, κληρικόσημο, εισφορά ναών, εισφορά κηρωδών υλών, έσοδα από περιουσία, πρόσοδος από εξωκκλήσια), οι εισπράξεις από το κληρικόσημο και η εισφορά των ναών εξαρτώνται από το ενδιαφέρον και την υπευθυνότητα που επιδεικνύουν οι εφημέριοι. Αν και τα έσοδα από τους ιερούς ναούς πράγματι έχουν αυξηθεί την τελευταία διετία όμως «η δυνατότης του πόρου αυτού, ως πιστεύομεν ακραδάντως, είναι κατά πολύ μεγαλυτέρα, την οποίαν εν τούτοις δεν ωφελείται το TAKE».⁵³⁸ Μάλιστα η διοίκηση του Ταμείου αφήνει σαφείς αιχμές πως μερίδα ιερέων υπεξαιρεί μέρος των εισπράξεων του TAKE που προέρχεται από την ποσοστιαία εισφορά των ναών, καθώς αναφέρει πως «πολλοί εφημέριοι σκέπτονται ως προς το σημείον αυτό αντιθέτως προς το συμφέρον του Ταμείου των. Η τοιαύτην όμως τακτική των έχει προξενήσει

⁵³⁵ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΘ' (1970), αριθμός τεύχος 23, 1/12/1970, σελ. 719-720

⁵³⁶ *ό.π.*, σελ. 719-720

⁵³⁷ *ό.π.*, σελ. 719-720

⁵³⁸ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΘ' (1970), αριθμός τεύχος 24, 15/12/1970, σελ. 754-755

μεγίστην ζημίαν εις τον Οργανισμόν. Άπαντες λοιπόν οι εφημέριοι έχουν συμφέρον όχι μόνο να καταβάλλουν ανελλιπώς τας προς το TAKE εισφοράς των ων προΐστανται Ιερών Ναών, αλλά και διά παντός νομίμου τρόπου να επαυξήσουν αυτάς... Διότι αι εισφοραί των Ιερών Ναών είναι η μεγαλύτερα, μετά την εισφοράν των ησφαλισμένων, πρόσοδος του TAKE και ενισχύει τον Κλάδον Συντάξεων». ⁵³⁹

Παρομοίως και τα έσοδα από το κληρικόσημο εξαρτώνται «κατά μέγα μέρος εκ του ενδιαφέροντος των εφημερίων... όμως δεν είναι βέβαιοι, ότι άπαντες εκτελούν απολύτως το προς το Ταμείον χρέος των... Σημειωτέον, ότι η απόδοσις του πόρου τούτου είναι από πολλών ετών στάσιμος. Τούτο οφείλεται εις το ότι το ενδιαφέρον του πλείστου μέρους των ησφαλισμένων προς το TAKE δεν είναι οίον θα έπρεπεν». ⁵⁴⁰

Σχετικά με την άποψη που διατυπώνουν ιερείς ότι θα πρέπει να αξιοποιηθεί το πλεόνασμα του κλάδου σύνταξης, ανήλθε σε 18.844.254 δρχ. το 1969, για τη βελτίωση των συντάξεων, η έκθεση του TAKE υποστηρίζει πως κάτι τέτοιο δεν μπορεί να αποτελέσει μία βιώσιμη λύση καθώς ακόμη και αν αποφασιστεί μια αύξηση της τάξης του 10%, «το περίσσευμα τούτο θα επαρκέση διά την πληρωμήν της τοιαύτης αυξήσεως μόνον επί 2,5 έτη. Διότι η ετησία επιβάρυνσις της εκ 10% αυξήσεως των συντάξεων ανέρχεται σήμερα εις 7,2 εκατομμύρια... Έχει ομοίως γραφή, ότι πρέπει να διατεθή το ενεργητικόν του Ταμείου διά την αύξησιν των συντάξεων. Το ενεργητικόν αποτελεί την περιουσίαν του Οργανισμού. Ποιος όμως σώφρων άνθρωπος πωλεί την περιουσίαν του, διά να πληρώση τρέχοντα έξοδα; Και αποτελεί αυτό λύσιν δι έναν Οργανισμόν, να πωλήση την περιουσίαν του διά να βελτιώση τας συντάξεις; Και ύστερον τι θα εγίνετο;». ⁵⁴¹

Σε ότι αφορά τον Κλάδο Αρωγής η έκθεση υποστηρίζει πως το TAKE «εις το εφ'απαξ βοήθημα πλεονεκτεί των λοιπών ασφαλιστικών Ταμείων, τουλάχιστον των περισσοτέρων. Διότι άλλα ασφαλιστικά Ταμεία δεν χορηγούν διόλου εφ'απαξ βοήθημα, άλλα χορηγούν μεν αλλά περιορισμένον. Το TAKE, ως προς το εφ'απαξ βοήθημα, υπερτερεί ακόμη και του Ταμείου Προνοίας των Δημοσίων Υπαλλήλων, το οποίον κανονίζει τούτο επί του μέσου όρου των 24 τελευταίων μισθών και ουχί των 12, ως το ημέτερον Ταμείον». ⁵⁴² Παραθέτει μάλιστα στοιχεία που δείχνουν την εμφανή αναντιστοιχία μεταξύ των εισφορών που κατέβαλαν οι εφημέριοι και των εφάπαξ που εισπράττουν με την συνταξιοδότηση τους. Ειδικότερα, «τα καταβληθέντα από της ιδρύσεως του Κλάδου

⁵³⁹ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΘ' (1970), αριθμός τεύχος 24, 15/12/1970, σελ. 754-755

⁵⁴⁰ ό.π., σελ. 754-755

⁵⁴¹ ό.π., σελ. 760-761

⁵⁴² ό.π., σελ. 762-763

Αρωγής μέχρι σήμερα ασφάλιστρα διά τον Κλάδο τούτον ανέρχονται κατά κατηγορίας: α) της Α' κατηγορίας εις ποσόν των 17.000 ενώ ως βοήθημα χορηγείται το ποσόν των 170.000, β) της Β' κατηγορίας εις το ποσόν των 14.000, το δε βοήθημα εις το ποσόν των 142.000, γ) της Γ' Κατηγορίας εις το ποσόν των 13.500, το δε βοήθημα εις το ποσόν των 123.000 και δ) της Δ' κατηγορίας εις το ποσόν των 11.000, το δε βοήθημα εις το ποσόν των 112.000». ⁵⁴³ Επιπλέον το ποσό του εφάπαξ δεν είναι μόνο πολλαπλάσιο του καταβληθέντος ασφαλιστρού για τον κλάδο αρωγής αλλά είναι διπλάσιο και των συνολικών ασφαλιστρών που έχουν καταβληθεί σε όλους τους κλάδους του Ταμείου, τα οποία ανέρχονται: «α) Τα της Α' Κατηγορίας εις το ποσόν των 90.000, β) τα της Β' Κατηγορίας εις το ποσόν των 75.000, γ) τα της Γ' Κατηγορίας εις το ποσόν των 65.000, δ) τα της Δ' Κατηγορίας εις το ποσόν των 55.000.». ⁵⁴⁴

Για τον κλάδο ασθένειας η έκθεση σημειώνει πως η απρόσκοπτη λειτουργία του οφείλεται στην αύξηση των μισθών και του ύψους των κρατήσεων από το 1967 και μετά, «αποτέλεσμα των οποίων υπήρξεν η αύξησις των εσόδων αυτού...Με το νέον όμως σύστημα, της παροχής δηλαδή πλήρους υγειονομικής περιθάλψεως, αι δαπάναι θα ετριπλασιάζοντο. Συνεπώς, εάν δεν ηυξάνοντο οι μισθοί, η παροχή πλήρους υγειονομικής περιθάλψεως θα ήτο ανέφικτος, καθ'όσον εκτός του 0,5% των εισπράξεων του περιοδικού «Εκκλησία» αι οποίαι περιέρχονται εις το TAKE διά την ενίσχυσιν του Κλάδου Ασθενείας, ουδείς άλλος πόρος εθεσπίθη υπέρ αυτού». ⁵⁴⁵

Επιπλέον με τις προβλέψεις του Νομοθετικού Διατάγματος 694/70, με τις οποίες βελτιώνεται η θέση νοσηλείας των προστατευόμενων μελών από την Γ' στη Ββ', «αι δαπάναι θα είναι κατά πολύ μεγαλύτεραι. Σημειωτέον ότι τα προστατευόμενα μέλη, μαζί με την πατρικήν οικογένειαν, ανέρχονται περίπου εις 20.000 ενώ οι ησφαλισμένοι και οι συνταξιούχοι εις 12.500. Υπογραμμίζεται δε ότι μόνον οι 12.500 άμεσοι ησφαλισμένοι και συνταξιούχοι καταβάλλουν εισφοράν διά τον Κλάδο Υγείας». ⁵⁴⁶

Η διοίκηση του TAKE καλεί τους ασφαλισμένους να χρησιμοποιούν με εγκράτεια τα βιβλιάρια υγείας ειδάλλως ο κλάδος υγείας «θα εμφανίση μετ'ού πολύ ανοίγματα τρομερά», ⁵⁴⁷ ενώ δεν παραλείπει να κατηγορήσει μερίδα των ιερέων για «κακή» χρήση των προσφερόμενων υπηρεσιών υγείας. ⁵⁴⁸

⁵⁴³ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΘ' (1970), αριθμός τεύχος 24, 15/12/1970, σελ. 762-763

⁵⁴⁴ ό.π., σελ. 762-763

⁵⁴⁵ ό.π., σελ. 765

⁵⁴⁶ ό.π., σελ. 767

⁵⁴⁷ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΙΘ' (1970), αριθμός τεύχος 24, 15/12/1970, σελ. 767

⁵⁴⁸ ό.π., σελ. 767

3.4.6 Απολογισμός 1970

Τα στοιχεία του απολογισμού του TAKE για το 1970 δεν ήταν ιδιαίτερα θετικά καθώς τα έσοδα του Ταμείου μειώθηκαν στα 132 εκατ. δρχ. έναντι 138 εκατ. δρχ. το 1969, ενώ οι δαπάνες εκτινάχθηκαν στα 141 εκατ. δρχ. από 112 εκατ. δρχ. το 1968. Το Ταμείο κατέγραψε αρνητικό αποτέλεσμα, δηλαδή έλλειμμα 8 εκατ. δρχ. έναντι πλεονάσματος 25 εκατ. δρχ. το 1969, εξαιτίας κυρίως του ελλείμματος του κλάδου αρωγής της τάξης των 10 εκατ. δρχ. Ο μέσος όρος της μηνιαίας σύνταξης ανήλθε σε 1914 δρχ., από 1708 το 1969, ενώ το μέσο ποσό εφάπαξ ανήλθε σε 105.170 δρχ.⁵⁴⁹

3.5 Το 1971

3.5.1 Αναπροσαρμογή ποσοστού αναπλήρωσης

Οι ασφυκτικές πιέσεις από τον εφημεριακό κλήρο αλλά κυρίως η απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας ανάγκασαν τη διοίκηση του TAKE, και κατ'επέκταση την ηγεσία της Εκκλησίας, να προβεί σε παραχωρήσεις, έστω και ημιτελείς, προς τους εφημέριους. Συγκεκριμένα το διοικητικό συμβούλιο του TAKE σε συνεδρίαση του στις 9/2/1971 έλαβε τρεις σημαντικές αποφάσεις. Πρώτον: «από 1/1/1971 και εφεξής η σύνταξις των εφημερίων κανονίζεται εις τα 70% των αποδοχών ενεργείας των, ως τοιούτων νοούμενων του βασικού μισθού της μισθολογικής βαθμίδος εις ην ανήκουσιν ούτοι κατά την έξοδον των εκ της υπηρεσίας και του καταβαλλομένου επιδόματος πενταετιών».⁵⁵⁰ Δεύτερη απόφαση ήταν η αναπροσαρμογή από 1/1/1971 «των συντάξεων των απονεμηθεισών από 1-1-1967 και εντεύθεν εις το 70% των αποδοχών τας οποίας ελάμβανεν έκαστος κατά την έξοδον του εκ της υπηρεσίας».⁵⁵¹ Η τρίτη απόφαση ήταν η σύνταξη αναλογιστικής μελέτης και για τους τρεις κλάδους του ταμείου (σύνταξης, αρωγής και υγείας) προκειμένου να διαπιστωθεί η οικονομική πορεία του TAKE.

⁵⁴⁹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΣΤ', Τόμος ΚΣΤ', αριθμός τεύχους 506, 10/11/1971, σελ.231-232

⁵⁵⁰ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος Κ' (1971), αριθμός τεύχους 7, 1/4/1971, σελ. 202

⁵⁵¹ *ό.π.*, σελ. 202

Μετά την απόφαση του TAKE οι συντάξεις για όσους εξέλθουν της υπηρεσίας μετά την 1/1/1967, έχοντας 35 χρόνια εφημεριακή υπηρεσία, διαμορφώνονται ως εξής:⁵⁵²

ΠΙΝΑΚΑΣ 22 Ύψος συντάξεων ανά κατηγορία συνταξιούχων την 1/1/1971				
Χρονική περίοδο συνταξιοδότησης	ΣΥΝΤΑΞΕΙΣ ΚΑΤΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ			
	A/4	B/6	Γ/7	Δ/8
Συνταξιοδοτηθέντες μέχρι 31/12/1966*	3.686	2.957	2.441	2.107
Από 1/1/1967 έως 30/6/1968	3.686	2.957	2.520	2.205
Από 1/7/1968 έως 31/12/1968	4.830	3.675	3.150	2.835
Από 1/1/1969 έως 31/12/1969	5.071	3.835	3.307	2.976
Από 1/1/1970 έως 31/12/1970	5.328	4.053	3.475	3.129
Από 1/1/1971 έως 31/12/1971	5.596	4.256	3.650	3.286

*Δεν αλλάζει το ποσό της σύνταξης στη συγκεκριμένη κατηγορία συνταξιούχων

Όπως βλέπουμε η απόφαση του TAKE για τις συντάξεις σε συνδυασμό με τις συνεχείς αλλαγές στο μισθολογικό των εφημέριων είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός «μωσαϊκού» συντάξεων. Είναι χαρακτηριστικό πως όσοι συνταξιοδοτηθούν το 1971 θα λάβουν υψηλότερες συντάξεις από 31-34% σε σύγκριση με όσους εξήλθαν της υπηρεσίας το πρώτο εξάμηνο του 1968.

Αυτή η ανισότητα στις χορηγούμενες συντάξεις, σε συνδυασμό με τη μερική ικανοποίηση των αιτημάτων του κλήρου, προκάλεσε αντιδράσεις. Όπως αναφέρει άρθρο του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ, από τις αποφάσεις του TAKE «δυστυχώς μόνον το ¼ των συνταξιούχων μας ευεργετείται και τούτο μερικώς. Το κύριον σώμα των συνταξιούχων μας, οι συνταξιοδοτηθέντες μέχρι τέλους 1966, οι έχοντες μεγαλύτεραν ανάγκην λόγω των συντάξεων πείνης ας λαμβάνουν, ουδεμίας αξιούνται αυξήσεως, της υποθέσεως των παραπεμπομένης εις τας καλένδας κάποιας αναλογιστικής μελέτης».⁵⁵³

Αλλά και για όσους συνταξιοδοτήθηκαν μετά το 1967, η ικανοποίηση δεν είναι πλήρης διότι «το ποσοστόν συντάξεως επί του βασικού μισθού και των πενταετιών θα ανέρχεται κατά την ληφθείσαν απόφασιν του TAKE, εις εβδομήκοντα τοις εκατόν (70%) και ουχί εις ογδήκοντα τοις εκατόν (80%), ως το Συμβούλιον της Επικρατείας διά των εκδοθεισών

⁵⁵² ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΣΤ', Τόμος ΚΣΤ', αριθμός τεύχους 505, 20/10/1971, σελ.214

⁵⁵³ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΣΤ', Τόμος ΚΣΤ', αριθμός τεύχους 494, 20/2/1971, σελ. 33

αποφάσεων του επιτάσσει».⁵⁵⁴ Σύνταξη ίση με το 80% του τελευταίου βασικού μισθού και των πενταετιών χορηγεί το TAKE μόνο σε «όσους προσέφυγον εις το Συμβούλιον Επικρατείας και εδικαιώθησαν!»⁵⁵⁵ Επιπλέον όσοι ιερείς έλαβαν σύνταξη το διάστημα μεταξύ 1/1/1967 και 31/12/1970 δεν πρόκειται να λάβουν αναδρομικά τα επιπλέον ποσά που προκύπτουν από την αναπροσαρμογή του ποσοστού αναπλήρωσης καθώς η σχετική απόφαση έχει ισχύ μόνο μετά την 1/1/1971.⁵⁵⁶

Η στάση του TAKE δείχνει: **α)** πως συμμορφώνεται απολύτως στις αποφάσεις του ΣτΕ αλλά μόνο για όσους προσέφυγαν σε αυτό και **β)** αναπροσαρμόζει σε υψηλότερα επίπεδα, όχι όμως στο 80% των αποδοχών και χωρίς να έχει αναδρομική ισχύ, το ποσοστό αναπλήρωσης των συντάξεων για όσους συνταξιοδοτήθηκαν μετά το 1967 προκειμένου να αποτρέψει νέες προσφυγές. Σύμφωνα με τους συντελεστές του περιοδικού ΕΝΟΙΑ, «έν τίνι μέτρω αποτελεί εύσχημον τρόπον νομίμου διαφυγής του TAKE από τον βρόχον των προσφυγών εις το Συμβούλιον Επικρατείας»,⁵⁵⁷ ενώ κύριο άρθρο του περιοδικού ΕΝΟΙΑ υποστηρίζει πως δεν πρόκειται να σταματήσει το κύμα προσφυγών από εφημέριους διότι «η δημοσιευθείσα απόφασις είναι απόφασις και ουχί Νόμος. Και ως απόφασις προσβάλλεται ενώπιον του Συμβουλίου Επικρατείας».⁵⁵⁸

Αν παρέμενε σε ισχύ η προηγούμενη νομοθετική διάταξη για τον τρόπο προσδιορισμού του συντάξιμου μισθού, η οποία ίσχυε από το 1961 μέχρι και το 1966 (το 80% των αποδοχών, δηλαδή βασικού μισθού και επιδόματος πολυετούς υπηρεσίας τα οποία ελάμβανε ο εφημέριος κατά τον τελευταίο μήνα της υπηρεσίας του, με το ποσό της σύνταξης να αναπροσαρμόζεται στις χορηγηθείσες αυξήσεις των μισθών) τότε η πλήρη σύνταξη μετά από 35 χρόνια υπηρεσίας θα ήταν υψηλότερη ακόμη και από εκείνη που λαμβάνουν όσοι συνταξιοδοτήθηκαν μετά την 1/1/1971, σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα:⁵⁵⁹

⁵⁵⁴ ΕΝΟΙΑ, Έτος ΚΣΤ', Τόμος ΚΣΤ', αριθμός τεύχους 494, 20/2/1971, σελ. 34

⁵⁵⁵ ΕΝΟΙΑ, Έτος ΚΣΤ', Τόμος ΚΣΤ', αριθμός τεύχους 496, 1/4/1971, σελ. 68-69

⁵⁵⁶ ΕΝΟΙΑ, Έτος ΚΣΤ', Τόμος ΚΣΤ', αριθμός τεύχους 494, 20/2/1971, σελ. 34

⁵⁵⁷ ΕΝΟΙΑ, Έτος ΚΣΤ', Τόμος ΚΣΤ', αριθμός τεύχους 503, 10/9/1971, σελ.177

⁵⁵⁸ ΕΝΟΙΑ, Έτος ΚΣΤ', Τόμος ΚΣΤ', αριθμός τεύχους 504, 1/10/1971, σελ.193-194

⁵⁵⁹ ΕΝΟΙΑ, Έτος ΚΣΤ', Τόμος ΚΣΤ', αριθμός τεύχους 505, 20/10/1971, σελ.215

ΠΙΝΑΚΑΣ 23 Ύψος σύνταξης στο 80% των τελευταίων αποδοχών						
Κατηγορία και βαθμός	Βασικός μισθός	Επίδομα πενταετίας	Σύνολο συντάξιμου μισθού	Μηνιαία σύνταξη	Ύψος σύνταξης για όσους αποχώρησαν τη περίοδο 1/1-31/12/1971	Ποσοστιαία Μεταβολή
A/4	5.329	2.666	7.994	6.395	5.596	-12,5%
B/6	4.043	2.027	6.080	4.864	4.256	-12,5%
Γ/7	3.476	1.738	5.214	4.171	3.650	-12,5%
Δ/8	3.129	1.565	4.694	3.755	3.286	-12,5%

Με άρθρο του ο διευθυντής του περιοδικού ΕΝΟΠΙΑ, Δημήτρης Ηλιάδης στρέφεται κατά της Ιεραρχίας για το γεγονός ότι δεν αυξήθηκαν οι συντάξεις όσων αποχώρησαν της εφημεριακής υπηρεσίας μέχρι το 1966. Όπως υποστήριξε, «η Δ. Εκκλησία δεν είδε μέχρι στιγμής το θέμα με την επιβαλλομένη έναντι των απομάχων του Ι. Θυσιαστηρίου στοργή... Νομίζομεν δε ότι είναι εντός των δυνατοτήτων του Ταμείου μας η άμεσος αναπροσαρμογή των συντάξεων των».⁵⁶⁰ Ακόμη επαναλαμβάνει τη πάγια θέση του πως ριζική επίλυση του ζητήματος θα επέλθει μόνο όταν «η συνταξιοδότησις και η ιατροφαρμακευτική περίθαλψις των Ιερέων αναληφθή από το Δημόσιον. Όπως το Δημόσιον έχει την μισθοδοσίαν των Ιερέων, να αναλάβη και την συνταξιοδότησιν αυτών».⁵⁶¹ Η συγκεκριμένη λύση, σύμφωνα με τον αρθρογράφο, έχει τρία πλεονεκτήματα: **α)** Θα οδηγήσει σε ικανοποιητική αύξηση των συντάξεων αφού θα ανέρχονται στο 75% του τελευταίου μισθού όπως συμβαίνει και με τους υπόλοιπους συνταξιούχους του δημοσίου «και θα είναι αδύνατον να υπάρξουν αλχημικοί εις τον υπολογισμόν των»,⁵⁶² **β)** όπως στους μισθούς παρομοίως και στις συντάξεις δεν θα υπάρχει το άγχος της διεκδίκησης αυξήσεων «αφού θα ισχύη και διά τους Ιερείς παν ότι θα αποφασίζεται εκάστοτε από την Κυβέρνησιν διά τους συνταξιούχους του Δημοσίου»,⁵⁶³ και **γ)** θα υπάρξει μείωση

⁵⁶⁰ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΣΤ', Τόμος ΚΣΤ', αριθμός τεύχους 501, 10/7/1971, σελ.145-146

⁵⁶¹ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΣΤ', Τόμος ΚΣΤ', αριθμός τεύχους 502, 10/8/1971, σελ.162-163

⁵⁶² ό.π., σελ.162-163

⁵⁶³ ό.π., σελ.162-163

των υψηλών κρατήσεων στις αποδοχές των εφημέριων «διότι και επ' αυτού θα ακολουθήσωμεν αναγκαστικώς τους δημοσίους υπαλλήλους».⁵⁶⁴

Επίσης για πρώτη φορά εκφράζονται διαμαρτυρίες για την επικουρική ασφάλιση στο ΤΑΥΥΠ καθώς πολλοί ιερείς που αναμένεται να συνταξιοδοτηθούν σύντομα, αδυνατούν να καταβάλλουν τις υποχρεωτικές αναδρομικές εισφορές προκειμένου να τους αναγνωριστούν έτη ασφάλισης και να λάβουν την επικουρική σύνταξη που δικαιούνται. Ο διευθυντής του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ υποστηρίζει πως αν το TAKE μετατραπεί από κύριο σε επικουρικό ταμείο των ιερέων (όπου εκτός από τη χορήγηση επικουρικής σύνταξης θα μεριμνά και για άλλα θέματα όπως π.χ για τη προικοδότηση θυγατέρων ιερέων), αυτό «θα είχε και την ευεργετική συνέπειαν της απαλλαγής των Ιερέων από την εμπλοκήν του ΤΑΥΥΠ ένεκα της οποίας πολλοί Ιερείς, μη δυνάμενοι να αντιμετωπίσουν τας αναδρομικάς απαιτήσεις του, δεν δύνανται να εισπράξουν το εφ'άπαξ βοήθημα των εις το οποίον τόσας ελπίδας στηρίζουν».⁵⁶⁵

3.5.2 Τροποποίηση Καταστατικού TAKE

Η αλλαγή του ποσοστού αναπλήρωσης αν και ήταν το σημαντικότερο δεν ήταν το μοναδικό στοιχείο των τροποποιήσεων του καταστατικού του TAKE που αποφάσισε το διοικητικό συμβούλιο του Ταμείου και ενέκρινε με απόφαση του ο αρμόδιος υπουργός Κοινωνικών Υπηρεσιών (Ε.τ.Κ τεύχος Β', αριθμός 675/24-8-1971).

Ειδικότερα με την υπ' αριθμόν 60/5938 υπουργική απόφαση επέρχονται οι ακόλουθες βασικές αλλαγές: **1)** Η παράγραφος 1 του άρθρου 13 του Καταστατικού θέτει όριο ηλικίας για την συνταξιοδότηση του ιερέα καθώς αναφέρει πως ο εφημέριος δικαιούται να αποχωρήσει αν «έχη συμπληρωμένον το 70^{ον} έτος της ηλικίας του και 35ετή πλήρη πραγματικήν εφημεριακήν υπηρεσίαν, προσφερθείσαν εις Ιερούς Ναούς της ημεδαπής ή αλλοδαπής εξ ής τουλάχιστον 20 πραγματικήν εν ασφαλίσει του TAKE». **2)** Η παράγραφος 8 του άρθρου 13 του Καταστατικού αντικαθίσταται ως εξής: «Ο πέραν του ορίου ηλικίας διανυόμενος εν τη ασφαλίσει του TAKE χρόνος υπολογίζεται ως συντάξιμος». **3)** Στη παράγραφο 9 του άρθρου 13 προστίθεται εδάφιο α' που προβλέπει πως το

⁵⁶⁴ ό.π., σελ.162-163

⁵⁶⁵ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΣΤ', Τόμος ΚΣΤ', αριθμός τεύχους 502, 10/8/1971, σελ.162-163. Σημειώνεται πως το ΤΑΥΥΠ μπλόκαρε την καταβολή του εφ'άπαξ από το TAKE αν δεν είχαν καταβληθεί σε αυτό οι αναλογούσες εισφορές για την αναγνώριση χρόνων υπηρεσίας.

«προβλεπόμενον επίδομα ανικανότητας αυξάνεται εις δραχμάς πεντακοσίας (500) από 1.1.1971».

Το περιοδικό αντέδρασε στη θέσπιση του 70^{ου} έτους, ως ορίου ηλικίας συνταξιοδότησης, χαρακτηρίζοντας την ως μια «διάταξις ατυχής, ερχομένη, εις κατάφορον αντίθεσιν προς όσα ισχύουν εν Ελλάδι και διεθνώς εν σχέσει προς τας προϋποθέσεις συνταξιοδοτήσεως»⁵⁶⁶ αφού καταργεί την 35ετία ως μοναδική προϋπόθεση συνταξιοδότησης. Όπως σημειώνει η σκοπιμότητα της εν λόγω διάταξης είναι εμφανής και δεν είναι άλλη από την «αντιμετώπισιν του προβλήματος της ελλείψεως Ιερέων».⁵⁶⁷ Αντίθετα εξαιρετικά θετικά αντιμετωπίζεται την πρόβλεψη να υπολογίζεται ως συντάξιμος ο χρόνος ασφάλισης που διανύεται και πέραν του ορίου ηλικίας.⁵⁶⁸

3.5.3 Η απάντηση του TAKE

Τους λόγους για τους οποίους υπήρξε ο διαχωρισμός στην αντιμετώπιση των συνταξιούχων (προ και μετά του 1967) εκθέτει στην εισηγητική έκθεση επί του απολογισμού του TAKE για το 1971 ο διευθύνων σύμβουλος του Ταμείου Γ. Καρράς. Όπως ανέφερε η αναπροσαρμογή των συντάξεων στο 70% των τελευταίων αποδοχών, για το σύνολο των συνταξιούχων του Ταμείου, «προσέκρουεν εις την αδυναμίαν του Οργανισμού περί διαθέσεως του απαιτούμενου κατ'έτος ποσού (25 εκατομμύρια συμφώνως προς τους τότε υπολογισμούς)».⁵⁶⁹ Αν και παραδέχεται πως και οι συντάξεις που δόθηκαν προ του 1967 θα έπρεπε να αναπροσαρμοστούν «επειδή άπασαι, λόγω του χαμηλού μισθού τον οποίον ελάμβανον οι εφημέριοι προ του έτους 1967, ήσαν και είναι, εν σχέσει με τας ισχυούσας σήμερον αποδοχάς, μικραί»,⁵⁷⁰ οι δυνατότητες του Ταμείου επέβαλλαν μόνο τη ρύθμιση για τους «μετά το έτος 1967 εξελθόντων της υπηρεσίας, οι οποίοι όχι μόνον μισθόν μεγαλύτερον ελάμβανον, αλλά και εισφοράς κατέβαλλον μεγαλυτέρας».⁵⁷¹

Επιπλέον οι συνταξιοδοτηθέντες μέχρι 31/12/1966 ελάμβαναν ήδη σύνταξη ίση προς το 80% των εν ενεργεία αποδοχών τους (βασικού μισθού και επιδόματος πολυετίας) ενώ οι εξερχόμενοι από την υπηρεσία μετά το 1967 ελάμβαναν σύνταξη με

⁵⁶⁶ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΣΤ', Τόμος ΚΣΤ', αριθμός τεύχους 504, 1/10/1971, σελ.194-195

⁵⁶⁷ ό.π., σελ.194-195

⁵⁶⁸ ό.π., σελ.194-195

⁵⁶⁹ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΚΑ' (1972), αριθμός τεύχους 21-22, 1-15/11/1972, σελ. 645

⁵⁷⁰ ό.π., σελ. 645

⁵⁷¹ ό.π., σελ. 645

μικρότερο ποσοστό αναπλήρωσης καθώς υπολογίζονταν οι αποδοχές που ίσχυαν στις 31/12/1966. Το αποτέλεσμα ήταν ότι «η σύνταξιν του συνταξιοδοτηθέντος εν έτει 1969 ήτο η αυτή με την σύνταξιν εκείνου, ο οποίος εσυνταξιοδοτήθη προ 10ετίας, παρ'ότι αι αποδοχαί του ήσαν, ως ελέχθη, κατά 100% και πλέον μεγαλύτεραι αυτού».⁵⁷² Στο ερώτημα γιατί δεν υιοθετήθηκε εξ αρχής η λύση που τελικά εφαρμόστηκε με 4 χρόνια καθυστέρηση, ο κ. Καρράς υποστήριξε πως εξαιτίας της απότομης αύξησης των μισθών το Ταμείο «δεν ήτο εις θέσιν να καθορίζη πλέον τας συντάξεις επί των αποδοχών ενεργείας εκάστου».⁵⁷³ Για το λόγο αυτό «εδέχθη προσωρινώς ως συντάξιμον μισθόν παγίως τας αποδοχάς του έτους 1966, και επί της συντάξεως αυτής εχορήγει, αναλόγως των περισσευμάτων του, ποσοστιαίαν αύξησιν».⁵⁷⁴

Σύμφωνα με την εισήγηση του διευθύνοντα συμβούλου του ΤΑΚΕ, στόχος του Ταμείου είναι να υπολογίζονται οι συντάξεις «επί των τελευταίων αποδοχών εκάστου και εις ποσοστόν ίσον προς το του Δημοσίου, με δυνατότητα αναπροσαρμογής αυτών επί των εκάστοτε ισχυόντων μισθών και με κατώτατον όριον ουχί μικρότερον των 1500 δραχμών».⁵⁷⁵ Για να υπολογιστεί το κόστος μιας τέτοιας λύσης συντάχθηκε αναλογιστική μελέτη υπό τον καθηγητή της ΑΣΟΕΕ κ. Πέτρο Στεριώτη και σύμφωνα με τον κ. Καρρά, «διά ταύτης διαφωτίζεται βεβαίως πλήρως το πρόβλημα των συντάξεων, η λύσις όμως αυτού απαιτεί περί τα 34 εκατομμύρια δρχ. ετησίως».⁵⁷⁶

3.5.4 Παροχή σε συγγενείς αρχιερέων

Με το νομοθετικό διάταγμα 925/71 (Ε.τ.Κ, τεύχος Α', αριθμ. 146/21-7-1971), «Περί ισοβίου βοηθήματος των οικογενειών Αρχιερέων» θεσπίζεται η ισόβια σύνταξη στους στενότερους συγγενείς των θανόντων αρχιερέων. Ειδικότερα το **άρθρο 1** αναφέρει πως «Γονείς υπερβάντες το 70^{ον} έτος της ηλικίας των ως και άγαμοι αδελφοί θανόντων Αρχιεπισκόπων, Αρχιερέων και βοηθών Επισκόπων, εφ' όσον δεν κέκτηνται εισόδημα εξ οιασδήποτε ετέρας πηγής ανώτερον των 3.000 μηνιαίως, δικαιούνται, κατά την εν τη συνταξιοδοτική νομοθεσία των δημοσίων υπαλλήλων καθοριζόμενην σειράν διαδοχής εν τη

⁵⁷² Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΚΑ' (1972), αριθμός τεύχος 21-22, 1-15/11/1972, σελ. 645

⁵⁷³ *ό.π.*, σελ. 645

⁵⁷⁴ *ό.π.*, σελ. 645

⁵⁷⁵ *ό.π.*, σελ. 645

⁵⁷⁶ *ό.π.*, σελ. 645

συντάξει, εις ισόβιον μηνιαίον βοήθημα ίσον προς το τριάκοντα επί τοις εκατόν (30%) του εκάστοτε βασικού μισθού του εκδημούντος ιερέως».

3.5.5 Απολογισμός TAKE

Σύμφωνα με τα στοιχεία του ισολογισμού και απολογισμού για το 1971, το σύνολο του ενεργητικού ανήλθε σε 142 εκατ. δρχ. ενώ το τελικό αποτέλεσμα ήταν πλεονασματικό κατά 4,1 εκατ. δρχ. Ο κλάδος σύνταξης παρουσίασε πλεόνασμα 6 εκατ. δρχ. ενώ αντίθετα ο κλάδος ασθενείας και ο κλάδος αρωγής κατέγραψαν ελλείμματα της τάξης του 1,2 εκατ. δρχ. και 700 χιλ. δρχ. αντίστοιχα.⁵⁷⁷

Τα έσοδα του TAKE ανήλθαν σε 155 εκατ. δρχ., έναντι 132 εκατ. δρχ. το 1970, οι δαπάνες σε 151 εκατ. δρχ. από 141 εκατ. δρχ. το 1970. Ο μέσος όρος της μηνιαίας σύνταξης, κατά το 1971, ανήλθε σε 2.144 δρχ. έναντι 1914 δρχ. το 1970. Ο μέσος όρος του εφάπαξ βοηθήματος έφτασε τις 127.210 δρχ. από 105.170 δρχ. το 1970.⁵⁷⁸ Στον κλάδο υγείας του ταμείου, «εδαπανήθησαν κατά το επισκοπούμενον έτος 33 και πλέον εκατομμύρια δρχ. έναντι 26.5 του παρελθόντος έτους και 24.1 του προπαρελθόντος. Ούτω το κόστος νοσηλείας δι έκαστον ησφαλισμένων ανήλθε κατά το εν λόγω έτος, εις το ποσόν των 1095 δραχμών».⁵⁷⁹ Επίσης πρέπει να συνυπολογιστούν και οι δαπάνες για την αγορά, από το TAKE, της πρώην κλινικής Πέππα στα Άνω Πατήσια (έναντι 11.000.000 δρχ. περίπου) με εκμίσθωση της στο NIKE. «Έναντι όλων αυτών το Ταμείον εισπράττει εισφοράν 4% εκ μόνον των αμέσων ησφαλισμένων και συνταξιούχων αυτού, οίτινες καλύπτουν το ¼ περίπου των εις τον Κλάδον ησφαλισμένων προσώπων»,⁵⁸⁰ σημειώνει χαρακτηριστικά η εισήγηση.

Εντύπωση προκαλεί η αναφορά, στο κεφάλαιο για την αξιοποίηση της περιουσίας του Ταμείου, ότι μορφή επένδυσης των διαθεσίμων κεφαλαίων του TAKE αποτελεί και η χορήγηση δανείων προς τους ασφαλισμένους του. Η κίνηση αυτή εξυπηρετεί τόσο το Ταμείο «λόγω της εισπράξεως μεγαλύτερου επιτοκίου (5%) από ότι εισπράττει εκ των εις την Τράπεζαν της Ελλάδος κατατεθειμένων κεφαλαίων του»,⁵⁸¹ αλλά και τους ασφαλισμένους, οι οποίοι «λαμβάνοντες ταύτα, υπό ευνοϊκούς μάλλον όρους

⁵⁷⁷ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΚΑ' (1972), αριθμός τεύχος 23-24, 1-15/12/1972, σελ. 715-717

⁵⁷⁸ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΖ', Τόμος ΚΖ', αριθμός τεύχος 525, 20/12/1972, σελ.264-265

⁵⁷⁹ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΚΑ' (1972), αριθμός τεύχος 21-22, 1-15/11/1972, σελ. 645-646

⁵⁸⁰ *ό.π.*, σελ. 645-646

⁵⁸¹ *ό.π.*, σελ. 646-647

(έντοκα προς 5% και εξοφλητέα εις 36 μηνιαίας δόσεις) αντιμετωπίζουν εκτάκτους ανάγκας αυτών». ⁵⁸²

3.6 Το 1972

3.6.1 Κρατική χρηματοδότηση για τις εφημεριακές συντάξεις και μείωση εισφορών

Η γενναία αναπροσαρμογή των συντάξεων που είχαν χορηγηθεί προ του 1967, ερχόταν αντιμέτωπη με σημαντικούς οικονομικούς περιορισμούς αφού όπως επεσήμανε σε δηλώσεις του ο «υπουργός» Οικονομικών κ. Κουλής, το θέμα «εμφανίζει δυσκολία, διότι απαιτείται επιβάρυνσις του TAKE 100 περίπου εκατομμυρίων». ⁵⁸³ Σύμφωνα με το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ απαιτείται πλέον η παρέμβαση του «πρωθυπουργού» για να λυθεί το ζήτημα, για τον οποίο σημειώνει πως «συνεκίνησε παλαιότερον με όσα είπε εν Θεσσαλονίκη υπέρ του Κλήρου. Και δικαιολογημένα, μετά τους πρωθυπουργικούς λόγους, πολλά ανεμένομεν. Μέχρι σήμερα όμως ουδέν είδομεν». ⁵⁸⁴ Προς το παρόν οι συντάξεις ακολουθούν τις αυξήσεις στους μισθούς των κληρικών για το 1972 (ίσες με 5%), και μια πλήρης σύνταξη μετά από 35 χρόνια υπηρεσία είναι η εξής: ⁵⁸⁵

ΠΙΝΑΚΑΣ 24 Ύψος συντάξεων το 1972
Α' Μισθολογικής Κατηγορίας δρχ. 5.880
Β' Μισθολογικής Κατηγορίας δρχ. 4.473
Γ' Μισθολογικής Κατηγορίας δρχ. 3.838
Δ' Μισθολογικής Κατηγορίας δρχ. 3.455

Σε άρθρο του ο διευθυντής του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ υποστηρίζει πως με τα νέα αυξημένα ποσά των συντάξεων, λόγω της ανόδου των μισθών, αλλά και τα ιδιαίτερα υψηλά εφάπαξ, το TAKE «δίδει την εντύπωσιν ότι αγκομαχεί και ότι δεν έχει περιθώριον δυνατοτήτων διά να φέρη τας συντάξεις και των παλαιών μαρτυρικών συνταξιούχων εις το

⁵⁸² Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΚΑ' (1972), αριθμός τεύχος 21-22, 1-15/11/1972, σελ. 646-647

⁵⁸³ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΖ', Τόμος ΚΖ', αριθμός τεύχους 517, 20/6/1972, σελ.131

⁵⁸⁴ *ό.π.*, σελ.131

⁵⁸⁵ Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Έτος ΚΑ' (1972), αριθμός τεύχος 21-22, 1-15/11/1972, σελ. 643-644

ύψος των νεωτέρων».⁵⁸⁶ Στο πλαίσιο αυτό δύο είναι οι δυνατότητες που διανοίγονται, σύμφωνα με το περιοδικό: ή θα ενισχυθεί το TAKE με κρατικούς και εκκλησιαστικούς πόρους ή θα αναληφθεί και η συνταξιοδότηση των εφημέριων από το κράτος. Ο διευθυντής του περιοδικού επιλέγει τη δεύτερη λύση διότι «τότε θα έχωμεν οριστικήν τακτοποίησιν, θα έχωμεν συντάξεις ζωής και όχι πείνης»,⁵⁸⁷ και παράλληλα «το TAKE θα μεταβληθή τότε εις Ταμείον επικουρικών και οι εφημέριοι θα απηλλάσσωντο από την εμπλοκήν του ΤΑΥΥΠ, το οποίον ως εμφανίζονται τα πράγματα εξελίσσεται διά τους Ιερείς εις περιπέτειαν και όχι εις ενίσχυσιν και βοήθειαν».⁵⁸⁸

Και στα τέλη του 1972 η επιθυμία των εφημέριων για κρατική παρέμβαση στο θέμα των συντάξεων πραγματοποιήθηκε. Όπως γνωστοποίησε ο αρχιεπίσκοπος Ιερώνυμος, μιλώντας στη συνεδρίαση της Ιεράς Συνόδου το Νοέμβριο του 1972, ο «πρωθυπουργός» Γ. Παπαδόπουλος ανήγγειλε στην Ιεραρχία πως «το θέμα πρόκειται να λυθή κατά ριζικώτερο και σταθερότερον τρόπον, διά της χρηματοδοτήσεως του Δημοσίου δι' ανάλογου κατ' έτος ποσού».⁵⁸⁹ Σύμφωνα με το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ η κρατική συνεισφορά θα αφορά την χορήγηση «υπό του Κράτους προς το TAKE ποσού 75 εκατομμυρίων δρχ. κατ' έτος. Ήδη ευρισκόμεθα εν αναμονή της εφαρμογής». Επίσης ικανοποιείται άλλο ένα αίτημα του εφημεριακού κλήρου, αυτό της μείωσης των εισφορών που καταβάλλουν στο TAKE καθώς σύμφωνα με τον αρχιεπίσκοπο το καθεστώς προτίθεται να φέρει ρύθμιση «των εισφορών των εφημερίων διά τους Κλάδους Συντάξεως και Ασθενείας, ώστε από 1-1-1973 να μειωθούν αύται από 11 εις 7%».⁵⁹⁰

3.6.2 Κατασκευή νοσοκομείου κληρικών

Στην τελική ευθεία εισήλθαν οι διαδικασίες για την έναρξη λειτουργίας του νοσοκομείου των κληρικών και με εγκύκλιο της η Ιερά Σύνοδος, με ημερομηνία 5/7/1972, ζητά εκ νέου την οικονομική συνδρομή του κλήρου προκειμένου να καλυφθούν οι δαπάνες λειτουργίας του νοσοκομείου. Όπως σημειώνει, για να ανοικοδομηθεί η νέα πτέρυγα, να ανακαινιστεί το παλαιό κτίριο, να εξοπλισθεί το

⁵⁸⁶ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΖ', Τόμος ΚΖ', αριθμός τεύχους 523, 10/11/1972, σελ.226

⁵⁸⁷ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΖ', Τόμος ΚΖ', αριθμός τεύχους 523, 10/11/1972, σελ.226

⁵⁸⁸ *ό.π.*, σελ.226

⁵⁸⁹ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος Ν' (1973), αριθμός τεύχους 15-16, 1-15/8/1973, σελ. 387-388

⁵⁹⁰ *ό.π.*, σελ. 387-388

νοσοκομείο και να λειτουργήσει για 2,5 χρόνια η σχολή νοσοκόμων, «εδαπανήθησαν μέχρι τούδε περί τα είκοσι εκατομμύρια δραχμών (20.000.000)... Αι τεράστια ως άνω δαπάναι κατά το ήμισυ περίπου εκάλυφθησαν διά δανείων εκ του TAKE και του ΟΔΔΕΠ, του μεν πρώτου χορηγήσαντος οκτώ (8), του δε δευτέρου δύο και ήμισυ (2,5) εκατομμύρια δραχμών. Το έτερον ήμισυ περίπου των δαπανών εκάλυφθη εκ δωρεών. Ούτως, ο εφοπλιστής κ. Γεώργιος Λαιμός προσέφερε διά τον εξοπλισμόν του Νοσοκομείου επτά (7) εκατομμύρια δραχμών, η Αρχιεπισκοπή Αθηνών περί τα τρία και ήμισυ (3,5), εκατομμύρια, άπασαι αι υπόλοιποι Μητροπόλεις εν συνόλω περί τας οκτακοσίας (800) χιλιάδας δραχμών και τέλος άλλοι μικρότερα τινά ποσά, μη συμπληρούνται εν τω συνόλω τας εκατόν (100) χιλιάδας δραχμών».⁵⁹¹ Αν και από το 1973 εκτιμάται ότι το νοσοκομείο θα μπορεί να αυτοχρηματοδοτείται, για την κάλυψη ανειλημμένων υποχρεώσεων και τη συνέχιση της λειτουργίας της σχολής νοσοκόμων κατά την αρχική περίοδο, «απαιτούνται περί τα δέκα (10) ακόμη εκατομμύρια. Προς κάλυψιν του ποσού τούτου είναι απόλυτος και επείγουσα ανάγκη, ίνα συμβάλουν γενναιότερον άπαντες... θα πρέπει έκαστος ιερός Ναός αμέσως να συνεισφέρει κατά μέσον όρον περί τας οκτακοσίας δραχμάς, εκάστη ιερά Μονή περί τας 20.000 δραχμών κατά μέσον όρον, τέλος δε έκαστος κληρικός το ανώτερον ποσόν το οποίον δύναται».⁵⁹²

Πάντως αιχημηρό σχόλιο του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ αναφέρει πως, «ελπίζομεν να πληροφορηθώμεν και τας λεπτομέρειας της διαθέσεως χρημάτων του Ταμείου διά την αγοράν και τον εξοπλισμόν του Νοσοκομείου των Κληρικών. Ποίον ποσόν ακριβώς διετέθη. Τι μέτρα ελήφθησαν διά την διασφάλισιν των χρημάτων των Ιερέων κλπ».⁵⁹³

3.6.3 Έκθεση Ιερόνυμου

Στις 15 Νοεμβρίου 1972 πραγματοποιήθηκε η πρώτη συνεδρίαση της Ιεράς Συνόδου μετά το 1969 όπου ο αρχιεπίσκοπος Ιερόνυμος παρουσίασε τον απολογισμό πεπραγμένων για την περίοδο από το Μάιο του 1967 και μετά. Σε ότι αφορά τις συντάξεις ανέφερε πως, με τον νέο τρόπο υπολογισμού του συντάξιμου μισθού και την αύξηση των μισθών, έχουν βελτιωθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια καθώς, «η μέση σύνταξις κατά την 31-5-1967 ανήρχετο εις το ποσόν των 925 δρχ. κατά την 31-12-1967 ανήλθεν εις 1439 δρχ., κατά δε την 31-12-1970 εις το ποσόν των 2097 και την 31-12-1971 εις

⁵⁹¹ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΜΘ' (1972), Τεύχος Β' αριθμός τεύχους 21-22, 15/11/1972, σελ. 639-640

⁵⁹² ό.π., σελ. 639-640

⁵⁹³ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΖ', Τόμος ΚΖ', αριθμός τεύχους 522, 20/10/1972, σελ.213

το ποσόν των 2340».⁵⁹⁴ Το συνολικό ποσό που καταβλήθηκε για συντάξεις από το TAKE υπερδιπλασιάστηκε και από 34 εκατ. δρχ, το 1966 εκτινάχθηκε στα 80 εκατ. δρχ. το 1971.

Για το εφάπαξ ο αρχιεπίσκοπος σημείωσε πως τα καταβληθέντα ποσά ανά εφημέριο, από το 1967 και μετά, «έχουν σχεδόν τριπλασιασθή. Τούτο οφείλεται κυρίως εις τον υπερδιπλασιασμόν των αποδοχών των εφημερίων διά του Α.Ν 469/1968».⁵⁹⁵ Έτσι ενώ το Μάιο του 1967 το μέσο ποσό εφάπαξ ανερχόταν στο ποσό των 40.000 δρχ., με τις συνεχείς αυξήσεις των μισθών που λαμβάνονταν υπόψη για τον υπολογισμό του, το μέσο εφάπαξ ακολούθησε μια έντονα αυξητική πορεία καθώς ανήλθε «κατά την 31/12/1967 εις το ποσόν των 50.880, κατά την 31-12-1969 εις το ποσόν των 70.611 δρχ. και κατά την 31-12-1971 εις το ποσόν των 127.000 δραχμών. Σήμερα (σ.σ το 1972) το εν λόγω βοήθημα κατά μισθολογικής κατηγορίας ανέρχεται εις πολύ μεγαλύτερα ποσά. Ήτοι των της Α' κατηγορίας εις δρχ. 220.000, της Β' κατηγορίας εις δρχ. 175.000, της Γ' κατηγορίας εις δρχ. 158.000, της Δ' Κατηγορίας εις δρχ. 145.000».⁵⁹⁶ Το συνολικό ποσό που κατέβαλε ο κλάδος αρωγής του TAKE για εφάπαξ, από 7.225.396 δρχ. στις 31/12/1967, το 1971 «ανήλθον εις 28 εκατομμύρια δρχ. περίπου (27.986.361), ήτοι τετραπλασιασμόν, εν συγκρίσει προς τα του 1967».⁵⁹⁷

Όσον αφορά την υγειονομική κάλυψη των εφημερίων, ο αρχιεπίσκοπος ανέφερε πως η χρηματοδότηση των, πράγματι, αναβαθμισμένων υπηρεσιών υγείας από το 1967 και μετά, στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στις αυξημένες εισφορές των ασφαλισμένων λόγω των βελτιωμένων μισθών, καθώς δεν προβλέφθηκε κανένας νέος πόρος στήριξης του κλάδου υγείας εκτός του ήμισυ της εισφοράς που κατέβαλλαν οι εφημέριοι για το περιοδικό ΕΚΚΛΗΣΙΑ. Έτσι «ενώ τα έξοδα αυτού ανήλθον κατά το παρελθόν έτος εις 33,3 εκατομμύρια και κατά το παρόν εις τα 40 και πλέον, ως υπολογίζεται, τα έσοδα αυτού, εάν δεν ηυξάνοντο οι μισθοί των εφημερίων από 1-7-1968 θα ανήρχοντο μόλις εις 18,5 εκατομμύρια δρχ. Δηλαδή εις το ήμισυ περίπου των εξόδων αυτού».⁵⁹⁸ Σημειώνεται πως η αύξηση των δαπανών του κλάδου υγείας είναι συνεχής τα τελευταία χρόνια, μάλιστα μεταξύ 1967

⁵⁹⁴ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος Ν' (1973), αριθμός τεύχους 15-16, 1-15/8/1973, σελ. 386

⁵⁹⁵ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος Ν' (1973), αριθμός τεύχους 15-16, 1-15/8/1973, σελ. 386-387

⁵⁹⁶ *ό.π.*, σελ. 386-387

⁵⁹⁷ *ό.π.*, σελ. 386-387

⁵⁹⁸ *ό.π.*, σελ. 386-387

και 1971 τετραπλασιάστηκαν περίπου σύμφωνα με τα στοιχεία που παρουσίασε ο αρχιεπίσκοπος.⁵⁹⁹

ΕΤΟΣ	ΔΑΠΑΝΗ
1966	8.182.556
1967	8.742.830
1968	12.608.483
1969	24.150.452
1970	26.564.116
1971	33.042.174

Ως προς το συνολικό ισοζύγιο εσόδων και δαπανών, ο απολογισμός καταγράφει την τομή που υπήρξε το 1967 καθώς από εκείνη τη χρονιά και μετά σημειώνεται ραγδαία αύξηση τόσο των εσόδων του ΤΑΚΕ (λόγω της αύξησης των κρατήσεων και των μισθών) όσο και των δαπανών εξαιτίας της αύξησης του ύψους των συντάξεων, του εφάπαξ και του κόστους υγειονομικής περίθαλψης για τους 30.000 περίπου ασφαλισμένους του Ταμείου. Τα εν λόγω στοιχεία παρατίθενται και στον ακόλουθο πίνακα:⁶⁰⁰

ΕΤΟΣ	ΕΣΟΔΑ	ΔΑΠΑΝΕΣ
1966	61.251.259	56.800.870
1967	110.501.184	77.462.290
1968	106.690.945	93.062.006
1969	137.965.904	112.469.021
1970	132.797.937	141.420.207
1971	155.668.543	151.528.985

3.7 Το 1973

⁵⁹⁹ ό.π., σελ. 387

⁶⁰⁰ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος Ν' (1973), αριθμός τεύχους 15-16, 1-15/8/1973, σελ. 387-388

3.7.1 Θέσπιση κρατικής εργοδοτικής εισφοράς

Η απόφαση του καθεστώτος να χορηγήσει ετήσια σταθερή εισφορά στο TAKE αποτέλεσε μια πρώτης τάξεως ευκαιρία προκειμένου να τεθούν εκ νέου τα αιτήματα σχετικά με την αναπροσαρμογή των συντάξεων. Με άρθρο του το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ υποστηρίζει πως τα χρήματα που θα δίδονται από το κράτος ως κρατική εισφορά (περί τα 75 εκατ. δρχ.) είναι υπερδιπλάσια του ποσού που η διοίκηση του Ταμείου υποστήριζε ότι απαιτούνταν για να αναπροσαρμοστούν όλες οι εφημεριακές συντάξεις (περί τα 34 εκατ. δρχ ετησίως). Όπως αναφέρει το περιοδικό, το TAKE έχει τη δυνατότητα να βελτιώσει όλες τις εφημεριακές συντάξεις τροποποιώντας το άρθρο 18 του Καταστατικού ως ακολούθως: «Πρώτον: ο εξερχόμενος της υπηρεσίας κληρικός να λαμβάνη σύνταξιν ανερχόμενην εις ποσοστόν 80% (ως και οι Δημοσ. Υπάλληλοι) του βασικού μισθού και επιδόματος πενταετιών, του βαθμού και της κατηγορίας που ελάμβανε κατά τον τελευταίον μήνα προ της εξόδου του εκ της ενεργού υπηρεσίας. Δεύτερον: Αι συντάξεις όλων των Κληρικών να αναπροσαρμόζονται αυτομάτως εις πάσαν διδομένην αύξησιν των μισθών μέχρι του έτους 1967».⁶⁰¹

Παρότι η σχετική υπόσχεση του καθεστώτος είχε δοθεί το Νοέμβριο του 1972, εντούτοις το πρώτο τρίμηνο του 1973 δεν υπήρξαν συγκεκριμένες εξελίξεις προς την κατεύθυνση της υλοποίησης της, γεγονός που προκάλεσε ανησυχία στον εφημεριακό κλήρο. Ο ιδρυτής του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ Ανδρέας Κεραμιδάς απέστειλε σχετικό τηλεγράφημα προς τον αρχιεπίσκοπο Ιερώνυμο, ο οποίος στην απάντησή του ανέφερε πως «η διαδικασία της συντάξεως και οριστικής διαμορφώσεως του σχετικού Νομοσχεδίου, ευρίσκεται εις το τελευταίον στάδιον. Η καθυστέρησις οφείλεται εις την επεξεργασίαν των διαφόρων υπουργείων εκ των οποίων αναγκαστικώς διέρχεται».⁶⁰²

Όμως η αρρυθμία που προκλήθηκε στην Εκκλησία της Ελλάδος από την υποβολή παραίτησης του αρχιεπισκόπου στις 25 Μαρτίου 1973 δημιούργησε νέες ανησυχίες για καθυστέρηση στη ρύθμιση των εκκρεμών ζητημάτων που αφορούσαν τους εφημέριους. Ειδικότερα, «την στιγμήν κατά την οποίαν εξέσπασεν η κρίσις ευρίσκοντο υπό ρύθμισιν το φλέγον θέμα των συντάξεων και το θέμα των Διακόνων. Η αλόγιστος κρίσις επέφερε και εδώ αναστολήν».⁶⁰³ Σε νέο άρθρο του το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ, και ενώ είχαν

⁶⁰¹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΗ' (1973), Τόμος ΚΗ', αριθμός τεύχους 527, 1/2/1973, σελ.19

⁶⁰² ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΗ' (1973), Τόμος ΚΗ', αριθμός τεύχους 530, 1/4/1973, σελ.66

⁶⁰³ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΗ' (1973), Τόμος ΚΗ', αριθμός τεύχους 531, 20/4/1973, σελ.83

περάσει 10 μήνες από τις υποσχέσεις του καθεστώτος, υποστήριξε πως «άνευ υπευθύνου, από πλευράς εκκλησιαστικής ηγεσίας, παρακολουθήσεως, ήρχισε να κινείται βραδέως μεταξύ Υπουργείων, επιτροπών και λοιπών αρμοδίων και αναρμοδίων, με αποτέλεσμα να έχωμεν ήδη ζοηράν την αμφιβολίαν εάν η υπό αποχώρησιν Κυβέρνησις θα προλάβη να το ψηφίση, έστω εις την τελευταίαν συνεδριασίν της!». ⁶⁰⁴

Τελικώς το σχετικό Νομοθετικό Διάταγμα δημοσιεύτηκε λίγες ώρες πριν ολοκληρώσει τη θητεία της η «κυβέρνηση» Παπαδόπουλου, όπως περίπου συνέβη και το 1966 όπου λίγο προτού παραιτηθεί η τότε κυβέρνηση αποφασίστηκε από το υπουργικό συμβούλιο η αύξηση των αποδοχών των εφημέριων και η παροχή πλήρους υγειονομικής κάλυψης στους ασφαλισμένους του TAKE. Σύμφωνα με το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ, το εν λόγω Διάταγμα «απετέλεσεν το κύκνειον άσμα της απελθούσης Κυβερνήσεως... Το Κράτος διά της απελθούσης Κυβερνήσεως του κ. Γ. Παπαδοπούλου, έλαβε έν ακόμη θετικόν και σπουδαίων μέτρον υπέρ του Εφημεριακού Κλήρου». ⁶⁰⁵

Το Νομοθετικό Διάταγμα 228 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως της περί του Ταμείου Ασφαλίσεως Ορθοδόξου Εφημεριακού Κλήρου της Ελλάδος (TAKE), (Ε.τ.Κ τεύχος Α', αριθμός 284/5.10.1973), επέφερε σημαντικές αλλαγές στα συνταξιοδοτικά θέματα των εφημέριων και ήταν η τελευταία μεγάλη κρατική παρέμβαση κατά την περίοδο της δικτατορίας, που αφορούσε ζητήματα του εφημεριακού κλήρου. Πέραν της θέσπισης της κρατικής εργοδοτικής εισφοράς τόσο για το κλάδο σύνταξης όσο και για τον κλάδο υγείας, μειώνονται οι εισφορές στους μισθούς των εφημέριων υπέρ του TAKE ενώ θεσπίζεται και η αύξηση των εσόδων του Ταμείου από άλλες πηγές.

Το **άρθρο 1** ορίζει πως από την 1η Ιανουαρίου 1973 για τους ιερείς και διακόνους που είναι ασφαλισμένοι στο TAKE και μισθοδοτούνται από το δημόσιο, «καθορίζεται εργοδοτική εισφορά υπέρ των Κλάδων Συντάξεων και ασθενείας του TAKE, ανερχόμενη εις 14% επί των αποδοχών αυτών, ως τοιούτων νοουμένων του βασικού μισθού και των προσαυξήσεων λόγω πενταετιών και των δώρων εορτών και επιδόματος αδείας. 2. Η περί ης η προηγούμενη παράγραφος εργοδοτική εισφορά βαρύνει το Δημόσιον... αποδίδεται δε αυτή εις το TAKE καθ' έκαστον μήνα μετά των παρακρατουμένων εισφορών των ησφαλισμένων. 3. Από της ισχύος του παρόντος περιέρχονται εις το TAKE και τα έσοδα τα προερχόμενα εκ της γενομένης αυξήσεως του κληρικοσήμου, δυνάμει των διατάξεων της παρ. 1 του άρθρου 6 του Ν.Δ 3559/1956. 4. Η περί ης η παρ. 1 του παρόντος άρθρου εργοδοτική εισφορά αποτελεί

⁶⁰⁴ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΗ' (1973), Τόμος ΚΗ', αριθμός τεύχους 538, 1/10/1973, σελ.193-194

⁶⁰⁵ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΗ' (1973), Τόμος ΚΗ', αριθμός τεύχους 539, 20/10/1973, σελ.209

πόρον του TAKE, πέραν της υφισταμένης εισφοράς 6% επί των εσόδων των Ενοριακών ναών, ως και παντός **ετέρου πόρου προβλεπομένου υπό της κειμένης νομοθεσίας**».

Όπως διαπιστώνουμε, η τελική ρύθμιση δεν αφορά την παροχή στο TAKE ενός σταθερού ετήσιου ποσού από τον κρατικό προϋπολογισμό για τις συντάξεις των εφημέριων, αλλά τη θέσπιση ποσοστιαίας κρατικής εργοδοτικής εισφοράς κάτι το οποίο αντιμετωπίζεται θετικά από τους εφημέριους διότι «αυξανομένων των εφημεριακών αποδοχών θα αυξάνεται αντιστοίχως και το 14%».⁶⁰⁶

Σύμφωνα με το **άρθρο 2 παράγραφος 1**, καθορίζεται υπέρ του TAKE εισφορά ίση με 1% επί των ακαθάριστων εσόδων των ενοριακών ναών «περιοριζομένου κατά 1% του κατά την κειμένη νομοθεσίαν περιερχομένου εις τας Ιεράς Μητροπόλεις ποσοστού επί των ακαθάριστων εσόδων των ναών τούτων. Το ποσοστόν τούτο (1%) αποδίδεται απ ευθείας εκ των ενοριακών ναών εις το TAKE». Για την εν λόγω διάταξη είχαν διατυπωθεί ορισμένες ενστάσεις καθώς υποστηριζόταν πως η μείωση των δικαιωμάτων των μητροπόλεων χωρίς να τεθεί κάποιο όριο «θα προκαλέση τεραστία δυσκολίας εις τας μικράς Ι. Μητροπόλεις».⁶⁰⁷

Το **άρθρο 2 παράγραφος 2** ορίζει πως η εισφορά 1% επί των αποδοχών των εφημέριων και διακόνων των ενοριακών ναών υπέρ του περιοδικού «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» περιορίζεται στο 0,5% καθώς καταργείται «η προβλεπομένη ενίσχυσις του Κλάδου ασθενείας του TAKE εκ των εσόδων του περιοδικού «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

Και το **άρθρο 3** προβλέπει αύξηση των εσόδων για το TAKE καθώς «η κατά την κειμένη νομοθεσίαν ισχύουσα υπέρ του TAKE εισφορά επί των ακαθάριστων εσόδων των μη ενοριακών ναών, ήτοι φιλανθρωπικών, εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, ιερών προσκυνημάτων, επικουρούντων ή μη φιλανθρωπικούς σκοπούς νεκροταφειακών, ως και παντών των διεπομένων υπό ειδικών νόμων, καθορίζεται εις 6% επί των ακαθάριστων τακτικών και εκτάκτων εσόδων αυτών, επεκτείνεται δε αύτη και επί των μοναστηριακών ναών, των κειμένων εντός πόλεων, ως και των ναών των ησυχαστηρίων οπουδήποτε κειμένων, εφ' όσον τα ετήσια ακαθάριστα έσοδα του ησυχαστηρίου υπερβαίνουν το ποσόν των 200.000 δρχ».

Με το **άρθρο 4** μειώνεται η επιβάρυνση του ιερέων από κρατήσεις υπέρ TAKE, οδηγώντας έτσι σε έμμεση αύξηση των μισθών των. Ειδικότερα, «1. Η εισφορά ησφαλισμένου υπέρ των κλάδων συντάξεων και ασθενείας του TAKE καθορίζεται εις 7% επί των πάσης φύσεως αποδοχών και των δώρων εορτών και επιδόματος αδείας... 3. Η εισφορά συνταξιούχων του TAKE διά τον κλάδον ασθενείας καθορίζεται εις 4% επί της μηνιαίας

⁶⁰⁶ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΗ' (1973), Τόμος ΚΗ', αριθμός τεύχους 535, 10/7/1973, σελ.155

⁶⁰⁷ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΗ' (1973), Τόμος ΚΗ', αριθμός τεύχους 536, 10/8/1973, σελ.162

συντάξεων των και των επιδομάτων λόγω εορτών και αδειάς...». Ειδικότερα η εισφορά των εφημέριων για τους κλάδους σύνταξης και ασθένειας μειώνεται από το 11% (7%+4%) στο 7%. Συνολικά η μείωση των εισφορών, που οδηγεί σε αντίστοιχη αύξηση μισθού, ανέρχεται σε 4,5 ποσοστιαίες μονάδες αν υπολογίσουμε και τη μείωση κατά 0,5% της εισφοράς για το περιοδικό ΕΚΚΛΗΣΙΑ που προοριζόταν για την ενίσχυση του κλάδου ασθένειας.

Με το **άρθρο 6** ορίζεται πως από το 1973, «χορηγείται εις άπαντας τους συνταξιούχους του TAKE το ήμισυ μιάς μηνιαίας συντάξεως ως επίδομα αδειάς, καταργουμένου του μέχρι τούδε καταβαλλόμενου κατ'έτος εκτάκτου επιδόματος λουτροθεραπείας-αεροθεραπείας. Το ως άνω επίδομα καταβάλλεται ομού μετά της συντάξεως του μηνός Ιουλίου εκάστου έτους».

Η προσπάθεια εξεύρεσης νέων πηγών εσόδων για το TAKE συνεχίστηκε και μετά τη θέση σε ισχύ του Ν.Δ 228/1973, προκειμένου να καλυφθεί η απώλεια που θα προέκυπτε από την μείωση των εισφορών των ασφαλισμένων. Στο πλαίσιο αυτό αποφασίστηκε η καθιέρωση εισφοράς στα έσοδα των ναών των νεκροταφείων υπέρ του TAKE. Ειδικότερα με απόφαση του υπουργού Εσωτερικών (Ε.τ.Κ τεύχος Β' αριθμός 1412/24.11.73) εγκρίνεται η εγγραφή στους προϋπολογισμούς των Δήμων για το 1974 «προβλεπομένης υπέρ του Ταμείου Ασφαλίσεως Ορθοδόξου Εφημεριακού Κλήρου Ελλάδος (TAKE) υποχρεωτικής εισφοράς οριζομένης εις ποσοστόν 6% επί των ακαθαρίστων εισπράξεων των Νεκροταφειακών Ναών των».

Στις 29/12/1973 δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης (τεύχος Β' αριθμός 1494) η απόφαση του υπουργού Οικονομικών με την οποία εγγράφεται στον προϋπολογισμό του υπουργείου Παιδείας για το 1973, το ποσό των 93.400.000 δρχ. ως εργοδοτική εισφορά υπέρ των κλάδων συντάξεων και ασθένειας του TAKE, στα πλαίσια υλοποίησης του Ν.Δ 228/73, ποσό που υπερβαίνει αισθητά τα 75 εκατ. δρχ που είχε υποσχεθεί αρχικά ο δικτάτορας Παπαδόπουλος.

3.7.2 Αυξάνονται οι κρατήσεις στο Ταμείο Αρωγής

Τη περίοδο που οι εισφορές των ασφαλισμένων για σύνταξη και υγεία μειώνονται, αυξάνονται οι εισφορές για το Ταμείο Αρωγής Υπαλλήλων Υπουργείου Παιδείας στο οποίο ήταν ενταγμένοι και οι εφημέριοι. Ειδικότερα με το Νομοθετικό Διάταγμα υπ' αριθμ. 95 (Ε.τ.Κ τεύχος Α' αριθμός 169/31.7.73) «Περί τροποποίησης της κειμένης

νομοθεσίας περί των Ταμείων Αρωγής Δημοσίων Υπαλλήλων» και συγκεκριμένα με το **άρθρο 3** ορίζεται πως η κράτηση επί του συνόλου των μηνιαίων αποδοχών ορίζεται σε, «3% διά τους λαμβάνοντας αποδοχάς μέχρι 3.000 δραχμών, 4% διά τους λαμβάνοντας αποδοχάς από 3.001 μέχρις 6.000 δραχμάς και 5% διά τους λαμβάνοντας αποδοχάς 6.001 δραχμών και άνω». Δηλαδή οι εισφορές για το Ταμείο Αρωγής από 2-4% που ήταν μέχρι πρότινος, πλέον διαμορφώνονται μεταξύ 3-5% επί του συνόλου των ακαθάριστων αποδοχών, ενώ ουσιαστικά κινούνται μεταξύ 4-5% καθώς το 1973 ουδείς εφημέριος είχε ακαθάριστες μηνιαίες αποδοχές κάτω των 3.600 δρχ. Επίσης με άλλες διατάξεις ρυθμίζονται θέματα σχετικά με χρόνο ασφάλισης, αναγνώριση χρόνου προϋπηρεσίας κ.α. Ειδικότερα με το **άρθρο 2** ορίζεται πως με Προεδρικά Διατάγματα μπορεί «να ορίζεται ο τρόπος αναγνώρισεως και εξαγοράς της εις το Δημόσιον ή Ν.Π.Δ.Δ προϋπηρεσίας των ως άνω ασφαλιζομένων, ήτις δεν δύναται να υπερβή την 15ετιάν. 3. Το ποσόν της εξαγοράς καταβάλλεται είτε εφ'άπαξ είτε εις δόσεις, ων ο αριθμός δεν δύναται να υπερβή τον αριθμόν των αναγνωριζομένων μηνών, υπολογίζεται δε εις τα κατά την παρ. 1 του άρθρου 3 ποσοστά επί των τακτικών αποδοχών του ησφαλισμένου κατά τον χρόνον της καταβολής».

Το **άρθρο 5** ορίζει πως ασφαλισμένος σε Ταμείο Αρωγής δικαιούται σύνταξης «α) Εάν απομακρυνθή οπωσδήποτε της υπηρεσίας και έχει εικοσιπενταετή πλήρη συντάξιμον υπηρεσίαν... β) Εάν απολυθή και έχει εικοσαετή τουλάχιστον πλήρη συντάξιμον υπηρεσίαν, γ) Εάν απολυθή λόγω σωματικής ή διανοητικής ανικανότητας, μη οφειλομένης εις την υπηρεσίαν, βεβαιουμένης δε κατά τας εκάστοτε ισχυούσας διατάξεις διά τους Δημοσίους Υπαλλήλους και έχει δεκαπενταετή τουλάχιστον συντάξιμον υπηρεσίαν, δ) Εάν απομακρυνθή οπωσδήποτε της υπηρεσίας λόγω ορίου ηλικίας και έχει δεκαπενταετή τουλάχιστον συντάξιμον υπηρεσίαν, ε) Εάν απομακρυνθή οπωσδήποτε της υπηρεσίας ως καταστάς σωματικώς ή διανοητικώς ανίκανος, συνεπεία τραύματος ή νοσήματος προελθόντως προδήλως και αναμφισβητήτως εξ αιτίας της υπηρεσίας».

Σχετικά με το ύψος των συντάξεων το **άρθρο 6** ορίζει πως όσοι εξέλθουν από την υπηρεσία μετά την έναρξη ισχύος του Ν.Δ 95/1973, τότε το ποσό της σύνταξης θα καθοριστεί μετά από αναλογιστική μελέτη «επί τη βάσει των κατά την δημοσίευσιν αυτού ισχυουσών τακτικών αποδοχών του βαθμού εξόδου εκ της υπηρεσίας των και του χρόνου ασφαλίσεως αυτών. 2. Ως τακτικά αποδοχαί διά την εφαρμογήν του παρόντος νοούνται ο βασικός μισθός και τα επιδόματα τριετιών και πολυετίας».

Αλλά και για όσους έχουν ήδη εξέλθει της υπηρεσίας, το **άρθρο 11** αναφέρει πως το ύψος της σύνταξης θα αναπροσαρμοστεί «επί τη βάσει του, δι'αναλογιστικής μελέτης, καθορισθησομένου ποσοστού επί των τακτικών αποδοχών του βαθμού εξόδου εκ της

υπηρεσίας των ισχυουσών κατά την δημοσίευσιν του παρόντος και του χρόνου της πραγματικής ασφαλίσεως δι'ον κατεβλήθησαν αί εκάστοτε ισχύουσαι ασφαλιστικά εισφοραί, προσ αυξημένου διά του αναγνωρισθέντος ή αναγνωρισθησομένου ως συνταξίμου τοιούτου, εφ'όσον ούτος εξηγοράσθη».

3.7.3 Παράπονα για την ιατρική κάλυψη

Η συνεχής βελτίωση της παρεχόμενης υγειονομικής κάλυψης από το 1967 και μετά, δεν σήμαινε πως εξαλείφθηκαν οι διαμαρτυρίες για επιμέρους ζητήματα. Με επιστολή του ο συνταξιούχος ιερέας Θεόδωρος Σπυρόπουλος έθεσε το θέμα της συμμετοχής των συνταξιούχων στις ιατρικές δαπάνες, κάτι που δεν συμβαίνει και με τους εν ενεργεία ιερείς. Ειδικότερα ανέφερε πως οι συνταξιούχοι ιερείς «υποχρεούνται να πληρώνουν 20% νοσήλεια και 25% φάρμακα, ενώ οι συνάδελφοι μας εν ενεργεία ως και πάντες οι Δημόσιοι Υπάλληλοι δεν πληρώνουν τίποτα». ⁶⁰⁸ Επίσης η επί πληρωμή νοσηλεία, στο νοσοκομείο του ΝΙΚΕ, των ιερομόναχων που δεν υπηρετούν σε ενορίες αλλά και των μοναχών σχολιάστηκε αρνητικά από το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ το οποίο υποστήριξε πως η νοσηλεία «θα πρέπει να γίνεται δωρεάν, διά να μην αναγκάζονται να νοσηλεύονται εις άλλα νοσοκομεία με το να προσκομίζουν πιστοποιητικόν απορίας». ⁶⁰⁹

3.7.4 Απολογισμός 1973

Ο απολογισμός της διοίκησης του ΤΑΚΕ για το 1973 έδειξε πως το Ταμείο «έκλεισε» το έτος με πλεόνασμα ύψους 3,6 εκατ. δρχ. Ο κλάδος σύνταξης παρουσίασε πλεόνασμα 21,8 εκατ. δρχ. όπως επίσης και ο κλάδος αρωγής ύψους 1,6 εκατ. δρχ. ενώ αντίθετα ο κλάδος ασθενοείας κατέγραψε έλλειμμα ύψους 19,8 εκατ. δρχ. Στις παρατηρήσεις επί του απολογισμού, που υπογράφουν ο διευθύνων σύμβουλος του ΤΑΚΕ Γ. Α. Καρράς και ο διευθυντής οικονομικών υπηρεσιών Χρ. Τζουμάκας, επισημαίνονται, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα: **α)** Τα πραγματοποιηθέντα έσοδα του ΤΑΚΕ ανήλθαν στα **193.782.952 δρχ.** αυξημένα άνω του 20% σε σύγκριση με το 1972. Όλοι οι πόροι του Ταμείου αυξήθηκαν ιδίως όμως οι εισφορές των ασφαλισμένων που σημείωσαν άνοδο

⁶⁰⁸ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΗ' (1973), Τόμος ΚΗ', αριθμός τεύχους 532, 10/5/1973, σελ.108

⁶⁰⁹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΗ' (1973), Τόμος ΚΗ', αριθμός τεύχους 540, 10/11/1973, σελ.236

κατά 25%. Όμως η εν λόγω αύξηση είναι συγκυριακή, λόγω των 2 διαδοχικών αυξήσεων που δόθηκαν στους μισθούς των εφημέριων. Ειδικότερα όπως «προκύπτει εκ των στοιχείων του απολογισμού εκ των εισπραχθέντων εξ εισφορών ποσόν 14 εκατ. δρχ. προέρχεται εκ της εφ' άπαξ κρατήσεως της διαφοράς των μισθών, λόγω αυξήσεως τούτων κατά τον πρώτον μήνα. Συνεπώς τα 8/10 περίπου της διαφοράς των ως άνω εισπραχθέντων, αφορούν έκτακτα έσοδα, τα οποία είναι πάντοτε ανάλογα προς τας χορηγούμενας αυξήσεις των μισθών ενεργείας».⁶¹⁰ Μάλιστα η έκθεση προειδοποιεί πως τα έσοδα του κλάδου σύνταξης θα κινηθούν σε εντελώς διαφορετικά επίπεδα το 1974 λόγω των αλλαγών που επέφερε το Ν.Δ 228/1973. Ως προς τους λοιπούς πόρους γίνεται ιδιαίτερη μνεία στα έσοδα από τους ναούς καθώς «ήτις από του έτους 1967 βαίνει συνεχώς αυξανόμενη εις σημείον ώστε κατά το υπ' όψιν έτος να ανέλθη εις το διπλάσιον σχεδόν της τοιαύτης του έτους 1966».⁶¹¹

Οι δαπάνες του κλάδου σύνταξης δεν σημείωσαν ιδιαίτερη μεταβολή σε σύγκριση με το 1972 καθώς δεν δόθηκαν αυξήσεις στις συντάξεις. Όμως ένα θέμα που θέτει η έκθεση είναι η αναλογία ασφαλισμένων και συνταξιούχων καθώς «ενώ ο αριθμός των συνταξιούχων βαίνει κατ' έτος αυξανόμενος, ο αριθμός των ησφαλισμένων παραμένει σχεδόν στάσιμος ή και μειούται».⁶¹² Όπως επισημαίνεται, «εάν δεν μεταβληθή η σχέση μεταξύ ησφαλισμένων και συνταξιούχων, ουδέποτε οι επί μέρους Κλάδοι του TAKE θα παύσουν να αντιμετωπίζουν προβλήματα έστω και αν άπαντες οι πόροι αυτών αποδίδουν το ανώτατον δυνατόν. Μεγαλυτέρους δε κινδύνους θα αντιμετωπίζουν οι Κλάδοι Αρωγής και Ασθενείας, ως μη έχοντες άλλους πόρους πλην της εισφοράς των ησφαλισμένων».⁶¹³

Για το κλάδο αρωγής η διοίκηση του Ταμείου θεωρεί πως παρά την καταγραφή πλεονάσματος το 1973 η κατάσταση είναι άκρως ανησυχητική «διότι οι όροι του βοηθήματος δεν ήλλαξαν, το δε καταλειφθέν περίσσειμα είναι εντελώς περιστατικόν, μη οφειλόμενον εις ευστάθειαν του Κλάδου, αλλά εις τον ανελπίστως μικρόν αριθμόν των ησφαλισμένων, οίτινες εξήλθον της υπηρεσίας και έτυχον βοηθήματος κατά το έτος 1973... Συνεπώς αι ανησυχίαι μας διά τον Κλάδον Αρωγής είναι βάσιμοι καθ' όσον ο κίνδυνος, τον οποίον ούτος αντιμετωπίζει, ιδία σήμερα, λόγω της αυξήσεως των αποδοχών των ησφαλισμένων του, είναι μεγαλυτέρος από πάσαν άλλης περιστασιν».⁶¹⁴

⁶¹⁰ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΝΑ' (1974), αριθμός τεύχους 15-16, 1-15/8/1974, σελ. 363

⁶¹¹ ό.π., σελ. 363

⁶¹² ό.π., σελ. 363-364. Σύμφωνα με τα στοιχεία της έκθεσης, το 1965 οι ασφαλισμένοι ανέρχονταν σε 8.442 και οι συνταξιούχοι σε 3.253, ενώ το 1973 οι ασφαλισμένοι ήταν 8.856 και οι συνταξιούχοι 3.547

⁶¹³ ό.π., σελ. 363-364

⁶¹⁴ ό.π., σελ. 364

Επιπλέον η διοίκηση του TAKE δημοσιοποίησε τον παρακάτω πίνακα για τα καταδείξει τον κίνδυνο που αντιμετωπίζει ο κλάδος αρωγής καθώς «το χορηγούμενο βοήθημα δεν έχει ουδεμίαν αναλογίαν προς τας καταβληθείσας υφ'εκάστου εισφοράς. Τα ποσά των εισφορών αφορούν άπαντας τους Κλάδους και παρ όλα αυτά, αυτά δεν καλύπτουν ούτε κατά το ήμισυ το χορηγούμενο βοήθημα»,⁶¹⁵ ενώ παράλληλα θέτει εμμέσως πλην σαφώς ζήτημα λήψης προληπτικών μέτρων (μέσω δυσμενής, για τους εφημέριους, αλλαγής του τρόπου υπολογισμού του εφάπαξ) προκειμένου να αποτραπεί ο κίνδυνος για το Ταμείο.⁶¹⁶

ΠΙΝΑΚΑΣ 27 Ποσά συνολικών εισφορών και εφάπαξ στο TAKE				
	Συνολικό ύψος εισφορών		Πλήρες εφάπαξ	
	31-12-1972	30-4-1974	31-12-1972	30-4-1974
Α΄ Μισθ. Κατηγορία	140.000	171.000	235.000	310.000
Β΄ Μισθ. Κατηγορία	110.000	135.000	184.000	225.000
Γ΄ Μισθ. Κατηγορία	96.000	118.000	162.000	201.000
Δ΄ Μισθ. Κατηγορία	84.000	103.000	148.000	178.000

Αρνητική είναι η κατάσταση και στον κλάδο ασθένειας καθώς τα συνεχή ελλείμματα που παρουσιάζει «επεδείνωσαν την θέση του και κατέστησαν ταύτην προβληματική διά το μέλλον».⁶¹⁷ Όπως σημειώνει ο απολογισμός «η μέση μηνιαία δαπάνη διά παροχάς του Κλάδου Ασθενείας ανήλθε διά το έτος 1969 εις δύο (2) περίπου εκατομμύρια δρχ. Μετά όμως την 31-12-1969 αύτη ανήλθεν εις τα 2,5 εκατ. δρχ».⁶¹⁸ Η αλματώδης άνοδος των δαπανών είχε ως αποτέλεσμα ο κλάδος να δημιουργεί συνεχώς ελλείμματα τα οποία έφθασαν «εντός μιας τετραετίας (1970-1973) εις το ύψος των 33.041.648 δρχ. καλυφθέντα εκ των αποθεματικών αυτού, τα οποία κατά την 31-12-1969 ανήρχοντο εις το ποσόν 22.180.056 το δε εκ δρχ. 10.861.592 υπόλοιπον τούτων εκ χρημάτων του Κλάδου Συντάξεων».⁶¹⁹ Δηλαδή τα ελλείμματα του κλάδου ασθένειας καλύφθηκαν κατά τα 2/3 περίπου από το αποθεματικό του Ταμείου και κατά το 1/3 από τα πλεονάσματα του κλάδου σύνταξης.

⁶¹⁵ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΝΑ΄ (1974), αριθμός τεύχους 15-16, 1-15/8/1974, σελ. 364

⁶¹⁶ ό.π., σελ. 364

⁶¹⁷ ό.π., σελ. 364

⁶¹⁸ ό.π., σελ. 364

⁶¹⁹ ό.π., σελ. 364

Και για τον κλάδο ασθένειας η διοίκηση του TAKE ζητά τη λήψη μέτρων για τον περιορισμό των δαπανών, διότι ενώ ο αριθμός των ασφαλισμένων παραμένει περίπου σταθερός στα επίπεδα του 1970 (31.000 άτομα), εντούτοις οι δαπάνες αυξάνονται δυσανάλογα. Συγκεκριμένα «ενώ το κόστος νοσηλείας δι' έκαστον ησφαλισμένον το 1971 ανήρχετο εις 1095 δρχ. και το έτος 1972 εις 1457 δρχ. κατά το έτος 1973 ανήλθεν εις το ποσόν των 1824. Εκ της ερεύνης δε των επί μέρους δαπανών του Κλάδου, μεγαλυτέραν κίνησιν εμφανίζουσιν αι δαπάναι των φαρμάκων, αίτινες ανήλθον εις το ύψος των 26.382.520 δρχ. έναντι 19.930.450 δρχ. του παρελθόντος και 15.517.142 δρχ. του προπαρελθόντος». ⁶²⁰

Η διοίκηση του Ταμείου υπενθυμίζει πως εισφορά για τον κλάδο ασθένειας «καταβάλλουν μόνον οι εν ενεργεία ησφαλισμένοι και συνταξιούχοι, ανερχόμενοι εν συνόλω εις 11.430 πρόσωπα, έναντι 30.985 οίτινες απολαμβάνουν των παροχών αυτού»⁶²¹ και καταλήγει την έκθεση της υπογραμμίζοντας πως αν δεν ληφθούν τα αναγκαία μέτρα, μία από τις συνέπειες «θα είναι και η εξασθένησις του Κλάδου Συντάξεων, όστις καλείται εκάστοτε να καλύπτη τα ανοίγματα αυτού εις βάρος πάντοτε των συντάξεων». ⁶²²

3.8 Το 1974

3.8.1 Αυξήσεις 15-50% στις συντάξεις

Η κρατική επιχορήγηση δημιούργησε ελπίδες στους εφημέριους για σημαντική αύξηση των συντάξεων και ειδικότερα της αναπροσαρμογής, «όλων γενικώς των συντάξεων εις ποσοστόν 80% επί των πράγματι σήμερα καταβαλλομένων αποδοχών (βασικού μισθού και πενταετιών)»⁶²³ όπως αναφέρουν ιερείς συνταξιούχοι με επιστολή τους προς τον νέο αρχιεπίσκοπο Σεραφείμ. Το αίτημα γινόταν ακόμη πιο πειστικό λόγω το ότι δεν είχαν δοθεί αυξήσεις τον Αύγουστο του 1973, οπότε και αυξήθηκαν κατά 5% οι βασικοί μισθοί των εν ενεργεία εφημέριων, και ενώ ο πληθωρισμός κινούνταν πλέον σε διψήφια ποσοστά.

⁶²⁰ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΝΑ' (1974), αριθμός τεύχους 15-16, 1-15/8/1974, σελ. 364

⁶²¹ *ό.π.*, σελ. 364

⁶²² *ό.π.*, σελ. 364

⁶²³ ΕΝΟΠΙΑ, Έτος ΚΘ' (1974), Τόμος ΚΘ', αριθμός τεύχους 545, 20/2/1974, σελ.34

Όμως οι πληροφορίες του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ συνέκλιναν στο ότι δεν υπήρχε η διάθεση τόσο από τη διοίκηση του Ταμείου και την Ιεραρχία όσο και στο καθεστώς για αύξηση του ποσοστού αναπλήρωσης. Όπως σημειώνει το περιοδικό, «είναι τραγικόν ενώ το Κράτος αντί των αρχικώς υπολογισθέντων 75.000.000 έδωσε τελικώς διά το 1973 δρχ. 93.400.000 ημείς να λέγωμεν και πάλιν ότι δεν επαρκούν και να καταλήγωμεν εις ημίμετρα ποσοστιαίων αυξήσεων».⁶²⁴

Το υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών απέστειλε για γνωμοδότηση προς την Επιτροπή Τιμών και Εισοδημάτων του υπουργείου Συντονισμού την εισήγηση της διοίκησης του ΤΑΚΕ, η οποία είχε υποβληθεί από τις 4/1/1974, σχετικά με το ύψος των αυξήσεων στις συντάξεις. Η Επιτροπή Τιμών και Εισοδημάτων απάντησε με έγγραφο της στις 14/3/1974, στο οποίο αναφέρει πως γνωμοδότησε υπέρ της πρότασης που κατατέθηκε από τη διοίκηση του Ταμείου για το ύψος των αυξήσεων, αλλά με τις εξής προϋποθέσεις: «α. Αντί του υφ' ύμων προτεινομένων ποσοστών αυξήσεων, κατά περίπτωση, εκ 50%, 40%, 35%, 30%, 25%, 20% και 15% από 1.8.1973, η Επιτροπή εισηγείται την εις δύο δόσεις αύξησιν των ως άνω συντάξεων. Ειδικότερον δε αυτή εισηγείται την από 1.1.1974 αναπροσαρμογήν κατά 25% διά την πρώτην κατηγορίαν, κατά 20% διά την δευτέραν ως και την τρίτην, κατά 15% διά την τετάρτην ως και την πέμπτην, κατά 10% διά την έκτην και κατά 8% διά την εβδόμην, β. Τα υπόλοιπα ποσοστά δέον όπως χορηγηθούν την 1.7.1974 και επί των σημερινών επιπέδων συντάξεων, γ. Η Επιτροπή εγνωμοδότησεν επίσης, διά την αύξησιν του κατωτάτου ορίου συντάξεων από 1.160 εις 1.740 δρχ. από 1.1.1974 αντί της 1.8.1973, ως υφ' ύμων προτείνεται».⁶²⁵

Η «αποκρυπτογράφηση» των πιο πάνω ποσοστών ήρθε μέσω της *Ε.τ.Κ τεύχος Β' αριθμός 380/1.4.1974*, όπου δημοσιεύτηκε η απόφαση του «υπουργού» Κοινωνικών Υπηρεσιών Χαράλαμπου Γεωργιόπουλου σχετικά με την αύξηση των συντάξεων. Συγκεκριμένα από 1/1/1974, αυξάνονται οι συντάξεις και τα προσωποπαγή βοηθήματα που χορηγούνται από το ΤΑΚΕ ανάλογα με το έτος απονομής τους ως εξής:

⁶²⁴ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΘ' (1974), Τόμος ΚΘ', αριθμός τεύχους 545, 20/2/1974, σελ.35

⁶²⁵ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΘ' (1974), Τόμος ΚΘ', αριθμός τεύχους 547, 1/4/1974, σελ.79

ΠΙΝΑΚΑΣ 28 Ποσοστά αυξήσεων στις συντάξεις το 1974	
ΧΡΟΝΟΣ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΥΞΗΣΗΣ
Μέχρι 30 Ιουνίου 1968	50%
1/7/1968-31/12/1968	40%
1/1/1969-31/12/1969	35%
1/1/1970-31/12/1970	30%
1/1/1971-31/12/1971	25%
1/1/1972-31/12/1972	20%
1/1/1973-31/7/1973	15%

Η εν λόγω αύξηση, που υπολογίζεται επί του ποσού της καταβαλλομένης σύνταξης μετά την αφαίρεση του επιδόματος αναπηρίας που ανέρχεται σε 500 δρχ., «θα καταβληθή εις δύο δόσεις της μεν πρώτης καταβλητέας από 1.1.74, κατά 25%, διά την πρώτην κατηγορίαν, κατά 20% διά την δευτέραν και Τρίτην, κατά 15% διά την τετάρτην και πέμπτην, κατά 10% διά την έκτην και κατά 8% διά την εβδόμην. Της δε δευτέρας από 1.7.74 κατά τα υπόλοιπα ποσοστά».⁶²⁶ Επίσης από την 1^η Ιανουαρίου 1974 αυξάνεται το κατώτατο όριο της σύνταξης στις 1740 δρχ. μηνιαίως.

Όμως όπως διευκρινίζει η υπουργική απόφαση, το ύψος της σύνταξης δεν μπορεί να είναι: «Ανώτεροι του 70% του κατά την 31.12.73 συνταξίμου μισθού της εις ην ανήκει ή θα κατετάσσετο έκαστος συνταξιούχος βαθμολογικής βαθμίδος κατά τας διατάξεις του Α.Ν 469/1968... Εφόσον αι χορηγηθείσαι μετά την 1.1.67 συντάξεις υπελογίσθησαν εις ποσοστόν ανώτερον του 70% του συνταξίμου μισθού, τα κατά περιπτώσιν ποσοστά αυξήσεως της παρ. 1 της παρούσης μειούνται κατά 10%».

Οι συντάξεις κληρικών που δεν μισθοδοτούνται από το δημόσιο (δηλαδή εφημέριων ιερών ναών οργανισμών, ιδρυμάτων, ή συλλόγων) «αυξάνονται ανεξαρτήτως χρόνου απονομής των, κατά 25%... Το ανωτέρω ποσοστόν αυξήσεως χορηγείται εις δύο δόσεις της μεν πρώτης καταβλητέας από 1.1.74 κατά ποσοστόν 15% της δε δευτέρας από 1.7.74 κατά το υπόλοιπον ποσοστόν».

Η υπουργική απόφαση επιχειρεί να διορθώσει, σε ορισμένο βαθμό, τις αδικίες του παρελθόντος καθώς επιλέγει να αυξήσει περισσότερο τις συντάξεις όσων εξήλθαν της εφημεριακής υπηρεσίας με χαμηλότερους, συγκριτικά, μισθούς (που σημαίνει και χαμηλότερες συντάξεις), δηλαδή εκείνων που συνταξιοδοτήθηκαν προ της 1/7/1968

⁶²⁶ Βλέπε και σχετικό πίνακα στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 7

οπότε και εντάχθηκαν οι εφημέριοι στη μισθολογική κλίμακα του δημοσίου. Βέβαια οι αυξήσεις στις υπόλοιπες κατηγορίες συνταξιούχων δεν είναι ευκαταφρόνητες καθώς κυμαίνονται από 15-40%, ευνοώντας και εδώ όσους εξήλθαν της υπηρεσίας με χαμηλότερο συντάξιμο μισθό. Επίσης το ποσό της κατώτερης σύνταξης αυξήθηκε κατά 50% (από τις 1160 δρχ. στις 1740 δρχ) αν και πρέπει να σημειώσουμε ότι είχε να αναπροσαρμοστεί από το 1970. Συνολικά μπορούμε να πούμε ότι η γενναία κρατική επιχορήγηση επέτρεψε την σημαντική αύξηση των συντάξεων χωρίς όμως να τροποποιείται το ποσοστό αναπλήρωσης που παραμένει στο 70% των αποδοχών, καθώς δεν έγινε αποδεκτό το αίτημα των εφημέριων για συντάξιμο μισθό ίσο με το 80% των τελευταίων αποδοχών. Επίσης πρέπει να συνυπολογίσουμε και τον υψηλό πληθωρισμό της περιόδου (15,5% το 1973 και 26,9% το 1974 σε μέσα ετήσια επίπεδα), ο οποίος δεν καλύπτεται σε όλες τις περιπτώσεις.

Από την πλευρά του το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ χαρακτηρίζει ως αληθείες τις αποφάσεις για τις συντάξεις. Όπως αναφέρει, αυτό που ανέμεναν οι εφημέριοι ήταν να δοθεί το 80% των σημερινών αποδοχών με όλα τα επιδόματα «και αφού προηγουμένως διαβαθμισθούν και οι εν συντάξει Ιερείς, διά να λάβουν και ούτοι τους δύο βαθμούς, ως εγένετο με τους εν ενεργεία συναδέλφους των. Αντί όμως της καθαρής νομίμου και δικαίας αυτής λύσεως...είδομεν μίαν απίθανον κλίμακα αυξήσεων, την οποίαν μόνον αι έξοχοι ικανότητες των εγκεφάλων του TAKE ηδύναντο να επινοήσουν».⁶²⁷ Οι συντελεστές του περιοδικού ασκούν ιδιαίτερη κριτική σε 3 σημεία της απόφασης τα οποία θεωρεί ότι υπολείπονται των προσδοκιών ή και ότι είναι άδικο: **α)** για τους συνταξιούχους προ του 1967 ρωτούν «τι ελάμβανον μέχρι τούδε ως σύνταξιν οι παλαιοί συνταξιούχοι οι δικαιούμενοι ήδη και του μεγίστου ποσοστού αυξήσεως, ήτοι 50%; Αι συντάξεις των εκειμένοντο από 2000-3000. Ήδη θα λάβουν 3-4500. Είναι το ποσόν τούτο επαρκές με τα σημερινά δεδομένα;»,⁶²⁸ **β)** Οι ιερείς που έλαβαν σύνταξη από 1/8/1973 έως 31/5/1974, «ουδεμίας αυξήσεως δικαιούνται επί της νυν καταβαλλομένης συντάξεως των υπό του TAKE»,⁶²⁹ **γ)** οι συντάξεις των κληρικών και των μελών των οικογενειών τους, δεν θα αναπροσαρμόζονται πλέον σε κάθε αύξηση που θα χορηγείται στους μισθούς των εν ενεργεία κληρικών αλλά θα απαιτείται «και

⁶²⁷ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΘ' (1974), Τόμος ΚΘ', αριθμός τεύχους 548, 20/4/1974, σελ.99

⁶²⁸ *ό.π.*, σελ.99

⁶²⁹ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΘ'(1974), Τόμος ΚΘ', αριθμός τεύχους 550, 1/6/1974, σελ.122

πάλιν απόφασις του Διοικ. Συμβουλίου του TAKE και έγκρισις αυτής υπό του Υπουργού Κοινωνικών Υπηρεσιών».⁶³⁰

3.8.2 Κινήσεις αρχιεπισκόπου Σεραφείμ

Ο νέος αρχιεπίσκοπος Σεραφείμ προχώρησε στη συγκρότηση επιτροπής αποτελούμενη από Ιεράρχες με σκοπό τη μελέτη των προβλημάτων του TAKE και την σύνταξη σχετικού σχεδίου νόμου που θα ανταποκρίνεται «πληρέστερον προς τας συγχρόνους συνθήκας και ανάγκας». Όπως σημειώνει ο Σεραφείμ στην εγκύκλιο υπ' αριθμ. 2002, με ημερομηνία 28-3-1974, την οποία απέστειλε προς τους κατά τόπους Μητροπολίτες, «ήδη η διαληφθείσα Επιτροπή, ήρξατο του έργου αυτής τούτου μετ' επιμελείας, έχουσα ως γνώμονα την επ' ωφελεία των εφημέριων αναδιοργάνωσιν του TAKE, εις τρόπον ώστε τούτο να καταστή υποδειγματικός φορέυς ασφαλίσεως και συνταξιοδοτήσεως αυτών».⁶³¹

Όμως οι δραματικές διαπιστώσεις της διοίκησης του TAKE για τη πορεία των κλάδων αρωγής και ασθενοείας, επίσπευσαν τις εξελίξεις. Έτσι τον Ιούλιο του 1974 στη συνεδρίαση του διοικητικού συμβουλίου του TAKE υπό την προεδρία του αρχιεπισκόπου Σεραφείμ, αποφασίστηκε «1. Το εφ' απαξ βοήθημα το καταβαλλόμενον κατά την έξοδον εκ της υπηρεσίας εις τους ησφαλισμένους θα υπολογίζεται επί νέας βάσεως, ώστε να επέλθη μείωσις αυτού!...2. Εις τας δαπάνας νοσηλείας και ιατροφαρμακευτικής περιθάλψεως, θα συμμετέχουν του λοιπού και οι εν ενεργεία Ιερείς, διά ποσοστού 30%!». ⁶³² Το περιοδικό ΕΝΟΡΙΑ αντέδρασε έντονα στις παραπάνω προτάσεις και υπενθυμίζει πως υπάρχει τρόπος να καλυφθούν τα ελλείμματα του TAKE, ο οποίος δεν είναι άλλος από την εφαρμογή του άρθρου 7 παράγραφος 2 του Α.Ν 137/67 που προβλέπει «ότι τυχόν έλλειμμα του TAKE θα καλύπτεται εκ του ΟΔΔΕΠ».⁶³³

Μέχρι τα τέλη του 1974 οι αποφάσεις της διοίκησης του TAKE δεν είχαν υλοποιηθεί καθώς σύμφωνα με πληροφορίες του περιοδικού ΕΝΟΡΙΑ ο υπουργός Κοινωνικών Υπηρεσιών κ. Κοκκεβής, πλέον της κυβέρνησης Καραμανλή, «εξεδήλωσεν την αντίθεσιν του προς την υποβληθείσαν απόφασιν του Δ.Σ του TAKE περί μειώσεως των

⁶³⁰ ό.π., σελ.122

⁶³¹ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Έτος ΝΑ' (1974), αριθμός τεύχους 7-8, 1-15/4/1974, σελ. 201

⁶³² ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΘ' (1974), Τόμος ΚΘ', αριθμός τεύχους 553, 10/8/1974, σελ.162

⁶³³ ό.π., σελ.162

εφ'απαξ και καθορισμού συμμετοχής και των εν ενεργεία Ιερέων εις την ιατροφαρμακευτικήν περίθαλψιν». ⁶³⁴

⁶³⁴ ΕΝΟΡΙΑ, Έτος ΚΘ' (1974), ΤΟΜΟΣ ΚΘ', αριθμός τεύχους 554, 10/9/1974, σελ.181

ΣΥΝΟΨΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

1. Το ζήτημα της μισθοδοσίας, αρχικά, και της ασφάλισης, στη συνέχεια, των αρχιερέων και της πολύ μεγαλύτερης πληθυσμιακής ομάδας του εφημεριακού κλήρου, απασχόλησε την ελληνική πολιτεία από τα πρώτα χρόνια της ανεξάρτητης διαδρομής της. Όμως η δημοσιονομική κατάσταση κάθε άλλο παρά επέτρεπε την κάλυψη της σχετικής δαπάνης από το κράτος με αποτέλεσμα να αναζητούνται λύσεις που είχαν ως κύριο χαρακτηριστικό την αυτοχρηματοδότηση, δηλαδή η συντήρηση του εκκλησιαστικού προσωπικού να βασίζεται κυρίως στην αξιοποίηση της εκκλησιαστικής και μοναστηριακής περιουσίας όπως και στις εισφορές των πιστών.

Η πρώτη συγκροτημένη προσπάθεια του ελληνικού κράτους να δώσει λύση στο ακανθώδες πρόβλημα βιοπορισμού των ιερέων έλαβε χώρα τη διετία 1909-1910. Αρχικά ιδρύθηκε το Γενικό Εκκλησιαστικό Ταμείο, σκοπός του οποίου ήταν κυρίως η μισθοδοσία των αρχιερέων μέσω των εσόδων από τη διαχείριση της μοναστηριακής ακίνητης περιουσίας. Παράλληλα θεσπίστηκε η καταβολή του μισθού των εφημέριων από τον ενοριακό ναό ο οποίος, για την κάλυψη της σχετικής δαπάνης, ενισχύθηκε οικονομικά μέσω της καθιέρωσης της ενοριακής εισφοράς.

Νομοθετικό διάταγμα το 1923 όριζε πως η μισθοδοσία των εφημέριων θα καταβαλλόταν από το Γενικό Εκκλησιαστικό Ταμείο, αν και τα έσοδα του θα προέρχονταν, κατά κύριο λόγο, από τους ενοριακούς ναούς, με τον μισθό του ιερέα να ακολουθεί τους μισθούς των αντίστοιχων βαθμών των δημοσίων υπαλλήλων. Όμως οι συνεχείς επιβαρύνσεις του Ταμείου με νέες δαπάνες χωρίς να εισπράττονται τα ανάλογα έσοδα, η ακατάλληλη διοίκηση και διαχείριση της μοναστηριακής περιουσίας, οι απαλλοτριώσεις μεγάλων εκτάσεων αγροτικών μοναστηριακών κτημάτων για την αποκατάσταση ακτημόνων και προσφύγων και η μη κρατική ενίσχυση, παρά τις κατά καιρούς υποσχέσεις, οδήγησαν το Γενικό Εκκλησιαστικό Ταμείο σε οικονομικό αδιέξοδο.

Η εξέλιξη αυτή οδήγησε σε νέες κρατικές παρεμβάσεις στον τομέα αυτό την περίοδο **1930-1931**. Το **1930** ιδρύθηκε ο Οργανισμός Διοικήσεως της Εκκλησιαστικής και Μοναστηριακής περιουσίας (ΟΔΕΠ), ο οποίος θα προχωρούσε σε εκτεταμένες ρευστοποιήσεις της μοναστηριακής περιουσίας προκειμένου, μεταξύ άλλων, να καλύψει τη μισθοδοσία και τις συντάξεις των μητροπολιτών. Την ίδια χρονική περίοδο

ιδρύθηκε το Ταμείο Ασφάλισης Κληρικών Ελλάδος (ΤΑΚΕ), το οποίο αρχικά παρείχε μόνο ασφαλιστική κάλυψη στους εφημέριους, ενώ λίγο αργότερα ανέλαβε και τη μισθοδοσία όσων ιερέων υπηρετούσαν σε ναούς με ελάχιστα ίδια έσοδα. Πόροι του Ταμείου ήταν οι εισφορές των ιερέων, μέρος των εσόδων των ναών, των εξωκκλησιών και των προσόδων από την μοναστηριακή περιουσία, τα τέλη από ιεροπραξίες και εκκλησιαστικά έγγραφα και τα «πλεονάσματα» των πλουσίων ενοριών. Επίσης το 1935 θεσπίστηκε η ετήσια εισφορά του ΟΔΕΠ υπέρ ΤΑΚΕ, όπως επίσης και κρατική ετήσια εισφορά της τάξης των 15 εκατ. δρχ. Είναι η πρώτη φορά που η πολιτεία καλύπτει, έστω και εν μέρει, το κονδύλι μισθοδοσίας των εφημέριων.

Παρόλα αυτά για την πλειοψηφία των εφημέριων της επαρχίας η μισθοδοσία σε είδος από τους συμπολίτες τους παρέμενε η βασική πηγή κάλυψης των βιοτικών τους αναγκών ακόμη και μετά τα 1945, εξαιτίας των δυσκολιών που παρουσιάστηκαν στη διαδικασία είσπραξης της ετήσιας εισφοράς των ενοριτών όσο και της απροθυμίας των εύπορων ναών να αποδίδουν το προβλεπόμενο πλεόνασμα στο Τ.Α.Κ.Ε. Επιπλέον το προϊόν της ρευστοποίησης της μοναστηριακής περιουσίας το οποίο επενδύθηκε εν μέρει σε κρατικά ομόλογα, εξανεμίστηκε, κυρίως, από τον κατοχικό υπερπληθωρισμό.

2. Μετά τον πόλεμο και ειδικότερα το 1945 η πολιτεία αποφάσισε να συμβάλλει αποφασιστικότερα στη μισθοδοσία των ιερέων έχοντας ως «βοηθητικά» έσοδα το 25% των εισπράξεων των ναών και την ενοριακή εισφορά. Όμως το κύριο οικονομικό βάρος το επωμιζόταν η πολιτεία, ιδίως από τη στιγμή που καταγραφόταν συστηματική απόκρυψη των εσόδων από τις κατά τόπους ενορίες. Περί το 1958 τέθηκε για πρώτη φορά από την Ιεραρχία, προς τη κυβέρνηση, το αίτημα κατάρτισης νέου μισθολογίου για τον εφημεριακό κλήρο ή ένταξης τους στο μισθολόγιο των δημοσίων υπαλλήλων, αίτημα που αν γινόταν αποδεκτό θα οδηγούσε σε σημαντικές αυξήσεις των μισθών τους. Το βασικό επιχείρημα από την πλευρά της εκκλησίας ήταν ότι οι αποδοχές των εφημέριων υπολείπονταν σημαντικά έναντι των μισθών που ίσχυαν για τους υπόλοιπους δημοσίους υπαλλήλους. Όμως το θέμα παρέμενε σε εκκρεμότητα μέχρι και το 1967, καθώς η κυβέρνηση προβληματιζόταν έντονα για τις δημοσιονομικές επιπτώσεις μια τέτοιας απόφασης, ενώ όσες φορές επιχείρησε να περάσει μέρος του οικονομικού κόστους στην Ιεραρχία συνάντησε τη σφοδρή αντίθεση της.

Σε αντιστάθμισμα η πολιτεία χορηγούσε αυξήσεις στους βασικούς μισθούς των ιερέων όπως και διάφορα επιδόματα, αυξάνοντας με τον τρόπο αυτό τις μηνιαίες

αποδοχές τους. Όμως οι ανισότητες δεν σταμάτησαν να υπάρχουν στις αποδοχές τόσο μεταξύ ανώτερου και κατώτατου κλήρου όσο και εντός της τάξης των κατώτερων κληρικών. Σε ιδιαίτερα δύσκολη οικονομικά θέση ήταν οι εφημέριοι που υπηρετούσαν σε «φτωχές» ενορίες απομακρυσμένων περιοχών, όπου τα λεγόμενα τυχερά ήταν ελάχιστα ή και ανύπαρκτα.

Στο μεταξύ στα τέλη του 1966 η κυβέρνηση με νομοθετικό διάταγμα αύξανε σημαντικά τις αμοιβές των αρχιερέων. Η οικονομική επιβάρυνση που προκαλούνταν στον ΟΔΔΕΠ από αυτή τη ρύθμιση, θα καλυπτόταν τόσο από τον κρατικό προϋπολογισμό (ουσιαστικά για πρώτη φορά το κράτος επιχορηγούσε τους μισθούς των αρχιερέων) όσο και από την είσπραξη των δικαιωμάτων που απολάμβαναν έως τότε οι αρχιερείς από γάμους και διαζύγια.

3. Την ίδια περίοδο με Πράξη του Υπουργικού Συμβουλίου οι βασικοί μισθοί των εφημέριων αυξήθηκαν, από 1/1/1967, μεταξύ 71% και 115%. Όμως το ζήτημα που πραγματικά απασχολούσε τους ιερείς ήταν η ένταξη τους στη βαθμολογική κλίμακα των δημοσίων υπαλλήλων, καθώς κάτι τέτοιο θα σήμαινε πως θα ελάμβαναν αυτομάτως τις αυξήσεις που χορηγούνταν στους υπόλοιπους δημοσίους υπαλλήλους ενώ το κυριότερο ήταν πως ο βασικός μισθός, πάνω στον οποίο υπολογίζονται οι προσαυξήσεις λόγω προϋπηρεσίας και τα διάφορα επιδόματα, θα αυξανόταν ανάλογα με τα έτη υπηρεσίας, σε αντίθεση με ότι συνέβαινε μέχρι τότε όπου ο βασικός μισθός παρέμενε ο ίδιος ανεξαρτήτως των χρόνων προϋπηρεσίας.

Τελικά το αίτημα τους ικανοποιήθηκε το Μάιο του 1968 με τον αναγκαστικό νόμο 469, ο οποίος αποτέλεσε τη σημαντικότερη παρέμβαση του καθεστώτος στα μισθολογικά ζητήματα των ιερέων. Τα ποσοστά αύξησης στους βασικούς μισθούς για τους εφημέριους που είχαν προϋπηρεσία τουλάχιστον 9 ετών κυμαίνονταν μεταξύ 25% και 39,4%, ενώ για τους νέους εφημέριους τα οφέλη ήταν κατά πολύ μικρότερα (αύξηση 0-6%). Επίσης η αύξηση του βασικού μισθού οδηγούσε σε ακόμη μεγαλύτερη αύξηση των συνολικών αποδοχών καθώς η προσαύξηση των πενταετιών υπολογιζόταν πλέον επί υψηλότερου ποσού. Επιπλέον οι τελικές ακαθάριστες αποδοχές υπερδιπλασιάζονταν αν ο εφημέριος ελάμβανε το σύνολο των επιδομάτων. Με τον ίδιο νόμο οι εφημέριοι εντάχθηκαν στο επικουρικό ταμείο των υπαλλήλων του υπουργείου Παιδείας.

Όμως η ρύθμιση της ένταξης των εφημέριων στη μισθολογική κλίμακα των δημοσίων υπαλλήλων είχε και πλευρές που δεν συμβάδιζαν με τις επιθυμίες των ιερέων, με αποτέλεσμα να διατυπώνονται και σχετικές διαμαρτυρίες. Τις περισσότερες ενστάσεις συγκέντρωνε το ζήτημα της μερικής, μόνο, βαθμολογικής αναγνώρισης των ετών προϋπηρεσίας (μέχρι 9 έτη ή 2 βαθμούς), με αποτέλεσμα να αδικούνται οι ιερείς με πολλά χρόνια εφημεριακής υπηρεσίας. Άλλη μια διάταξη του νόμου που συγκέντρωνε τα «πυρά» των ιερέων ήταν η μη αναγνώριση του πλεονάζοντος χρόνου στο βαθμό που έχει καταταχθεί ο εφημέριος. Παρά τις συνεχείς διαμαρτυρίες οι δύο παραπάνω διατάξεις δεν άλλαξαν μέχρι και το 1974. Όμως ενώ το καθεστώς δεν είχε διάθεση να ικανοποιήσει τα συγκεκριμένα αιτήματα των κληρικών, αποφάσισε να χορηγήσει, το 1971, και στους εφημέριους το προσωρινό μηνιαίο επίδομα των 500 δρχ. που θεσπίστηκε για τους δημοσίους υπαλλήλους από τις 1/1/1970.

Το 1973 ήταν χρονιά σημαντικών αυξήσεων στους βασικούς μισθούς των ιερέων λόγω της βαθμολογικής ανακατάταξης μεγάλης μερίδας των εφημέριων, αλλά και της διπλής αύξησης (5% στις αρχές του έτους και 10-15% τον Αύγουστο του 1973) που χορηγήθηκε λόγω του υψηλού πληθωρισμού εκείνης της χρονιάς. Επίσης, υπήρξε αύξηση των αποδοχών και λόγω της μείωσης του ύψους των συνολικών κρατήσεων από το 21,1% στο 17,7% επί των ακαθάριστων αποδοχών. Και το 1974 οι βασικοί μισθοί των εφημέριων αυξήθηκαν δύο φορές, 5% στις αρχές του έτους και 7% το Μάρτιο του ίδιου χρόνου, ως μερικό αντιστάθμισμα στον ανεξέλεγκτο πληθωρισμό εκείνης της περιόδου.

4. Η σύγκριση των βασικών αποδοχών των εφημέριων σε σύγκριση με τις μηνιαίες αποδοχές των αντρών εργαζομένων σε βιομηχανίες και βιοτεχνίες για την περίοδο από το 1958 και μετά δείχνει πως, γενικά, ο βασικός μισθός των ιερέων κινούνταν σε χαμηλότερα επίπεδα, ειδικότερα για όσους δεν είχαν πανεπιστημιακό πτυχίο. Για παράδειγμα το 1967 ο βασικός μισθός των εφημέριων κυμαίνονταν από **2.100-3.300** δρχ. όταν, σύμφωνα με την ΕΣΥΕ, ο μέσος μηνιαίος μισθός υπαλλήλων σε βιομηχανικές και βιοτεχνικές επιχειρήσεις με 10 και άνω απασχολούμενους ήταν **4.624** δρχ. Το 1974 οι μηνιαίες βασικές αποδοχές για τους εφημέριους με προϋπηρεσία κυμαίνονταν μεταξύ **4.955-8.820** δρχ. και των νεοδιοριζόμενων ιερών από **3.475** δρχ. έως **5.770** δρχ. όταν οι μέσες μηνιαίες αμοιβές των αντρών εργαζομένων (με υπαλληλική σχέση) στις βιομηχανίες και βιοτεχνίες ήταν **10.619** δρχ. Αν λάβουμε

υπόψη το μέσο μηνιαίο ημερομίσθιο των εργατών βιομηχανίας σε Αθήνα-Πειραιά, σύμφωνα με τις έρευνες του ΙΚΑ και εφόσον το πολλαπλασιάσουμε με το 25, διαπιστώνουμε ότι οι αποδοχές των εργατών ήταν υψηλότερες από εκείνων των ιερέων, με εξαίρεση τους εφημέριους που εντάσσονταν στη πρώτη μισθολογική κατηγορία. Συγκριτικά με τους μισθούς των δημοσίων υπαλλήλων θα δούμε ότι η ένταξη των εφημέριων στο μισθολόγιο του δημοσίου δεν επέφερε σημαντικές διαφορές για τους νεοδιοριζόμενους εφημέριους (σε αντίθεση με όσους είχαν προϋπηρεσία). Ειδικότερα οι αποδοχές ενός νεοδιοριζόμενου ιερέα δεν μεταβλήθηκαν για όσους ανήκαν στη Δ΄ και Γ΄ κατηγορία ενώ αυξήθηκαν έως 6% για όσους ανήκαν στη Β΄ και Α΄ μισθολογική κατηγορία. Όμως σε όλες τις συγκρίσεις πρέπει να έχουμε υπόψη ότι οι τελικές αποδοχές των ιερέων υπερδιπλασιάζονταν στις περιπτώσεις που δικαιούνταν να λάβουν το σύνολο των επιδομάτων (αφορούσε κυρίως ιερείς που υπηρετούσαν σε μικρές ενορίες παραμεθόριων περιοχών), ενώ υπήρχαν και τα λεγόμενα «τυχερά» για τους ιερείς, κυρίως, των πόλεων που ίσως και να υπερέβαιναν το μισθό τους. Επίσης οι αυξήσεις στους βασικούς μισθούς ήταν για όλα σχεδόν τα χρόνια πραγματικές καθώς ήταν υψηλότερες του μέσου πληθωρισμού για την περίοδο 1955-1972 (ίσος με 2,5%). Ειδικότερα το 1967 η αναπροσαρμογή ανήλθε στο 71-115%, το 1968 οι αυξήσεις ήταν 25%-40% περίπου για τους εφημέριους με προϋπηρεσία και 0-6% για τους νεοδιοριζόμενους, ενώ από το 1969 έως το 1972 οι ετήσιες αυξήσεις στους βασικούς μισθούς ήταν σταθερά στο 5%. Το 1973 η αύξηση που δόθηκε ανήλθε σε 15-20% καλύπτοντας το μέσο πληθωρισμό εκείνης της χρονιάς (15,5%), κάτι όμως που δεν συνέβη το 1974 όπου οι αυξήσεις (5% και 7%) υπολείπονταν σημαντικά του μέσου πληθωρισμού για το έτος εκείνο (26,9%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 29. Μέσοι ετήσιοι όροι μηνιαίων αποδοχών απασχολούμενων υπαλλήλων σε βιομηχανικά βιοτεχνικά καταστήματα, με 10 και άνω απασχολούμενους	
ΕΤΟΣ	ΑΠΟΔΟΧΕΣ
1964	3.410
1966	4.344
1967	4.624
1968	5.292/2.987 (άντρες/γυναίκες)
1969	5.747/3.166

1970	6.148/3.412
1971	6.573/3.673
1972	7.155/3.920
1973	8.674/4.596
1974	10.619/5.760

Πηγή: Συνοπτική Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος 1969-1976

ΠΙΝΑΚΑΣ 30 Μέσο μηνιαίο ημερομίσθιο εργατών, περιοχή Αθηνών-Πειραιώς μηνός Δεκεμβρίου (σε δραχμές)*	
1958	68,00*25= 1.700
1959	69,00*25= 1.725
1960	72,00*25= 1.800
1961	77,00*25= 1.925
1962	82,00*25= 2.050
1963	86,00*25= 2.150
1964	91,00*25= 2.275
1965	100,00*25= 2.500
1966	112,00*25= 2.800
1967	123,00*25= 3.075
1968	131,70*25= 3.292
1969	139,53*25= 3.488
1970	149,24*25= 3.731
1971	164,91*25= 4.123
1972	182,17*25= 4.554
1973	233,92*25= 5.848
1974	274,81*25= 6.870

*Πρόκειται για τη μηνιαία έρευνα του ΙΚΑ που αφορά την ακαθάριστη αμοιβή των εργατών σε 100 βιομηχανικές επιχειρήσεις της περιοχής Αθηνών-Πειραιώς. Η αμοιβή της εργασίας περιλαμβάνει ημερομίσθιο, επιδόματα παραγωγής και ανθυγιεινής εργασίας αλλά όχι υπερωρίες

ΠΗΓΗ: ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΕΩΣ, ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΑΜΟΙΒΗΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ, 1950-1980

ΠΙΝΑΚΑΣ 31 Βασικοί Μισθοί Εφημέριων 1958-1974 (σε δραχμές)				
	ΜΙΣΘΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ			
	Α΄ Κατηγορία	Β΄ Κατηγορία	Γ΄ Κατηγορία	Δ΄ Κατηγορία
Οκτώβριος 1958	1530	1220	1000	765
Οκτώβριος 1963	1804	1448	1222	935
Ιανουάριος 1967	3.300	2.600	2.400	2.100
Ιούλιος 1968	4.600 (4 ^{ος} βαθμός) 3.500 (νεοδιοριζόμε νος)	3.500 (6 ^{ος} βαθμός) 2.700 (νεοδιοριζόμε νος)	3.000 (7 ^{ος} βαθμός) 2.400 (νεοδιοριζόμε νος)	2.700 (8 ^{ος} βαθμός) 2.100 (νεοδιοριζό μενος)
Ιανουάριος 1969	4.830 (3.675)	3.675 (2.835)	3.150 (2.520)	2.835 (2.205)
Ιανουάριος 1970	5.075 (3.860)	3.860 (2.980)	3.310 (2.650)	2.980 (2.320)
Ιανουάριος 1972	5.600 (4.260)	4.260 (3.290)	3.655 (2.925)	3.290 (2.565)
Αύγουστος 1973	7.875 (3 ^{ος} βαθμός) (5.150)	5.730 (5 ^{ος} βαθμός) (3.975)	5.150 (6 ^{ος} βαθμός) (3.540)	4.420 (7 ^{ος} βαθμός) (3.100)
Μάρτιος 1974	8.820 (5.770)	6.420 (4.445)	5.770 (3.965)	4.955 (3.475)

5. Η πορεία του TAKE ήταν ανοδική από το 1945 και μετά, με την ίδρυση του κλάδου Αρωγής το 1947 ο οποίος παρείχε το εφάπαξ βοήθημα, και τη σύσταση του κλάδου ασθένειας το 1948. Μάλιστα το 1957 καθορίστηκε νέος ευνοϊκότερος τρόπος υπολογισμού του εφάπαξ που οδήγησε σε σημαντική αύξηση του τα προσεχή χρόνια. Όμως η εξέλιξη των συντάξεων δεν ήταν ανάλογη με αυτή του εφάπαξ, ούτε καν με την ανοδική εξέλιξη των μισθών εκείνης την περιόδου. Η διοίκηση του Ταμείου, με επικεφαλής τους κατά καιρούς αρχιεπισκόπους, είχε αποκλείσει την αυτόματη

αναπροσαρμογή των συντάξεων σε κάθε αύξηση των μισθών, επικαλούμενη το οικονομικό πρόβλημα που θα δημιουργούσε στο, αυτοχρηματοδοτούμενο από τους ιερείς και άλλους πόρους της Εκκλησίας, Ταμείο Ασφάλισης Κληρικών Ελλάδας (TAKE). Μάλιστα με τροποποίηση του καταστατικού το 1967, το ποσοστό αναπλήρωσης για τους νέους συνταξιούχους διαμορφωνόταν με βάση τις αποδοχές στις 31/12/1966 με συνέπεια να μην λαμβάνει υπόψη τις νέες αυξημένες βασικές αποδοχές που είχαν προκύψει μετά τη 1/1/1967. Επιπλέον καταργήθηκε η πρόβλεψη περί αναπροσαρμογής των συντάξεων κατά τις χορηγηθείσες μισθολογικές αυξήσεις, το οποίο σήμαινε πως η αύξηση τους εναπόκειται πλέον στην διακριτική ευχέρεια του TAKE και κατ' επέκταση του εκάστοτε αρχιεπισκόπου. Αφού, λοιπόν, διασφαλίστηκε η μη ανεξέλεγκτη αύξηση των συντάξεων, η διοίκηση του TAKE προχώρησε το 1967 σε μια λογική αναπροσαρμογή τους, της τάξης του 60% (υπενθυμίζουμε ότι οι βασικές αποδοχές αυξήθηκαν κατά 71-115%).

6. Αξιοσημείωτο ήταν πως η βελτίωση συντάξεων και παροχών συνοδευόταν συχνά από αυξήσεις στις κρατήσεις, προκαλώντας τη δυσφορία των κληρικών. Ειδικότερα, το 1966 η εισφορά υπέρ του κλάδου αρωγής αυξήθηκε από 2% σε 4%, όπως επίσης και η κράτηση για το κλάδο σύνταξης από 5% σε 7%. Το 1967 η παροχή πλήρους ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης στους ασφαλισμένους και τα μέλη των οικογενειών τους, οδήγησε σε αύξηση της εισφοράς υπέρ του κλάδου ασθένειας από το 3% στο 4% για τους εν ενεργεία εφημέριους ενώ ορίστηκε για πρώτη φορά εισφορά ύψους 3% στους συνταξιούχους.

7. Μετά από συνεχείς πιέσεις και αφού είχαν περάσει 3 χρόνια από την τελευταία αναπροσαρμογή (και ενώ στο μεσοδιάστημα οι μισθοί των εφημέριων είχαν αυξηθεί σημαντικά), το διοικητικό συμβούλιο του TAKE αποφάσισε στις αρχές του 1970 την αύξηση των συντάξεων κατά 15% για τους άμεσα και 10% για τους έμμεσα ασφαλισμένους, όπως επίσης και την αναπροσαρμογή της κατώτατης σύνταξης κατά 10% περίπου. Όμως και πάλι δεν υιοθετήθηκε το βασικό αίτημα του εφημεριακού κλήρου για αναπροσαρμογή του ποσοστού αναπλήρωσης η οποία θα οδηγούσε και σε υψηλότερες αυξήσεις στις συντάξεις. Πλέον οι φωνές μεταξύ των εφημέριων για ενεργότερη παρέμβαση του κράτους και στο συνταξιοδοτικό ολοένα και πληθαίνουν, μετά μάλιστα και σχετικές αναφορές του δικτάτορα Παπαδόπουλου. Εκείνοι που διαμαρτύρονται περισσότερο είναι όσοι συνταξιοδοτήθηκαν μετά την 1/1/1967 και

ιδίως εκείνοι που αποχώρησαν από την εφημεριακή υπηρεσία μετά την 1/7/1968, καθώς είναι οι κατεξοχήν αδικημένοι από τον νέο τρόπο υπολογισμού του συντάξιμου μισθού. Από την άλλη πλευρά η διοίκηση του TAKE επεσήμανε σε κάθε ευκαιρία πως το εφάπαξ που λαμβάνουν οι εφημέριοι με την συνταξιοδότηση τους είναι έως και 10 φορές υψηλότερο σε σύγκριση με τις εισφορές που κατέβαλλαν για αυτό.

8. Οι ασφυκτικές πιέσεις από τον εφημεριακό κλήρο σε συνδυασμό με τις σχετικές αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας, μετά από προσφυγές κληρικών, ανάγκασαν τη διοίκηση του TAKE, και κατ' επέκταση την ηγεσία της Εκκλησίας, να προβεί σε παραχωρήσεις, έστω και ημιτελείς, προς τους εφημέριους. Συγκεκριμένα το διοικητικό συμβούλιο του TAKE αποφάσισε να αναπροσαρμόσει το ποσοστό αναπλήρωσης στο 70% των εν ενεργεία αποδοχών για όσους συνταξιοδοτούνταν από τη 1/1/1971, κάτι που θα ίσχυε και για τις συντάξεις που δόθηκαν από 1/1/1967 χωρίς όμως αναδρομική καταβολή των επιπλέον ποσών που προέκυπταν.

9. Η κρατική παρέμβαση στο συνταξιοδοτικό των εφημέριων εκδηλώθηκε το 1973 με την καθιέρωση της κρατικής εργοδοτικής εισφοράς και την εγγραφή σχετικού ποσού επιχορήγησης του TAKE από τον κρατικό προϋπολογισμό. Παράλληλα μειώθηκε η εισφορά για τους κλάδους σύνταξης και ασθένειας του Ταμείου από το 11% στο 7%. Το 1974 οι συντάξεις των εφημέριων αυξήθηκαν σε ποσοστό από 15% έως 50% -ανάλογα με το έτος απονομής της σύνταξης- σε δύο δόσεις (1.1 και 1.7.1974) ενώ κατά 50% αυξήθηκε και το ποσό της κατώτατης σύνταξης. Με την εν λόγω απόφαση επιχειρείται να διορθωθούν, σε ορισμένο βαθμό, οι αδικίες του παρελθόντος καθώς επιλέχθηκε να αυξηθούν περισσότερο οι συντάξεις όσων εξήλθαν της εφημεριακής υπηρεσίας προ της 1/7/1968 οπότε και εντάχθηκαν οι εφημέριοι στη μισθολογική κλίμακα του δημοσίου. Συνολικά μπορούμε να πούμε ότι η γενναία κρατική επιχορήγηση επέτρεψε την σημαντική αύξηση των συντάξεων, «υποκινούμενη» όμως και από τον υψηλό πληθωρισμό εκείνης της χρονιάς, χωρίς όμως να τροποποιείται το ποσοστό αναπλήρωσης που παραμένει στο 70% των αποδοχών.

10. Από τα στοιχεία του κοινωνικού προϋπολογισμού προκύπτει ότι ενώ η μέση σύνταξη του TAKE υπολειπόταν από την αντίστοιχη του ΙΚΑ το 1970 και το 1971, τα έτη 1972 και 1973 η εικόνα αντιστρέφεται με τη μέση σύνταξη του TAKE να υπερβαίνει την αντίστοιχη του ΙΚΑ, εξέλιξη που αποδίδεται στη σαφή βελτίωση στο ύψος των συντάξεων των εφημέριων που έλαβαν χώρα από το 1971 και μετά. Επίσης

όλες τις χρονιές οι συντάξεις του TAKE είναι υψηλότερες από τις αντίστοιχες του ΤΕΒΕ. Σε ότι αφορά τις κατώτατες συντάξεις ΙΚΑ και TAKE, κινούνται στα ίδια περίπου επίπεδα για την περίοδο που έχουμε στοιχεία (το 1974 η κατώτατη σύνταξη του ΙΚΑ ήταν 1800 δρχ. και του TAKE, 1740 δρχ.).⁶³⁵ Για την περίοδο μέχρι και το 1972, οι αυξήσεις στις συντάξεις του TAKE ήταν σαφώς υψηλότερες του μέσου πληθωρισμού το διάστημα 1955-1972 (ίσος με 2,5%) αλλά πρέπει να σημειώσουμε πως οι αναπροσαρμογές στις συντάξεις δεν συνέβαιναν σε ετήσια βάση (αυξήσεις υπήρξαν το 1965, 1967, 1970, 1971), ενώ ο υψηλός πληθωρισμός της διετίας 1973-1974 (15,5% και 26,9% αντίστοιχα σε μέσα ετήσια επίπεδα), μόνο για ορισμένες κατηγορίες συνταξιούχων του TAKE καλύφθηκε πλήρως με τις αυξήσεις της τάξης του 15-50% που δόθηκαν το 1974. Σε ότι αφορά το εφάπαξ, παρά τη μεγάλη αύξηση του την περίοδο 1957-1972 το χορηγούμενο ανώτατο ποσό παρέμενε σε χαμηλότερα επίπεδα σε σύγκριση με το εφάπαξ που έδιναν άλλα ταμεία αρωγής όπως για παράδειγμα το Ταμείο Πρόνοιας των Δημοσίων Υπαλλήλων.

11. Επιχειρώντας μια συνολικότερη αξιολόγηση της πολιτικής που άσκησε το στρατιωτικό καθεστώς απέναντι στον κλήρο μπορούμε να συμπεράνουμε τα εξής: Α) Σε γενικές γραμμές η στάση του καθεστώτος ήταν ευνοϊκότερη έναντι αυτής που τήρησαν οι προηγούμενες, δημοκρατικά νομιμοποιημένες, κυβερνήσεις καθώς ικανοποίησε μια σειρά πάγιων αιτημάτων του κλήρου όπως ήταν η ένταξη τους στην μισθολογική κλίμακα των δημοσίων υπαλλήλων (με τις θετικές επιδράσεις που είχε αυτή η απόφαση στην εξέλιξη των αμοιβών τους), η επιχορήγηση του TAKE από τον κρατικό προϋπολογισμό και η αύξηση του ποσοστού αναπλήρωσης στο 70% του συντάξιμου μισθού. Β) Όμως η εύνοια του καθεστώτος δεν ήταν άνευ ορίων. Αντίθετα ήταν διστακτική, έπαιρνε χρόνο και διατηρούνταν η αίσθηση των δημοσιονομικών περιορισμών όπως καταδεικνύει, μεταξύ άλλων, η μη ικανοποίηση του αιτήματος που αφορούσε τη βαθμολογική κατάταξη των εφημέριων ή η αργή διαδικασία βελτίωσης του ύψους των συντάξεων.

⁶³⁵ Λαναράς Κωνσταντίνος, *Η ασφάλισις εις το Ι.Κ.Α. : ασφάλισις, εισφοραί, παροχαί, περίθαλψις, συντάξεις*, Θεσσαλονίκη, 1974

ΠΙΝΑΚΑΣ 32 Ύψος συντάξεων το 1970			
	Ανώτατη	Μέση	Κατώτατη
ΙΚΑ	7.542	1799	1.155
ΤΕΒΕ	2.054	1.050	1.000
ΤΑΚΕ	8.052	1.323	1.160

Πηγή: Κοινωνικός προϋπολογισμός 1970

ΠΙΝΑΚΑΣ 33. Ύψος συντάξεων το 1971			
	Ανώτατη	Μέση	Κατώτατη
ΙΚΑ	7.484	1.850	1.155
ΤΕΒΕ	2.100	1.160	1.000
ΤΑΚΕ	3.686	1.445	1.160

Πηγή: Κοινωνικός προϋπολογισμός 1971

ΠΙΝΑΚΑΣ 34 Ύψος συντάξεων το 1972			
	Ανώτατη	Μέση	Κατώτατη
ΙΚΑ	6.000	1.780	1.155
ΤΕΒΕ	2.300	1.126	1.000
ΤΑΚΕ	6.150	2.010	1.160

Πηγή: Κοινωνικός προϋπολογισμός 1972

ΠΙΝΑΚΑΣ 35 Ύψος συντάξεων το 1973			
	Ανώτατη	Μέση	Κατώτατη
ΙΚΑ	7.000	1.785	1.155
ΤΕΒΕ	2.300	1.150	1.000
ΤΑΚΕ	9.050	2.500	1.183

Πηγή: Κοινωνικός προϋπολογισμός 1973

ΠΙΝΑΚΑΣ 36 Έγος εφάπαξ σε διάφορα ταμεία		
	Ανώτατο ποσό	Κατώτατο ποσό
Ταμείο Πρόνοιας Δημοσίων Υπαλλήλων	300	20
Ταμείο ασφάλισης προσωπικού ΔΕΗ	300	15
ΕΔΟΕΑΠ	240	15
ΤΑΚΕ	180	18

Πηγή: Κοινωνικός προϋπολογισμός 1972

ΠΗΓΕΣ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΗΓΕΣ

Εφημερίδα της Κυβέρνησης τεύχος Α΄ αριθμός φύλλου 270/19-11-1909

Ε.τ.Κ Α΄93/9-3-1910

Ε.τ.Κ Α΄147/19-8-1921

Ε.τ.Κ Α΄382/28-12-1923

Ε.τ.Κ Α΄138/2-5-1930

Ε.τ.Κ Α΄150/10-5-1930

Ε.τ.Κ Α΄ 226/5-9-1945

Ε.τ.Κ Α΄ 84/19-4-1947

Ε.τ.Κ, Β΄ 116/ 22-6-1951

Ε.τ.Κ Α΄ 221/6-10-1956

Ε.τ.Κ Β΄ 183/6-7-1957

Ε.τ.Κ Α΄258/23-12-1957

Ε.τ.Κ Α΄113/12-6-1959

Ε.τ.Κ Β΄52/16-1-1961

Ε.τ.Κ Α΄ 39/30-3-1963

Ε.τ.Κ Α΄206/27-11-1963

Ε.τ.Κ Β΄ 820/9-12-1965

Ε.τ.Κ Α΄ 210/15-10-1966

Ε.τ.Κ Α΄ 284/21-12-1966

Ε.τ.Κ Α΄ 47/30-3-1967

Ε.τ.Κ Β΄ 437/5-7-1967

Ε.τ.Κ Α΄ 169/ 3-10-1967

Ε.τ.Κ Β΄ 631/18-10-1967

Ε.τ.Κ Β΄ 217/ 2-5-1968

Ε.τ.Κ Α΄ 162/24-7-1968

Ε.τ.Κ. Α΄ 27/17-2-1969

Ε.τ.Κ Β΄ 469/20-7-1969

Ε.τ.Κ Α΄ 41/ 27-2-1970

Ε.τ.Κ Α΄ 221/16-10-1970

Ε.τ.Κ Α΄ 146/21-7-1971
Ε.τ.Κ Β΄ 675/24-8-1971
Ε.τ.Κ Α΄ 141/6-7-1973
Ε.τ.Κ Α΄ 112/23-5-1973
Ε.τ.Κ Α΄ 169/31.7.73
Ε.τ.Κ Α΄ 284/5.10.1973
Ε.τ.Κ Β΄ 1412/24.11.73
Ε.τ.Κ Β΄ 1494/29-12-1973
Ε.τ.Κ Β΄ 380/1-4-1974

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αι Συνοδικαί Εγκύκλιοι, Εκδιδόμενοι υπό της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, Τόμος Α΄ (1901-1933), Εκ του Τυπογραφείου της Αποστολικής Διακονίας, Αθήνα 1955*
- Αί Συνοδικαί Εγκύκλιοι εκδιδόμενοι υπό της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, Τόμος Β΄, (1934-1956), Εκ του Τυπογραφείου της Αποστολικής Διακονίας, Αθήνα 1956*
- Αι Συνοδικαί Εγκύκλιοι Εκδιδόμενοι υπό της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, Τόμος Γ΄ 1957-1967, Εκ του τυπογραφείου της Αποστολικής Διακονίας, Αθήνα 2000*
- ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Επίσημον Δελτίον Της Εκκλησίας Της Ελλάδος, Εκ του Τυπογραφείου της Αποστολικής Διακονίας, Εν Αθήναις.*
- Εισηγητική έκθεση στο Νομοθετικό Διάταγμα 3559/1956 «Περί τροποποίησης του Α.Ν 536/1945
- Καραγιάννης Γιώργος, *Εκκλησία και Κράτος 1833-1997 Ιστορική Επισκόπηση των σχέσεων τους*, Εκδόσεις «Το Ποντίκι», Αθήνα, 1997
- Κοινωνικός προϋπολογισμός, Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας. Γενική Γραμματεία Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Δ/νση Οικονομικού, Γενική Γραμματεία Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Αθήνα, 1969-1974*
- Κονιδάρης Μ. Ιωάννης Μ. Κονιδάρης, *Ο Νόμος 1700/1987 και η Πρόσφατη Κρίση στις Σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 1991
- Λαναράς Κωνσταντίνος, *Η ασφάλις εις το Ι.Κ.Α. : ασφάλις, εισφοραί, παροχαί, περίθαλψις, συντάξεις*, Θεσσαλονίκη, 1974.

Μανιτάκης Αντώνης, *Οι σχέσεις της Εκκλησίας με το Κράτος-Έθνος στη σκιά των ταυτοτήτων*, Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 2000

Μητροπολίτου Λαρίσης Δωρόθεου, *Η Εξέλιξις του Αναπαλλοτρίωτου της Εκκλησιαστικής Περιουσίας μέχρι σήμερα*, Εκδοτικός οίκος Αστήρ, Αθήνα, 1951

Μητροπολίτου Μαρωνείας Άνθιμου, *Το οικονομικόν πρόβλημα του εφημεριακού κλήρου της Εκκλησίας της Ελλάδος και η λύσις του*, Τύποις Φοίνικος, Αθήναι 1934

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ, Παράρτημα του επίσημου δελτίου «Εκκλησία», Εν Αθήναις, Μονοτυπικά Συγκροτήματα Τσιρώνη

Οργανισμός Διοικήσεως Εκκλησιαστικής Περιουσίας, Νόμοι-Διατάγματα, Κανονισμοί-Εγκύκλιοι, Τύποις Ιωαν. @ Αριστ. Γ. Παπανικολάου, Αθήνα 1932

Οργανισμός Διοικήσεως Εκκλησιαστικής Περιουσίας, Έκθεσις κ. Στυλιανού Γρηγορίου επί του Ισολογισμού του ΟΔΕΠ της 31^{ης} Μαρτίου 1932 και του Προϋπολογισμού του ΟΔΕΠ του οικονομικού έτους 1932-1933, Τύποις: Στυλ. Γαληνάκη @ Ιωαν. Τσίπη, Αθήνα, 1932, σελ. 102

Παπαγεωργίου Γ. Κωνσταντίνος, *Το φορολογικό καθεστώς των Θρησκευμάτων Φορολογική Ισότητα και Θρησκευτική Ελευθερία*, Σάκκουλας, Αθήνα-θεσσαλονίκη, 2005

Περιοδικό «*ΕΝΟΡΙΑ*»

Σακελλαρίου , Αλέξανδρος, *Δικτατορίες και Ορθόδοξη Εκκλησία στην Ελλάδα στον 20ο αιώνα : πολιτικές, οικονομικές και ιδεολογικές-νοηματικές σχέσεις υπό καθεστώςα εκτάτου ανάγκης / Αλέξανδρος Σακελλαρίου, Αθήνα 2008*

Σταθόπουλος Π. Μιχ. *Σχέσεις Πολιτείας και Εκκλησίας*, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτονή 1993

Στράγκας Θεόκλητος, *Εκκλησία Ελλάδος Ιστορία Εκ Πηγών Αψευδών 1817-1967*, Ε' Τόμος, Αθήναι 1974

Στράγκας Θεόκλητος, *Εκκλησία Ελλάδος Ιστορία Εκ Πηγών Αψευδών 1817-1967*, ΣΤ' Τόμος, Αθήναι 1980

Συνοπτική Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος

Τζωρτζόπουλος Π. Θ., *Ελληνικές στατιστικές απασχολήσεως, ανεργίας και αμοιβής της εργασίας, 1950-80*, Αθήνα, 1983.

Χαρίσης Αποστόλης, *Θρησκεία και πολιτική στην Ελλάδα : ιστορικές καταβολές, σύγχρονες διαστάσεις και προβλήματα*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, 2001

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ